

Załącznik do uchwały

Nr 1110/45/V/2015

Zarządu Województwa Śląskiego

z dnia 24 czerwca 2015 r.

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej
Województwa Śląskiego

OCENA ZASOBÓW POMOCY SPOŁECZNEJ WOJEWÓDZTWO ŚLĄSKIE 2015

Katowice, czerwiec 2015

SPIS TREŚCI

CZĘŚĆ I	3
1. WSTĘP.....	3
2. STRESZCZENIE	5
3. REKOMENDACJE	10
4. SYTUACJA SPOŁECZNO-DEMOGRAFICZNA	15
4.1. Wybrane elementy sytuacji demograficznej.....	15
4.2. Wybrane elementy sytuacji społecznej	25
4.2.1. Dochody i wydatki gospodarstw domowych.....	25
4.2.2. Zagrożenie ubóstwem.....	27
4.2.3. Przestępczość.....	29
4.2.4. Rynek pracy	30
5. OSOBY I RODZINY KORZYSTAJĄCE Z POMOCY SPOŁECZNEJ	34
6. INFRASTRUKTURA POMOCY SPOŁECZNEJ	44
7. ORGANIZACJE POZARZĄDOWE	54
8. KADRY POMOCY SPOŁECZNEJ.....	63
8.1. Liczebność i struktura pracowników JOPS	63
8.2. Pracownicy PCPR i OPS	69
8.2.1. Pracownicy powiatowych centrów pomocy rodzinie.....	70
8.2.2. Pracownicy ośrodków pomocy społecznej.....	71
8.2.3. Poziom wykształcenia pracowników OPS i PCPR.....	78
8.3. Kształcenie i doradztwo dla kadr pomocy i integracji społecznej.....	82
9. ŚWIADCZENIA POMOCY SPOŁECZNEJ	86
9.1. Świadczenia udzielone w ramach zadań gmin	87
9.1.1. Świadczenia udzielone w ramach zadań zleconych gminom.....	91
9.1.2. Świadczenia udzielone w ramach zadań własnych gmin.....	96
9.2. Świadczenia udzielone w ramach zadań powiatów.....	103
9.2.1. Pomoc mająca na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem.....	103
9.2.2. Pomoc cudzoziemcom, którzy uzyskali status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą	108
10. PROGNOZY DOTYCZĄCE SYTUACJI W POMOCY SPOŁECZNEJ W 2015 ROKU	109
10.1. Korzystający z pomocy społecznej	110
10.2. Zasoby instytucjonalne	113
10.3. Zasoby kadrowe	116
10.4. Świadczenia pomocy społecznej	118
10.4.1. Świadczenia udzielane w ramach zadań gminy.....	118
10.4.2. Świadczenia udzielane w ramach zadań powiatu.....	120
10.5. Wydatki w pomocy społecznej.....	121
CZĘŚĆ II	123

CZĘŚĆ I

1. WSTĘP

Niniejsze opracowanie stanowi realizację zapisów ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2015 r., poz. 163 z późn. zm.), dotyczących obowiązku przygotowania przez gminy, powiaty i samorząd województwa oceny zasobów pomocy społecznej (OZPS). Odpowiednie zapisy dotyczące realizacji tego zadania ujęto w: art. 16a, art. 17 ust. 1 pkt 2 (zadania gminy), art. 19 ust. 18 (zadania powiatu), art. 21 ust. 8 (zadania samorządu województwa) oraz art. 22 ust. 11 (zadania wojewody).

W art. 16a czytamy:

1. *Gmina, powiat i samorząd województwa przygotowują ocenę zasobów pomocy społecznej w oparciu o analizę lokalnej sytuacji społecznej i demograficznej.*
2. *Zasoby, o których mowa w ust. 1, obejmują w szczególności infrastrukturę, kadre, organizacje pozarządowe i nakłady finansowe na zadania pomocy społecznej bez względu na podmiot je finansujący i realizujący.*
3. *Ocena, o której mowa w ust. 1, obejmuje osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy.*
4. *Organ wykonawczy jednostki samorządu terytorialnego przedstawia co roku do dnia 30 kwietnia odpowiednio radzie gminy, radzie powiatu, a do dnia 30 czerwca sejmikowi województwa właściwej jednostki samorządu terytorialnego ocenę, o której mowa w ust. 1. Ocena wraz z rekomendacjami jest podstawą do planowania budżetu na rok następny.*

Natomiast art. 21 ust. 8 stanowi, iż:

Do zadań samorządu województwa należy (...) sporządzanie oceny, o której mowa w art. 16a, na podstawie ocen sporządzonych przez gminy i powiaty z obszaru województwa, uwzględniającej kwestie i problemy społeczne wynikające z przyjętej strategii wraz z projektami, o których mowa w pkt 3 i przekazanie ich właściwemu wojewodzie do dnia 31 lipca każdego roku.

Materiał został przygotowany w oparciu o trzy główne źródła informacji: *Sprawozdanie półroczne i roczne z udzielonych świadczeń pomocy społecznej – pieniężnych, w naturze i usługach MPIPS-03, Bank Danych Lokalnych* prowadzony przez Główny Urząd Statystyczny oraz opracowany w Instytucie Rozwoju Służb Społecznych formularz *Ocena zasobów pomocy społecznej - edycja 2014/2015 (OZPS 2014/2015)*, służący do zbierania danych z gmin i powiatów. Ponadto, przy jego tworzeniu wykorzystano dane nt. sytuacji na rynku pracy (dostępne w ramach portalu *Publiczne Służby Zatrudnienia*), *Sprawozdanie o placówkach zapewniających całodobową opiekę i wsparcie MPIPS-05* oraz informacje własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego

gromadzone w ramach monitoringu i ewaluacji projektu systemowego *Kształcenie i doradztwo dla kadr pomocy i integracji społecznej województwa śląskiego*¹

Raport *Ocena zasobów pomocy społecznej. Województwo śląskie 2015* zawiera informacje dotyczące: sytuacji społecznej i demograficznej, liczby osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej, przyczyn jej udzielania, zasobów kadrowych i instytucjonalnych, środków przeznaczanych na finansowanie świadczeń oraz dane dotyczące współpracy z organizacjami pozarządowymi. Powyższe informacje zostały przedstawione w ujęciu dynamicznym, głównie na przestrzeni lat 2012-2014, oraz statycznym - w odniesieniu do całego kraju, a w przypadku kluczowych zmiennych także w przekrojach uwzględniających: podregiony, powiaty oraz gminy. Ponadto w opracowaniu wykorzystano prognozy sytuacji w pomocy społecznej na rok 2015.

O ile nie podano inaczej dane dotyczą całego województwa śląskiego, a określenie „ośrodek pomocy społecznej” odnosi się zarówno do jednostek działających w gminach powiatów ziemskich, jak i w miastach na prawach powiatu. Występujący w tabelach znak „x” oznacza, że wypełnienie pozycji było niemożliwe lub niecelowe, natomiast skrót „bd” oznacza brak danych.

Wiedza o problemach społecznych i zasobach społeczności lokalnych stanowi podstawę do ustalenia hierarchii potrzeb, które powinny zostać zaspokojone w pierwszej kolejności oraz pozwala na wytyczanie kierunków dalszego rozwoju systemu pomocy i integracji społecznej. Autorzy niniejszego opracowania – dziękując wszystkim Ośrodkom Pomocy Społecznej oraz Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie za trud włożony w rzetelne wypełnienie formularzy *OZPS 2014/2015* – mają nadzieję, że okaże się ono źródłem informacji pomocnym w realizacji powyższych celów.

---

¹ Projekt realizowany w ramach Poddziałania 7.1.3 Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013.

2. STRESZCZENIE

Usytuowane w południowej części Polski województwo śląskie to najsilniej zurbanizowany i uprzemysłowiony region kraju. Mimo, iż jest jednym z mniejszych pod względem powierzchni, wyróżnia się wysoką liczbą ludności (drugie miejsce w Polsce), która jednak systematycznie maleje. Ujemny przyrost naturalny przy rosnącej przeciętnej długości trwania życia powoduje, iż spada udział osób w wieku przedprodukcyjnym, wzrasta natomiast odsetek ludności w wieku 60+/65+ (poprodukcyjnym). O ile w 2000 roku osoby w wieku poprodukcyjnym stanowiły 14,2%, w roku 2013 już 19,3%, o tyle w 2035 roku ich udział ma wynieść 24,4%. Odsetek osób w wieku produkcyjnym utrzymuje się na podobnym poziomie, niemniej prognozy GUS zakładają jego spadek w 2035 r. o 2,7 punktu proc. (do 61,1%) Powyższym procesom starzenia się ludności towarzyszy niekorzystny poziom migracji. W 2013 roku saldo migracji zagranicznych wyniosło -5,4 tys., natomiast międzywojewódzkich -3,9 tys. osób.

W 2013 roku przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na jedną osobę wyniósł 1 319 zł i był nieco wyższy od średniej krajowej wynoszącej 1 299 zł. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w województwie śląskim (4 023 zł) również było wyższe od średniej dla Polski (o 145 zł). Podobnie sytuacja wyglądała w przypadku emerytur i rent wypłacanych w ramach pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych (emerytura: 2 390 zł, tj. o 348 zł więcej niż średnia dla Polski, renta: 1 932 zł, tj. o 401 zł więcej niż średnia dla Polski) i rolniczego systemu ubezpieczeń społecznych (1 367 zł, tj. o 246 zł więcej niż średnia dla Polski).

W województwie śląskim w 2013 roku poniżej relatywnej (względnej) granicy ubóstwa żyło 11,2% osób w gospodarstwach domowych (w 2012 roku - 11,3%), poniżej ustawowej granicy ubóstwa – 8,3% (w 2012 roku – 4,8%), a poniżej minimum egzystencji - 4,9% (w 2012 roku - 4,5%). Zgodnie z obowiązującą ustawą o pomocy społecznej, kryterium dochodowe, które uprawnia do ubiegania się o przyznanie świadczenia pieniężnego z pomocy społecznej, wynosi 542 zł w przypadku osoby samotnie gospodarującej, natomiast 456 zł dla osoby w rodzinie (od 01.10.2012 r.)². Wzrost odsetka gospodarstw domowych żyjących poniżej ustawowej granicy ubóstwa, który odnotowany został w 2013 roku, związany jest ze zmianą wartości progów interwencji socjalnej, która nastąpiła w październiku 2012 roku.

W latach 2012-2013 zmalał wskaźnik przestępczości – w 2013 roku w zakończonych postępowaniach przygotowawczych stwierdzono 160 932 przestępstwa, tj. o 4,0% (6 641) mniej w porównaniu z rokiem 2012.

Na koniec grudnia 2014 roku zarejestrowanych było 175 675 bezrobotnych. Długotrwale bezrobocie dotyczyło 96 228 osób. W porównaniu z tym samym okresem ubiegłego roku stan bezrobocia zmniejszył się o 32 621 osób, tj. o 15,7%, natomiast udział długotrwale bezrobotnych wzrósł do 54,8% ogółu bezrobotnych (w roku 2013 wyniósł 50,2%).

---

² Por. rozporządzenie Rady Ministrów z 17 lipca 2012 r. w sprawie zweryfikowanych kryteriów dochodowych oraz kwot świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej (Dz.U. z 2012 r., poz. 823); z dniem 01.10.2012 r. straciło moc rozporządzenie, zgodnie z którym kryterium dochodowe dla osoby samotnie gospodarującej wynosiło 477 zł, a dla osoby w rodzinie 351 zł.

W 2014 roku pomocą społeczną objętych było 118 170 rodzin, a w nich 279 489 osób, które stanowiły 6,1% mieszkańców województwa śląskiego. W latach 2013-2014 zmniejszyła się zarówno liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej (o 5 764, tj. o 4,7%), jak również liczba osób w tego rodzaju rodzinach (o 16 941, tj. o 5,7%). W 2015 roku prognozuje się dalszy wzrost tych wartości. Liczba rodzin i osób, którym zostanie udzielona pomoc i wsparcie ma wzrosnąć o 1,9%. W latach 2013-2014 wśród rodzin korzystających z pomocy społecznej zmniejszyła się liczba rodzin zamieszkujących na wsi (o 1 519 rodzin, tj. 6,3%), niepełnych (o 1 408, tj. 7,2%), jednoosobowych³ (o 1 418, tj. 2,6%) oraz rodzin z dziećmi (o 3 835, tj. 7,9%). Zmniejszyła się również liczba rodzin emerytów i rencistów objętych pomocą społeczną (o 976 osób, tj. 4,9%).

W 2014 r. najczęstszym powodem korzystania z pomocy społecznej było bezrobocie (157 999 osób w rodzinach objętych pomocą), następnie ubóstwo (147 971 osób), bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego (84 697 osób), niepełnosprawność (76 795 osób) oraz długotrwała lub ciężka choroba (75 787 osób).

Istotny wpływ na tworzenie polityk publicznych ma poziom ubóstwa. W 2014 roku w województwie śląskim objętych pomocą społeczną z tytułu ubóstwa było 147 971 osób w rodzinach (3,2% ludności). Najwyższy wskaźnik liczby osób objętych pomocą społeczną z tego powodu wystąpił w podregionie bytomskim (4,9%). Na poziomie powiatów jego najwyższą wartość zanotowano w Siemianowicach Śląskich (7,5%), natomiast na poziomie gmin w Łękawicy (11,1%).

Na koniec 2014 roku w województwie śląskim na szczeblu gminy i powiatu funkcjonowało 671 jednostek organizacyjnych pomocy społecznej (JOPS), w tym 184 podstawowe (167 OPS-ów i 17 PCPR-ów) oraz 487 specjalistycznych (pozostałe jednostki). W latach 2013-2014 zanotowano ogólne zwiększenie się liczby specjalistycznych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej o 29, tj. o 6,3%. Największy bezwzględny wzrost dotyczył liczby noclegowni, schronisk, domów dla bezdomnych (+15), mieszkań chronionych (+6), dziennych domów pomocy (+4), ośrodków interwencji kryzysowej (+4), środowiskowych domów samopomocy (+2) oraz domów pomocy społecznej (+2). Dane przekazane przez ośrodki pomocy społecznej oraz powiatowe centra pomocy rodzinie za pośrednictwem formularzy OZPS 2014/2015 wskazują, że w województwie śląskim w 2015 roku największe niedobory w zakresie liczby jednostek będą występować w przypadku: ośrodków interwencji kryzysowej (5,3%), dziennych domów pomocy (4,8%), mieszkań chronionych (3,1%), środowiskowych domów samopomocy (2,3%) oraz noclegowni, schronisk i domów dla osób bezdomnych (1,9%).

Województwo śląskie cechowało się w 2014 roku zbliżonym do ogólnopolskiego udziałem jednostek prowadzonych przez podmioty niepubliczne (31,4% w porównaniu do 29,3% dla całego kraju). W latach 2013-2014 odnotowano wzrost liczby jednostek prowadzonych przez podmioty inne niż gmina i powiat o 22, tj. o 16,8% oraz wzrost liczby jednostek prowadzonych przez podmioty publiczne o 7, tj. o 2,1%.

W 2014 roku JOPS w województwie śląskim dysponowały 19 608 miejscami. Relacja liczby miejsc do liczby ludności przedstawiała się w regionie nieco mniej korzystnie niż na poziomie Polski (województwo

---

³ Kategoria stosowana w sprawozdaniach Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej.

śląskie – 42,6 na 10 tys. mieszkańców; Polska – 43,4). Niemniej jednak, w przypadku takich placówek jak dzienne domy pomocy, noclegownie, schroniska, domy dla bezdomnych, mieszkania chronione, ośrodki interwencji kryzysowej, czy „inne ośrodki wsparcia” odpowiednie wskaźniki osiągały wyższą od średniej krajowej wartość. Ponadto, w latach 2013-2014 wzrosła (o 492, tj. 2,6%) ogólna liczba miejsc, jakimi dysponowały jednostki organizacyjne pomocy społecznej.

W przypadku liczby miejsc OPS-y i PCPR-y wskazują na możliwe występowanie w 2015 roku braków w zakresie: środowiskowych domów samopomocy (3,5%), dziennych domów pomocy (2,6%), noclegowni, schronisk i domów dla osób bezdomnych (1,8%), ośrodków interwencji kryzysowej (1,7%) oraz mieszkań chronionych (1,2%) i domów pomocy społecznej (0,1%). Stosunkowo niska pozycja domów pomocy społecznej, przy równocześnie występującej dużej liczbie osób oczekujących na umieszczenie w tego rodzaju jednostkach, wynika w dużej mierze z wysokich i szybko rosnących kosztów odpłatności gmin za pobyt mieszkańców w tego rodzaju placówkach.

Na koniec 2014 roku liczba pracowników jednostek organizacyjnych pomocy społecznej szczebla gminnego i powiatowego wyniosła w województwie śląskim 14 105. Na 10 tys. ludności przypadało przeciętnie 30,7 pracowników – najmniej korzystne wartości tego wskaźnika zanotowano w podregionach: tyskim (23,9) i częstochowskim (24,1), a na poziomie powiatowym w powiatach: Jastrzębie-Zdrój (12,4) i kłobuckim (14,6).

Wśród pracowników jednostek organizacyjnych pomocy społecznej na koniec 2014 r. dominowały osoby zatrudnione w ośrodkach pomocy społecznej (6 493 osoby) oraz domach pomocy społecznej (5 657 osób). W stosunku do roku 2013 liczba pracowników JOPS szczebla gminnego i powiatowego nieznacznie się zwiększyła (o 231 osób, tj. o 1,66%). Największy liczbowy wzrost odnotowano w przypadku ośrodków pomocy społecznej (+152 osoby) natomiast największy spadek w odniesieniu do powiatowych centrów pomocy rodzinie (-67 osób).

Do dnia 31.12.2014 r. ustawa o pomocy społecznej stanowiła, że ośrodek pomocy społecznej powinien zatrudniać pracowników socjalnych proporcjonalnie do liczby ludności gminy w stosunku jeden pracownik socjalny na 2000 mieszkańców, nie mniej jednak niż trzech pracowników. Na koniec 2014 roku w 88 OPS-ach (tj. 52,7%) liczba ludności przypadającej na jednego pracownika socjalnego przekraczała 2000, a w 18 (10,8%) zatrudnionych było mniej niż 3 pracowników socjalnych. Obu tych kryteriów jednocześnie nie spełniało 10 ośrodków (tj. 6,0%). Pod względem liczby ludności przypadającej na 1 pracownika socjalnego OPS najmniej korzystnie sytuacja przedstawiała się w podregionie tyskim, na poziomie powiatów w Jastrzębiu-Zdroju, a wśród gmin w Świerklanach.

W ośrodkach pomocy społecznej i powiatowych centrach pomocy rodzinie w 2014 roku zatrudnionych było łącznie 6 990 osób (w OPS 6 493 osoby, w PCPR 497 osób). Wśród kadry kierowniczej i pracowników socjalnych tego rodzaju jednostek dominowały osoby z wyższym wykształceniem (85,8% dyrektorów/kierowników jednostek i ich zastępców oraz 73,0% pracowników socjalnych).

Współczesny model pomocy społecznej stawia przed pracownikami coraz szersze i bardziej zróżnicowane wymagania profesjonalne, stąd też szczególnego znaczenia nabiera ciągle podnoszenie

kwalifikacji. Od 1 grudnia 2007 r. Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego wdraża, w ramach *Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013*, projekt systemowy pn.: *Kształcenie i doradztwo dla kadr pomocy i integracji społecznej województwa śląskiego*. Obejmuje on następujące typy operacji: szkolenia i doradztwo, studia, promocja aktywnej integracji i rozwój dialogu społecznego, ekonomia społeczna oraz badania i analizy. Od początku realizacji projektu do 20 kwietnia 2015 r. uczestniczyło w nim 8 500 pracowników instytucji pomocy i integracji społecznej. W okresie od 1 stycznia 2014 r. realizowany jest V etap projektu systemowego. W trakcie jego trwania – do dnia 20 kwietnia 2015 r. - przybyło 888 nowych osób, a 1 782 osoby kontynuowały wsparcie rozpoczęte we wcześniejszych etapach.

W ramach realizacji w/w projektu ze szkoleń skorzystało 7 076 beneficjentów ostatecznych, w tym 1 338 osób podczas V etapu. Ogólna liczba godzin szkoleniowych przeprowadzonych od 1 stycznia 2014 r. do 20 kwietnia 2015 r. wyniosła 2 980. W tym samym czasie udzielono 1 049 godzin doradztwa, z którego skorzystało 676 osób. W ramach realizacji IV etapu projektu wprowadzono nowy typ operacji pn.: *Studia*. W ramach szkoleń specjalizacyjnych i studiów realizowanych w całości w V edycji projektu, dyplomy potwierdzające zdobycie stosownych kwalifikacji otrzymały 273 osoby. W okresie od 1 stycznia 2014 r. do 30 kwietnia 2015 r., studia podyplomowe lub szkolenia specjalizacyjne na 10 różnych kierunkach, ukończyły łącznie (wraz z osobami, które rozpoczęły kształcenie przed 01.01.2014 r.) 642 osoby. Projekt systemowy pn.: *Kształcenie i doradztwo dla kadr pomocy i integracji społecznej województwa śląskiego* zakończy się 31.12.2015 r.

W 2014 roku świadczenia pomocy społecznej, realizowane w ramach zadań własnych i zleconych, przyznano w trybie decyzji 168 395 osobom. Stanowiły one 3,7% ogółu ludności (w Polsce 4,9%). Świadczenia pieniężne przyznano decyzją 107 128 osobom, natomiast niepieniężne 79 670 osobom. Pomocą udzieloną w postaci pracy socjalnej objęto 98 109 rodzin liczących 228 018 osób. Rodziny korzystające z tego rodzaju wsparcia stanowiły 83,0% ogółu rodzin objętych pomocą społeczną (w Polsce 71,6%). Wyłącznie pracą socjalną wspierano 21 270 rodzin, tj. 18,0% ogółu rodzin korzystających z pomocy społecznej (w Polsce 15,7%). W analizowanym okresie liczba zawartych kontraktów socjalnych wyniosła 12 694. Osoby wspierane z zastosowaniem tego rodzaju metody pracy socjalnej stanowiły 5,2% ogółu osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej (w Polsce 3,0%).

W całym 2014 roku na realizację świadczeń w ramach zadań zleconych gminom wydatkowano kwotę 5 614 948 zł, tj. o 40,2% mniej niż rok wcześniej. Zmiana ta była w znaczącym stopniu spowodowana zmniejszeniem wysokości pomocy przyznawanej na pokrycie wydatków związanych z kłęską żywiołową lub ekologiczną, która w analizowanym okresie spadła o 3 938 238 zł, tj. o 93,7%. W przeliczeniu na jednego mieszkańca najwyższe wydatki z tytułu realizacji zadań zleconych gminie poniesiono w podregionie katowickim (1,79 zł). Jeśli chodzi o powiaty, najwyższy wskaźnik wystąpił w Świętochłowicach (4,00 zł), natomiast w obrębie gmin w Lelowie (15,76 zł). W ramach realizacji wyżej wymienionych świadczeń najwięcej środków przeznaczono na specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi (4 210 678 zł) oraz przyznane przez sąd wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki (1 129 381 zł).

Na realizację świadczeń z pomocy społecznej w ramach zadań własnych gmin w całym 2014 roku wydatkowano w województwie śląskim kwotę 481 667 322 zł, tj. o 2,5% więcej niż rok wcześniej. W przeliczeniu na jednego mieszkańca największe wydatki zanotowano w podregionie katowickim (149,41 zł). Spośród powiatów najwyższym wskaźnikiem (213,21 zł) wyróżniły się Siemianowice Śląskie posiadające jednocześnie status gminy i powiatu. W ramach realizacji zadań własnych gmin najwięcej środków przeznaczono na: odpłatność gminy za pobyt w DPS (149 341 016 zł), zasiłki okresowe (99 006 408 zł) oraz „inne zasiłki celowe i w naturze” (80 816 268 zł).

Jeśli chodzi o zapotrzebowanie na środki finansowe przeznaczone na wypłatę świadczeń realizowanych w ramach zadań gmin największy procentowy wzrost wydatków w 2015 roku prognozowany jest w przypadku: sprawienia pogrzebu (26,2%), usług opiekuńczych (ogółem 8,0%, w przypadku usług specjalistycznych o 6,1%), odpłatności gminy za pobyt w DPS (5,1%) oraz specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi (3,8%).

Na świadczenia pomocy społecznej realizowane w ramach zadań powiatów w 2014 roku w województwie śląskim wydatkowano ogółem 1 702 312 zł. Zdecydowaną większość tej kwoty stanowiły wydatki na pomoc mającą na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem (1 684 546 zł). Najwięcej, w przeliczeniu na 1 mieszkańca, przeznaczono na ten cel w podregionie katowickim (0,62 zł), natomiast najmniej w tyskim (0,19 zł). Rozpatrując sytuację poszczególnych powiatów, można stwierdzić, że kwota ta była najwyższa w Świętochłowicach (2,12 zł), najniższa zaś w powiatach mikołowskim i kłobuckim, w których nie zanotowano żadnych wydatków.

W ramach pomocy mającej na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem największy udział stanowiła „pomoc pieniężna na kontynuowanie nauki” (1 225 841 zł) oraz „pomoc pieniężna na zagospodarowanie w formie rzeczowej” (228 046 zł). Jednostki realizujące zadania powiatu z zakresu pomocy społecznej prognozują w 2015 roku wzrost liczby świadczeniobiorców w przypadku wszystkich rodzajów świadczeń. W ślad za nim wzrosnąć ma także zapotrzebowanie na środki na ich wypłatę – w przypadku pomocy pieniężnej na usamodzielnienie o 33,2%, pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki o 15,9% oraz pomocy pieniężnej na zagospodarowanie o 15,3%.

W minionym roku wartość środków przeznaczonych na sfinansowanie świadczeń przyznawanych w ramach pomocy cudzoziemcom wyniosła 17 766 zł. Środki te w całości zostały wydatkowane na „świadczenia pieniężne na utrzymanie” w ramach „pomocy dla cudzoziemców ze statusem uchodźcy”.

W 2014 roku OPS-y i PCPR-y z terenu województwa śląskiego zawarły przynajmniej 868 umów z organizacjami pozarządowymi w obszarach działań objętych współpracą w trybie działalności pożytku publicznego. Jednostki prognozują, iż w 2015 roku liczba ta zmniejszy się o 0,8%. Jednocześnie przewiduje się zwiększenie o 0,6% liczby organizacji, którym takie zadania będą zlecane oraz spadek wartości przekazywanych im środków o 3,0%. W przypadku zleceń w trybie zamówień publicznych przewiduje się spadek liczby organizacji, którym takie zadania będą zlecane o 5,0% przy jednoczesnym wzroście ich wartości o 1,9%. Podobnie zmniejszy się odsetek JOPS zlecających organizacjom pozarządowym zadania związane z usługami pomocy społecznej. Wyjątek od tej reguły stanowić będzie zlecenie świadczenia specjalistycznych usług opiekuńczych.

3. REKOMENDACJE

Rodzina jest głównym środowiskiem funkcjonowania swoich członków a przede wszystkim rozwoju dziecka. Chociaż zmienia się model i warunki życia współczesnej rodziny, to jest ona nadal niezastąpiona i stanowi naturalne środowisko wychowawcze, w którym młodzi ludzie uczą się żyć i postępować w przyjęty w danej kulturze sposób. W sytuacjach kryzysowych, gdy rodzina nie jest w stanie sama poradzić sobie z problemami, zachodzi konieczność udzielenia jej pomocy⁴. Województwo śląskie charakteryzuje się wyższymi od ogólnopolskich wskaźnikami liczby separacji i rozwodów. Może to świadczyć o nienajlepszej kondycji śląskich rodzin. Szczególnie niekorzystnie rozpad rodziny wpływa na dzieci, tymczasem w 2013 roku w województwie śląskim 57,7% ogółu rozwodów orzeczono w rodzinach z dziećmi⁵.

Jak wskazują dane Głównego Urzędu Statystycznego, w ciągu ostatniej dekady nastąpił znaczny wzrost zarówno liczby osób w wieku poprodukcyjnym, jak i udziału tej kategorii w całej populacji województwa śląskiego. I chociaż wydłużenie wieku aktywności zawodowej, wynikające z wdrożenia reformy emerytalnej, spowoduje zmniejszenie tempa przyrostu liczby osób w wieku poprodukcyjnym, to nie zdoła zmniejszyć wzrostu liczby osób starszych.

W zdecydowanej większości przypadków, za wymagających stałego wsparcia traktowane są osoby mające przynajmniej 80 lat⁶. Na koniec 2013 roku w województwie śląskim takich osób było 164 436. Stanowiły one 3,6% ogółu ludności, przy czym w całym kraju wskaźnik ten wynosił średnio 3,9%. Prognoza do roku 2035 wskazuje na stały wzrost udziału osób w wieku powyżej 80 lat, który na koniec tego okresu ma wynieść w województwie śląskim 8,4% (w całej Polsce 7,9%)⁷. Ponadto zmianom ulega struktura gospodarstw domowych. Wpływa to na ograniczenie realizowanej dotychczas opieki wewnątrzrodzinnej oraz zwiększenie zapotrzebowania na usługi opiekuńcze świadczone przez wyspecjalizowane podmioty zewnętrzne.

We wszystkich zaleceniach opiekuńczych i pomocowych w stosunku do osób starszych podkreśla się potrzebę zachowania ich w dotychczasowym środowisku. Jednocześnie należy liczyć się z koniecznością rozwoju usług realizowanych w placówkach stacjonarnych. Osobom trwale chorym, całkowicie niezdolnym do prowadzenia gospodarstwa domowego powinno się stworzyć warunki gwarantujące im pełną opiekę i pomoc⁸.

W województwie śląskim w 2014 roku z usług opiekuńczych, realizowanych w ramach zadań własnych gmin, skorzystało 9 212 osób. Przeciętna liczba świadczeń na osobę, której decyzją przyznano

---

⁴ Raport Zespołu zadaniowego ds. rodziny, przygotowany w ramach procesu aktualizacji dokumentu *Strategia polityki społecznej województwa śląskiego na lata 2006-2020*, grudzień 2013 r.

⁵ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

⁶ P. Szukalski, *Starzenie się ludności województwa śląskiego – nieunikniony wzrost zapotrzebowania na wsparcie publiczne?*, [w:] *Seniorzy w województwie śląskim*, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, Katowice 2012, s. 11.

⁷ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

⁸ Raport Zespołu zadaniowego ds. seniorów, przygotowany w ramach procesu aktualizacji dokumentu *Strategia polityki społecznej województwa śląskiego na lata 2006-2020. Aktualizacja 2015*.

świadczenie, mierzona liczbą godzin, wyniosła 248 (dla Polski 362), natomiast przeciętna kwota świadczenia 9,18 zł (dla Polski 11,99 zł)⁹. Dane te mogą oznaczać, że usługi opiekuńcze w województwie śląskim są niedoinwestowane, co z kolei może się odbijać niekorzystnie na ich jakości¹⁰.

W 2014 r. w województwie śląskim pomocą społeczną objętych było 118 170 rodzin¹¹. Liczyły one 279 489 osób¹². Odsetek ludności korzystającej z pomocy społecznej kształtował się na poziomie 6,1%¹³. Zgodnie z prognozami ośrodków pomocy społecznej oraz powiatowych centrów pomocy rodzinie w 2014 roku liczba osób i rodzin, którym zostanie udzielona pomoc będzie większa od tej z 2013 roku o 1,9%¹⁴. Za szczególnie ważne należy uznać wsparcie dla rodzin wielodzietnych, które stanowią 10,4% ogółu rodzin korzystających z pomocy społecznej¹⁵.

Warunkiem koniecznym prowadzenia działań na rzecz włączenia osób, rodzin i grup dotkniętych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym jest zapewnienie właściwej sieci instytucjonalnej pomocy społecznej umożliwiającej utrzymanie lub przywracanie niezależności i samodzielności. Za priorytetowe należy uznać wspieranie i prowadzenie działań mających na celu dostosowanie istniejącej bazy instytucjonalnej do zidentyfikowanych potrzeb. Ponadto potrzebna jest koordynacja działań podmiotów należących do sektorów publicznego, prywatnego i społecznego¹⁶.

Województwo śląskie charakteryzuje się znacznymi różnicami w poziomie zasobów instytucjonalnych w ramach poszczególnych podregionów i powiatów¹⁷. Z kolei porównując wskaźniki liczby miejsc w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej w województwie śląskim i w Polsce w 2014 roku, warto zwrócić uwagę na mniej korzystny ich poziom w zakresie: domów pomocy społecznej, środowiskowych domów samopomocy, jadalni, klubów samopomocy innych niż te dla osób z zaburzeniami psychicznymi, domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, klubów samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi, rodzinnych domów pomocy oraz „innych ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi”¹⁸. Ponadto, dane ujęte w sprawozdaniu *MPiPS-05* wskazują, że na koniec 2014 roku w województwie śląskim na umieszczenie w domu pomocy społecznej oczekiwało 1 857 osób (spadek o 6,2% w stosunku do 2013 r.), zaś na możliwość

---

⁹ Centralna Aplikacja Statystyczna, *Sprawozdanie MPiPS-03* za okres I-XII 2014 r.

¹⁰ P. Błędowski, *Sytuacja osób starszych w województwie śląskim*, ekspertyza opracowana na zlecenie Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego w ramach procesu aktualizacji dokumentu *Strategia Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na lata 2006-2020. Aktualizacja 2015*.

¹¹ Ustawa o pomocy społecznej definiuje rodzinę jako „osoby spokrewnione lub niespokrewnione pozostające w faktycznym związku, wspólnie zamieszkujące i gospodarujące” (art. 6 ust. 14).

¹² Centralna Aplikacja Statystyczna, *sprawozdanie MPiPS-03* za okres I-XII 2014 r.

¹³ Centralna Aplikacja Statystyczna, *sprawozdanie MPiPS-03* za okres I-XII 2014; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

¹⁴ Ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, *Centralna Aplikacja Statystyczna*, formularze *OZPS 2014/2015*.

¹⁵ Centralna Aplikacja Statystyczna, *sprawozdanie MPiPS-03* za okres I-XII 2014 r.

¹⁶ Raport *Zespołu zadaniowego ds. warunków życia*, przygotowany w ramach procesu aktualizacji dokumentu *Strategia polityki społecznej województwa śląskiego na lata 2006-2020*, grudzień 2013 r.

¹⁷ Centralna Aplikacja Statystyczna, *sprawozdanie MPiPS-03* za okres I-XII 2014 r.; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

¹⁸ Centralna Aplikacja Statystyczna, *sprawozdanie MPiPS-03* za okres I-XII 2014 r.; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

skorzystania ze środowiskowego domu samopomocy - 124 osoby (spadek o 3,1%). Z kolei z informacji przekazanych za pośrednictwem formularzy OZPS 2014/2015 wynika, że istnieje potrzeba zwiększenia w 2015 r. liczby miejsc w środowiskowych domach samopomocy o 3,5%¹⁹. Wyraźnie więc widać, że mimo postępu, jaki dokonał się w stosunku do roku 2013, tempo wzrostu zasobów nadal nie pokrywa się z poziomem potrzeb²⁰.

W 2014 r. w województwie śląskim na świadczenia pomocy społecznej realizowane w ramach zadań gmin wydatkowano kwotę 487 282 270 zł²¹. Zdecydowaną większość środków (98,8%) przeznaczono na sfinansowanie świadczeń przyznanych w ramach zadań własnych²². W latach 2013-2014 wartość wydatków na zadania realizowane przez gminy wzrosła o 1,7%²³. W ramach realizacji zadań własnych gmin najwięcej środków przeznaczono na odpłatność gminy za pobyt w DPS - 149 341 016 zł (31,0%).

W 2014 roku nadal wiele ośrodków pomocy społecznej nie spełniało ustawowych wymogów dotyczących zatrudnienia pracowników socjalnych²⁴. Na koniec tego okresu dla 88 OPS (52,7% jednostek) liczba ludności przypadającej na 1 pracownika socjalnego przewyższała wartość 2000, a 18 OPS (10,8%) zatrudniało mniej niż 3 pracowników socjalnych. Co najmniej jednego z wyżej wymienionych kryteriów nie spełniały 84 ośrodki pomocy społecznej (50,3%), a obu kryteriów jednocześnie 10 tego rodzaju jednostek (6,0%)²⁵. Dane zebrane za pośrednictwem formularzy OZPS 2014/2015 wskazują na duże zainteresowanie OPS-ów i PCPR-ów współpracą z wolontariuszami. Te pierwsze chciałyby zwiększenia ich liczby o 2,5%, te drugie o 5%²⁶.

Współczesny model pomocy społecznej i pracy socjalnej stawia przed pracownikami służb społecznych coraz szersze i coraz bardziej zróżnicowane wymagania profesjonalne. Umiejętność właściwego i pełnego zdiagnozowania sytuacji klientów oraz zaplanowania i przeprowadzenia adekwatnych działań pomocowych uwarunkowana jest posiadaniem wiedzy z zakresu różnych dziedzin nauki oraz specyficznych umiejętności i kompetencji²⁷. Jednocześnie pracownicy jednostek organizacyjnych pomocy i integracji społecznej stale zgłaszają zapotrzebowanie w zakresie kształcenia w ramach

---

¹⁹ Ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, *Centralna Aplikacja Statystyczna*, formularze OZPS 2014/2015.

²⁰ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS-05 za lata 2012-2014.

²¹ Łącznie z pomocą dla cudzoziemców, wynagrodzeniem należnym opiekunowi z tytułu sprawowania opieki przyznanej przez sąd oraz odpłatnością gminy za pobyt w domu pomocy społecznej.

²² Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2014 r.

²³ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS-03 za lata 2013-2014.

²⁴ Do dnia 31.12.2014 r. ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2015 r., poz. 163 z późn. zm.) w treści art. 110 ust. 11 stanowiła, że: *ośrodek pomocy społecznej zatrudnia pracowników socjalnych proporcjonalnie do liczby ludności gminy w stosunku jeden pracownik socjalny na 2 tys. mieszkańców, nie mniej jednak niż trzech pracowników*. Od początku 2015 r. obowiązuje zapis: *ośrodek pomocy społecznej powinien zatrudniać pracowników socjalnych proporcjonalnie do liczby ludności gminy w stosunku jeden pracownik socjalny zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy na 2000 mieszkańców lub proporcjonalnie do liczby rodzin i osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną w stosunku jeden pracownik socjalny zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy na nie więcej niż 50 rodzin i osób samotnie gospodarujących*.

²⁵ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2014 r., Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

²⁶ Ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, *Centralna Aplikacja Statystyczna*, formularze OZPS 2014/2015.

²⁷ Raport Zespołu zadaniowego ds. kształcenia ustawicznego i doskonalenia zawodowego, przygotowany w ramach procesu aktualizacji dokumentu *Strategia polityki społecznej województwa śląskiego na lata 2006-2020*, grudzień 2013 r.21

szkoleń, studiów podyplomowych oraz doradztwa. Tymczasem Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego z dniem 31.12.2015 r. kończy realizację projektu systemowego *Kształcenie i doradztwo dla kadr pomocy i integracji społecznej województwa śląskiego*, który zapewniał kadrze instytucji pomocy i integracji społeczno-zawodowej możliwość bezpłatnego podwyższania kwalifikacji.

W świetle powyższych informacji oraz mając na względzie: dobro osób korzystających z pomocy społecznej, prognozowaną sytuację demograficzną, aktualny stan zasobów instytucjonalnych i kadrowych pomocy społecznej, przewidywany wzrost liczby świadczeniobiorców, konieczność stałego podnoszenia kwalifikacji pracowników pomocy i integracji społecznej, ograniczone możliwości finansowe budżetów państwa i samorządów, jak również kierując się zapisami dokumentu *Strategia Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na lata 2006-2020*, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego rekomenduje:

1. Podejmowanie działań sprzyjających wyrównywaniu różnic pomiędzy poszczególnymi podregionami oraz obszarami miejskimi i wiejskimi w dostępie do infrastruktury instytucjonalnej w środowisku zamieszkania, w szczególności do środowiskowych domów samopomocy;
2. Rozwój systemu poradnictwa specjalistycznego oraz terapii rodzinnej, wspierającego rodziny w sytuacjach kryzysowych;
3. Poszerzenie oferty usług socjalnych i prawnych pozwalających na wzmocnienie autonomii osób zależnych (niepełnosprawnych, starszych), czemu sprzyjać będą: rozbudowa i modernizacja placówek, zwiększenie dostępności i poprawa jakości usług opiekuńczych i wspomagających w środowisku zamieszkania oraz promowanie i rozwijanie specjalistycznego poradnictwa;
4. Dostosowanie systemu wsparcia do potrzeb starzejącego się społeczeństwa, w tym rozwój sieci rodzinnych domów pomocy, które wraz ze wzrostem populacji osób starszych przejmą część zadań związanych z zapewnieniem całodobowej opieki;
5. Rozwój usług socjalnych adekwatnych do potrzeb osób długotrwale bezrobotnych, w szczególności: klubów integracji społecznej, centrów integracji społecznej oraz spółdzielni socjalnych;
6. Rozwój i pluralizację usług społecznych poprzez wspieranie podmiotów należących do sektora ekonomii społecznej, czemu sprzyjać będzie m.in. stosowanie klauzul społecznych w ramach zamówień publicznych;
7. Poszerzenie zakresu lokalnych inicjatyw obywatelskich na rzecz poprawy warunków i jakości życia osób zagrożonych marginalizacją;
8. Budowanie partnerskich relacji pomiędzy instytucjami pomocy społecznej i organizacjami pozarządowymi, w szczególności poprzez zlecanie podmiotom niepublicznym prowadzenia jednostek organizacyjnych pomocy społecznej;
9. Dostosowanie liczby pracowników socjalnych zatrudnionych w ośrodkach pomocy społecznej do obowiązujących standardów;
10. Inspirowanie oraz promowanie idei wolontariatu;
11. Zapewnienie kadrze jednostek organizacyjnych pomocy społecznej możliwości podwyższania kwalifikacji za pomocą różnorodnych form doskonalenia zawodowego, w tym: kursów, treningów, szkoleń, specjalistycznego doradztwa oraz rozwój szkolnych form podnoszenia kwalifikacji zawodowych, tj. studiów i kursów zawodowych (specjalizacji);
12. Monitorowanie potrzeb szkoleniowych kadr pomocy i integracji społecznej;

13. Rozwijanie i wdrażanie aktywnych form i metod pracy prowadzących do wychodzenia z ubóstwa i wykluczenia społecznego tak, aby praca socjalna stała się głównym zadaniem służb społecznych, a wypłata świadczeń stanowiła tylko uzupełnienie tych działań;
14. Monitorowanie polityki społecznej w regionie, w tym prowadzenie badań nad poziomem, warunkami i jakością życia rodzin;
15. Kierowanie dodatkowego wsparcia do instytucji publicznych i organizacji pozarządowych działających na terenach charakteryzujących się szczególnie niekorzystnymi wartościami wskaźników społeczno-demograficznych.
16. Doskonalenie narzędzi badawczych, które pozwolą na precyzyjniejsze określanie potrzeb występujących w obszarze pomocy i integracji społecznej.

4. SYTUACJA SPOŁECZNO-DEMOGRAFICZNA

4.1. Wybrane elementy sytuacji demograficznej

Powierzchnia

Powierzchnia województwa śląskiego wynosi 12 333 km², co stanowi 3,9% powierzchni kraju. Pod względem terytorialnym region klasyfikuje się na 14. miejscu spośród wszystkich województw w Polsce²⁸. Mniejszą powierzchnią charakteryzują się tylko województwa: świętokrzyskie i opolskie.

Podział administracyjny

Region składa się ze 167 gmin, w tym 49 miejskich, 22 miejsko-wiejskich oraz 96 wiejskich. Gminy te tworzą 36 powiatów, w tym 19 grodzkich (miasta na prawach powiatu) oraz 17 ziemskich. Województwo śląskie jest jedynym województwem w Polsce, w którym jest więcej powiatów grodzkich niż powiatów ziemskich²⁹.

Dla celów statystyki regionalnej województwo zostało podzielone na 8 podregionów:³⁰

1. **bielski** – obejmujący powiaty: bielski, cieszyński, żywiecki, m. Bielsko-Biała;
2. **bytomski** – obejmujący powiaty: lubliniecki, tarnogórski, m. Bytom, m. Piekary Śląskie;
3. **częstochoowski** – obejmujący powiaty: częstochoowski, kłobucki, myszkowski, m. Częstochowa;
4. **gliwicki** – obejmujący powiaty: gliwicki, m. Gliwice, m. Zabrze;
5. **katowicki** – obejmujący powiaty: m. Chorzów, m. Katowice, m. Mysłowice, m. Ruda Śląska, m. Siemianowice Śląskie, m. Świętochłowice;
6. **rybnicki** – obejmujący powiaty: raciborski, rybnicki, wodzisławski, m. Jastrzębie-Zdrój, m. Rybnik, m. Żory;
7. **sosnowiecki** – obejmujący powiaty: będziński, zawierciański, m. Dąbrowa Górnicza, m. Jaworzno, m. Sosnowiec;
8. **tyski** – obejmujący powiaty: mikołowski, pszczyński, bieruńsko-lędziński, m. Tychy.

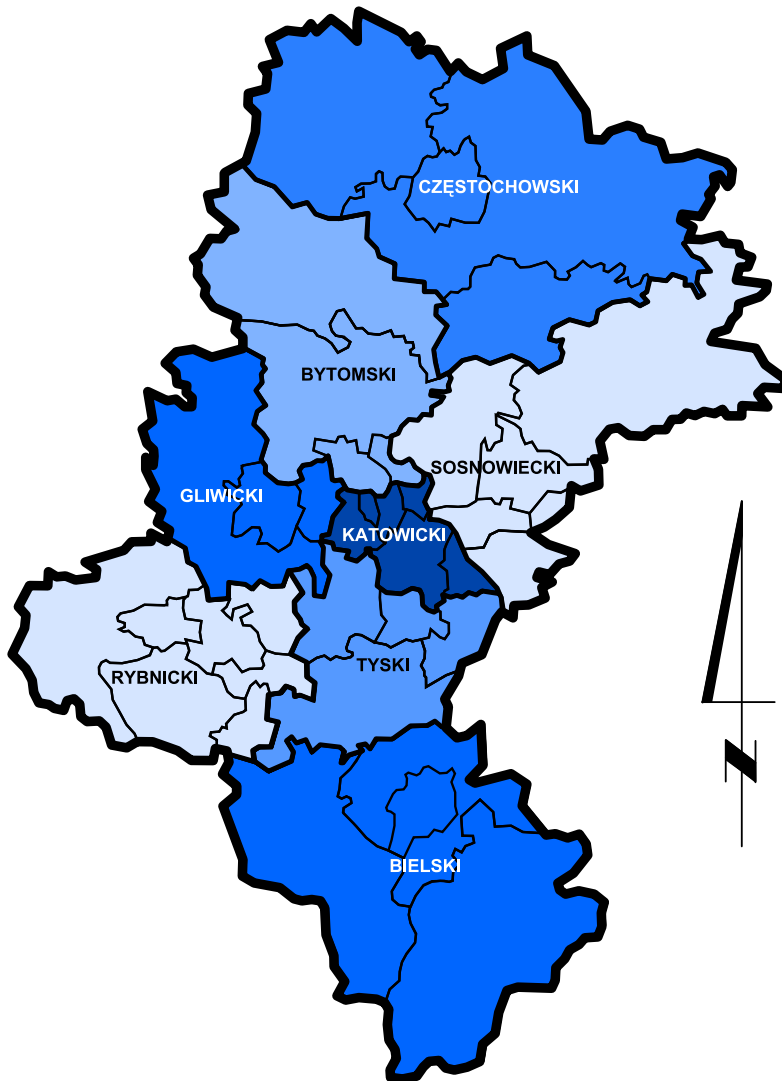
---

²⁸ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

²⁹ Ibidem.

³⁰ Ibidem.

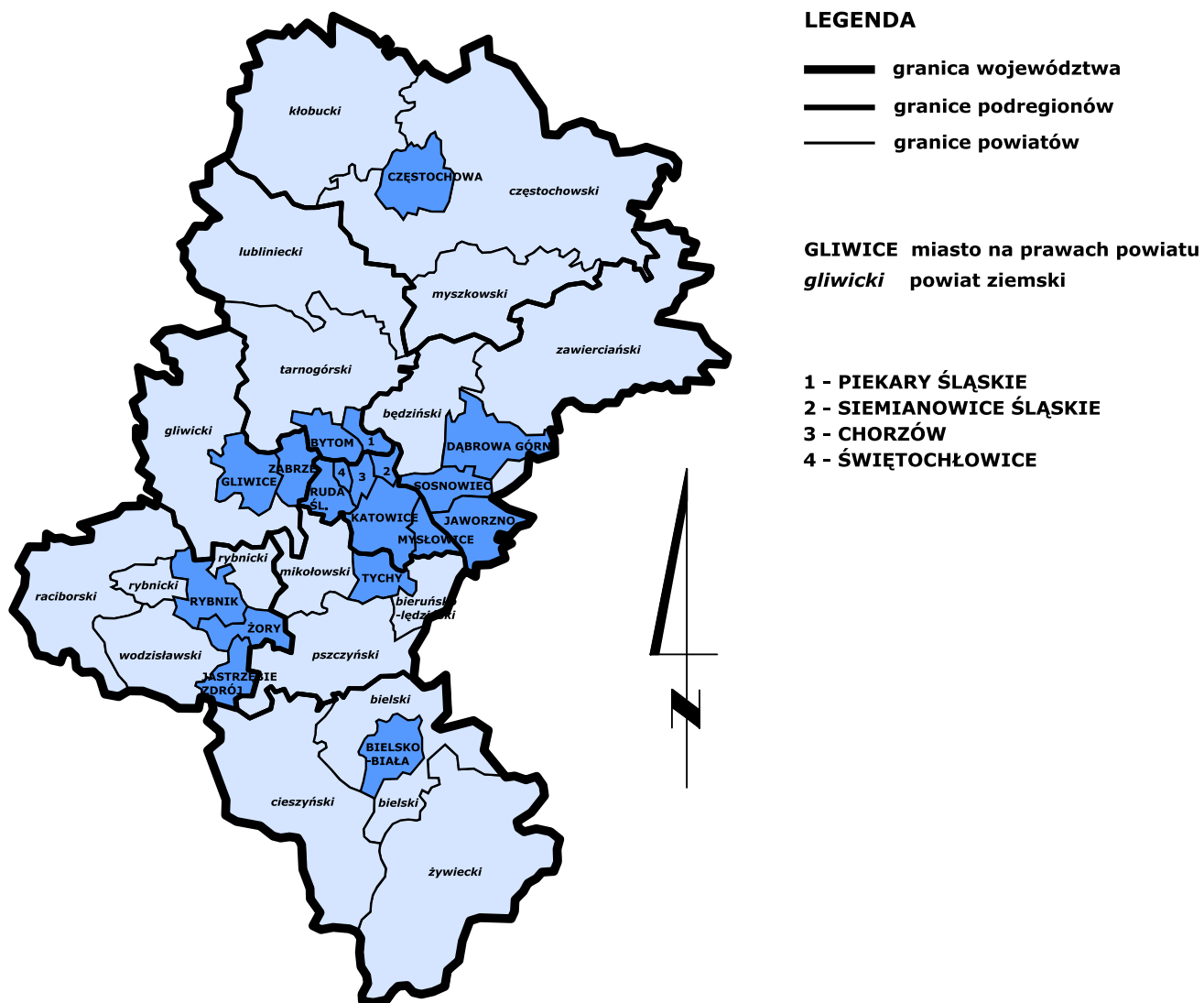
Mapa 1. Podział województwa śląskiego na podregiony.

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego.

Mapa 2. Podział województwa śląskiego na powiaty.

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego.

Liczba ludności

Według stanu na koniec grudnia 2013 r. województwo śląskie zamieszkiwało 4 599 447 osób, które stanowiły 11,9% ludności kraju. Pod względem liczby mieszkańców zajmowało ono drugie miejsce w Polsce (zaraz po województwie mazowieckim). Liczba ludności województwa śląskiego systematycznie maleje. W latach 2012-2013 spadek wyniósł -16 423 osoby (-0,4%), natomiast w latach 2000-2013 liczba mieszkańców województwa zmniejszyła się o 159 497 osób (-3,4%). Do roku 2035 prognozowane jest dalsze zmniejszanie się liczby ludności. W tymże roku ma ona wynieść 4 107 861 osób, tj. o 10,7% mniej niż w roku 2013. Dla porównania w skali całego kraju GUS przewiduje spadek liczby ludności rzędu -5,2%³¹.

Gęstość zaludnienia

Znaczna liczba ludności skoncentrowana na stosunkowo niedużym obszarze skutkuje dużą gęstością zaludnienia. W 2013 roku wynosiła ona 373 osoby/km² i była najwyższa spośród wszystkich województw w Polsce. Dla porównania wartość tego wskaźnika dla całego kraju kształtowała się na poziomie 123 osób/km². Prognozowany dla województwa śląskiego spadek liczby ludności spowoduje zmniejszenie gęstości zaludnienia do 333 osób/km² w 2035 roku³².

Struktura ludności wg wieku

Ważnym czynnikiem mającym wpływ na politykę społeczną jest struktura ludności wg ekonomicznych grup wieku. W województwie śląskim w 2013 roku udział osób w wieku przedprodukcyjnym (0-17 lat) wynosił 16,9% (w Polsce – 18,2%). Na przestrzeni lat 2000-2013 daje się zauważyć znaczący spadek zarówno liczby osób w wieku przedprodukcyjnym, jak i udziału tej kategorii w strukturze ludności. Liczba osób w wieku 0-17 lat spadła w tym okresie o 304 954 (z 1 081 347 do 776 393), tj. o 28,2%. Prognoza ludności do roku 2035 przewiduje kontynuację istniejącej tendencji. Szacuje się, że liczba osób w wieku przedprodukcyjnym zmniejszy się do tego czasu o 179 234 (-23,1%), do poziomu 597 159. Ich udział w ogólnej liczbie ludności będzie wynosił 14,5%, co oznacza spadek o 2,4 punktu proc. w stosunku do roku 2013³³.

W województwie śląskim w 2013 roku udział osób w wieku produkcyjnym (18-59/64 lat) kształtował się na poziomie 63,8% (w Polsce – 63,4%). W latach 2000-2013 liczba osób w wieku produkcyjnym zmalała (z 3 003 302 do 2 934 496, tj. o 2,3%), natomiast ich udział w strukturze ludności nieznacznie wzrósł (z 63,1% do 63,8%). Prognoza GUS do roku 2035 przewiduje, że liczba osób w wieku produkcyjnym zmniejszy się do tego czasu o 425 760, tj. o 14,5%. Udział ludności należącej do tej kategorii ma wynieść w 2035 roku 61,1%, co oznacza spadek o 2,7 punktu proc. w stosunku do roku 2013³⁴.

W 2013 roku odsetek osób w wieku poprodukcyjnym (60+/65+ lat) osiągnął w województwie śląskim poziom 19,3% (w Polsce – 18,4%). W ciągu ostatnich lat nastąpił znaczny wzrost zarówno liczby osób w wieku poprodukcyjnym, jak i udziału tej kategorii ludności. W latach 2000-2013 liczba osób wzrosła

---

³¹ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

³² Ibidem.

³³ Ibidem.

³⁴ Ibidem.

o 214 263 (z 674 295 do 888 558), tj. o 31,8%, a udział zwiększył się o 5,1 punktu proc. Prognoza ludności do 2035 roku przewiduje kontynuację istniejącej tendencji. Liczba osób należących do kategorii wiekowych 60+/65+ zwiększy się o kolejne 113 408, do poziomu 1 001 966, a ich udział wyniesie 24,4%, co oznacza wzrost o 5,1 punktu proc. w odniesieniu do roku 2013³⁵. Należy przy tym pamiętać, iż od 1 stycznia 2013 roku obowiązuje zapis o stopniowym wprowadzaniu nowego wieku emerytalnego (67 lat), w wyniku czego zakres wieku produkcyjnego będzie się wydłużał. Zawarte w niniejszej części prognozy nie uwzględniają wyżej wymienionych zmian³⁶.

Wskaźnik obciążenia demograficznego

Opisane powyżej tendencje będą skutkowały w przyszłości wzrostem wskaźnika obciążenia demograficznego³⁷. Jego wartość, która w 2013 roku wyniosła w województwie śląskim 56,7 (w Polsce 57,6), zgodnie z obliczeniami GUS, w 2035 roku osiągnie 63,7 i będzie wyższa od średniej krajowej prognozowanej na 61,6³⁸.

Chociaż wydłużenie wieku aktywności zawodowej, wynikające z wdrożenia reformy emerytalnej, spowoduje zmniejszenie tempa przyrostu liczby osób w wieku poprodukcyjnym, to nie zdoła zmniejszyć zapotrzebowania na opiekę wynikającego ze wzrostu liczby osób starszych. Jako osoby wymagające w zdecydowanej większości przypadków stałego wsparcia traktowane są osoby mające przynajmniej 80 lat³⁹. Na koniec 2013 roku w województwie śląskim takich osób było 164 436. Stanowiły one 3,6% ogółu ludności (w Polsce 3,9%). Prognoza do roku 2035 wskazuje na stały wzrost udziału osób w wieku 80+. Na koniec tego okresu będzie on wynosił w województwie śląskim 8,4%, natomiast w całej Polsce 7,9%⁴⁰.

Struktura ludności wg miejsca zamieszkania

Na koniec 2013 roku tereny miejskie województwa śląskiego zamieszkiwały 3 559 972 osoby (77,4% ludności), natomiast tereny wiejskie 1 039 475 osób (22,6% ludności). Wysoki udział ludności zamieszkującej miasta (średnia dla Polski to 60,4%) jest cechą charakterystyczną województwa śląskiego wyraźnie odróżniającą go od pozostałych regionów. Systematycznie obserwowany jest jednak spadek wartości tego wskaźnika – między 2012 a 2013 rokiem o 0,2 punktu proc., natomiast w latach 2000-2013 o 1,8 punktu proc.⁴¹.

Urodzenia żywe

W latach 2000-2013 liczba urodzeń żywych podlegała w województwie śląskim silnym wahaniom. Najwyższą liczbą urodzeń cechował się rok 2009, w którym na świat przyszło 47 860 dzieci, natomiast najniższą rok 2003 z liczbą urodzeń wynoszącą 39 156. W 2013 roku zanotowano 42 829 urodzeń

³⁵ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

³⁶ Ustawa z dnia 11 maja 2012 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2012 r., poz. 637).

³⁷ Ludność w wieku nieprodukcyjnym (przedprodukcyjnym oraz poprodukcyjnym) na 100 osób w wieku produkcyjnym.

³⁸ Dla wieku emerytalnego 60+/65+.

³⁹ P. Szukalski, *Starzenie się ludności województwa śląskiego – nieunikniony wzrost zapotrzebowania na wsparcie publiczne?*, [w:] *Seniorzy w województwie śląskim*, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, Katowice 2012, s. 11.

⁴⁰ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

⁴¹ Ibidem.

żywych (wobec 44 565 w roku 2012). W przeliczeniu na 1000 mieszkańców liczba urodzeń w województwie śląskim w 2013 roku wyniosła 9,3 i była niższa od średniej krajowej wynoszącej 9,6⁴².

Zgony ogółem

W latach 2000-2013 w zakresie liczby zgonów w województwie śląskim dało się zaobserwować trend rosnący. Najniższą liczbą zgonów cechował się rok 2002 (44 768), natomiast najwyższą rok 2013 (49 156). Dla porównania w 2012 roku w województwie śląskim zmarło 49 028 osób. Wskaźnik zgonów na 1000 ludności kształtował się w 2013 roku na poziomie 10,7 i był wyższy od ogólnopolskiego, który wyniósł 10,1⁴³.

Zgony niemowląt

Generalnie w kwestii zgonów niemowląt (dzieci w wieku poniżej 1 roku życia) w województwie śląskim w latach 2000-2013 możemy zauważyć tendencję spadkową (z niewielkimi wahaniami). Jednak w całym tym okresie region osiągał wskaźniki znacznie mniej korzystne od ogólnopolskich. Najwyższą liczbą zgonów cechował się rok 2000 (427), natomiast najniższą rok 2012 (214). W roku 2013 było to 218. Wskaźnik zgonów niemowląt na 1000 urodzeń żywych kształtował się w województwie śląskim w 2013 roku na poziomie 5,1, podczas gdy w całym kraju jego wartość wyniosła średnio 4,6⁴⁴.

Przeciętna długość trwania życia

Według danych GUS w 2013 roku kobiety w województwie śląskim żyły przeciętnie 80,1 lat, natomiast mężczyźni 72,4 lata. Wartości te były niższe od średnich dla kraju, wynoszących odpowiednio: 81,1 lat i 73,1 lat. Korzystną tendencją, którą można było zaobserwować w latach 2000-2013, był systematyczny wzrost przeciętnej długości trwania życia. W stosunku do roku 2000 kobiety w województwie śląskim żyły przeciętnie dłużej o 2,9 roku, natomiast mężczyźni o 2,8 roku. Należy jednak pamiętać, że zarówno w przypadku mężczyzn, jak i kobiet, w całym analizowanym okresie, przeciętne długości trwania życia mieszkańców województwa śląskiego były krótsze niż w przypadku analogicznych kategorii w całej populacji kraju⁴⁵.

Przyrost naturalny

Duży wpływ na zmiany w zakresie liczby ludności ma poziom przyrostu naturalnego, definiowanego jako różnica pomiędzy liczbą urodzeń żywych a liczbą zgonów w danym okresie. W województwie śląskim w latach 2000-2013 dodatni przyrost naturalny zanotowano tylko w roku 2010 (95 osób). Najniższa jego wartość (-6 419) wystąpiła w roku 2003. W 2013 roku liczba zgonów przewyższyła liczbę urodzeń o 6 327, co w przeliczeniu na 1000 mieszkańców dało wskaźnik na poziomie -1,4 (dla całego kraju wartość ta wyniosła -0,5)⁴⁶.

---

⁴² Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

⁴³ Ibidem.

⁴⁴ Ibidem.

⁴⁵ Ibidem.

⁴⁶ Ibidem.

Migracje zagraniczne

Oprócz przyrostu naturalnego wpływ na zmianę liczby ludności ma również poziom migracji zagranicznych i międzywojewódzkich. W latach 2000-2013 systematycznie notowano ujemne saldo migracji zagranicznych. Najkorzystniejszą jego wartość zanotowano w roku 2009 (-1 634 osoby), natomiast najmniej korzystną w roku 2000 (-10 557 osób). W 2013 roku w województwie śląskim saldo migracji zagranicznych wyniosło -5 438 osoby (w roku 2012 było to -2 604 osób). W przeliczeniu na 1000 ludności wskaźnik salda migracji zagranicznych kształtował się na poziomie -1,2. Dla porównania, analogiczna miara dla całego kraju osiągnęła wartość -0,5⁴⁷.

Migracje międzywojewódzkie

Podobnie jak migracje zagraniczne, również migracje międzywojewódzkie w województwie śląskim cechuje ujemne saldo. W latach 2000-2013 najwyższą jego wartość zanotowano w roku 2002 (-1 639 osób), natomiast najniższą w roku 2013 (-3 880 osób). W roku 2012 było to -3 298 osób⁴⁸.

Małżeństwa

W latach 2000-2013 liczba zawieranych małżeństw wykazywała w województwie śląskim silne wahania. Najwyższą liczbą zawartych związków małżeńskich cechował się rok 2009 (31 209), natomiast najniższą rok 2013 (22 225) – wobec 24 925 w roku 2012. W przeliczeniu na 1000 mieszkańców liczba małżeństw zawartych w województwie śląskim w 2013 roku wyniosła 4,8 i była nieznacznie wyższa od średniej krajowej wynoszącej 4,7⁴⁹.

Separacje

Dostępne dane dotyczące liczby orzeczonych separacji obejmują lata 2010-2013. W 2013 roku w województwie śląskim orzeczono 391 separacji. Dla porównania w roku 2012 było ich 436. W przeliczeniu na 1000 mieszkańców liczba separacji orzeczonych w województwie śląskim w 2013 roku wyniosła 0,85 i była wyższa do średniej krajowej wynoszącej 0,58⁵⁰.

Rozwody

W województwie śląskim w latach 2000-2006 liczba prawomocnie orzeczonych rozwodów wykazywała tendencję rosnącą. Najwyższą liczbą rozwodów cechował się rok 2006 (10 718), natomiast najmniejszą ich liczbę zanotowano w roku 2000 (5 020). W 2013 roku orzeczono 8 602 rozwody (wobec 8 493 w roku 2012). W przeliczeniu na 1000 mieszkańców liczba rozwodów orzeczonych w województwie śląskim w 2013 roku wyniosła 1,87 i była wyższa od średniej krajowej wynoszącej 1,72⁵¹. Do głównych przyczyn orzekania rozwodów należały: niezgodność charakterów (2 325 rozwodów), niedochowanie wierności małżeńskiej (1 568 rozwodów), nadużywanie alkoholu (1 631 rozwodów), nieporozumienia na tle finansowym (1 256 rozwodów) oraz naganny stosunek do członków rodziny (1 208 rozwodów)⁵².

---

⁴⁷ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

⁴⁸ Ibidem.

⁴⁹ Ibidem.

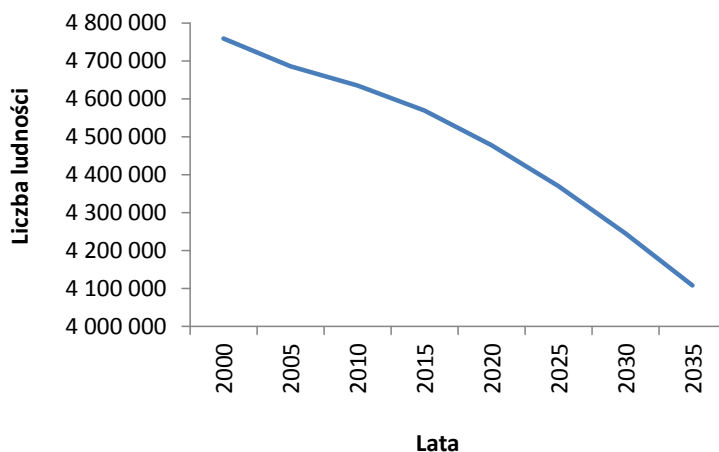
⁵⁰ Ibidem.

⁵¹ Ibidem.

⁵² Dane małżeństwo mogło być rozwiązane z więcej niż jednego powodu.

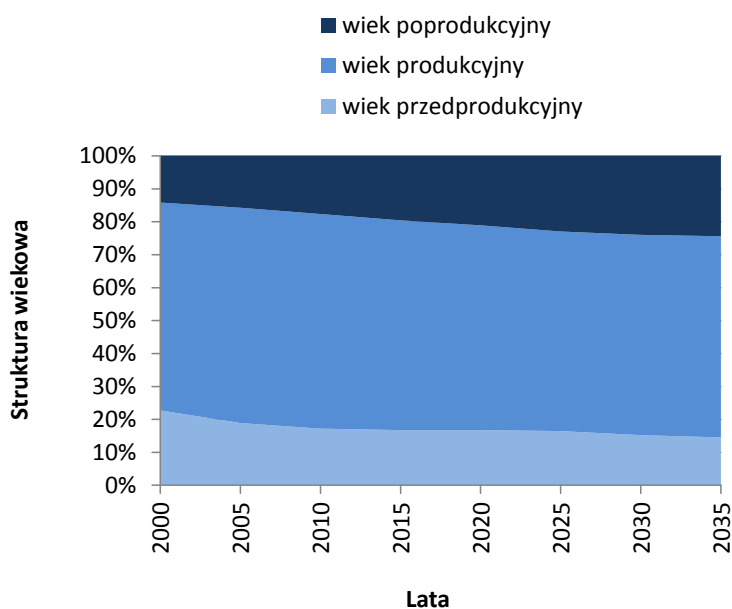
Szczególnie niekorzystnie rozpad rodziny wpływa na dzieci, tymczasem w 2013 roku w województwie śląskim 57,7% ogółu rozwodów orzeczono w rodzinach z dziećmi⁵³.

Wykres 1. Liczba ludności - województwo śląskie w latach 2000-2010 oraz prognoza na lata 2015-2035.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Wykres 2. Struktura wiekowa ludności* - województwo śląskie w latach 2000-2010 oraz prognoza na lata 2015-2035.

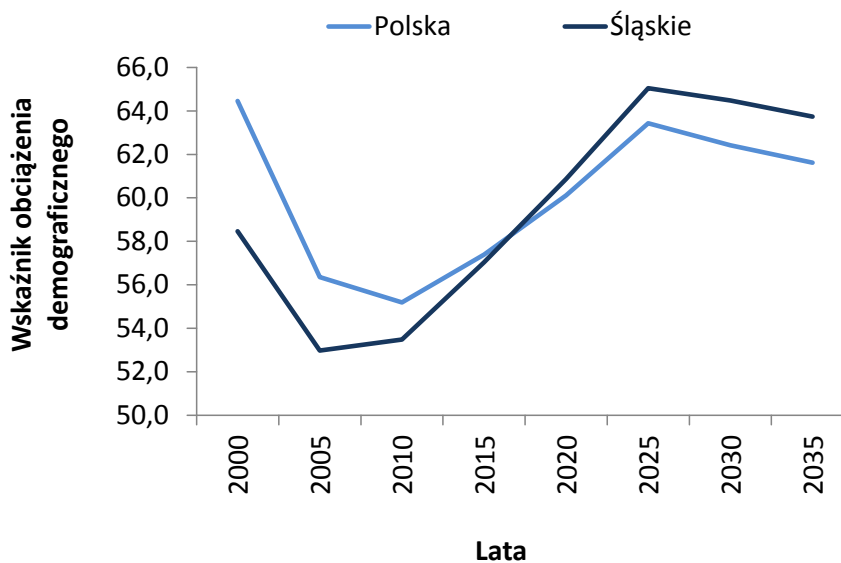

* Ludność w wieku przedprodukcyjnym (0-17 lat), produkcyjnym (18-59/60) i poprodukcyjnym (60+/65+).

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

⁵³ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

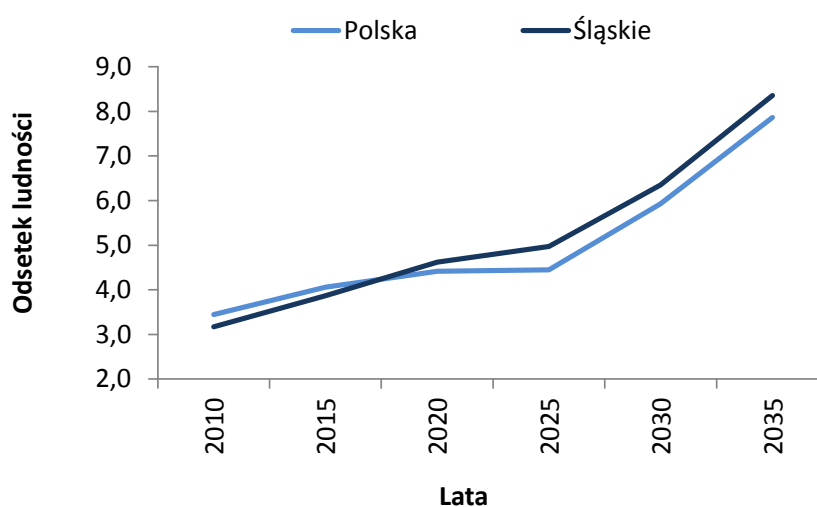
Wykres 3. Wskaźnik obciążenia demograficznego* - województwo śląskie i Polska w latach 2000-2010 oraz prognoza na lata 2015-2035.

* Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym.

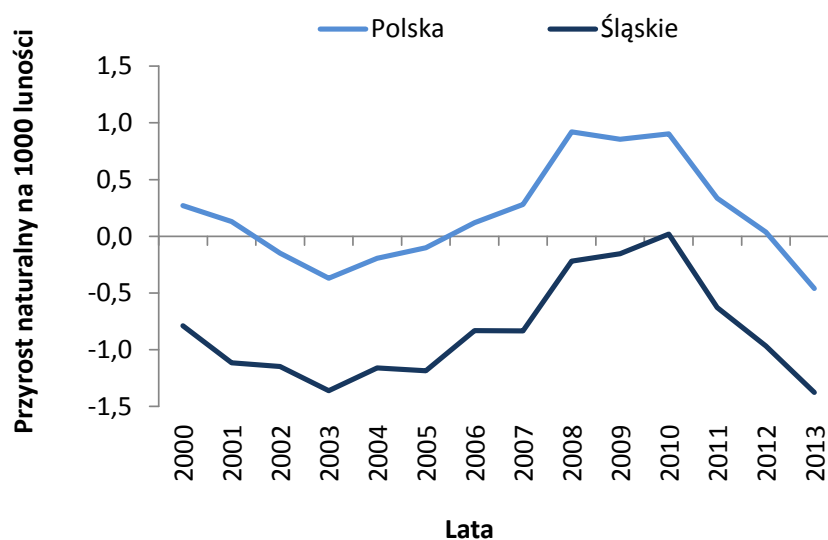
Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Wykres 4. Odsetek ludności w wieku 80 lat i więcej - województwo śląskie i Polska w 2010 roku oraz prognoza na lata 2015-2035.

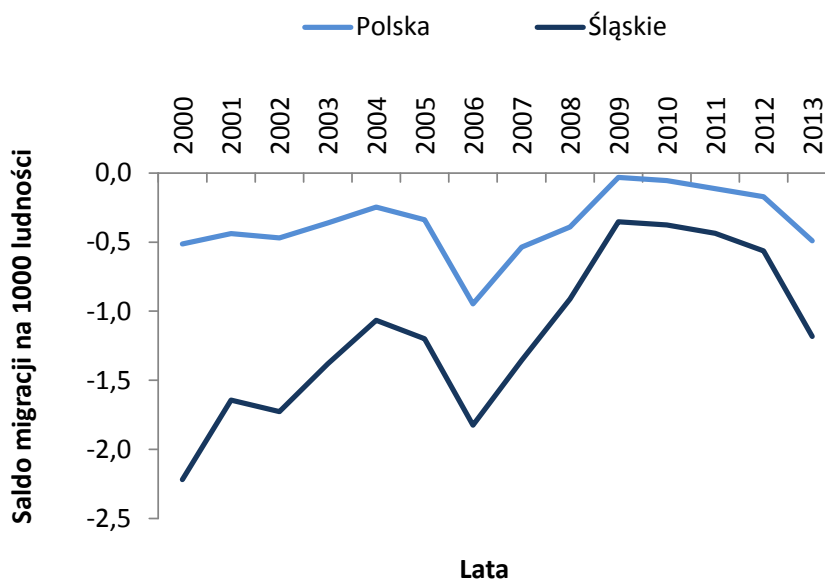
Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Wykres 5. Przyrost naturalny na 1000 ludności - województwo śląskie i Polska, lata 2000-2013.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

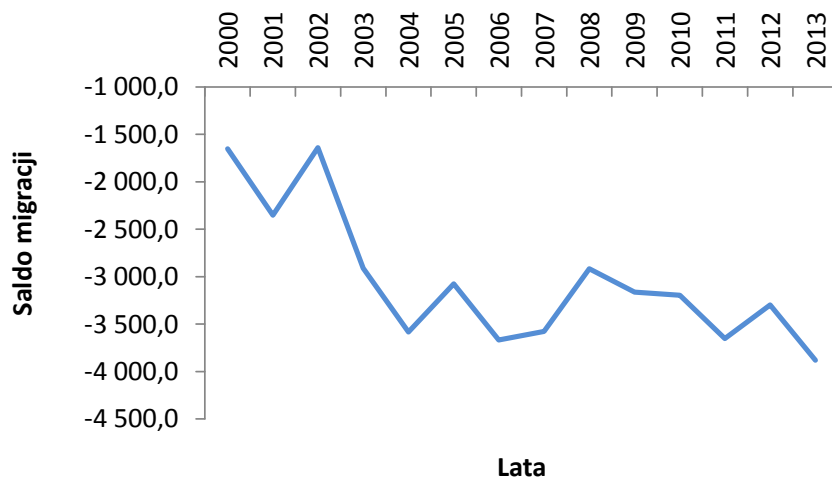
Wykres 6. Saldo zagranicznych migracji na pobyt stały na 1000 ludności - województwo śląskie i Polska, lata 2000-2013.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Wykres 7. Saldo międzywojewódzkich migracji na pobyt stały - województwo śląskie, lata 2000-2013.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

4.2. Wybrane elementy sytuacji społecznej

4.2.1. Dochody i wydatki gospodarstw domowych

Dochód rozporządzalny

Jest to suma bieżących dochodów gospodarstw domowych z poszczególnych źródeł pomniejszona o zaliczki na podatek dochodowy od osób fizycznych płacone przez płatnika w imieniu podatnika (od dochodów z pracy najemnej oraz od niektórych świadczeń z ubezpieczenia społecznego i świadczeń pozostałych), o podatki od dochodów z własności, podatki płacone przez osoby pracujące na własny rachunek, w tym przedstawicieli wolnych zawodów i osób użytkujących gospodarstwo indywidualne w rolnictwie oraz o składki na ubezpieczenie społeczne i zdrowotne. W skład dochodu rozporządzalnego wchodzi dochody pieniężne i niepieniężne, w tym spożycie naturalne (towary lub usługi konsumpcyjne pobrane na potrzeby gospodarstwa domowego z gospodarstwa indywidualnego bądź z prowadzonej działalności gospodarczej na własny rachunek - rolniczej i pozarolniczej) oraz towary i usługi otrzymane bezpłatnie. Dochód rozporządzalny jest przeznaczony na wydatki oraz przyrost oszczędności⁵⁴.

Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę wyniósł w województwie śląskim w 2013 roku 1 319 zł i był nieco wyższy niż w Polsce (1 299 zł). W stosunku do 2012 roku zanotowano jego wzrost o 40 zł, tj. o 3,1%. Z kolei przeciętne miesięczne wydatki na 1 osobę kształtowały się na poziomie 1 118

⁵⁴ Główny Urząd Statystyczny, http://inf.stat.gov.pl/gus/definicje_PLK_HTML.htm?id=POJ-106.htm

zł. W tym przypadku zanotowano poziom wyższy od średniej dla całej Polski (1 062 zł). Wzrost przeciętnych miesięcznych wydatków na 1 osobę w stosunku do 2012 roku wyniósł 16 zł, tj. 1,4%⁵⁵.

Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto

Jest to stosunek sumy wynagrodzeń osobowych brutto, honorariów wypłaconych niektórym grupom pracowników za prace wynikające z umowy o pracę, wypłat z tytułu udziału w zysku lub w nadwyżce bilansowej w spółdzielniach oraz dodatkowych wynagrodzeń rocznych dla pracowników jednostek sfery budżetowej do przeciętnej liczby zatrudnionych w danym okresie; po wyeliminowaniu osób wykonujących pracę nakładczą oraz zatrudnionych za granicą⁵⁶.

Według danych GUS w 2013 roku, w województwie śląskim przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto wyniosło 4 023 zł i było wyższe od średniej dla Polski o 145 zł (3,7%). W stosunku do roku 2012 zanotowano wzrost jego wysokości o 168 zł (4,2%)⁵⁷.

ŚWIADCZENIA WYPŁACANE Z POZAROLNICZEGO SYSTEMU UBEZPIECZEŃ SPOŁECZNYCH

Emerytura

To świadczenie pieniężne przysługujące ubezpieczonemu, który spełnia warunki uprawniające do emerytury z ubezpieczenia społecznego, tzn.

- 1) osiągnął wiek emerytalny - zróżnicowany w zależności od płci, zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze,
- 2) ma odpowiedni okres składkowy i nieskładkowy.

Wysokość emerytury dla osób, które urodziły się przed rokiem 1949 określona jest przez staż pracy i wysokość zarobków w wybranych okresach pracy. Dla osób urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r., które przystąpiły do Otwartego Funduszu Emerytalnego lub, które nie są członkami OFE i nie spełniły warunków do emerytury na dotychczasowych zasadach wysokość emerytury jest uzależniona od wysokości kapitału zgromadzonego na indywidualnym koncie ubezpieczonego. Warunki nabywania prawa do świadczeń emerytalno-rentowych wypłacanych przez MON, MSWiA oraz MS, a także wysokości tych świadczeń, uregulowane są odrębnie (ustawa z 23 lipca 2003 r. o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych)⁵⁸.

Przeciętna miesięczna emerytura z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych wyniosła w województwie śląskim w 2013 roku 2 390 zł i była wyższa od średniej krajowej o 348 zł (17,0%). W porównaniu z rokiem 2012 wartość tego świadczenia zwiększyła się o 118 zł, tj. o 4,9%⁵⁹.

Renta z tytułu niezdolności do pracy

---

⁵⁵ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

⁵⁶ Główny Urząd Statystyczny, <http://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/definicje-pojec/693,pojecie.html>

⁵⁷ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

⁵⁸ Główny Urząd Statystyczny, <http://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/definicje-pojec/85,pojecie.html>

⁵⁹ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

To świadczenie pieniężne przysługujące ubezpieczonemu, który spełnił łączne następujące warunki:

- 1) jest niezdolny do pracy,
- 2) ma wymagany okres składkowy i nieskładkowy,
- 3) niezdolność do pracy powstała w okresach określonych przepisami, ale nie później niż w ciągu 18 miesięcy od ustania tych okresów.

Orzeczenie niezdolności do pracy całkowite lub częściowe dokonywane jest przez lekarza-orzecznika Zakładu Ubezpieczeń Społecznych lub lekarza-rzeczoznawcę Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego⁶⁰.

Przeciętna miesięczna renta z tytułu niezdolności do pracy z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych kształtowała się w województwie śląskim w 2013 roku na poziomie 1 932 zł. Średnia dla całego kraju, wynosząca 1 531 zł, była niższa o 401 zł (26,1%). Na przestrzeni lat 2012-2013 zanotowano wzrost przeciętnej renty z tytułu niezdolności do pracy o 92 zł (4,8%)⁶¹.

Renta rodzinna

To świadczenie pieniężne przysługujące uprawnionym członkom rodziny osoby, która w chwili śmierci miała ustalone prawo do emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy lub spełniała warunki do uzyskania jednego z tych świadczeń, a także pobierała zasiłek lub świadczenie przedemerytalne. Wszystkim uprawnionym członkom rodziny przysługuje jedna łączna renta rodzinna⁶².

Wysokość przeciętnej renty rodzinnej z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych wyniosła w województwie śląskim na koniec 2013 roku 2 178 zł. Była to kwota o 404 zł (22,8%) wyższa od średniej dla całego kraju. W porównaniu z poprzednim rokiem jej wysokość wzrosła o 104 zł (4,8%)⁶³.

ŚWIADCZENIA WYPŁACANE Z ROLNICZEGO SYSTEMU UBEZPIECZEŃ SPOŁECZNYCH

Statystyki GUS nie zawierają szczegółowych danych na temat poszczególnych świadczeń wypłacanych z rolniczego systemu ubezpieczenia społecznego. Przeciętna wysokość wszystkich świadczeń wypłacanych rolnikom indywidualnym wyniosła w województwie śląskim w 2013 roku 1 367 zł i była wyższa o 246 zł (21,9%) od analogicznej wartości dla całego kraju. W porównaniu z rokiem 2012 kwota przeciętnego świadczenia wzrosła o 59 zł (4,3%)⁶⁴.

4.2.2. Zagrożenie ubóstwem

---

⁶⁰ Główny Urząd Statystyczny, <http://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/definicje-pojec/425,pojecie.html>

⁶¹ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

⁶² Główny Urząd Statystyczny, <http://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/definicje-pojec/426,pojecie.html>

⁶³ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

⁶⁴ Ibidem.

Do oceny zasięgu ubóstwa wykorzystuje się miernik zwany stopą ubóstwa lub wskaźnikiem zagrożenia ubóstwem. Oblicza się go jako iloraz liczby jednostek (gospodarstw domowych lub osób) ubogich do liczby jednostek w całej populacji. Podawany w procentach mówi on, jaki jest odsetek ubogich w danej populacji⁶⁵.

Poziom ubóstwa można określać w sposób subiektywny lub obiektywny. Przykładem podejścia subiektywnego jest metoda „lejdejska” (*Leyden Poverty Line*). Upraszczając można stwierdzić, że podstawą do wyznaczenia subiektywnych granic ubóstwa w metodzie LPL są opinie badanych gospodarstw dotyczące ich potrzeb w zakresie dochodów, a granice ubóstwa dla określonego typu gospodarstw domowych odpowiadają w przybliżeniu poziomowi dochodów deklarowanych przez respondentów jako „ledwo wystarczające”⁶⁶.

W podejściu obiektywnym gospodarstwo domowe (a tym samym wszystkie osoby wchodzące w jego skład) zostaje uznane za ubogie (zagrożone ubóstwem), jeżeli poziom jego wydatków (łącznie z wartością artykułów otrzymanych nieodpłatnie oraz pobranych z indywidualnego gospodarstwa rolnego, działki bądź z prowadzonej działalności na własny rachunek) jest niższy od wartości przyjętej za granicę ubóstwa⁶⁷.

Przy dokonywaniu pomiaru ubóstwa w sposób obiektywny wykorzystywane są granice względne (relatywne) lub absolutne. W podejściu względnym ubóstwo rozważane jest jako forma nierówności - nadmiernego dystansu między poziomem życia poszczególnych grup ludności. Za ubogie uznaje się osoby i rodziny, których poziom życia jest znacznie niższy niż pozostałych członków danego społeczeństwa⁶⁸. W podejściu absolutnym ubogie są te gospodarstwa domowe, które nie mają możliwości zaspokojenia potrzeb uznanych w danych warunkach za podstawowe⁶⁹. Nie ma przy tym znaczenia, na jakim poziomie żyją oraz jak liczne są bardziej zamożne warstwy społeczeństwa. Przykładami granic absolutnych są ustawowa granica ubóstwa oraz minimum egzystencji.

Ubóstwo relatywne

Główny Urząd Statystyczny stosuje granicę relatywną, definiowaną jako 50% średnich wydatków ogółu gospodarstw domowych⁷⁰. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym wyniósł w województwie śląskim w 2013 roku 11,2% (w Polsce 16,2%). W stosunku do 2012 roku zanotowano spadek jego wartości o 0,1 punktu proc.⁷¹.

Ubóstwo ustawowe

---

⁶⁵ Główny Urząd Statystyczny, *Ubóstwo w Polsce w 2013 r.*, s. 17.

⁶⁶ Główny Urząd Statystyczny, *Ubóstwo w Polsce w 2010 r.*, s. 2.

⁶⁷ Główny Urząd Statystyczny, *Ubóstwo w Polsce w 2013 r.*, s. 16.

⁶⁸ Główny Urząd Statystyczny, *Ubóstwo w Polsce w 2011 r.*, s. 3.

⁶⁹ Główny Urząd Statystyczny, *Ubóstwo w Polsce w 2012 r.*, s. 12.

⁷⁰ Główny Urząd Statystyczny, *Ubóstwo w Polsce w 2013 r.*, s. 16.

⁷¹ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Granica ubóstwa ustawowego jest definiowana jako kwota, która zgodnie z obowiązującą ustawą o pomocy społecznej uprawnia do ubiegania się o przyznanie świadczenia pieniężnego z pomocy społecznej⁷². Od 1 października 2012 r. dla osoby samotnie gospodarującej jest to kwota 542 zł, zaś dla osoby w gospodarstwie wieloosobowym – 456 zł.

Poniżej ustawowej granicy ubóstwa żyło w 2013 roku w województwie śląskim 8,3% osób w gospodarstwach domowych (w Polsce 12,8%). W stosunku do roku 2012 wartość tego wskaźnika wzrosła o 3,5 punktu proc.⁷³. Należy jednak zaznaczyć, iż sytuacja ta spowodowana była głównie zmianą wartości progów interwencji socjalnej, nie zaś faktycznym pogorszeniem sytuacji bytowej gospodarstw domowych.

Ubóstwo skrajne (minimum egzystencji)

Jest ustalane przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych. Stanowi model zaspakajania potrzeb bytowo-konsumpcyjnych na bardzo niskim poziomie. Koszyk minimum biologicznego określa praktycznie najniższy standard życia, poniżej którego występuje biologiczne zagrożenie życia oraz rozwoju psychofizycznego człowieka. W przeciwieństwie do minimum socjalnego w koszyku minimum egzystencji ujmuje się tylko wydatki na towary i usługi umożliwiające tzw. „przeżycie”. Zalicza się do nich wyżywienie oraz potrzeby mieszkaniowe. Kwestia utrzymania więzi społecznych – bardzo ważna w modelu minimum socjalnego – nie jest w tym przypadku uwzględniona. Podobnie rzecz się ma z takimi obszarami potrzeb, jak: rekreacja, transport, łączność czy uczestnictwo w kulturze. W związku z tym minimum egzystencji uznawane jest za dolną granicę obszaru ubóstwa⁷⁴.

Według szacunków Głównego Urzędu Statystycznego w województwie śląskim w 2013 roku udział osób w gospodarstwach domowych znajdujących się poniżej minimum egzystencji kształtował się na poziomie 4,9%. Dla całego kraju wskaźnik ten wynosił 7,4%. W stosunku do 2012 roku zanotowano wzrost jego wartości o 0,4 punktu proc.⁷⁵.

4.2.3. Przestępczość

W województwie śląskim w 2013 roku w zakończonych postępowaniach przygotowawczych stwierdzono 160 932 przestępstwa. Ich liczba w przeliczeniu na 10 tys. ludności wyniosła 349 (w Polsce 276). W stosunku do 2012 roku liczba przestępstw spadła o 6 641, czyli o 4,3%. Wśród ogółu tego rodzaju czynów największy udział miały przestępstwa: o charakterze kryminalnym (69,4%), przeciwko mieniu (55,3%), o charakterze gospodarczym (20,3%) oraz drogowe (7,8%). Najmniejszy odsetek stanowiły natomiast przestępstwa przeciwko: rodzinie i opiece (3,6%), życiu i zdrowiu (2,7%), wolności,

---

⁷² Główny Urząd Statystyczny, *Ubóstwo w Polsce w 2013 r.*, s. 17.

⁷³ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

⁷⁴ Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, *Badania nad poziomem i strukturą zmodyfikowanego minimum egzystencji w 2008 r.*, Warszawa 2009 r., s. 1.

⁷⁵ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

wolności sumienia i wyznania oraz wolności seksualnej i obyczajności (3,9%)⁷⁶. Wskaźnik wykrywalności sprawców w województwie śląskim w 2013 roku wyniósł 68,2% (w Polsce 67,1%) i był wyższy niż rok wcześniej o 1,9 punktu proc.⁷⁷.

4.2.4. Rynek pracy

Liczba bezrobotnych ogółem

Dane o liczbie bezrobotnych obejmują osoby zarejestrowane w powiatowych urzędach pracy jako bezrobotne, zgodnie z definicją zawartą w ustawie z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. z 2013 roku, poz. 674, z późn. zm.)⁷⁸. W województwie śląskim, wg stanu na koniec grudnia 2014 roku, liczba zarejestrowanych bezrobotnych wynosiła 175 675 osób. W porównaniu z tym samym okresem ubiegłego roku stan bezrobocia zmniejszył się o 32 621 osób, tj. o 15,7%. W całym kraju analogiczny wskaźnik wyniósł średnio 15,4%⁷⁹.

Stopa bezrobocia

Stopa bezrobocia jest definiowana jako procentowy udział liczby bezrobotnych w liczbie ludności aktywnej zawodowo⁸⁰. Wysokość stopy bezrobocia w województwie śląskim, wg stanu na koniec grudnia 2014 r., kształtowała się na poziomie 9,6% (w Polsce 11,5%). Rok wcześniej wskaźnik ten wynosił 11,3%, co oznacza spadek o 1,7 punktu proc.⁸¹.

Osoby bezrobotne z prawem do zasiłku

Na koniec grudnia 2014 r. w województwie śląskim prawo do zasiłku posiadały 22 534 osoby. Stanowiły one 12,8% ogółu bezrobotnych (w Polsce 13,3%). W porównaniu z analogicznym okresem ubiegłego roku wartość analizowanego wskaźnika spadła o 0,7 punktu proc.⁸².

Osoby długotrwale bezrobotne

Według *ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy*, są to osoby pozostające w rejestrze powiatowego urzędu pracy łącznie przez okres 12 miesięcy w okresie ostatnich 2 lat, z wyłączeniem okresów odbywania stażu i przygotowania zawodowego w miejscu pracy⁸³. W województwie śląskim na koniec grudnia 2014 r. długotrwale bezrobotnym dotkniętych było 96 228 osób. Stanowiły one 54,8%

---

⁷⁶ Odsetki nie sumują się do 100%, gdyż dane przestępstwo mogło zostać zakwalifikowane do więcej niż jednej kategorii.

⁷⁷ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

⁷⁸ Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Departament Rynku Pracy, *Informacja o bezrobotnych i poszukujących pracy w marcu 2014 r.*, Warszawa 2014, s. 5.

⁷⁹ Portal *Publiczne Służby Zatrudnienia*, <http://www.psz.praca.gov.pl>; Wojewódzki Urząd Pracy w Katowicach, <http://www.wup-katowice.pl>; Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej *Bezrobocie rejestrowane w Polsce – raport miesięczny – grudzień 2014 rok*.

⁸⁰ Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Departament Rynku Pracy, *Informacja o bezrobotnych i poszukujących pracy w marcu 2014 r.*, Warszawa 2014, s. 5.

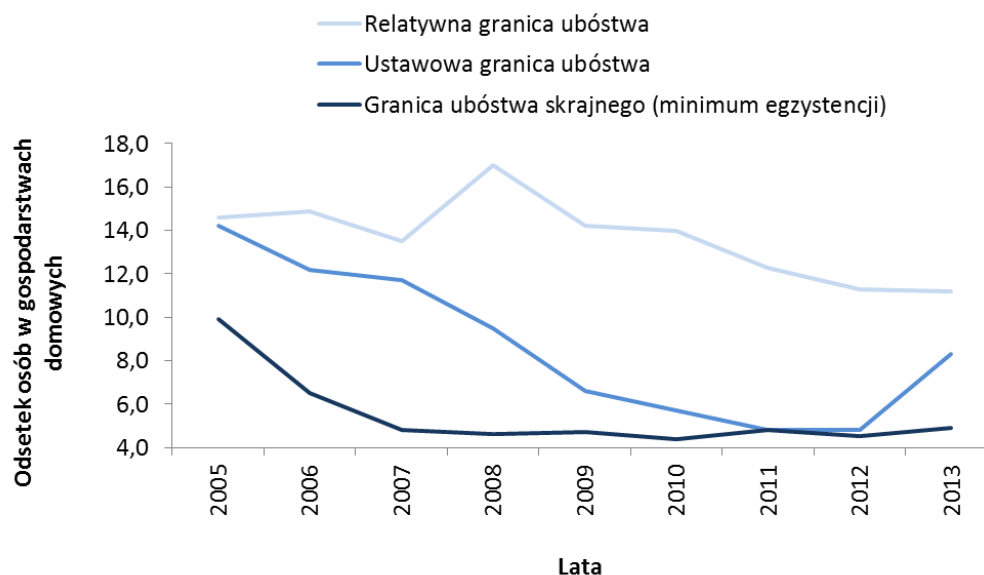
⁸¹ Portal *Publiczne Służby Zatrudnienia*, <http://www.psz.praca.gov.pl>; Wojewódzki Urząd Pracy w Katowicach, <http://www.wup-katowice.pl>; Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

⁸² Portal *Publiczne Służby Zatrudnienia*, <http://www.psz.praca.gov.pl>; Wojewódzki Urząd Pracy w Katowicach, <http://www.wup-katowice.pl>

⁸³ Wojewódzki Urząd Pracy w Katowicach, <http://www.wup-katowice.pl>

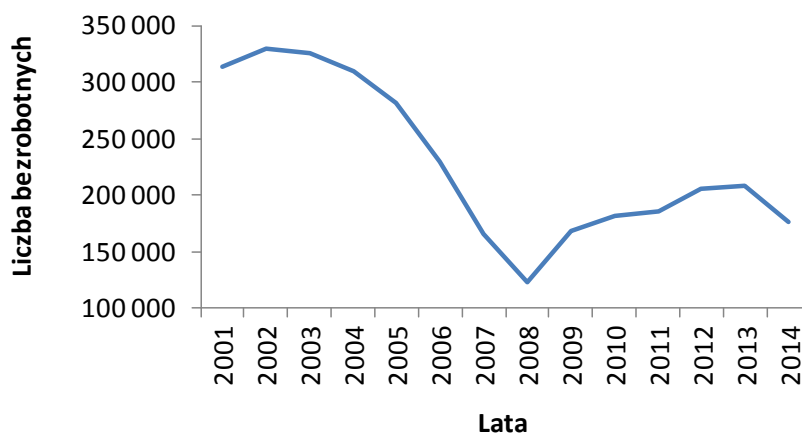
ogółu bezrobotnych (w kraju 57,7%). Rok wcześniej wskaźnik ten kształtował się na poziomie 50,2%, co oznacza wzrost o 4,6 punktu proc.⁸⁴.

Wykres 8. Zagrożenie ubóstwem wg przyjętych w danym roku granic ubóstwa - województwo śląskie, lata 2005-2013.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

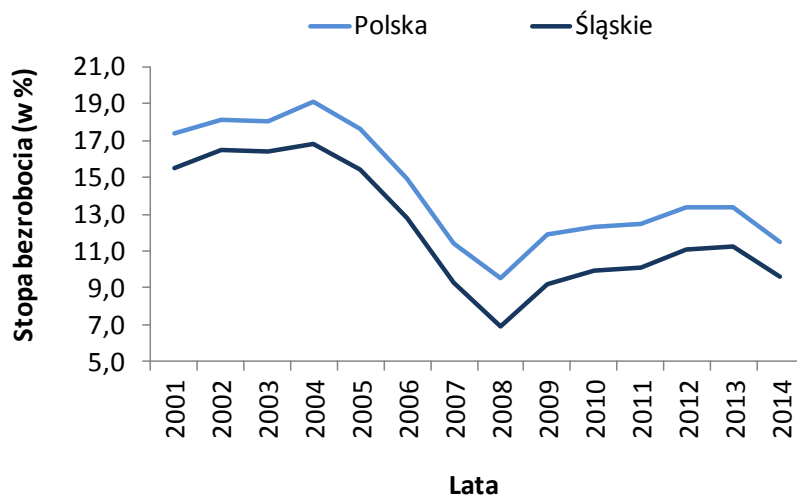
Wykres 9. Liczba bezrobotnych - województwo śląskie, lata 2001-2014, stan na koniec danego roku.

Źródło: Portal *Publiczne Służby Zatrudnienia*, <http://www.psz.praca.gov.pl>

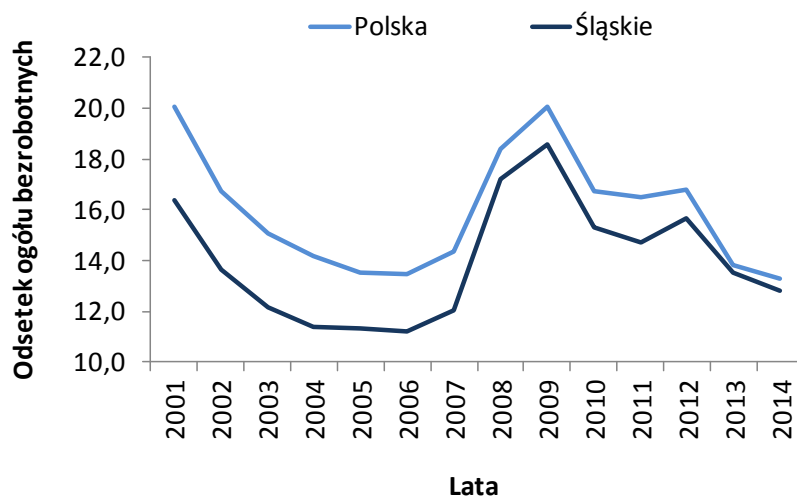
⁸⁴ Portal *Publiczne Służby Zatrudnienia*, <http://www.psz.praca.gov.pl>, Wojewódzki Urząd Pracy w Katowicach, <http://www.wup-katowice.pl>

Wykres 10. Stopa bezrobocia – województwo śląskie i Polska, lata 2001-2014, stan na koniec danego roku.

Źródło: Portal Publiczne Służby Zatrudnienia, <http://www.psz.praca.gov.pl>

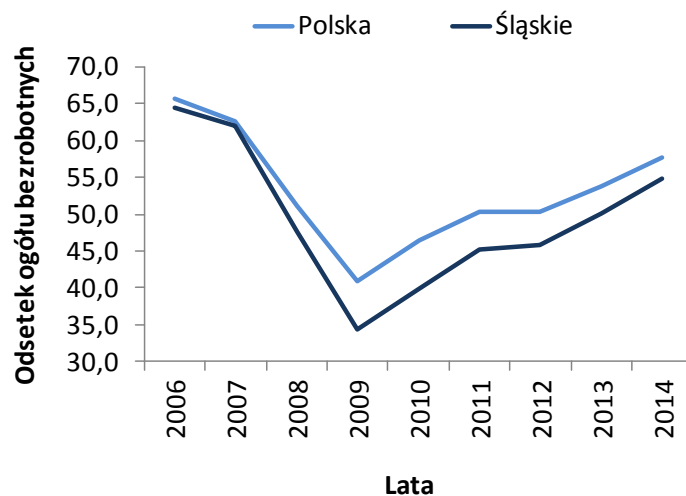
Wykres 11. Bezrobotni z prawem do zasiłku jako odsetek ogółu bezrobotnych – województwo śląskie i Polska, lata 2001-2014, stan na koniec danego roku.

Źródło: Portal Publiczne Służby Zatrudnienia, <http://www.psz.praca.gov.pl>

Wykres 12. Osoby długotrwale bezrobotne* jako odsetek ogółu bezrobotnych – województwo śląskie i Polska, lata 2006-2014, stan na koniec danego roku.

* Według ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy są to osoby pozostające w rejestrze powiatowego urzędu pracy łącznie przez okres 12 miesięcy w okresie ostatnich 2 lat, z wyłączeniem okresów odbywania stażu i przygotowania zawodowego w miejscu pracy.

Źródło: Portal Publiczne Służby Zatrudnienia, <http://www.psz.praca.gov.pl>

5. OSOBY I RODZINY KORZYSTAJĄCE Z POMOCY SPOŁECZNEJ

Pomoc społeczna jest instrumentem polityki społecznej państwa przeznaczonym do wspierania osób i rodzin w trudnych sytuacjach życiowych, z którymi nie są one w stanie poradzić sobie samodzielnie. Podejmuje ona działania w sytuacjach zagrożenia podstawowych potrzeb życiowych oraz obniżenia jakości życia poniżej społecznie akceptowanego minimum. Pomoc społeczna pomaga zarówno tworzyć warunki umożliwiające godną egzystencję, jak również przyczynia się do wyrównywania nadmiernych różnicowań społecznych. Instrument ten służy także do kompensowania różnorodnych szkód, np. wynikających z bezrobocia, sieroctwa, niepełnosprawności, chorób. Ponadto pomoc społeczna zapewnia poczucie bezpieczeństwa socjalnego poprzez udzielanie różnego rodzaju zasiłków i świadczeń uzupełniających dochody z pracy, systemu emerytalno-rentowego oraz innych systemów zabezpieczenia społecznego. Skutkiem działań pomocy społecznej powinno być eliminowanie wykluczenia społecznego oraz usamodzielnianie się jej beneficjentów⁸⁵.

Pomoc społeczna polega w szczególności na:

- 1) przyznawaniu i wypłacaniu przewidzianych ustawą świadczeń;
- 2) pracy socjalnej;
- 3) prowadzeniu i rozwoju niezbędnej infrastruktury socjalnej;
- 4) analizie i ocenie zjawisk rodzących zapotrzebowanie na świadczenia z pomocy społecznej;
- 5) realizacji zadań wynikających z rozeznaczonych potrzeb społecznych;
- 6) rozwijaniu nowych form pomocy społecznej i samopomocy w ramach zidentyfikowanych potrzeb⁸⁶.

W 2014 r. w województwie śląskim pomocą społeczną objętych było 118 170 rodzin⁸⁷. Liczyły one 279 489 osób⁸⁸. Odsetek ludności korzystającej z pomocy społecznej był znacznie niższy niż przeciętnie w kraju i kształtował się na poziomie 6,0% (w całej Polsce było to 9,0%)⁸⁹. W latach 2013-2014 liczba wspieranych rodzin zmniejszyła się o 5 764, tj. o 4,7%, natomiast liczba osób w tychże rodzinach o 16 941, tj. o 5,7%⁹⁰. Do szczególnych typów rodzin objętych pomocą społeczną w województwie śląskim w 2014 roku należały:

- **Rodziny zamieszkujące wieś** – kategoria ta liczyła 22 738 rodzin. Stanowiły one 19,2% ogółu wspieranych rodzin. Rok wcześniej liczba rodzin zamieszkujących wieś była wyższa o 1 519, czyli o 6,3%;

⁸⁵ Główny Urząd Statystyczny, *Pomoc społeczna – infrastruktura, beneficjenci, świadczenia w 2010 roku*, Warszawa 2012, s. 27.

⁸⁶ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2015 r., poz. 163 z późn. zm.), art. 15.

⁸⁷ Ustawa o pomocy społecznej definiuje rodzinę jako „osoby spokrewnione lub niespokrewnione pozostające w faktycznym związku, wspólnie zamieszkujące i gospodarujące” (art. 6 ust. 14).

⁸⁸ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014 r.

⁸⁹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

⁹⁰ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS-03* za lata 2012-2014.

- **Jednoosobowe**⁹¹ – ich liczba wyniosła 53 304, co dało 45,1% ogółu rodzin objętych pomocą społeczną. W porównaniu z rokiem 2013 liczba tego rodzaju rodzin zmniejszyła się o 1 418, tj. o 2,6%;
- **Rodziny z dziećmi** – ta kategoria liczyła 44 690 rodzin, które stanowiły 37,8% ogółu rodzin korzystających z pomocy społecznej. W porównaniu z rokiem 2013 ich liczba zmniejszyła się o 3 835, tj. o 7,9%. Do szczególnych przedstawicieli tej kategorii należą rodziny wielodzietne, czyli takie, które posiadają w swym składzie co najmniej trójkę dzieci. W 2014 roku w województwie śląskim pomocą społeczną objęto 12 343 tego rodzaju rodziny. Liczyły one łącznie 68 333 osoby. Rodziny wielodzietne stanowiły 10,4% ogółu rodzin korzystających z pomocy;
- **Rodziny niepełne** – to kategoria licząca 18 053 rodziny, stanowiące 15,3% ogółu rodzin objętych wsparciem. W latach 2013-2014 ich liczba zmniejszyła się o 1 408, czyli o 7,2%;
- **Rodziny emerytów i rencistów** – odnotowano ich 18 865 (udział wyniósł 16,0%). W porównaniu z rokiem 2013 liczebność tej kategorii zmniejszyła się o 976 osób, tj. o 4,9%.

Wskaźnik obrazujący udział mieszkańców objętych pomocą społeczną, choć niezwykle ważny, nie może być traktowany jako decydujący wyznacznik sytuacji w obszarze pomocy społecznej. Wynika to z faktu, iż jest on wypadkową wielu czynników (społecznych, ekonomicznych, demograficznych, kulturowych, infrastrukturalnych oraz prawnych). Wzrost jego wartości może być spowodowany zarówno czynnikami niekorzystnymi, np. wzrostem poziomu bezrobocia, jak i korzystnymi, np. rozwojem infrastruktury pomocy społecznej. Z kolei spadek wartości opisywanego wskaźnika może wynikać zarówno z poprawy sytuacji na rynku pracy, jak też ze wzrostu poziomu migracji zarobkowych, przeniesienia części zadań pomocy społecznej do innych obszarów administracji, bądź też braku weryfikacji wysokości kryteriów dochodowych uprawniających do ubiegania się o wsparcie. W celu uzyskania dokładniejszego obrazu sytuacji w regionie warto przyjrzeć się rozkładowi przyczyn korzystania z pomocy społecznej.

Zgodnie z treścią art. 7 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, wsparcia udziela się osobom i rodzinom w szczególności z powodu:

- 1) ubóstwa;
- 2) sieroctwa;
- 3) bezdomności;
- 4) bezrobocia;
- 5) niepełnosprawności;
- 6) długotrwałej lub ciężkiej choroby;
- 7) przemocy w rodzinie;
- 8) potrzeby ochrony ofiar handlu ludźmi;
- 9) potrzeby ochrony macierzyństwa lub wielodzietności;
- 10) bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych;

---

⁹¹ Kategoria stosowana w sprawozdaniach Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej.

- 11) trudności w integracji cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą;
- 12) trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego;
- 13) alkoholizmu lub narkomanii;
- 14) zdarzenia losowego i sytuacji kryzysowej;
- 15) klęski żywiołowej lub ekologicznej⁹².

Najczęstszym powodem korzystania z pomocy społecznej w województwie śląskim w 2014 r. było bezrobocie. Pomocą z tego tytułu objęto 157 999 osób w rodzinach korzystających ze wsparcia. Na dalszych miejscach w tej hierarchii znajdowały się: ubóstwo (147 971 osób), bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego (84 697 osób), niepełnosprawność (76 795 osób) oraz długotrwała lub ciężka choroba (75 787 osób). Z kolei najrzadziej korzystano ze wsparcia systemu pomocy społecznej z uwagi na potrzebę ochrony ofiar handlu ludźmi (17 osób), trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą (80 osób), sieroctwo (321 osób) oraz narkomanię (848 osób)⁹³.

W latach 2013-2014 największy spadek liczby korzystających wystąpił w przypadku: bezrobocia (-13 662 osoby) oraz ubóstwa (-6 907 osób). Dużym spadkiem charakteryzowały się również: bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego (-3 152 osoby), niepełnosprawność (-2 777 osób), klęska żywiołowa lub ekologiczna (-2 216 osób) oraz potrzeba ochrony macierzyństwa (-1 312 osób). W analizowanym okresie zanotowano wzrost liczby korzystających z pomocy społecznej w przypadku: bezdomności (+322 osoby), przemocy w rodzinie (+280 osób), narkomanii (+220 osób), długotrwałej lub ciężkiej choroby (+187 osób), potrzeby ochrony macierzyństwa ze względu na wielodzietność (+122 osoby)⁹⁴.

Porównując wskaźniki liczby osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej, wg przyczyn jej udzielenia, w przeliczeniu na 1000 ludności, w województwie śląskim i całym kraju można stwierdzić, że w 2014 r. wskaźniki dla województwa śląskiego były niższe, czasem znacznie, od analogicznych dla całej Polski⁹⁵.

Ważnym wyznacznikiem sytuacji społecznej w regionie jest odsetek osób, które otrzymały wsparcie z tytułu ubóstwa. Zjawisko to jest bowiem przyczyną wielu negatywnych skutków. Osoby ubogie są spychane na peryferie życia społecznego. Niskie dochody uniemożliwiają wielu rodzinom regulowanie opłat za mieszkanie bądź media. Z kolei skutkiem długotrwałego zalegania z opłatami za mieszkanie często bywa eksmisja, a w skrajnych przypadkach nawet bezdomność. Ceną za życie w ubóstwie jest w wielu wypadkach utrata lub pogorszenie się stanu zdrowia, gdyż dla osoby dysponującej niskimi dochodami problemem staje się wykupienie zalecanych recept czy też skorzystanie z pomocy lekarza. Niski poziom dochodów negatywnie wpływa na możliwość dostępu do edukacji i często jest jedną

---

⁹² Ustawa z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2015 r., poz. 163 z późn. zm.), art. 7.

⁹³ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014 r.

⁹⁴ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS-03* za lata 2013-2014.

⁹⁵ Centralna Aplikacja Statystyczna, Sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014, Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

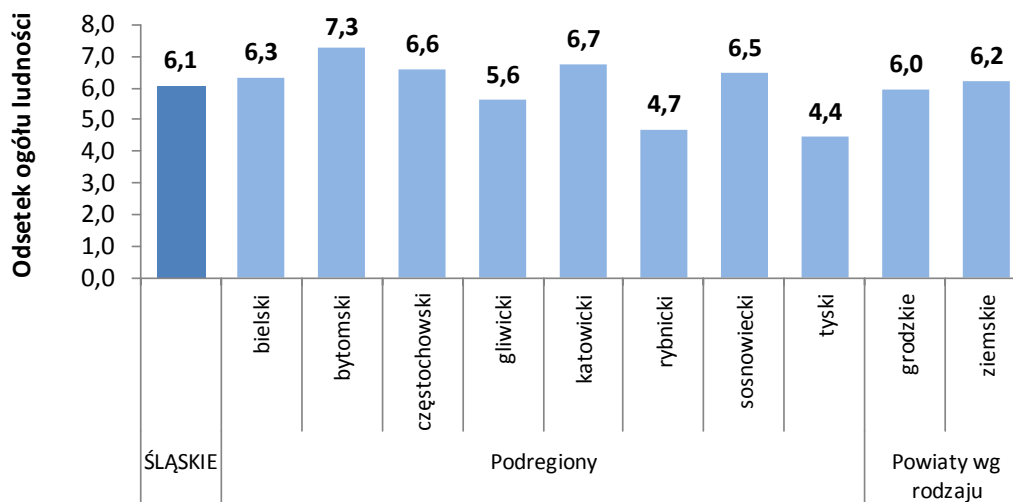
z najważniejszych barier w rozwoju młodych ludzi. Ponadto pozostawanie w biedzie w wielu wypadkach skutkuje wycofaniem się z udziału w życiu kulturalnym oraz ograniczeniem dostępu do wypoczynku.

Ubóstwo, oprócz aktualnych problemów, powoduje również negatywne zjawiska, które będą odczuwane dopiero za kilkanaście bądź kilkadziesiąt lat. Przykładem może być tutaj niskopłatna praca, często w szarej strefie, która w przyszłości skutkować będzie niskimi emeryturami lub ich brakiem. Osoby wykonujące taką pracę zasilą kategorię społeczno-ekonomiczną osób utrzymujących się ze świadczeń społecznych. Ponadto nagromadzenie problemów wynikających z ubóstwa sprzyja procesom utrwalania, a nawet społecznego „dziedziczenia” tych negatywnych zjawisk.

W 2014 r. w województwie śląskim osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z tytułu ubóstwa stanowiły 3,2% ogółu ludności. Na poziomie podregionów najwyższe wartości tego wskaźnika odnotowano w: bytomskim (4,9%), katowickim (4,3%) i częstochowskim (3,4%); na poziomie powiatów w: Siemianowicach Śląskich (7,5%), Bytomiu (7,5%) i Chorzowie (6,6%); natomiast na poziomie gmin w: Łękawicy (11,1%), Rajczy (8,8%) i Włodowicach (7,2%)⁹⁶.

Mimo iż w całym okresie 2001-2014 odsetek korzystających z pomocy społecznej z tytułu ubóstwa był w województwie śląskim niższy niż średnio w kraju, to jednak różnica ta wykazuje tendencję malejącą⁹⁷.

Wykres 13. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną jako odsetek ludności - województwo śląskie, 2014 rok.

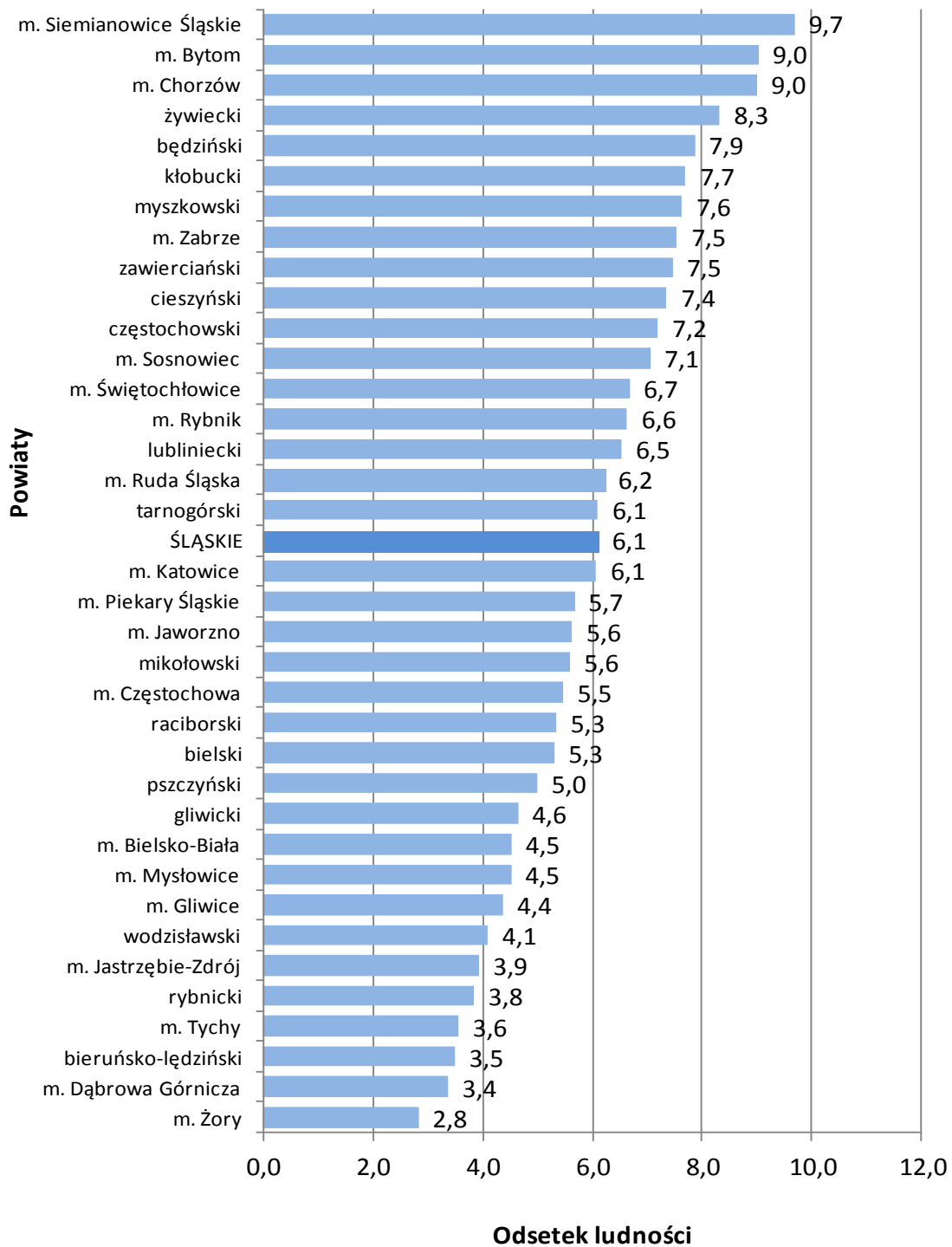

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Wykres 14. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną jako odsetek ludności powiatów - województwo śląskie, 2014 rok.

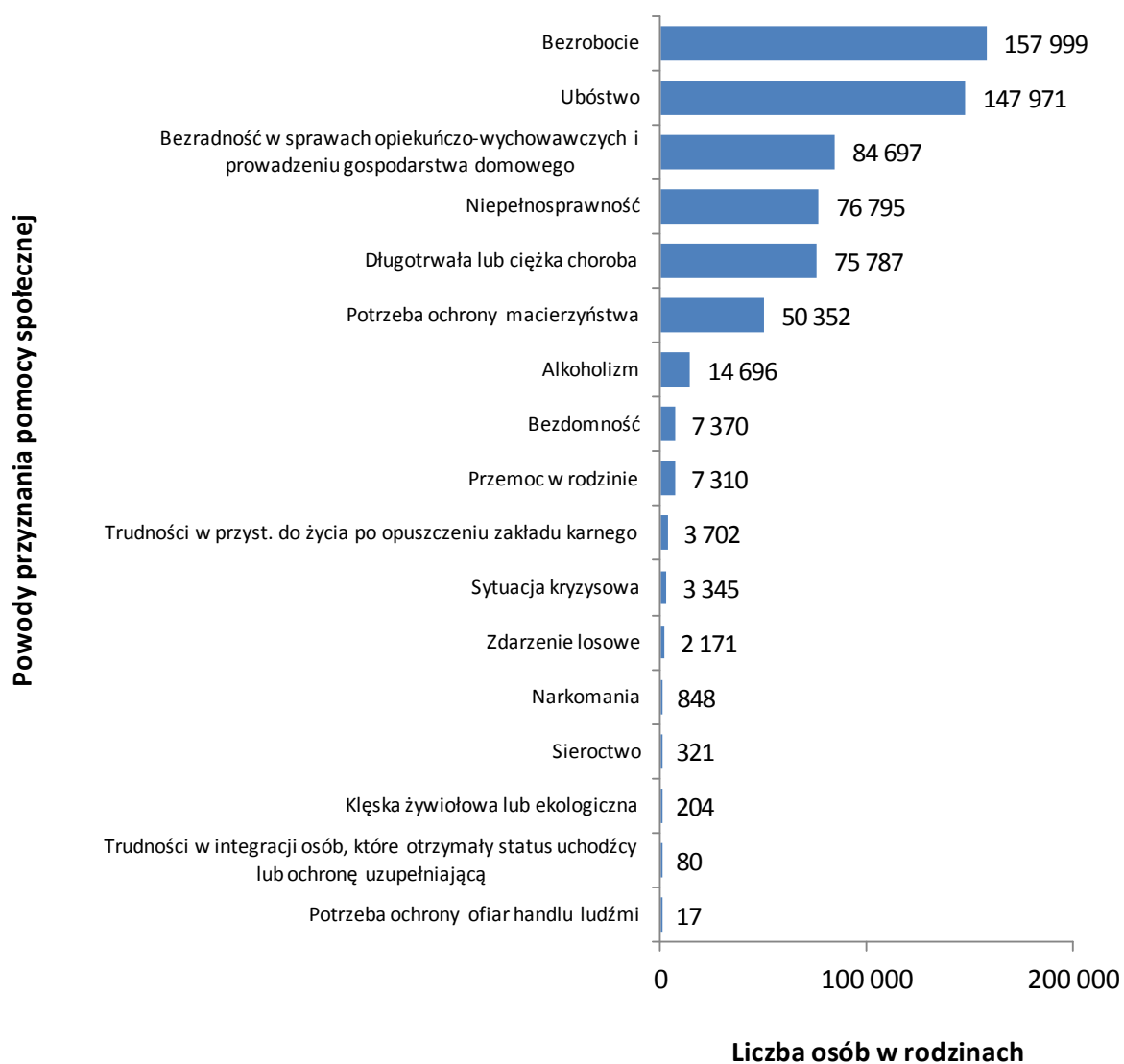
⁹⁶ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014 r.

⁹⁷ Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, sprawozdania *MPiPS-03* za lata 2001-2014, <http://www.mpips.gov.pl>; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2014, 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

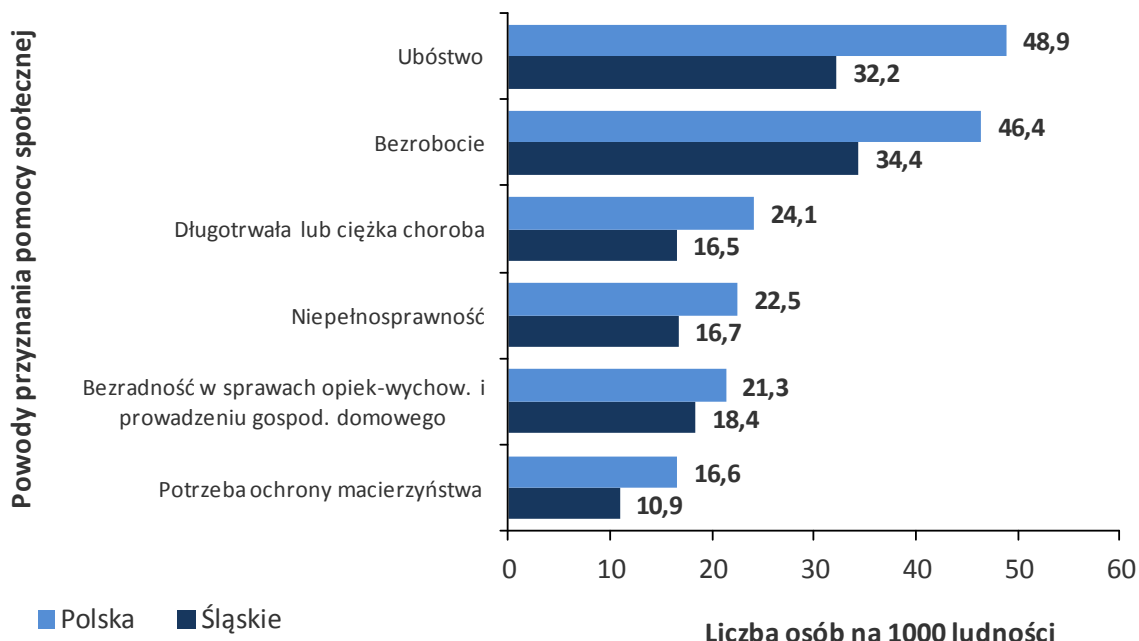
Wykres 15. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną wg powodów udzielenia pomocy - województwo śląskie, 2014 rok.

Uwaga: Dana rodzina i jej członkowie mogli być objęci pomocą z powodu więcej niż jednej przyczyny.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014.

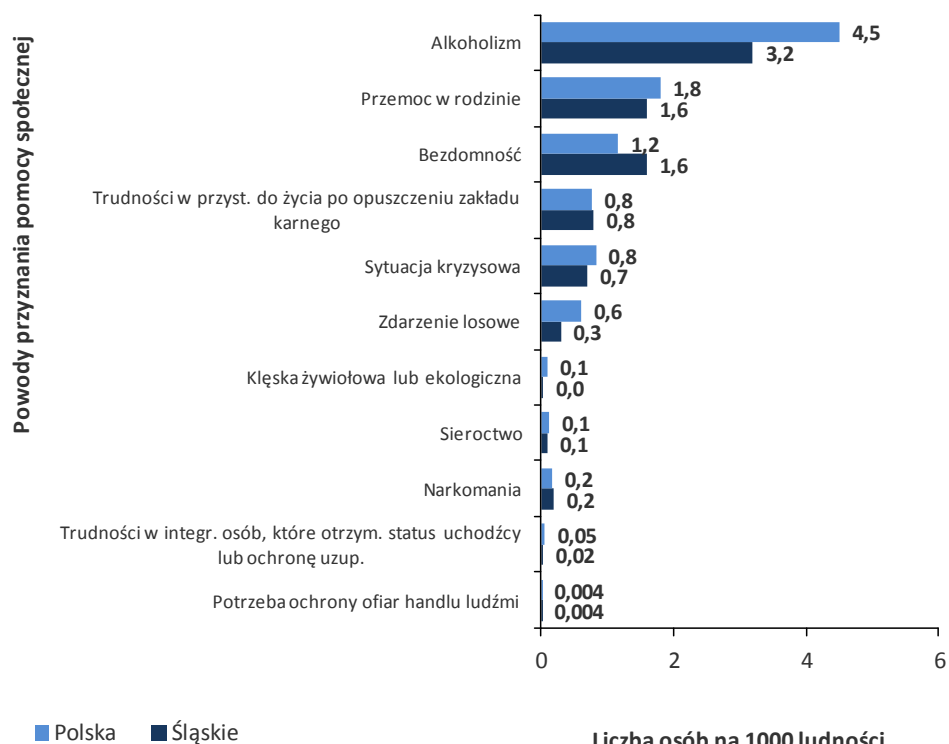
Wykres 16. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną na 1000 ludności wg powodów udzielenia pomocy – województwo śląskie i Polska, 2014 rok, cz. 1.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPIPS-03 za okres I-XII 2014, 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

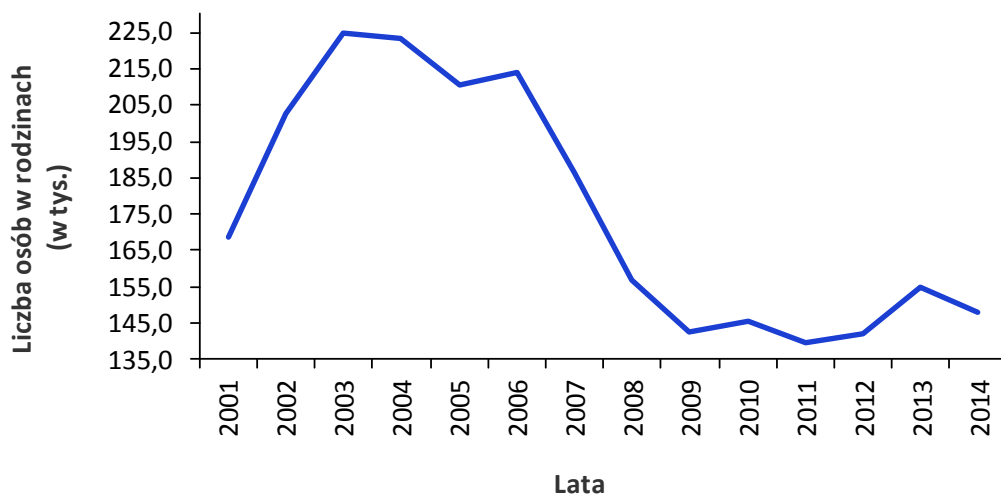
Wykres 17. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną na 1000 ludności wg powodów udzielenia pomocy – województwo śląskie i Polska, 2014 rok, cz. 2.

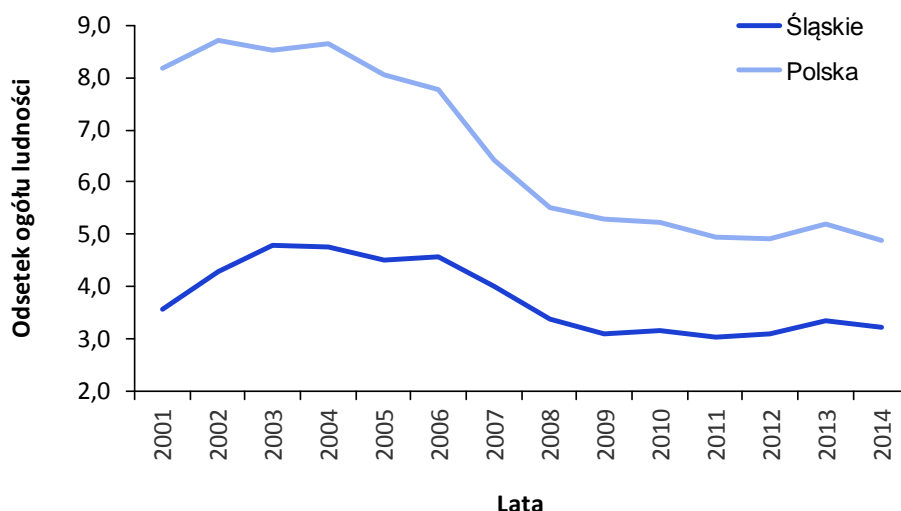
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Wykres 18. Liczba osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa - województwo śląskie, lata 2001-2014.

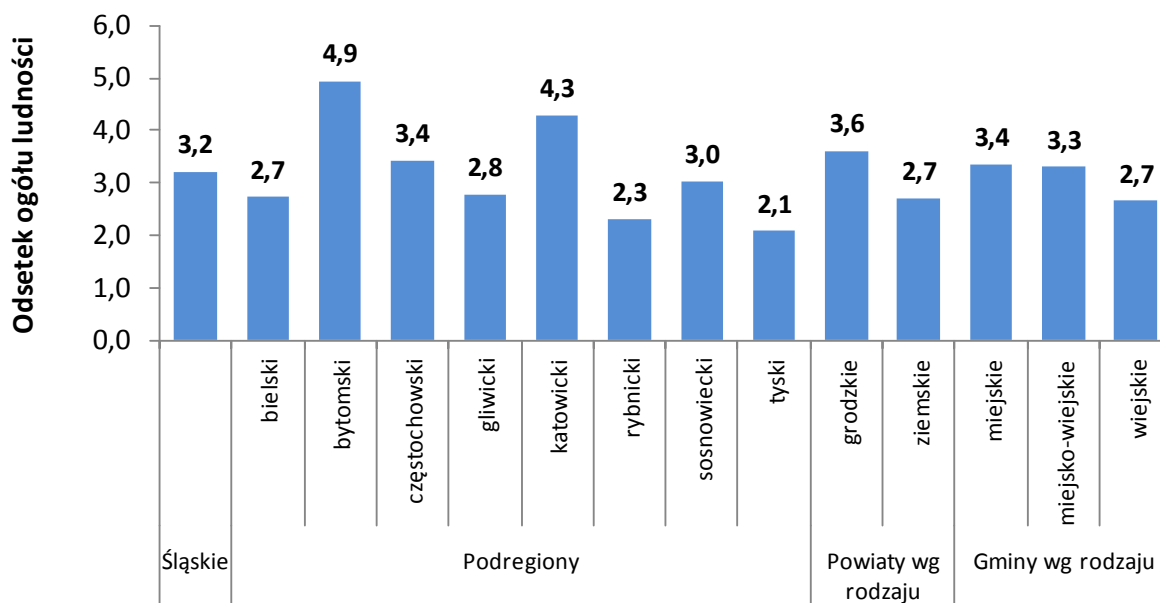
Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS-03* za lata 2001-2014.

Wykres 19. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa jako odsetek ogółu ludności – województwo śląskie i Polska, lata 2001-2014.

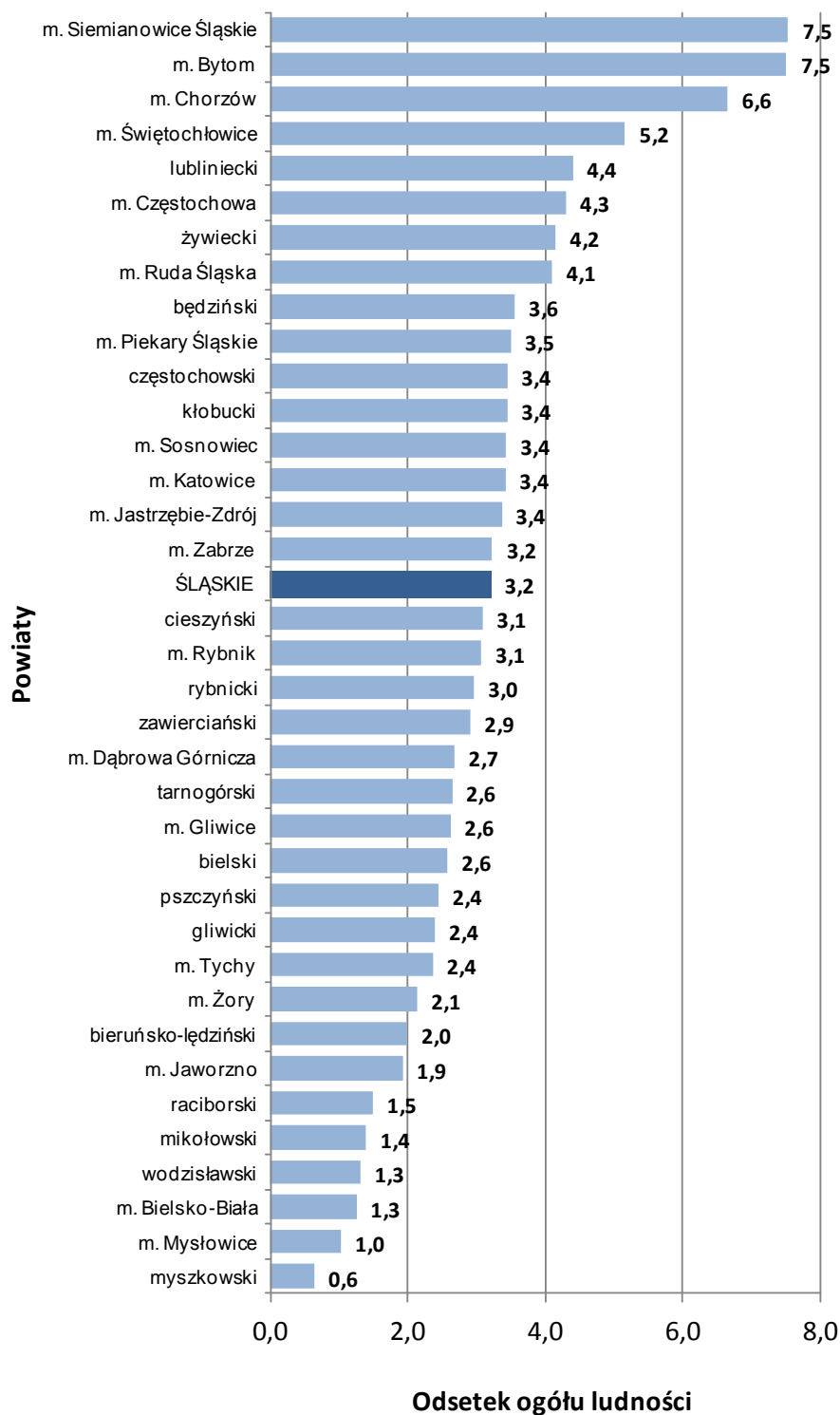
Źródło: 1) Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, <http://www.mpips.gov.pl>, sprawozdania MPiPS-03 za lata 2001-2014, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Wykres 20. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa jako odsetek ogółu ludności - województwo śląskie, 2014 rok.

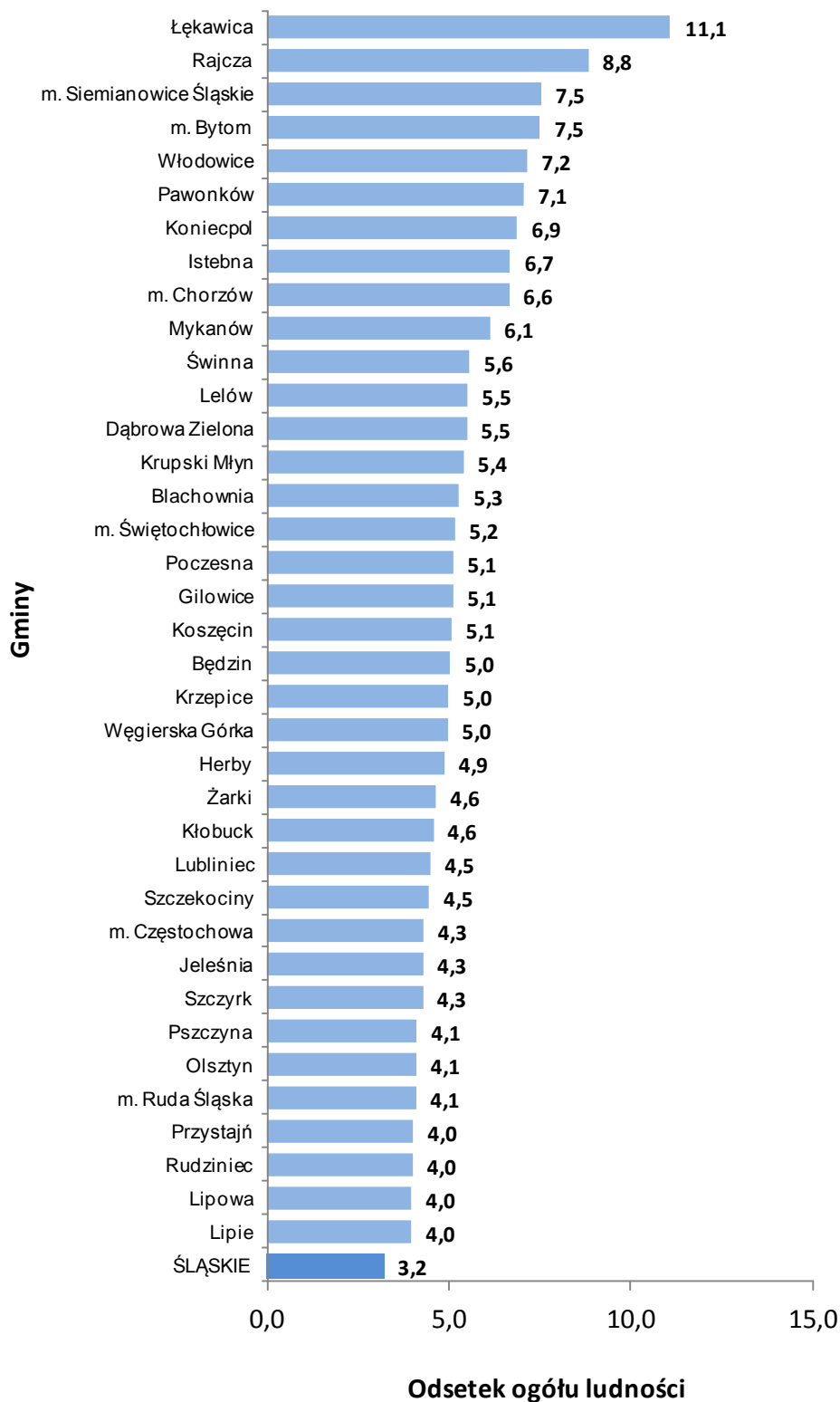
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2014, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Wykres 21. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa jako odsetek ogółu ludności powiatów - województwo śląskie, 2014 rok.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Wykres 22. Gminy o najwyższym odsetku ludności objętej pomocą społeczną z powodu ubóstwa - województwo śląskie, 2014 rok.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

6. INFRASTRUKTURA POMOCY SPOŁECZNEJ

Zadania z zakresu pomocy społecznej w województwie śląskim realizowane są na wszystkich poziomach podziału administracyjnego. Na szczeblu województwa funkcjonuje Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego będący jednostką organizacyjną Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego oraz Wydział Polityki Społecznej Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego.

Na szczeblach gminy i powiatu działa cały wachlarz instytucji świadczących szeroki zakres usług osobom, rodzinom i grupom wymagającym wsparcia. Należą do nich w szczególności: wypłacanie pomocy finansowej, udzielanie pomocy rzeczowej, poradnictwo specjalistyczne, praca socjalna, zapewnienie posiłku, opieka stacjonarna (całodobowa), półstacjonarna (dzienna bądź też w postaci zapewnienia noclegu) oraz rodzinna.

Zadania pomocy społecznej w gminach wykonują ośrodki pomocy społecznej, natomiast w powiatach – powiatowe centra pomocy rodzinie. W miastach na prawach powiatu zadania PCPR-ów realizują miejskie ośrodki pomocy społecznej, które mogą być nazwane "miejskimi ośrodkami pomocy rodzinie". Gmina, powiat i miasto w celu realizacji zadań pomocy społecznej mogą tworzyć również inne jednostki organizacyjne⁹⁸. Poniżej przedstawiono charakterystyki wybranych JOPS funkcjonujących na terenie województwa śląskiego w 2014 r.

Dom dla bezdomnych – budynek lub wyodrębnione części budynku wraz z pomieszczeniami pomocniczymi przeznaczone do udzielania całodobowego schronienia osobom bezdomnym.

Dom pomocy społecznej – jednostka organizacyjna pomocy społecznej, która świadczy usługi bytowe, opiekuńcze, wspomagające i edukacyjne na poziomie obowiązującego standardu, w zakresie i formach wynikających z indywidualnych potrzeb osób w nim przebywających. Prawo do umieszczenia w domu pomocy społecznej przysługuje osobom wymagającym całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności, niemogącym samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu, którym nie można zapewnić niezbędnej pomocy w formie usług opiekuńczych. Domy pomocy społecznej, w zależności od rodzaju osób w nich mieszkających, dzielą się na jednostki dla: 1) osób w podeszłym wieku, 2) osób przewlekle somatycznie chorych, 3) osób przewlekle psychicznie chorych, 4) dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie, 5) dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, 6) osób niepełnosprawnych fizycznie oraz 7) osób uzależnionych od alkoholu.

Mieszkanie chronione – jest formą pomocy społecznej przygotowującą osoby w nim przebywające, pod opieką specjalistów, do prowadzenia samodzielnego życia lub zastępującą pobyt w placówce zapewniającej całodobową opiekę. Mieszkanie chronione stwarza warunki samodzielnego funkcjonowania w środowisku, w integracji ze społecznością lokalną. Ta forma wsparcia może być przyznana osobie, która ze względu na trudną sytuację życiową, wiek, niepełnosprawność lub chorobę potrzebuje wsparcia w funkcjonowaniu w codziennym życiu, ale nie wymaga usług w zakresie

---

⁹⁸ Ustawa o pomocy społecznej, w treści art. 6 ust. 5, do jednostek organizacyjnych pomocy społecznej zalicza: regionalny ośrodek polityki społecznej, powiatowe centrum pomocy rodzinie, ośrodek pomocy społecznej, dom pomocy społecznej, placówkę specjalistycznego poradnictwa, ośrodek wsparcia oraz ośrodek interwencji kryzysowej. W tej części opracowania - w ślad za *Sprawozdaniem z udzielonych świadczeń pomocy społecznej - pieniężnych, w naturze i usługach MPIPS-03* – do tego rodzaju jednostek zaliczono również: rodzinny dom pomocy, mieszkanie chronione oraz klub integracji społecznej.

świadczonym przez jednostkę całodobowej opieki. Dotyczy to w szczególności osób z zaburzeniami psychicznymi, osób opuszczających placówki pieczy zastępczej, młodzieżowy ośrodek wychowawczy, zakład dla nieletnich, a także cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą.

Ośrodek wsparcia – jest jednostką organizacyjną pomocy społecznej dziennego pobytu, choć może też dysponować miejscami całodobowego pobytu okresowego. Do tego rodzaju jednostek zalicza się: „ośrodki wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi” (w szczególności środowiskowe domy samopomocy oraz kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi), dzienne domy pomocy, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, schroniska i domy dla bezdomnych oraz kluby samopomocy. Poniżej przedstawiono charakterystykę wybranych rodzajów ośrodków wsparcia funkcjonujących na terenie województwa śląskiego.

Środowiskowy dom samopomocy – ośrodek wsparcia, który świadczy usługi w ramach indywidualnych lub zespołowych treningów samoobsługi i treningów umiejętności społecznych, polegających na nauce, rozwijaniu lub podtrzymywaniu umiejętności w zakresie czynności dnia codziennego i funkcjonowania w życiu społecznym.

Dzienny dom pomocy – placówka przeznaczona dla osób samotnych, które z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymagają opieki, a są jej pozbawione. Dzielne domy pomocy zapewniają swym klientom całodziennie wyżywienie (zwykle 6 dni w tygodniu), terapię zajęciową oraz rehabilitację. Klienci tego rodzaju placówek mogą także korzystać z usług sanitarno-higienicznych oraz pralniczych.

Dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży – zapewnia całodobowy, okresowy pobyt matkom z małoletnimi dziećmi i kobietom w ciąży, a także ojcom z małoletnimi dziećmi i innym osobom sprawującym opiekę nad dziećmi, które są dotknięte przemocą lub znajdują się w innej sytuacji kryzysowej.

Noclegownia – budynek lub wyodrębnione części budynku wraz z pomieszczeniami pomocniczymi przeznaczone do udzielania noclegu osobom bezdomnym.

Rodzinny dom pomocy – stanowi formę usług opiekuńczych i bytowych świadczonych całodobowo przez osobę fizyczną lub organizację pożytku publicznego dla nie mniej niż trzech i nie więcej niż ośmiu zamieszkujących wspólnie osób wymagających wsparcia w tej formie z powodu wieku lub niepełnosprawności.

Na koniec 2014 r. w województwie śląskim, na poziomie gminy i powiatu, działało ogółem 671 jednostek organizacyjnych pomocy społecznej. Wśród nich znalazło się 167 ośrodków pomocy społecznej oraz 17 powiatowych centrów pomocy rodzinie⁹⁹. Liczba i rozmieszczenie dwóch ostatnich rodzajów jednostek mają charakter stały, dlatego też umownie można nazwać je podstawowymi. Dla odróżnienia

---

⁹⁹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014 r.

pozostałe rodzaje JOPS w niniejszym rozdziale określono jako specjalistyczne i to właśnie im poświęcono dalszą jego część.

Wśród 487 specjalistycznych jednostek organizacyjnych pomocy i integracji społecznej działających na terenie województwa śląskiego na koniec 2014 r. znalazło się:

- 96 domów pomocy społecznej;
- 210 ośrodków wsparcia, w tym:
  - 45 ośrodków dla osób z zaburzeniami psychicznymi (w tym: 42 środowiskowe domy samopomocy oraz 2 kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi);
  - 48 dziennych domów pomocy;
  - 1 dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży;
  - 59 noclegowni, schronisk, domów dla bezdomnych;
  - 3 kluby samopomocy (inne niż kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi);
  - 12 jadłodajni;
  - 43 „inne ośrodki wsparcia”;
- 1 rodzinny dom pomocy społecznej;
- 145 mieszkań chronionych (67 dla osób usamodzielnianych opuszczających niektóre typy placówek opiekuńczo-wychowawczych, schroniska, zakłady poprawcze, itp. oraz 21 dla osób z zaburzeniami psychicznymi);
- 19 ośrodków interwencji kryzysowej (w tym: 19 dla ofiar przemocy w rodzinie, a 3 dla ofiar handlu ludźmi);
- 6 jednostek specjalistycznego poradnictwa (wśród nich 5 miało charakter jednostek specjalistycznego poradnictwa rodzinnego);
- 10 klubów integracji społecznej¹⁰⁰.

W latach 2013-2014 zanotowano ogólne zwiększenie się liczby jednostek organizacyjnych pomocy społecznej o 29, tj. o 6,3%. Wzrosty miały miejsce w przypadku: noclegowni, schronisk, domów dla bezdomnych (+15), mieszkań chronionych (+6), dziennych domów pomocy (+4), ośrodków interwencji kryzysowej (+4), środowiskowych domów samopomocy (+2), domów pomocy społecznej (+2), klubów integracji społecznej (+1), jednostek specjalistycznego poradnictwa (+1), „innych ośrodków wsparcia” (+1), natomiast spadki dotyczyły: klubów samopomocy innych niż te dla osób z zaburzeniami psychicznymi (-1) oraz jadłodajni (-6)¹⁰¹.

Jednostki organizacyjne pomocy społecznej mogą charakteryzować się zasięgiem lokalnym (z reguły nie przekraczającym jednej gminy) lub ponadlokalnym. Na koniec 2014 r. na terenie województwa śląskiego funkcjonowało 339 (69,6%) JOPS o zasięgu lokalnym oraz 148 (30,4%) charakteryzujących się zasięgiem ponadlokalnym. Przeciętnie w całym kraju odsetek tych pierwszych wynosił 59,4%¹⁰², co oznacza, że w 2014 roku województwo śląskie, w stosunku do średniej krajowej, charakteryzowało się większym udziałem jednostek organizacyjnych pomocy społecznej o zasięgu lokalnym. Stan taki wynika

---

¹⁰⁰ Ibidem.

¹⁰¹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS-03* za lata 2013-2014.

¹⁰² Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014.

w znacznej mierze z charakterystycznego dla regionu dużego udziału miast na prawach powiatu. W latach 2013-2014 wzrosła zarówno liczba jednostek o zasięgu lokalnym (wzrost o 8 jednostek, tj. o 2,4%), jak i liczba jednostek o zasięgu ponadlokalnym (wzrost o 21 jednostek, tj. o 16,5%)¹⁰³.

Liczba miejsc, którymi na koniec 2014 r. dysponowały placówki stacjonarne, półstacjonarne, rodzinne oraz mieszkania chronione, wyniosła 19 608¹⁰⁴. Struktura miejsc w poszczególnych jednostkach przedstawiała się następująco¹⁰⁵:

- domy pomocy społecznej – 8 500;
- ośrodki wsparcia – 10 271, w tym 361 miejsc całodobowych okresowego pobytu;
- rodzinny dom pomocy – 8;
- mieszkania chronione – 531;
- ośrodki interwencji kryzysowej – 298.

Spośród ogółu miejsc, jakimi dysponowały ośrodki wsparcia, na ośrodki dla osób z zaburzeniami psychicznymi przypadało 1 798, w tym na środowiskowe domy samopomocy – 1 638, a na kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi – 30.

Pozostałe ośrodki wsparcia dysponowały następującą liczbą miejsc:

- dzienne domy pomocy – 3 410;
- dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiety w ciąży – 16;
- noclegownie, schroniska, domy dla bezdomnych – 2 260;
- kluby samopomocy (inne niż te dla osób z zaburzeniami psychicznymi) – 125;
- jadłodajnie – 1 576;
- „inne ośrodki wsparcia” – 1 279.

W latach 2013-2014 ogólna liczba miejsc, jakimi dysponowały specjalistyczne jednostki organizacyjne pomocy społecznej, zwiększyła się o 492 (2,6%). Najwyższy bezwzględny wzrost zanotowano w przypadku: dziennych domów pomocy (+868), noclegowni, schronisk, domów dla bezdomnych (+440), domów pomocy społecznej (+134) oraz środowiskowych domów samopomocy (+112). Nieco mniej wzrosła liczba miejsc w „innych ośrodkach wsparcia” (+72), ośrodkach interwencji kryzysowej (+33) oraz mieszkaniach chronionych (+14). Z kolei spadki w zakresie liczby miejsc dotyczyły: klubów samopomocy innych niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi (-85) oraz jadłodajni (-1 009)¹⁰⁶.

Na koniec 2014 r. wskaźnik liczby miejsc w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej w przeliczeniu na 10 tys. ludności kształtował się w województwie śląskim na poziomie 42,6 (w Polsce 43,4). W powiatach grodzkich wyniósł 49,3 a w ziemskich 33,9. W 2014 r. najniższe jego wartości zanotowano w podregionach: rybnickim (26,2), tyskim (31,8) i sosnowieckim (36,8); natomiast na

---

¹⁰³ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS-03* za lata 2013-2014.

¹⁰⁴ Liczba miejsc wg statutów jednostek.

¹⁰⁵ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014 r.

¹⁰⁶ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS-03* za lata 2013-2014.

poziomie powiatów w powiatach: kłobuckim (brak miejsc), bieruńsko-lędzińskim (6,0) oraz Jastrzębiu-Zdroju (8,1)¹⁰⁷.

Z porównania wskaźników liczby miejsc na 10 tys. ludności w województwie i w Polsce w 2014 roku wynika, że ich wartości były mniej korzystne dla województwa śląskiego w przypadku: domów pomocy społecznej (śląskie 18,5; Polska 20,6), środowiskowych domów samopomocy (śląskie 3,6; Polska 6,8), jadłodajni (śląskie 3,4; Polska 3,9), klubów samopomocy innych niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi (śląskie 0,27; Polska 0,62), domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży (śląskie 0,03; Polska 0,15), klubów samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi (śląskie 0,07; Polska 0,11), rodzinnych domów pomocy (śląskie 0,02; Polska 0,05) oraz „innych ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi” (śląskie 0,00; Polska 0,02)¹⁰⁸.

W 2014 roku korzystniejsze, w stosunku do średniej krajowej, wartości wskaźników liczby miejsc na 10 tys. ludności dotyczyły jedynie: dziennych domów pomocy (śląskie 7,4; Polska 4,0), noclegowni, schronisk, domów dla bezdomnych (śląskie 4,9; Polska 3,2), mieszkań chronionych (śląskie 1,15; Polska 0,69); ośrodków interwencji kryzysowej (śląskie 0,65; Polska 0,52) oraz „innych ośrodków wsparcia” (śląskie 2,8; Polska 2,7)¹⁰⁹.

Czy mieszkańcy województwa śląskiego mogą bez przeszkód korzystać z usług jednostek organizacyjnych pomocy społecznej? Z informacji ujętych w sprawozdaniu *MPIPS-05* wynika, że na koniec 2014 roku w województwie śląskim na umieszczenie w domu pomocy społecznej oczekiwało 1 857 osób. W stosunku do roku 2013 kolejka zmniejszyła się o 123 osoby (6,2%). Z kolei na możliwość skorzystania ze środowiskowego domu samopomocy oczekiwały 124 osoby – o 4 osoby (3,1%) mniej niż rok wcześniej¹¹⁰. Co więcej, dane uzyskane za pośrednictwem formularzy *OZPS 2014/2015* wskazują, że kolejka osób oczekujących na skorzystanie z usług ośrodków wsparcia ogółem w 2014 roku liczyła 155 osób (rok wcześniej 249 osób), w tym liczba osób potrzebujących wsparcia dziennych domów pomocy wynosiła 52 osoby (w roku 2013 – 117 osób). W przypadku mieszkań chronionych analogiczna wartość wyniosła w 2014 roku 38 osób (rok wcześniej kolejkę tworzyły 43 osoby). Analizując powyższe dane, można stwierdzić, iż pomimo zauważalnego postępu infrastrukturalnego, jaki dokonał się w stosunku do roku 2013, nadal występują bariery w korzystaniu ze wsparcia jednostek organizacyjnych pomocy społecznej.

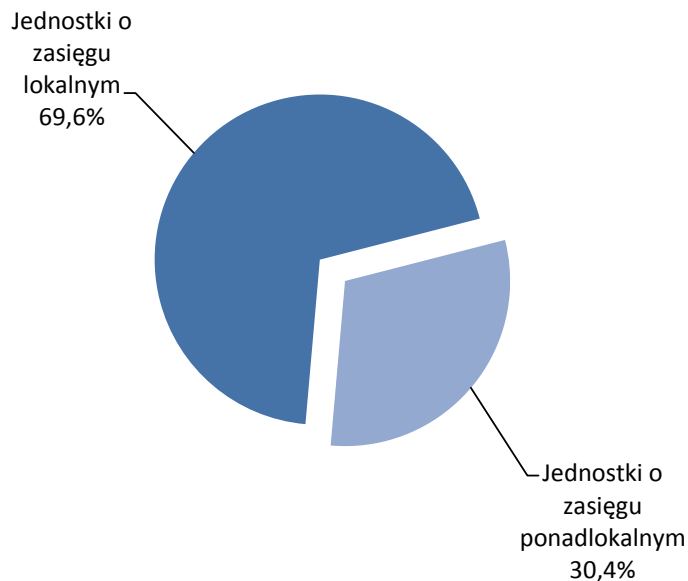
Wykres 23. Struktura specjalistycznych JOPS wg zasięgu działania - województwo śląskie, stan na koniec 2014 roku, N=487.

¹⁰⁷ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPIPS-03* za okres I-XII 2014 r.; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

¹⁰⁸ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPIPS-03* za okres I-XII 2014; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

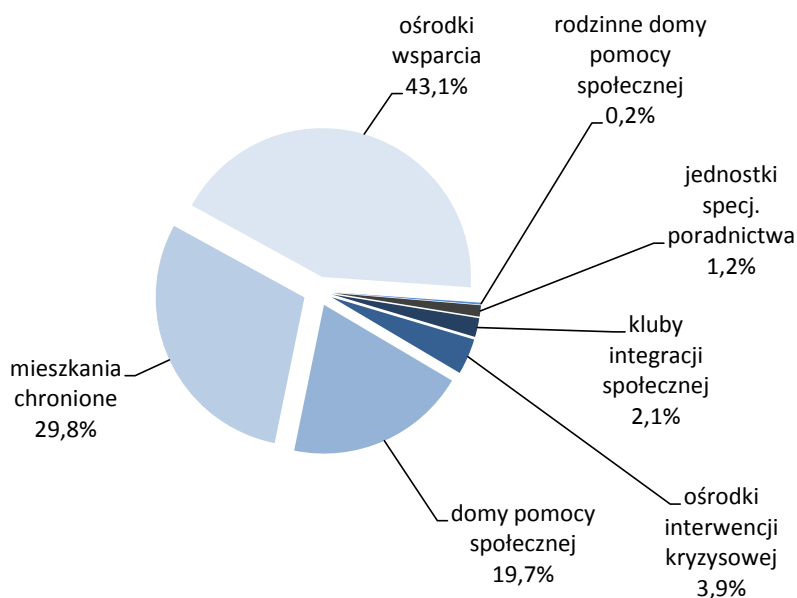
¹⁰⁹ Ibidem.

¹¹⁰ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPIPS-05* za lata 2013-2014 r.

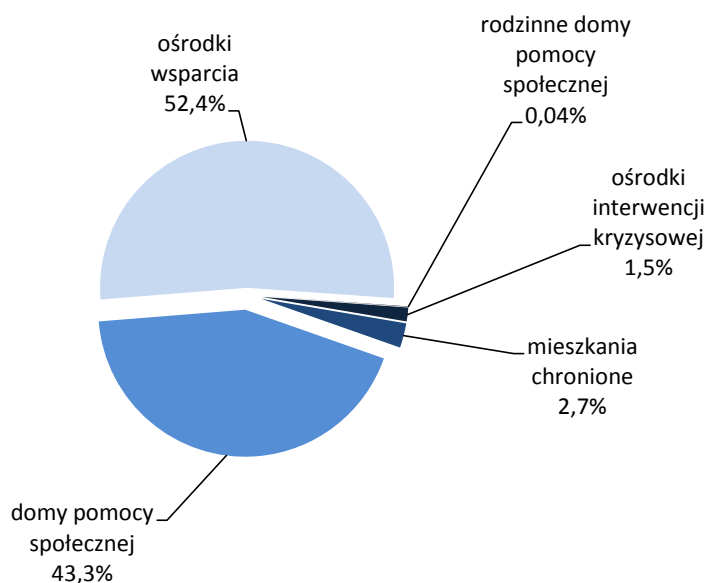
Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014.

Wykres 24. Struktura specjalistycznych JOPS - województwo śląskie, stan na koniec 2014 roku, N=487.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014.

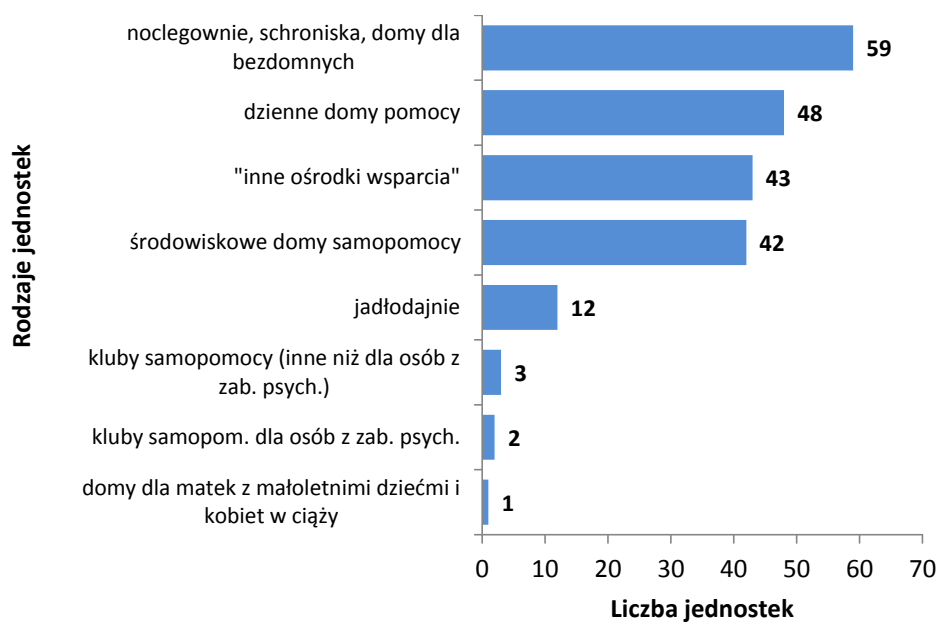
Wykres 25. Struktura miejsc w specjalistycznych JOPS - województwo śląskie, stan na koniec 2014 roku, N=19 608.

Uwaga: Dane na wykresie nie sumują się do 100,0% ze względu na przyjęte zaokrąglenie.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014.

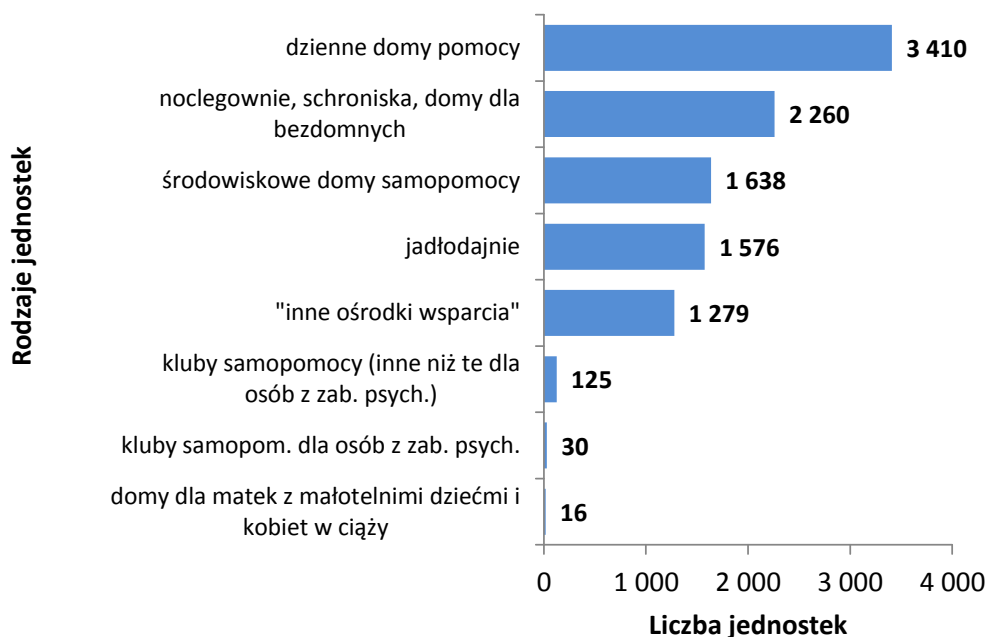
Wykres 26. Ośrodki wsparcia - województwo śląskie, stan na koniec 2014 roku, N=210.

Uwaga: Ośrodki wsparcia wg rodzajów nie sumują się do ogólnej ich liczby, gdyż dana jednostka mogła należeć do więcej niż jednej kategorii.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014.

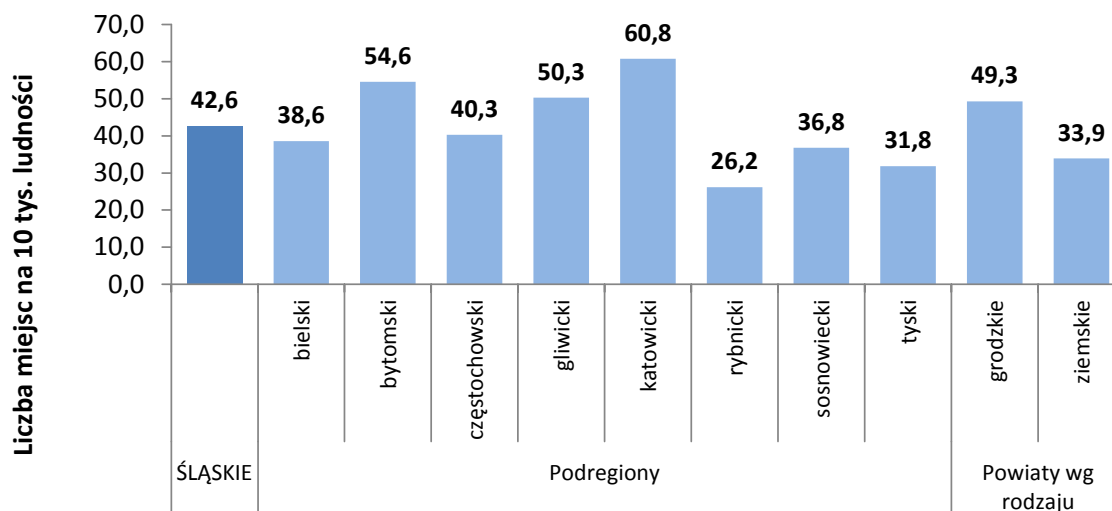
Wykres 27. Struktura miejsc w ośrodkach wsparcia - województwo śląskie, stan na koniec 2014 roku, N=10 217.

Uwaga: Miejsca w ośrodkach wsparcia wg rodzajów nie sumują się do ogólnej ich liczby, gdyż dane miejsce mogło należeć do ośrodka zaliczanego do więcej niż jednej kategorii.

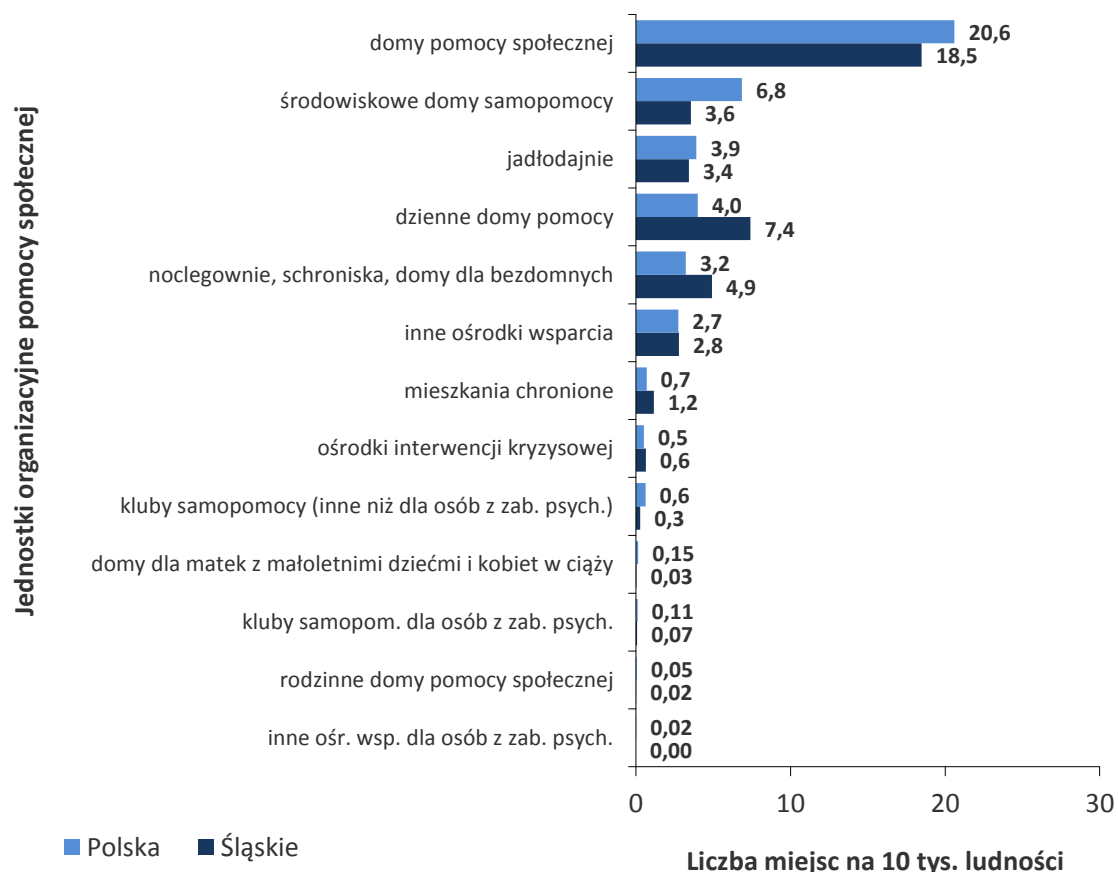
Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014.

Wykres 28. Liczba miejsc na 10 tys. ludności w specjalistycznych JOPS - województwo śląskie, stan na koniec 2014 roku.

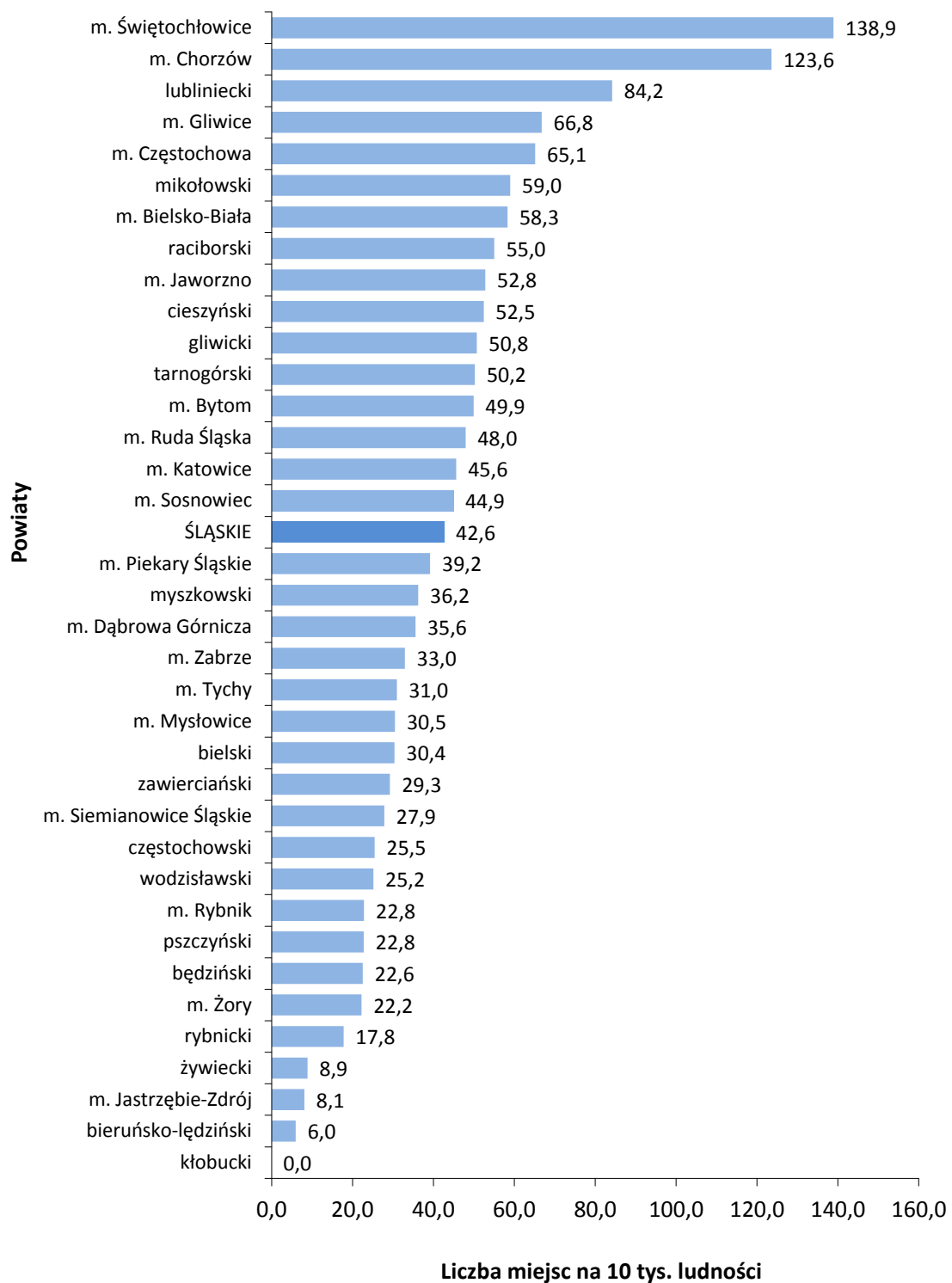
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Wykres 29. Liczba miejsc na 10 tys. ludności w specjalistycznych JOPS - województwo śląskie i Polska, stan na koniec 2014 roku.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

Wykres 30. Liczba miejsc na 10 tys. ludności w specjalistycznych JOPS wg powiatów - województwo śląskie, stan na koniec 2014 roku.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2014, 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

7. ORGANIZACJE POZARZĄDOWE

Organy administracji rządowej i samorządowej organizują pomoc społeczną, współpracując w tym zakresie, na zasadzie partnerstwa, z organizacjami społecznymi i pozarządowymi, Kościołem Katolickim, innymi kościołami, związkami wyznaniowymi oraz osobami fizycznymi i prawnymi¹¹¹.

Najważniejszym elementem współpracy jest zlecenie organizacjom pożytku publicznego, w drodze otwartych konkursów, realizacji zadań publicznych przez organy administracji publicznej. Kwestie te szczegółowo reguluje ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (t.j. Dz. U. z 2014 r., poz. 1118 z późn. zm.).

W myśl tej ustawy działalnością pożytku publicznego jest działalność społecznie użyteczna w sferze określonych zadań publicznych, prowadzona przez organizacje pozarządowe (podmioty określone w art. 3, ust. 2).

Sfera zadań publicznych obejmuje między innymi zadania w zakresie pomocy społecznej, w tym pomocy rodzinom i osobom będącym w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywania szans tych rodzin i osób, a także:

- a) wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej;
- b) działalności na rzecz integracji i reintegracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym;
- c) działalności charytatywnej;
- d) działalności na rzecz osób niepełnosprawnych;
- e) promocji zatrudnienia i aktywizacji zawodowej osób pozostających bez pracy i zagrożonych zwolnieniem z pracy;
- f) wypoczynku dzieci i młodzieży;
- g) promocji i organizacji wolontariatu;
- h) przeciwdziałania uzależnieniom i patologiom społecznym¹¹².

Zlecenie realizacji zadań publicznych może przybrać jedną z dwóch form (art. 5, ust. 4):

- powierzenia wykonywania zadań publicznych, wraz z udzieleniem dotacji na finansowanie ich realizacji lub
- wspierania wykonywania zadań publicznych, wraz z udzieleniem dotacji na dofinansowanie ich realizacji¹¹³.

Wspieranie wiąże się z częściowym uczestnictwem organu administracji publicznej w kosztach działań podejmowanych przez organizacje pozarządowe, natomiast powierzenie z finansowaniem całości przedsięwzięcia.

---

¹¹¹ Ustawa z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2015 r., poz. 163 z późn. zm.), art. 2 ust. 2.

¹¹² Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (t.j. Dz. U. z 2014 r., poz. 1118 z późn. zm.), art. 4 ust. 1.

¹¹³ Ibidem, art. 5 ust. 4.

Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie precyzuje niezbędne elementy oferty przedstawionej przez organ administracji, procedurę przeprowadzania konkursów oraz warunki, jakim musi odpowiadać umowa zawarta z organizacją pozarządową. Jednocześnie przyznaje organom administracji publicznej odpowiednie uprawnienia kontrolne wobec podmiotów realizujących zadania publiczne.

Organy administracji publicznej mogą także zlecać organizacjom pozarządowym realizację zadań zgodnie z ustawą *Prawo zamówień publicznych*¹¹⁴, np. w trybie przetargu, zapytania o cenę, czy zamówienia do 30 tys. euro. W takiej sytuacji wykonawcą zadania może być tylko taka organizacja pozarządowa, która prowadzi działalność gospodarczą.

W województwie śląskim na koniec 2014 r. podmioty inne niż gmina i powiat prowadziły ogółem 153 jednostki organizacyjne pomocy społecznej, w tym jedyne w województwie: dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży oraz rodzinny dom pomocy¹¹⁵. Podmioty te miały również znaczący udział w przypadku noclegowni, schronisk, domów dla bezdomnych (33 z 59 jednostek, tj. 55,9%), ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi (22 z 45 jednostek, tj. 48,8%) oraz jadłodajni (5 z 12, tj. 41,6%)¹¹⁶. W latach 2013-2014 nastąpił wzrost liczby JOPS prowadzonych przez podmioty inne niż gmina i powiat o 22, tj. o 16,8%. W tym okresie liczba jednostek, które były prowadzone przez JST zwiększyła się o 7, tj. o 2,1%¹¹⁷. W 2014 roku województwo śląskie – w stosunku do średniej krajowej – charakteryzowało się nieznacznie większym udziałem jednostek prowadzonych przez podmioty inne niż gmina i powiat. O ile w całym kraju wynosił on przeciętnie 29,3%, to w województwie śląskim 31,4%¹¹⁸.

---

¹¹⁴ Ustawa z dnia 29 stycznia 2004 r. Prawo zamówień publicznych (t.j. Dz. U. z 2013 r., poz. 907 z późn. zm.).

¹¹⁵ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014 r.

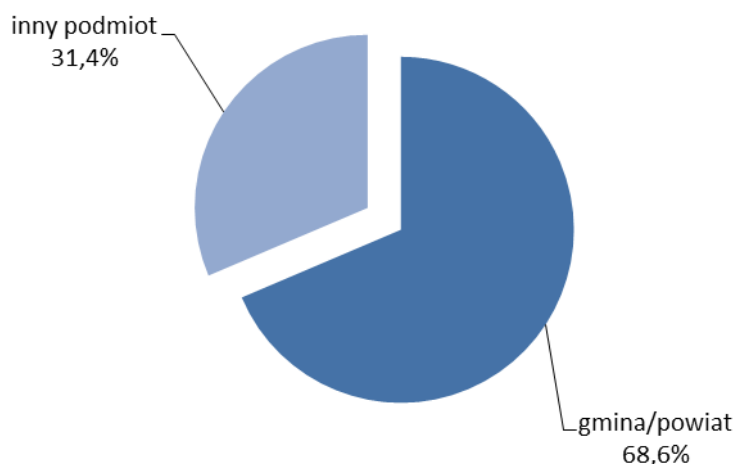
¹¹⁶ *Ibidem*.

¹¹⁷ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS-03* za lata 2012-2014.

¹¹⁸ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014.

Wykres 31. Struktura specjalistycznych JOPS wg podmiotu prowadzącego – województwo śląskie, stan na koniec 2014 r., N=487.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2014.

Informacje na temat rodzaju zleceń wybranych zadań w obszarze pomocy i wsparcia, liczby organizacji pozarządowych, którym je zlecono oraz wartości środków przekazanych na ich realizację - zarówno w trybie konkursowym, jak i udzielenia zamówienia publicznego - znalazły się w formularzu OZPS 2014/2015, w punkcie: „Współpraca z organizacjami pozarządowymi – zadania zlecone w obszarze pomocy i wsparcia (w całym okresie sprawozdawczym)”. Warto nadmienić, iż są to dwa odrębne tryby zlecania, które mogą być stosowane alternatywnie. O wyborze odpowiedniego trybu decyduje organ administracji publicznej, mając na względzie troskę o jakość wykonania zadania publicznego¹¹⁹.

Zakres danych na temat współpracy z organizacjami pozarządowymi, zawartych w formularzu OZPS 2014/2015, obejmował:

1. zlecenia w trybie działalności pożytku publicznego (zgodnie z procedurą określoną w art. 11 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie)¹²⁰, w tym: liczbę zleceń/umów ogółem, liczbę organizacji pozarządowych, którym zlecono zadania oraz wartość przekazanych dotacji;
2. zlecenia w trybie zamówień publicznych (zgodnie z ustawą z dnia 29 stycznia 2004 r. Prawo zamówień publicznych)¹²¹, w tym: liczbę organizacji pozarządowych, którym zlecono zadania oraz wartość zleceń;

¹¹⁹ Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (t.j. Dz. U. z 2014 r., poz. 1118 z późn. zm.), art. 11 ust 4.

¹²⁰ Ibidem.

¹²¹ Ustawa z dnia 29 stycznia 2004 r. Prawo zamówień publicznych (t.j. Dz. U. z 2013 r., poz. 907 z późn. zm.).

3. wybrane usługi pomocy społecznej, tj.: usługi opiekuńcze, specjalistyczne usługi opiekuńcze, prowadzenie placówki pomocy społecznej, w tym: liczbę organizacji pozarządowych, którym zlecono zadania oraz wartość przekazanych dotacji.

W formularzu *OZPS 2014/2015* wykazywano liczbę zleceń, tj. liczbę umów zawartych w danym roku kalendarzowym z organizacjami pozarządowymi (podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 2 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie) na wykonanie zadania publicznego w jednym z obszarów działań objętych współpracą. W przypadku zlecenia danej organizacji kilku zadań w ramach jednej umowy z różnych obszarów wykazywano jako jedno zlecenie. W liczbie zleceń w danym roku oraz liczbie organizacji pozarządowych, którym zlecono zadania uwzględniano także zlecenia z poprzedniego roku, jeśli umowa o współpracy była dłuższa niż rok.

Co się tyczy dotacji, zgodnie z art. 127 ust. 1 pkt 1 lit. e oraz art. 221 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz. U. z 2009 r., nr 157, poz. 1240 z późn. zm.), są one środkami przeznaczonymi na finansowanie lub dofinansowanie zadań zleconych do realizacji organizacjom pozarządowym, podlegającymi szczególnym zasadom rozliczania. Podpisanie umowy na realizację zadania publicznego skutkuje otrzymaniem dotacji ze środków publicznych, przy czym nakłada to na organizację szereg obowiązków wynikających np. z ustawy o finansach publicznych. Do najważniejszych z nich zalicza się obowiązek przestrzegania prawa zamówień publicznych. Jako, że jednorazowe wydatki realizowane przez organizacje, rzadko przekraczają równowartość kwoty 30 tys. euro, sektor pozarządowy w większości nie styka się z tą ustawą. W sprawozdaniu *OZPS 2014/2015* wartość dotacji obejmowała kwoty wynikające z umów zawartych w danym roku kalendarzowym oraz wartość dotacji na kontynuację zadań z umów wieloletnich przypadających na dany rok oceny.

Dane o współpracy z organizacjami pozarządowymi pochodziły z „własnych źródeł informacyjnych” jednostek wypełniających formularz *OZPS 2014/2015*, w tym z urzędów gmin, urzędów miast oraz starostw. Nie wszystkie badane jednostki przesłały do ROPS komplet wymaganych informacji. Dlatego też w przypadku danych liczbowych, takich jak liczba organizacji, którym zlecano realizację zadań czy też kwota dotacji, obrazują one pewien poziom, który w rzeczywistości mógł być wyższy. Szczegółowe informacje o liczbie jednostek, które przekazały poszczególne informacje ujęto w tabelach znajdujących się na końcu rozdziału.

Zlecenia w trybie działalności pożytku publicznego

Z informacji przekazanych przez ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie z terenu województwa śląskiego wynika, że w 2014 roku, w trybie działalności pożytku publicznego, zawarto łącznie co najmniej 868 umów z przynajmniej 632 organizacjami pozarządowymi¹²². Wartość dotacji przekazanych organizacjom pozarządowym wynosiła nie mniej niż 61 037 037 zł. Umowy tego rodzaju podpisało 32,6% jednostek samorządu terytorialnego. Przeciętna liczba zleceń/umów na jedną

---

¹²² Przyjęty sposób weryfikacji danych (opisany w rozdziale dot. prognoz na 2015 rok) nie uprawnia do wyliczenia procentowego udziału poszczególnych usług wśród ogółu zadań zleconych organizacjom pozarządowym ani też określenia, czy wzrostowi/spadkowi ilości zleceń towarzyszył wzrost/spadek wartości przekazanych dotacji. W celu obliczenia wskaźników rozpatrzono poszczególne kategorie wśród mniejszej liczby jednostek, z których uzyskano w danej grupie wszystkie potrzebne do obliczeń informacje i zestawiono je z prognozami odpowiednimi w danej grupie JOPS.

jednostkę wynosiła blisko 16, a średnia ich kwota 84 539 zł. Zlecenia/umowy te kierowane były do średnio 11 organizacji, natomiast przeciętna kwota dotacji przypadająca na jedną organizację wynosiła 109 779 zł.

Zlecenia w trybie zamówień publicznych

W przypadku zleceń w trybie zamówień publicznych uzyskano informacje o zleceniu zadań przez jednostki samorządu terytorialnego co najmniej 40 organizacjom, a wartość przekazanych środków wyniosła nie mniej niż 10 801 621 zł. Obliczono, iż wśród 6,0% jednostek samorządu terytorialnego, które takie zadania zlecały przeciętnie kierowane były one do 4 organizacji, natomiast kwota zlecenia przypadająca na jedną organizację wynosiła średnio 270 041 zł.

Usługi opiekuńcze

Z informacji uzyskanych za pośrednictwem formularzy OZPS 2014/2015 wynika, że w 2014 roku gminy zleciły wykonywanie usług opiekuńczych co najmniej 21 organizacjom pozarządowym, a sumaryczna wartość przekazanych na ten cel dotacji wyniosła nie mniej niż 8 312 111 zł. Obliczono, iż tego rodzaju zadanie zlecało 11,9% gmin. Wykonywanie usług opiekuńczych zlecano przeciętnie jednej organizacji, natomiast kwota dotacji przypadająca na jedną organizację wyniosła średnio 395 815 zł.

Specjalistyczne usługi opiekuńcze

W 2014 roku gminy zleciły wykonywanie specjalistycznych usług opiekuńczych co najmniej 8 organizacjom pozarządowym, a wartość dotacji przekazanych na ten cel wyniosła nie mniej niż 1 160 249 zł. Z uzyskanych informacji wynika, iż tego rodzaju zadanie zlecało 4,8% gmin. Zlecenia kierowane były średnio do jednej organizacji pozarządowej, natomiast kwota dotacji przypadająca na jedną organizację wynosiła przeciętnie 145 031 zł.

Prowadzenie placówki pomocy społecznej

Prowadzenie placówki pomocy społecznej zlecono co najmniej 70 organizacjom pozarządowym, a wartość przekazanych dotacji wyniosła łącznie nie mniej niż 37 052 957 zł. Jednocześnie obliczono, iż wśród 13,0% jednostek samorządu terytorialnego, które zleciły prowadzenie placówki pomocy społecznej organizacjom pozarządowym zlecenia te kierowane były przeciętnie do ponad 3 organizacji, natomiast kwota dotacji przypadająca na jedną organizację wynosiła średnio 561 408 zł.

Prognozy na 2015 rok

Prognozy na 2015 rok w zakresie liczby organizacji, którym będzie zlecane wykonywanie usług opiekuńczych oraz prowadzenie placówek pomocy społecznej są mniejsze o odpowiednio 9,5% oraz 1,4% w stosunku do roku 2014. W zakresie wartości przekazanych dotacji prognozy na 2015 rok są wyższe o 2,4% w przypadku usług opiekuńczych oraz o 3,0% w przypadku prowadzenia placówek pomocy społecznej. Jeśli chodzi o specjalistyczne usługi opiekuńcze badane jednostki prognozują wzrost liczby organizacji pozarządowych, którym zleczone zostaną zadania o 37,5% oraz wartości przekazanych dotacji o 38,1%.

Prognozy w zakresie współpracy z organizacjami pozarządowymi różnią się nieco, w zależności od tego, czy jednostka działa na szczeblu gminnym czy powiatowym. Z informacji przekazanych przez

powiatowe centra pomocy rodzinie wynika, iż zlecają one organizacjom pozarządowym głównie prowadzenie placówek pomocy społecznej. Przewidują one, iż w 2015 roku liczba NGO świadczących ten rodzaj usługi pozostanie na dotychczasowym poziomie, przy jednoczesnym wzroście wartości dotacji na ten cel o 0,9%.

Ośrodki pomocy społecznej (w tym MOPR-y) prognozują w roku 2015 niewielki spadek liczby organizacji, którym będą zlecały zadania w zakresie prowadzenia placówki pomocy społecznej, jednak przewidują wzrost wartości środków przekazanych takim organizacjom o 3,0%.

Tabela 1. Współpraca gmin i powiatów z organizacjami pozarządowymi w zakresie zadań zleczanych w obszarze pomocy i wsparcia - województwo śląskie, rok 2014 oraz prognoza na rok 2015, cz. 1.

Wyszczególnienie		Wartość w roku 2014	Wartość prognozowana na rok 2015	Prognozowana zmiana w latach 2014-2015 (w %)	Liczba JOPS
Liczba organizacji pozarządowych, z którymi współpracował OPS/PCPR		436	453	3,9	169
Zlecenia w trybie działalności pożytku publicznego	liczba organizacji pozarządowych, którym zlecono zadania	632	636	0,6	172
	liczba zleceń/umów	868	861	-0,8	172
	wartość środków przekazanych organizacjom pozarządowym (w zł)	61 037 037	59 221 214	-3,0	171
Zlecenia w trybie zamówień publicznych	liczba organizacji pozarządowych, którym zlecono zadania	40	38	-5,0	168
	wartość zleceń (w zł)	10 801 621	11 008 407	1,9	168

Uwaga: Ze względu na przyjętą metodę weryfikacji danych oraz stopień ich kompletności porównania informacji między wierszami tabeli mogą być dokonywane tylko w ramach kolumny „Prognozowana zmiana w latach 2014-2015”.

Źródło: Ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS 2014/2015.

Tabela 2. Współpraca gmin i powiatów z organizacjami pozarządowymi w zakresie zadań zleczanych w obszarze pomocy i wsparcia - województwo śląskie, rok 2014 oraz prognoza na rok 2015, cz. 2.

Wyszczególnienie		Wartość w roku 2014	Wartość prognozowana na rok 2015	Prognozowana zmiana w latach 2014-2015 (w %)	Liczba JOPS
Zlecenia w trybie działalności pożytku publicznego	odsetek JOPS, które zlecały zadania	32,6%	33,1%	1,7	172
	przeciętna liczba organizacji, którym zlecano zadania	11,3	11,2	-0,9	172
	przeciętna liczba zleceń/umów	15,5	15,1	-2,6	172
	przeciętna wartość zlecenia/umowy (w zł)	84 539	83 293	-1,5	171
	przeciętna kwota dotacji przypadająca na jedną organizację (w zł)	109 779	106 513	-3,0	171
Zlecenia w trybie zamówień publicznych	odsetek JOPS, które zlecały zadania	6,0%	8,3%	38,8	168
	przeciętna liczba organizacji, którym zlecano zadania	4,0	2,7	-32,5	168
	przeciętna kwota dotacji przypadająca na jedną organizację (w zł)	270 041	289 695	7,3	168

Uwaga: Ze względu na przyjętą metodę weryfikacji danych oraz stopień ich kompletności porównania informacji między wierszami tabeli mogą być dokonywane tylko w ramach kolumny „Prognozowana zmiana w latach 2014-2015”.

Źródło: Ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS 2014/2015.

Tabela 3. Wybrane zadania zlecane organizacjom pozarządowym przez gminy i powiaty w obszarze pomocy i wsparcia - województwo śląskie, rok 2014 oraz prognoza na rok 2015, cz. 1.

Wyszczególnienie		Wartość w roku 2014	Wartość prognozowana na rok 2015	Prognozowana zmiana w latach 2014-2015 (w %)	Liczba JOPS
Usługi opiekuńcze	liczba organizacji pozarządowych, którym zlecono zadania	21	19	-9,5	168
	wartość środków przekazanych organizacjom pozarządowym (w zł)	8 312 111	8 512 858	2,4	168
Specjalistyczne usługi opiekuńcze	liczba organizacji pozarządowych, którym zlecono zadania	8	11	37,5	168
	wartość środków przekazanych organizacjom pozarządowym (w zł)	1 160 249	1 601 945	38,1	168
Prowadzenie placówki pomocy społecznej	liczba organizacji pozarządowych, którym zlecono zadania	70	69	-1,4	169
	wartość środków przekazanych organizacjom pozarządowym (w zł)	37 052 957	38 163 125	3,0	168

Uwaga: Ze względu na przyjętą metodę weryfikacji danych oraz stopień ich kompletności porównania informacji między wierszami tabeli mogą być dokonywane tylko w ramach kolumny „Prognozowana zmiana w latach 2014-2015”.

Źródło: Ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS 2014/2015.

Tabela 4. Wybrane zadania zlecane organizacjom pozarządowym przez gminy i powiaty w obszarze pomocy i wsparcia - województwo śląskie, rok 2014 oraz prognoza na rok 2015, cz. 2.

Wyszczególnienie		Wartość w roku 2014	Wartość prognozowana na rok 2015	Prognozowana zmiana w latach 2014-2015 (w %)	Liczba JOPS
Usługi opiekuńcze	odsetek JOPS, które zlecały zadania	11,9%	7,7%	-35,3	168
	przeciętna liczba organizacji, którym zlecano zadania	1,1	1,5	36,4	168
	przeciętna kwota dotacji przypadająca na jedną organizację (w zł)	395 815	448 045	13,2	168
Specjalistyczne usługi opiekuńcze	odsetek JOPS, które zlecały zadania	4,8%	6,0%	25,0	168
	przeciętna liczba organizacji, którym zlecano zadania	1,0	1,1	10,0	168
	przeciętna kwota dotacji przypadająca na jedną organizację (w zł)	145 031	145 631	0,4	168
Prowadzenie placówki pomocy społecznej	odsetek JOPS, które zlecały zadania	13,0%	11,0%	-14,4	168
	przeciętna liczba organizacji, którym zlecano zadania	3,30	3,80	15,2	168
	przeciętna kwota dotacji przypadająca na jedną organizację (w zł)	561 408	587 125	4,6	168

Uwaga: Ze względu na przyjętą metodę weryfikacji danych oraz stopień ich kompletności porównania informacji między wierszami tabeli mogą być dokonywane tylko w ramach kolumny „Prognozowana zmiana w latach 2014-2015”.

Źródło: Ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS 2014/2015.

8. KADRY POMOCY SPOŁECZNEJ

8.1. Liczebność i struktura pracowników JOPS

Odpowiednia liczebność oraz właściwa struktura zasobów kadrowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej ma duże znaczenie dla skutecznej realizacji zadań wynikających z ustawy o pomocy społecznej. Według danych pochodzących ze sprawozdania *MPiPS-03*, aktualnych na koniec 2014 r., w województwie śląskim zadania z zakresu pomocy społecznej realizowały 14 242 osoby, w tym na szczeblu wojewódzkim 137 (105 w Regionalnym Ośrodku Polityki Społecznej Województwa Śląskiego wraz z Wojewódzkim Ośrodkiem Adopcyjnym i jego pięcioma filiami, 32 w Śląskim Urzędzie Wojewódzkim), a na szczeblach gminnym i powiatowym 14 105¹²³. Dalszą część niniejszego rozdziału poświęcono pracownikom JOPS działającym na poziomie gmin i powiatów.

Na koniec 2014 r. w województwie śląskim na 10 tys. ludności przypadało przeciętnie 30,7 pracowników jednostek organizacyjnych pomocy społecznej. W powiatach grodzkich wskaźnik ten wynosił 29,1, natomiast w ziemskich 32,7. Najmniej korzystne jego wartości zanotowano w podregionach: tyskim (23,9), częstochowskim (24,1) i rybnickim (26,2), a na poziomie powiatowym w powiatach: Jastrzębie-Zdrój (12,4), kłobuckim (14,6) oraz Tychy (16,6)¹²⁴.

Wśród pracowników jednostek szczebla gminnego i powiatowego na koniec 2014 r. dominowały osoby zatrudnione w: ośrodkach pomocy społecznej (6 493 osoby), domach pomocy społecznej (5 657 osób) oraz ośrodkach wsparcia (1 177 osób). Najmniej pracowników zatrudniały: placówki specjalistycznego poradnictwa (35 osób) oraz kluby integracji społecznej (37 osób)¹²⁵.

Wśród kadry ośrodków wsparcia najliczniejszą grupę tworzyli pracownicy „ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi” (473 osoby, w tym 440 pracowników środowiskowych domów samopomocy), dziennych domów pomocy (299 osób) oraz „innych ośrodków wsparcia” (264 osoby). Znacznie mniejszą liczebnie kategorię (193 osoby) stanowili pracownicy noclegowni, schronisk, domów dla bezdomnych, natomiast w domu dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży zatrudnione były 2 osoby¹²⁶.

W stosunku do roku 2013 liczba pracowników jednostek szczebla gminnego i powiatowego zwiększyła się nieznacznie – o 231 osób, tj. o 1,66%¹²⁷. Największy bezwzględny wzrost zanotowano w przypadku: ośrodków pomocy społecznej (+152 osoby), ośrodków wsparcia (+92 osoby), domów pomocy społecznej (+39 osób) oraz ośrodków interwencji kryzysowej (+15 osób). Spadek liczby pracowników

¹²³ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014 r.

¹²⁴ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014 r.; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

¹²⁵ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014 r.

¹²⁶ Ibidem.

¹²⁷ Centralna Aplikacja Statystyczna, Sprawozdania *MPiPS-03* za lata 2013-2014.

zanotowano w przypadku: powiatowych centrów pomocy rodzinie (-67 osób) oraz klubów integracji społecznej (-1 osoba)¹²⁸.

Porównując poziomy zasobów kadrowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej w województwie śląskim oraz w kraju, można stwierdzić, że w 2014 roku były one zbliżone. W Polsce na 10 tys. ludności przypadało przeciętnie 31,7 pracowników JOPS, natomiast w województwie śląskim 30,7.

Mniej korzystne dla województwa wskaźniki liczby mieszkańców przypadających na jednego pracownika JOPS dotyczyły: domów pomocy społecznej (śląskie 12,3; Polska 13,6), powiatowych centrów pomocy rodzinie (śląskie 1,1; Polska 1,6) oraz ośrodków wsparcia (śląskie 2,6; Polska 2,7). Warto jednak podkreślić, że sytuacja w powiatowych centrach pomocy rodzinie wynika z faktu występowania w województwie śląskim dużej liczby powiatów grodzkich, w których nie ma PCPR-ów (ich zadania realizują miejskie ośrodki pomocy rodzinie). Korzystniejszą dla regionu sytuację zanotowano w przypadku: ośrodków pomocy społecznej (śląskie 14,1; Polska 13,4), ośrodków interwencji kryzysowej (śląskie 0,5; Polska 0,2) oraz klubów integracji społecznej (śląskie 0,08; Polska 0,05).

Wśród ośrodków wsparcia mniej korzystne dla województwa śląskiego wskaźniki dotyczyły „ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi” (śląskie 1,03; Polska 1,69), w tym środowiskowych domów samopomocy (śląskie 0,96; Polska 1,65). Z kolei korzystniejsze wartości zanotowano w przypadku: „innych ośrodków wsparcia” (śląskie 0,57; Polska 0,36), noclegowni, schronisk, domów dla bezdomnych (śląskie 0,42; Polska 0,18), dziennych domów pomocy (śląskie 0,65; Polska 0,44) oraz domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży¹²⁹.

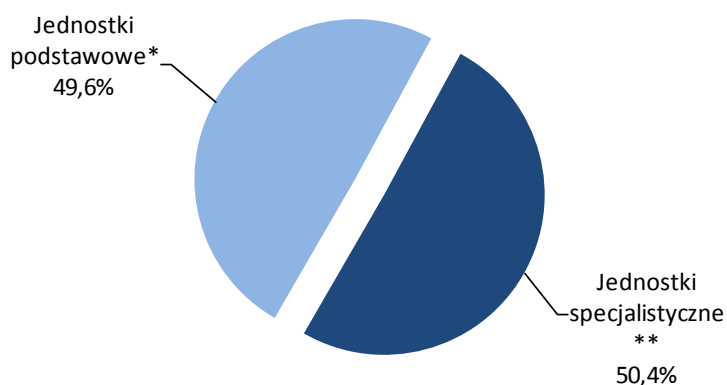
---

¹²⁸ Centralna Aplikacja Statystyczna, Sprawozdania *MPiPS-03* za lata 2013-2014.

¹²⁹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* dla Polski za okres I-XII 2014 r.; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Wykres 32. Pracownicy podstawowych* i specjalistycznych** jednostek organizacyjnych pomocy społecznej - województwo śląskie, stan na koniec 2014 roku, N= 14 105.

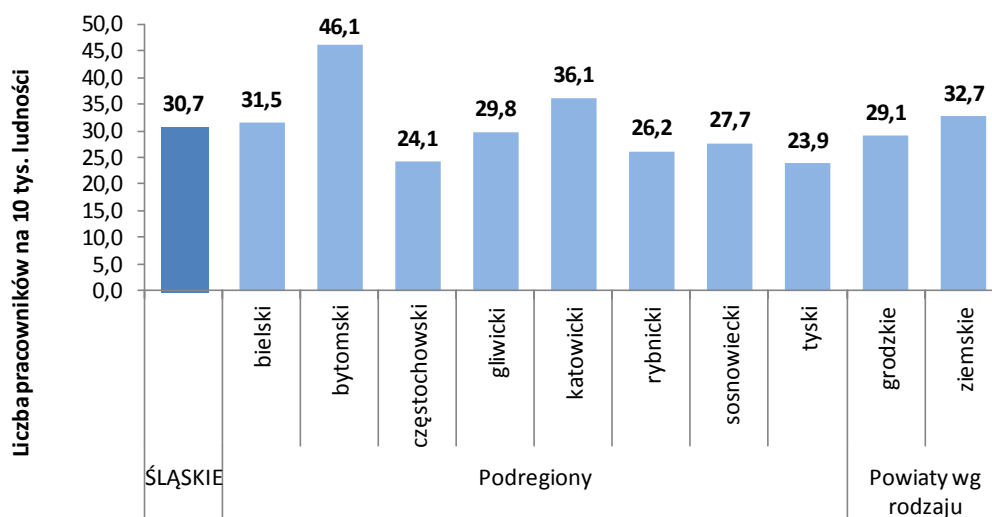

* OPS i PCPR

** Pozostałe JOPS

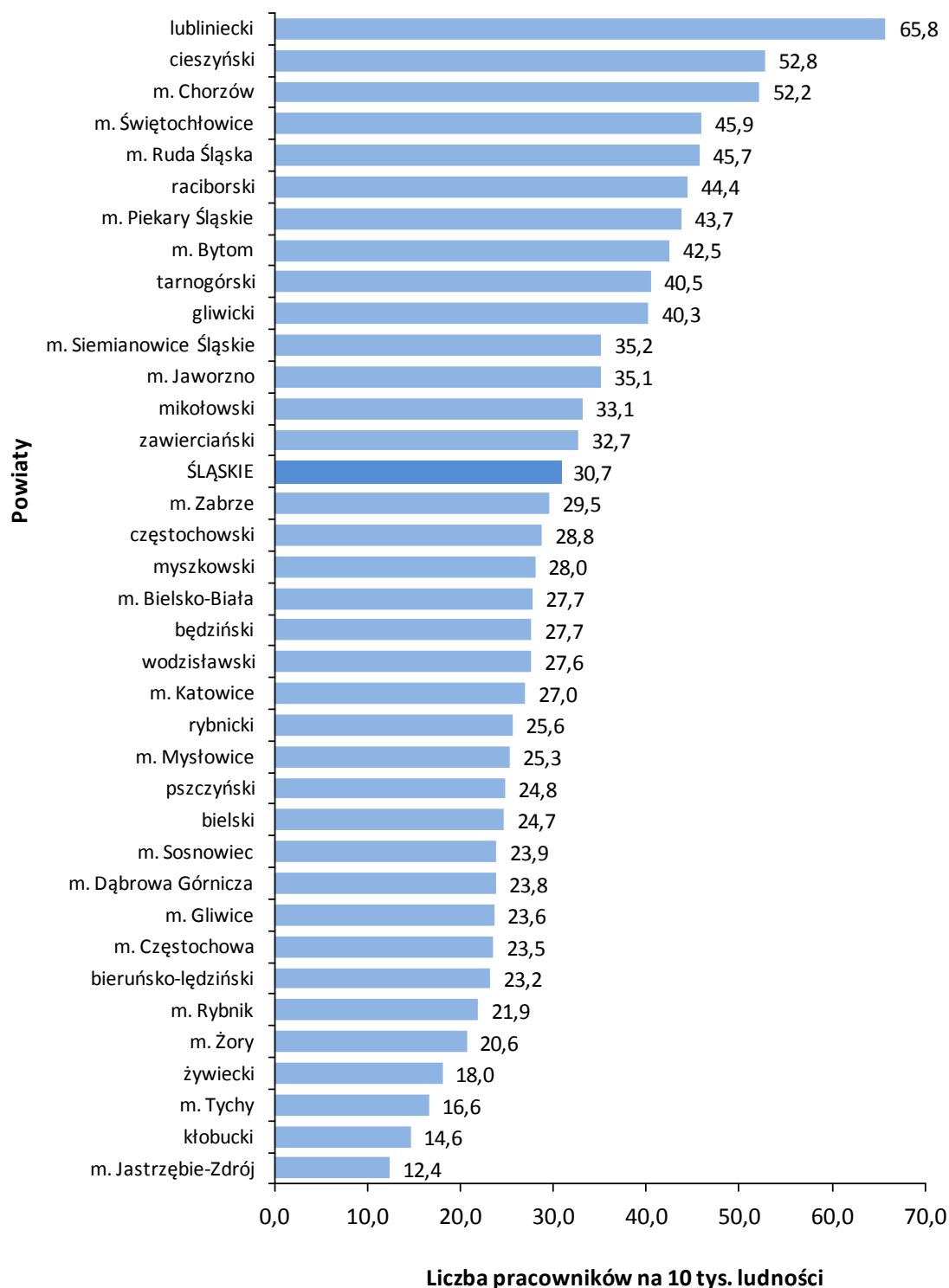
Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014.

Wykres 33. Liczba pracowników JOPS na 10 tys. ludności - województwo śląskie, stan na koniec 2014 roku.

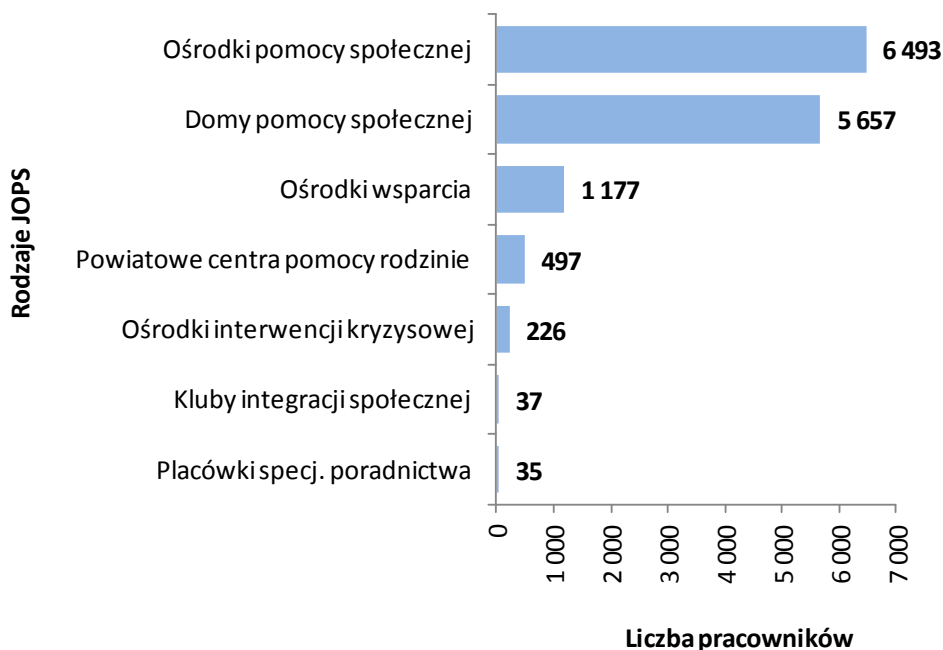
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Wykres 34. Liczba pracowników JOPS na 10 tys. ludności wg powiatów - województwo śląskie, stan na koniec 2014 roku.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPIPS-03 za okres I-XII 2014, 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

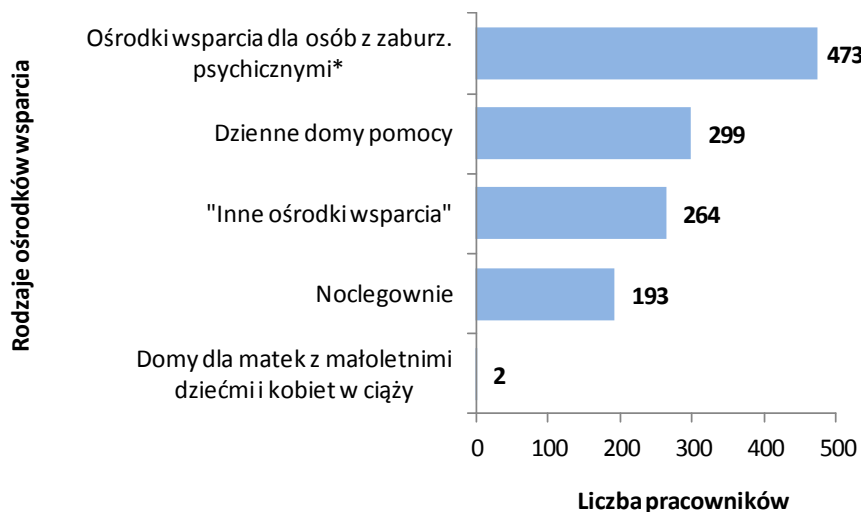
Wykres 35. Struktura pracowników JOPS - województwo śląskie, stan na koniec 2014 roku, N=14 105.

Uwaga: Pracownicy wyszczególnionych jednostek nie sumują się do ogółu - część pracowników klubów integracji społecznej była oddelegowana z ośrodków pomocy społecznej.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2014.

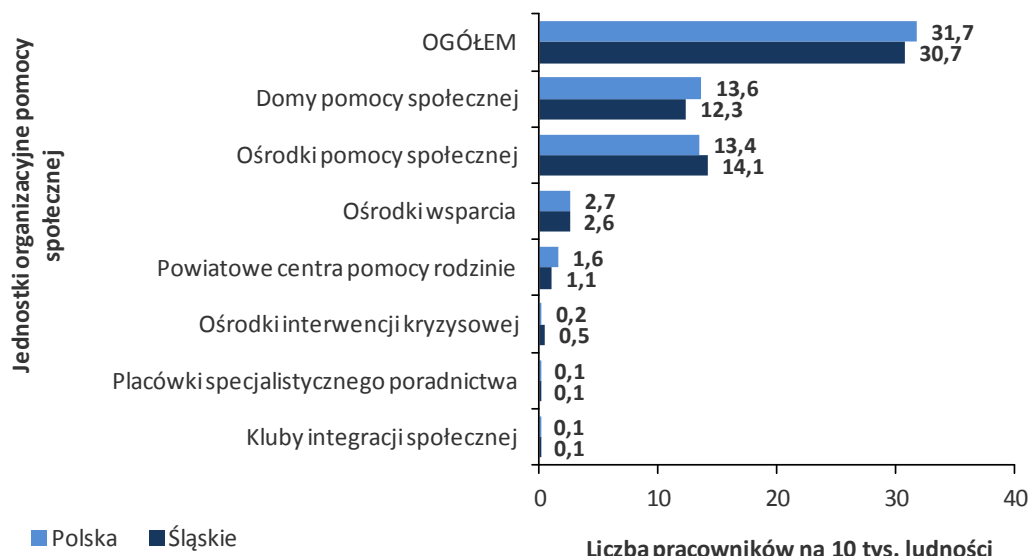
Wykres 36. Pracownicy ośrodków wsparcia - województwo śląskie, stan na koniec 2014 roku.

* W tym środowiskowe domy samopomocy 440 osoby.

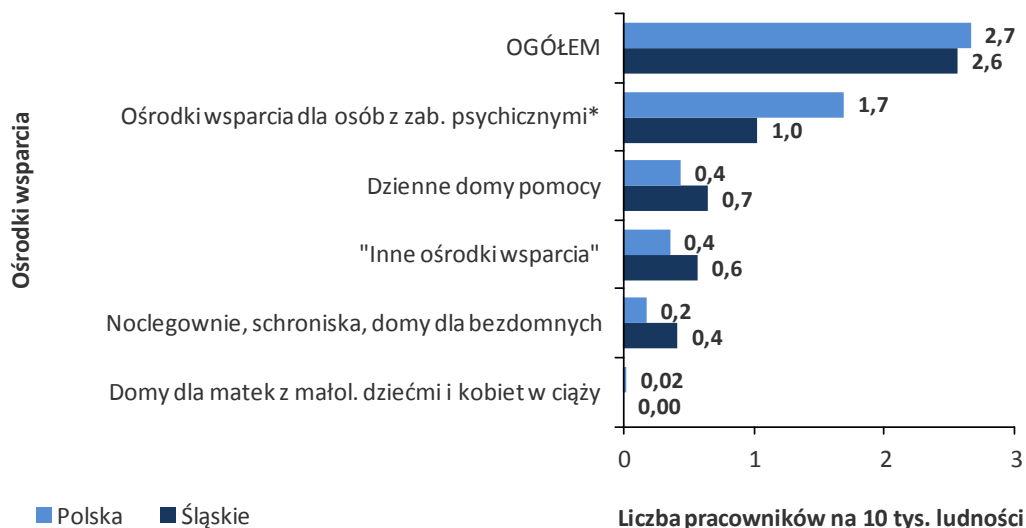
Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2014.

Wykres 37. Liczba pracowników JOPS na 10 tys. ludności – województwo śląskie i Polska, stan na koniec 2014 roku.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Wykres 38. Liczba pracowników ośrodków wsparcia na 10 tys. ludności - województwo śląskie i Polska, stan na koniec 2014 roku.

* W tym środowiskowe domy samopomocy.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

8.2. Pracownicy PCPR i OPS

Ważną rolę w systemie pomocy społecznej pełnią powiatowe centra pomocy rodzinie (PCPR) oraz ośrodki pomocy społecznej (OPS). Do nich należy zwykle koordynacja działań pozostałych jednostek działających na terenie danej gminy czy powiatu. Często zdarza się, że ośrodek pomocy społecznej jest jedyną na terenie gminy instytucją realizującą zadania wynikające z ustawy o pomocy społecznej.

W 2014 r. w obu rodzajach w/w instytucji usytuowanych na terenie województwa śląskiego zatrudnionych było łącznie 6 990 osób¹³⁰. W stosunku do roku 2013 zanotowano wzrost zatrudnienia o 85 osób, tj. o 1,2 %¹³¹. Wskaźnik liczby pracowników PCPR i OPS przypadających na 10 tys. ludności wyniósł 15,2 (w Polsce 15,1)¹³². W powiatach grodzkich i ziemskich wartość analizowanego wskaźnika była taka sama i wyniosła 15,2. Najmniej korzystne jego wartości zanotowano w podregionach: rybnickim (12,6), tuskim (13,3) i bielskim (14,5), a na poziomie powiatów w: Jastrzębiu-Zdroju (8,5), Tychach (10,4) oraz Rybniku (11,3)¹³³.

Powiatowe centra pomocy rodzinie oraz ośrodki pomocy społecznej zatrudniają zarówno osoby bezpośrednio realizujące zadania z zakresu polityki społecznej, jak też pracowników zajmujących się administracyjną, finansową, prawną i techniczną obsługą realizacji w/w zadań. Do pierwszej grupy należą w szczególności:

- osoby kierujące jednostkami: dyrektorzy, zastępcy dyrektorów, kierownicy oraz ich zastępcy;
- kierownicy działów związanych z realizacją zadań z zakresu polityki społecznej;
- główni specjaliści;
- pracownicy socjalni;
- konsultanci;
- specjaliści pracy z rodziną;
- aspiranci pracy socjalnej,
- osoby wykonujące usługi opiekuńcze, w tym specjalistyczne.

Do pracowników zajmujących się obsługą realizacji zadań z zakresu polityki społecznej można zaliczyć koordynatorów do spraw komputeryzacji oraz radców prawnych. Oprócz tych dwóch stanowisk statystyki zatrudnienia w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej uwzględniają jeszcze kategorię „pozostali pracownicy”¹³⁴, w skład której wchodzi między innymi pracownicy działów kadr, księgowości, itp.

---

¹³⁰ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014 r.

¹³¹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS-03* za lata 2013-2014.

¹³² Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014 r.; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

¹³³ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014 r., <http://www.mpips.gov.pl>; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

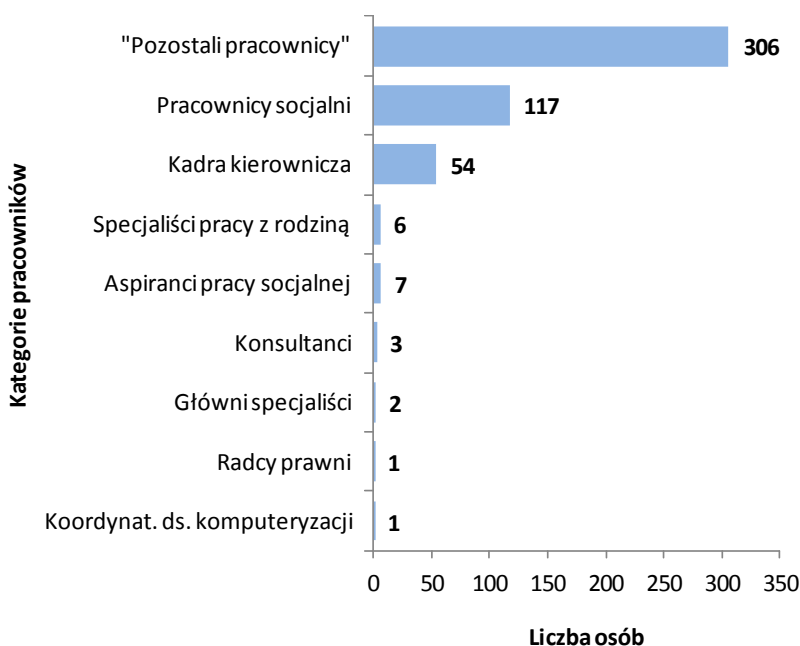
¹³⁴ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014 r.

8.2.1. Pracownicy powiatowych centrów pomocy rodzinie

W województwie śląskim pod koniec 2014 r. w powiatowych centrach pomocy rodzinie pracowało łącznie 497 osób, które stanowiły 3,5% ogółu zatrudnionych w JOPS na szczeblu gminnym i powiatowym¹³⁵. W latach 2013-2014 poziom zatrudnienia zmniejszył się. W tym czasie ubyło 67 pracowników (spadek o 11,9%)¹³⁶.

Wśród osób zatrudnionych w powiatowych centrach pomocy rodzinie w 2014 r. zdecydowanie dominowali „pozostali pracownicy” (306 osób). Drugą pod względem liczebności kategorią byli pracownicy socjalni (117 osób). Na trzecim miejscu, z liczbą 54 osób, znalazła się kadra kierownicza, w skład której wchodziłi: dyrektorzy, zastępcy dyrektorów oraz kierownicy i ich zastępcy. Na innych niż wymienione stanowiskach zatrudnionych było łącznie 20 osób¹³⁷.

Wykres 39. Struktura pracowników PCPR wg stanowisk - województwo śląskie, stan na koniec 2014 roku, N= 497.

Uwaga: liczba pracowników wg stanowisk nie sumuje się do ogólnej ich liczby, gdyż dana osoba mogła być zaliczona do więcej niż jednej kategorii, np. główny specjalista mógł być jednocześnie pracownikiem socjalnym.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014.

¹³⁵ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014 r.

¹³⁶ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS-03* za lata 2013-2014.

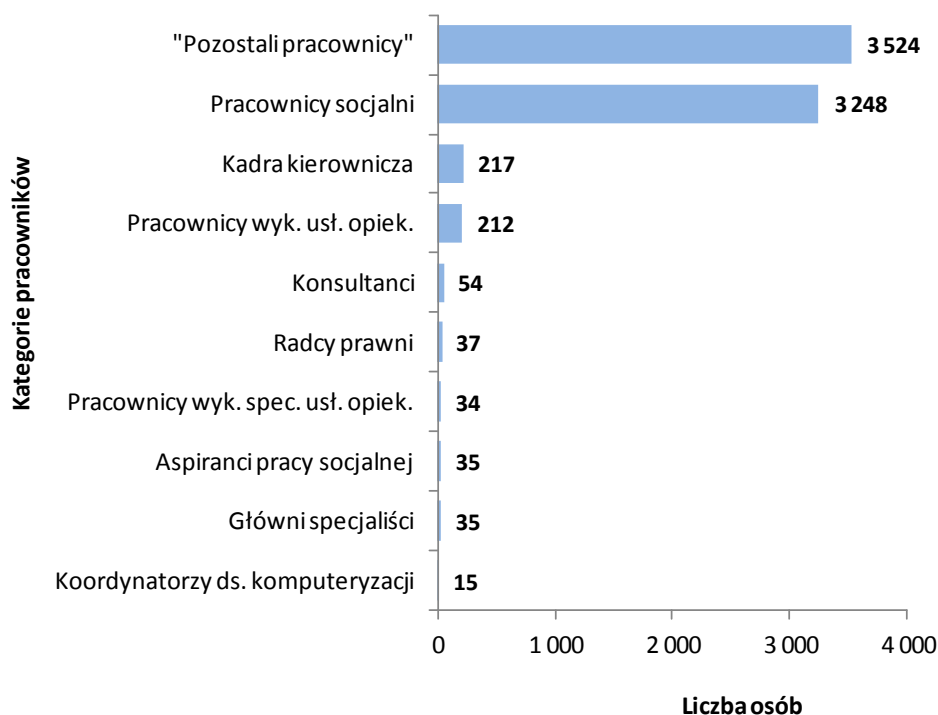
¹³⁷ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014 r.

8.2.2. Pracownicy ośrodków pomocy społecznej

W województwie śląskim na koniec 2014 r. w ośrodkach pomocy społecznej pracowały ogółem 6 493 osoby, które stanowiły 46,0% wszystkich zatrudnionych w JOPS na szczeblach gminnym i powiatowym¹³⁸. W latach 2013-2014 poziom zatrudnienia wzrósł o 152 osoby (o 2,4%)¹³⁹.

Struktura pracowników ośrodków pomocy społecznej wg stanowisk pracy była w 2014 r. bardzo podobna do tej z powiatowych centrów pomocy rodzinie. Zdecydowanie dominowali w niej „pozostali pracownicy” liczący 3 524 osoby (54,3% zatrudnionych). Drugą pod względem liczebności kategorią byli pracownicy socjalni – 2 348 osób (36,2% zatrudnionych). Na trzecim miejscu znalazła się kadra kierownicza – 217 osób (3,3% zatrudnionych). Osoby wykonujące usługi opiekuńcze tworzyły frakcję liczącą 212 osób (3,3% zatrudnionych). Inne stanowiska zajmowały łącznie 192 osoby (3% zatrudnionych)¹⁴⁰.

Wykres 40. Pracownicy OPS wg stanowisk - województwo śląskie, stan na koniec 2014 roku, N= 6 493.

Uwaga: liczba pracowników wg stanowisk nie sumuje się do ogólnej ich liczby, gdyż dana osoba mogła być zaliczona do więcej niż jednej kategorii, np. główny specjalista mógł być jednocześnie pracownikiem socjalnym.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014.

¹³⁸ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014 r.

¹³⁹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS-03* za lata 2013-2014.

¹⁴⁰ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014 r.

Kluczową grupę osób zatrudnionych w ośrodkach pomocy społecznej stanowią pracownicy socjalni. Do zadań pracownika socjalnego należy w szczególności:

1. praca socjalna;
2. dokonywanie analizy i oceny zjawisk, które powodują zapotrzebowanie na świadczenia z pomocy społecznej oraz kwalifikowanie do uzyskania tych świadczeń;
3. udzielanie informacji, wskazówek i pomocy w zakresie rozwiązywania spraw życiowych osobom, które dzięki tej pomocy będą zdolne samodzielnie rozwiązywać problemy będące przyczyną trudnej sytuacji życiowej; skuteczne posługiwanie się przepisami prawa w realizacji tych zadań;
4. pomoc w uzyskaniu dla osób będących w trudnej sytuacji życiowej poradnictwa dotyczącego możliwości rozwiązywania problemów i udzielania pomocy przez właściwe instytucje państwowe, samorządowe i organizacje pozarządowe oraz wspieranie w uzyskiwaniu pomocy;
5. udzielanie pomocy zgodnie z zasadami etyki zawodowej;
6. pobudzanie społecznej aktywności i inspirowanie działań samopomocowych w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych osób, rodzin, grup i środowisk społecznych;
7. współpraca i współdziałanie z innymi specjalistami w celu przeciwdziałania i ograniczania patologii i skutków negatywnych zjawisk społecznych, łagodzenie skutków ubóstwa;
8. inicjowanie nowych form pomocy osobom i rodzinom mającym trudną sytuację życiową oraz inspirowanie powołania instytucji świadczących usługi służące poprawie sytuacji takich osób i rodzin;
9. współuczestniczenie w inspirowaniu, opracowaniu, wdrożeniu oraz rozwijaniu regionalnych i lokalnych programów pomocy społecznej ukierunkowanych na podniesienie jakości życia¹⁴¹.

Na koniec 2014 r. ośrodki pomocy społecznej w województwie śląskim zatrudniały ogółem 2 348 pracowników socjalnych, z czego w rejonach opiekuńczych pracowało 1 448 osób (61,7%). Wśród przedstawicieli tej kategorii zawodowej dominowały osoby zatrudnione na stanowisku „starszy pracownik socjalny” – 809 osób (34,5%). Kolejne miejsca zajmowali: pracownicy socjalni – 752 osoby (32%), specjaliści pracy socjalnej – 551 osób (23,5%) oraz starsi specjaliści pracy socjalnej – 218 osób (9,3%). Ponadto 17 pracowników socjalnych (0,7%) było zatrudnionych na stanowisku „główny specjalista”¹⁴².

Ustawa o pomocy społecznej w treści art. 110 ust. 11 stanowiła do dnia 31.12.2014 r., że **ośrodek pomocy społecznej powinien zatrudniać pracowników socjalnych proporcjonalnie do liczby ludności gminy w stosunku jeden pracownik socjalny na 2000 mieszkańców, nie mniej jednak niż trzech pracowników**¹⁴³.

---

¹⁴¹ Ustawa z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2015 r., poz. 163 z późn. zm.), art. 119 ust. 1.

¹⁴² Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2014 r.

¹⁴³ Ustawa z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy o pomocy społecznej oraz ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz. U. z 2011 r., Nr 81, poz. 440), która weszła w życie z dniem 1 stycznia 2015 r., wprowadziła m.in. następujące zmiany w ustawie z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej: 1) art. 110 ust. 11 otrzymał brzmienie: *Ośrodek pomocy społecznej zatrudnia pracowników socjalnych proporcjonalnie do liczby ludności gminy w stosunku jeden pracownik socjalny zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy na 2000 mieszkańców lub proporcjonalnie do liczby rodzin i osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną w stosunku jeden pracownik socjalny zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy na nie więcej niż 50 rodzin i osób samotnie gospodarujących*; 2) został

W województwie śląskim w latach 2001-2011 dało się odnotować pozytywną tendencję zmniejszania się wskaźnika liczby mieszkańców przypadających na 1 pracownika socjalnego OPS. O ile w 2001 r. wynosił on 2 724, to na koniec grudnia 2011 r. było to już 1 913¹⁴⁴. W latach 2004-2011 województwo śląskie cechowało się korzystniejszą, w porównaniu ze średnią krajową, wartością analizowanego wskaźnika. Jednak w latach 2012-2013 liczba ludności przypadającej na 1 pracownika OPS zaczęła rosnąć (w Polsce od roku 2005 cały czas maleje). W 2014 roku wartość wskaźnika dla województwa śląskiego wynosiła 1 959 podczas gdy dla całego kraju 1 954¹⁴⁵.

Pomimo stosunkowo korzystnej średniej nadal bardzo wiele ośrodków pomocy społecznej nie spełnia ustawowych wymogów. Na koniec 2014 r. dla 88 OPS (52,7% jednostek) liczba ludności przypadającej na 1 pracownika socjalnego przewyższała wartość 2000, a 18 OPS (10,8%) zatrudniało mniej niż 3 pracowników socjalnych. Co najmniej jednego z wyżej wymienionych kryteriów nie spełniało 117 ośrodków pomocy społecznej (70,1%), a obu kryteriów jednocześnie 10 tego rodzaju jednostek (6,0%)¹⁴⁶.

W powiatach grodzkich wartość wskaźnika liczby mieszkańców gminy przypadających na 1 pracownika socjalnego OPS była korzystniejsza niż w ziemskich (1 934 wobec 2 040). Spośród trzech rodzajów gmin najkorzystniejszy poziom zanotowano w gminach miejskich (1 938). Poniżej ustawowego minimum znalazły się natomiast gminy miejsko-wiejskie (2 177) oraz wiejskie (2 063). Porównując dane w ramach podregionów, można stwierdzić, że najmniej korzystne wartości analizowany wskaźnik przyjmował w: tyskim (2 334) i rybnickim (2 145), natomiast na poziomie powiatów w: Jastrzębiu-Zdroju (2 851), Tychach (2 385) oraz w powiecie bielskim (2 368). Z kolei gminami charakteryzującymi się najwyższą liczbą mieszkańców przypadających na 1 pracownika socjalnego okazały się: Świerklany (3 999), Miedźno (3 815) oraz Olsztyn (3 642).

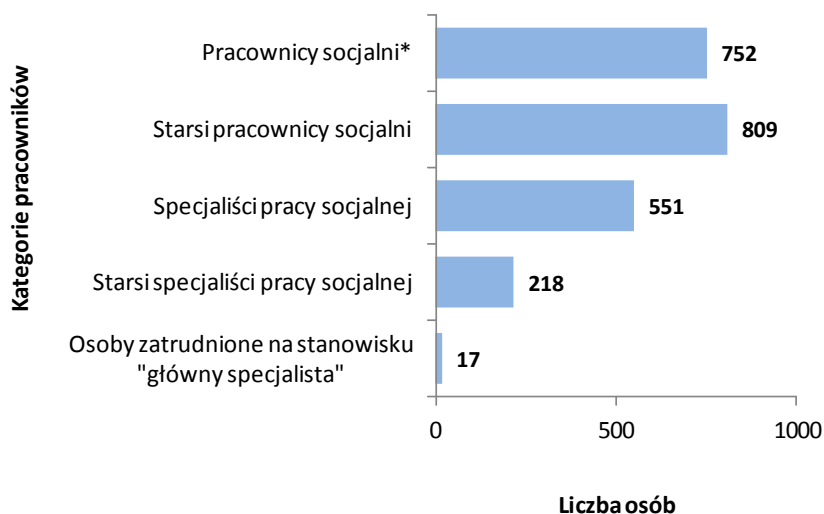
dodany ust. 12 w brzmieniu: *Ośrodek pomocy społecznej zatrudnia w pełnym wymiarze czasu pracy nie mniej niż 3 pracowników socjalnych.*

¹⁴⁴ Śląski Urząd Wojewódzki, Wydział Polityki Społecznej, sprawozdania *MPiPS-03* za lata 2000-2003, Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS-03* za lata 2004-2014, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

¹⁴⁵ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za lata 2001-2014; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

¹⁴⁶ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014 r., Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

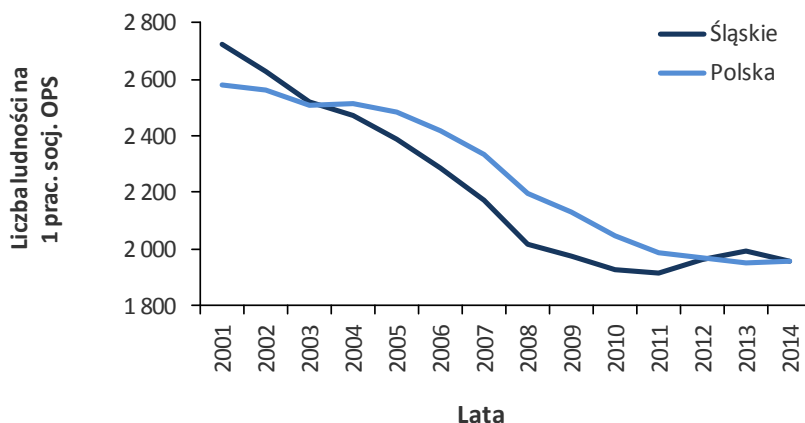
Wykres 41. Pracownicy socjalni OPS wg stanowisk - województwo śląskie, stan na koniec 2014 roku, N= 2 348.

* Nazwa jednego ze stanowisk zajmowanych przez pracowników socjalnych.

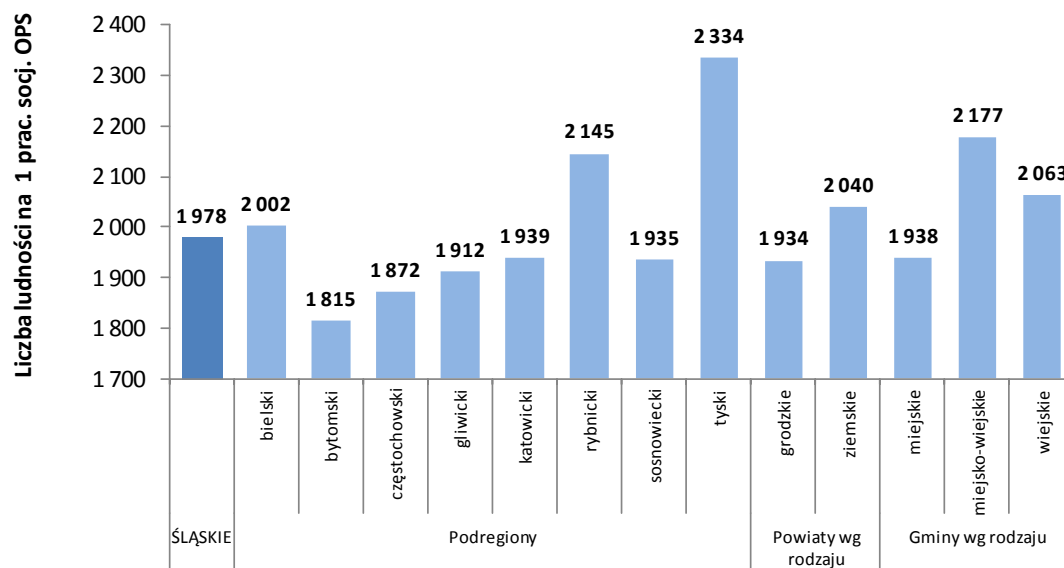
Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014.

Wykres 42. Liczba ludności przypadająca na 1 pracownika socjalnego OPS – województwo śląskie i Polska, lata 2001-2014, stan na koniec danego roku.

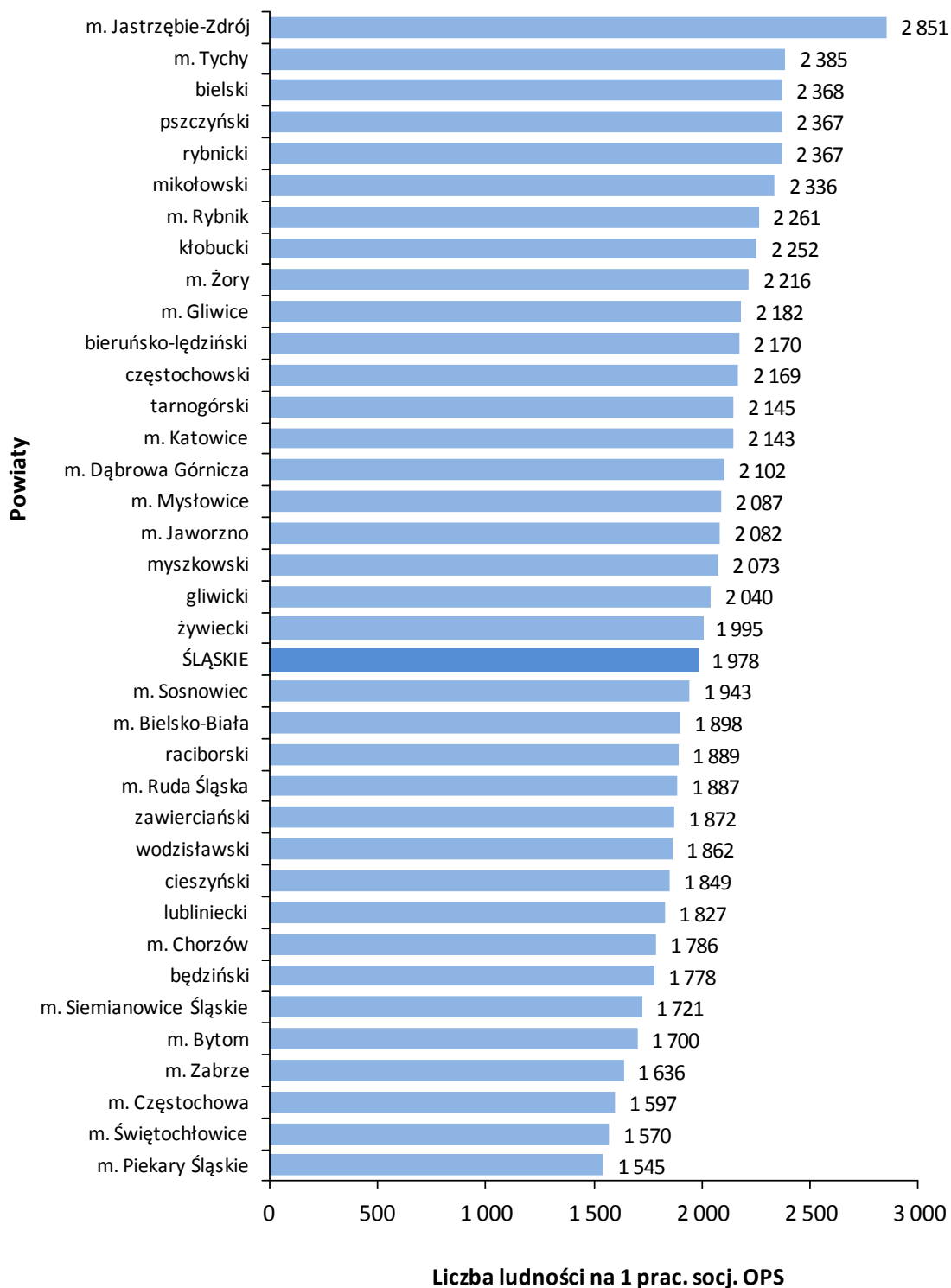
Źródło: 1) Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, sprawozdania *MPiPS-03* za lata 2001-2014 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Wykres 43. Liczba ludności przypadająca na 1 pracownika socjalnego OPS - województwo śląskie, stan na koniec 2014 roku.

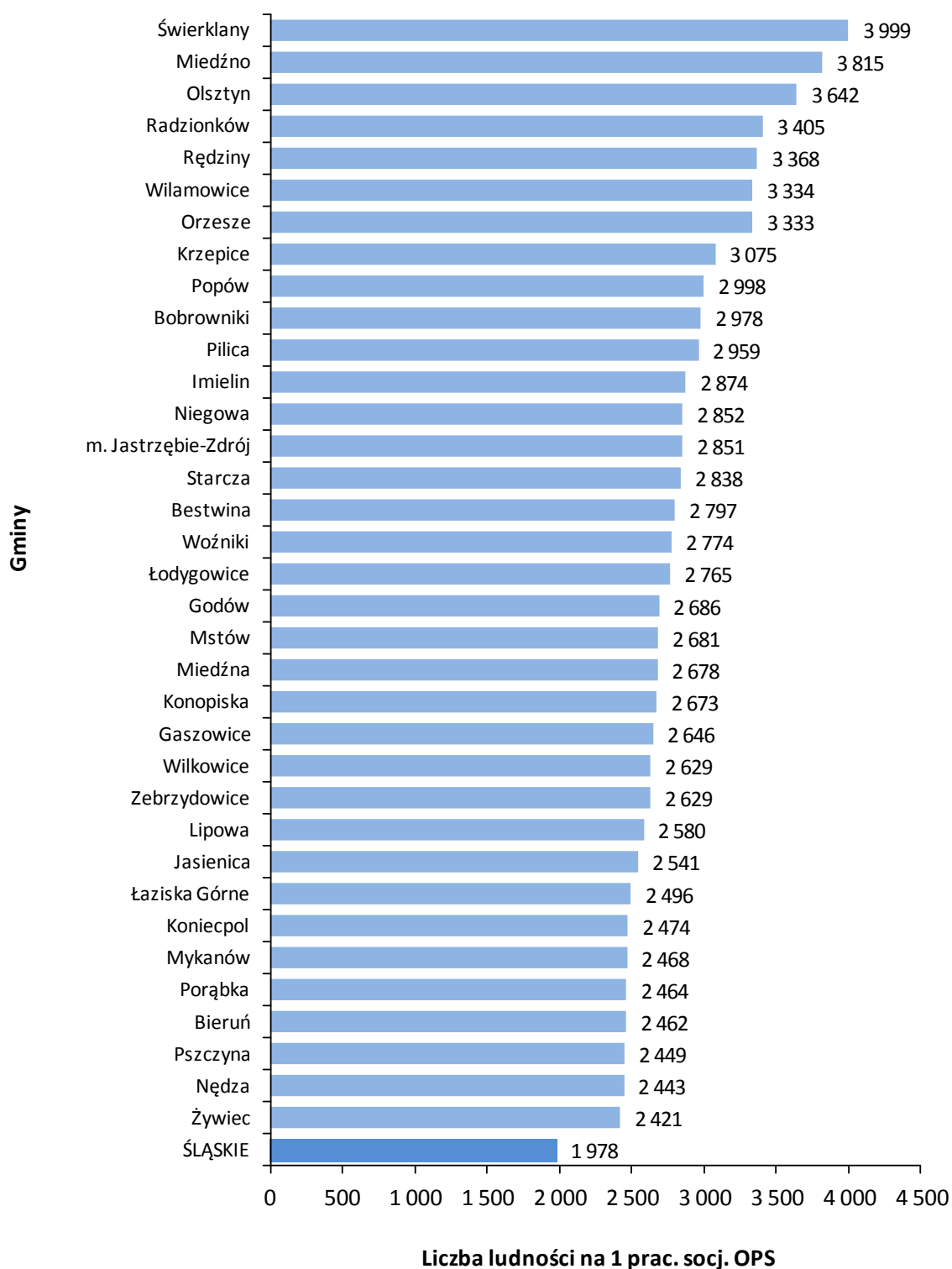
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Wykres 44. Liczba ludności przypadająca na 1 etat pracownika socjalnego OPS wg powiatów - województwo śląskie, stan na koniec 2014 roku.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Wykres 45. Gminy o największej liczbie ludności przypadającej na 1 etat pracownika socjalnego OPS - województwo śląskie, stan na koniec 2014 roku.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2014, 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

8.2.3. Poziom wykształcenia pracowników OPS i PCPR

Ważny aspekt diagnozy zasobów kadrowych stanowi analiza kwalifikacji pracowników. Niniejszy podrozdział prezentuje dane w zakresie kwalifikacji pracowników podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej zebrane za pomocą formularzy *OZPS 2014/2015*. Komplet wymaganych informacji przesłało do ROPS 177 ze 184 podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej. Dlatego też w przypadku danych liczbowych, w szczególności dotyczących zatrudnienia pomocniczego, prezentowane dane obrazują pewien poziom, który w rzeczywistości mógł być wyższy.

Zgodnie z metodologią tego narzędzia informacje dotyczące wykształcenia odnoszą się wyłącznie do pracowników zatrudnionych na podstawie umowy o pracę. Poniżej przedstawiono definicje pojęć zawartych w wyżej wymienionym formularzu powołując się na objaśnienia przygotowane przez jego twórców¹⁴⁷.

Kadra kierownicza – osoby zatrudnione na stanowisku: kierownik ośrodka pomocy społecznej, dyrektor ośrodka pomocy społecznej, dyrektor powiatowego centrum pomocy rodzinie oraz odpowiednio zastępcy. W tej pozycji nie wykazywano osób zatrudnionych na stanowiskach kierowników wydziałów, sekcji, zespołów itp.

Pracownicy socjalni – pracownicy, których uprawnienia określa art. 116 i 156 ustawy z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej¹⁴⁸.

Pozostali pracownicy – pracownicy zatrudnieni w danej jednostce, wykonujący inne prace związane z zadaniami tej jednostki. Pozycja „pozostali pracownicy - ogółem” obejmuje również asystentów rodziny oraz koordynatorów pieczy zastępczej.

Wolontariusze – wszystkie osoby (fizyczne), które dobrowolnie i bez wynagrodzenia wykonują świadczenia na rzecz uprawnionych organizacji i instytucji na zasadach określonych w ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie¹⁴⁹.

Zatrudnienie subsydiowane - dotyczy robót publicznych, prac interwencyjnych, itp., a obejmuje osoby zaangażowane przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej w ramach umów realizowanych na podstawie skierowań/porozumień z urzędami pracy.

Stáže – dotyczą osób zaangażowanych zarówno w ramach umów realizowanych na podstawie skierowań z urzędów pracy jak i w ramach funduszy unijnych¹⁵⁰.

---

¹⁴⁷ Instytut Rozwoju Służb Społecznych, *Ocena zasobów pomocy społecznej. Korekta narzędzia dla IV edycji 2014/2015* *Objaśnienia*, Formularz OZPS, s. 31.

¹⁴⁸ Ustawa z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2015 r., poz. 163 z późn. zm.).

¹⁴⁹ Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (t.j. Dz. U. z 2014 r., 1118 z późn. zm.), art. 2, ust. 3.

¹⁵⁰ Instytut Rozwoju Służb Społecznych, *Ocena zasobów pomocy społecznej. Korekta narzędzia dla III edycji 2013/2014* *Objaśnienia*, Formularz OZPS, s. 27.

Kadra kierownicza

Na podstawie danych ujętych w nadesłanych formularzach OZPS 2014/2015 ustalono, iż 85,8% dyrektorów i kierowników OPS/PCPR (oraz ich zastępców) legitymowało się wykształceniem wyższym. W ośrodkach pomocy społecznej wskaźnik ten wyniósł 84,9%, natomiast w powiatowych centrach pomocy rodzinie 95,2%.

Specjalizację z organizacji pomocy społecznej posiadało 93,6% dyrektorów i kierowników OPS/PCPR. Spośród kadry kierowniczej ośrodków pomocy społecznej specjalizację tego rodzaju ukończyło 93,4% osób, natomiast w powiatowych centrach pomocy rodzinie analogiczny wskaźnik wyniósł 95,2%.

Pracownicy socjalni

Formularz OZPS 2014/2015 dość szczegółowo odnosi się do kwestii wykształcenia pracowników socjalnych – oprócz poziomu wykształcenia (wyższe, średnie) uwzględnia także posiadanie specjalizacji z organizacji pomocy społecznej oraz specjalizacji zawodowej z zakresu pracy socjalnej.

Ustawa o pomocy społecznej ustala dwa stopnie specjalizacji zawodowej z zakresu pracy socjalnej:

- I stopień specjalizacji, mający na celu uzupełnienie wiedzy i doskonalenie umiejętności zawodowych pracowników socjalnych;
- II stopień specjalizacji, mający na celu pogłębienie wiedzy i doskonalenie umiejętności pracy z wybranymi grupami osób korzystających z pomocy społecznej¹⁵¹.

Według informacji udostępnionych przez OPS i PCPR, 73,0% ogółu pracowników socjalnych odznaczało się wyższym wykształceniem, natomiast 27,0% średnim. W przypadku ośrodków pomocy społecznej wskaźnik ten wyniósł 72,3%, natomiast w powiatowych centrach pomocy rodzinie 94,4%.

Zgodnie z danymi przekazanymi za pośrednictwem formularzy OZPS 2014/2015 19,7% ogółu pracowników socjalnych podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej posiadało specjalizację I stopnia z zakresu pracy socjalnej, natomiast 7,3% specjalizację II stopnia. W ośrodkach pomocy społecznej specjalizację I stopnia posiadało 19,3% pracowników socjalnych, a II stopnia 7,4%. Z kolei w powiatowych centrach pomocy rodzinie analogiczne wskaźniki wynosiły 33,3% oraz 5,6%.

Formularz OZPS 2014/2015 zawierał również pytania nt. posiadania przez pracowników socjalnych specjalizacji z organizacji pomocy społecznej. Uzyskane za jego pomocą dane wskazują, że na koniec 2014 r. tego rodzaju specjalizację posiadało 7,8% pracowników socjalnych. W OPS-ach wartość ta kształtowała się na poziomie 7,8%, natomiast w PCPR-ach wynosiła 7,9%¹⁵².

Pozostali pracownicy

Trzecią kategorię pracowników podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, wyszczególnioną w formularzu OZPS 2014/2015, stanowili „pozostali pracownicy”. Wśród tej kategorii dominowały osoby z wyższym wykształceniem (65,4%), co czwarta posiadała wykształcenie średnie

---

¹⁵¹ Ustawa z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2015 r., poz. 163 z późn. zm.), art. 116 ust. 2.

¹⁵² Jednakowe wartości w ośrodkach pomocy społecznej oraz we wszystkich podstawowych JOPS wynikają z dużej przewagi liczebnej pracowników OPS-ów nad osobami zatrudnionymi w PCPR-ach.

(27,2%), a 7,5% charakteryzowało się niższym poziomem wykształcenia. W ośrodkach pomocy społecznej udział osób legitymujących się wykształceniem wyższym wyniósł 64,2%, a średnim 27,9%. Z kolei w powiatowych centrach pomocy rodzinie osoby z wyższym wykształceniem stanowiły 86,0%, natomiast osoby z wykształceniem średnim 12,3%.

Zatrudnienie pomocnicze

Jeśli chodzi o zatrudnienie pomocnicze to formularz OZPS 2014/2015 uwzględniał 3 kategorie: wolontariuszy, zatrudnienie subsydiowane oraz staże. Według informacji udostępnionych przez ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie z terenu województwa śląskiego na koniec 2014 r. w wymienionych jednostkach odnotowano co najmniej:

- 965 wolontariuszy (96% z nich w OPS-ach);
- 487 osób zaangażowanych w ramach umów realizowanych na podstawie skierowań/porozumień z urzędami pracy, w szczególności w ramach robót publicznych, prac interwencyjnych, itp. (95,7% z nich w OPS-ach);
- 374 stażystów (88,8% z nich w OPS-ach).

Wykres 46. Odsetek osób z wykształceniem wyższym wśród zatrudnionych w OPS i PCPR - województwo śląskie, stan na koniec 2014 roku.

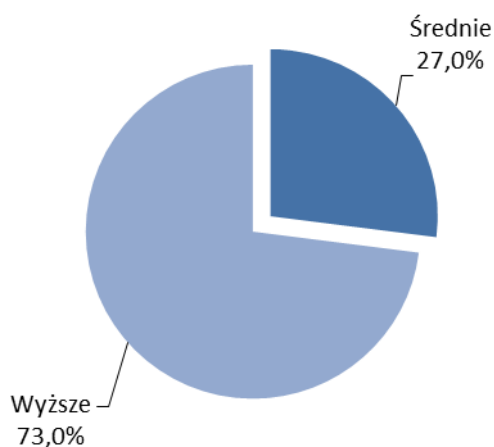

* Dyrektorzy, kierownicy jednostek oraz ich zastępcy.

Źródło: Ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS 2014/2015.

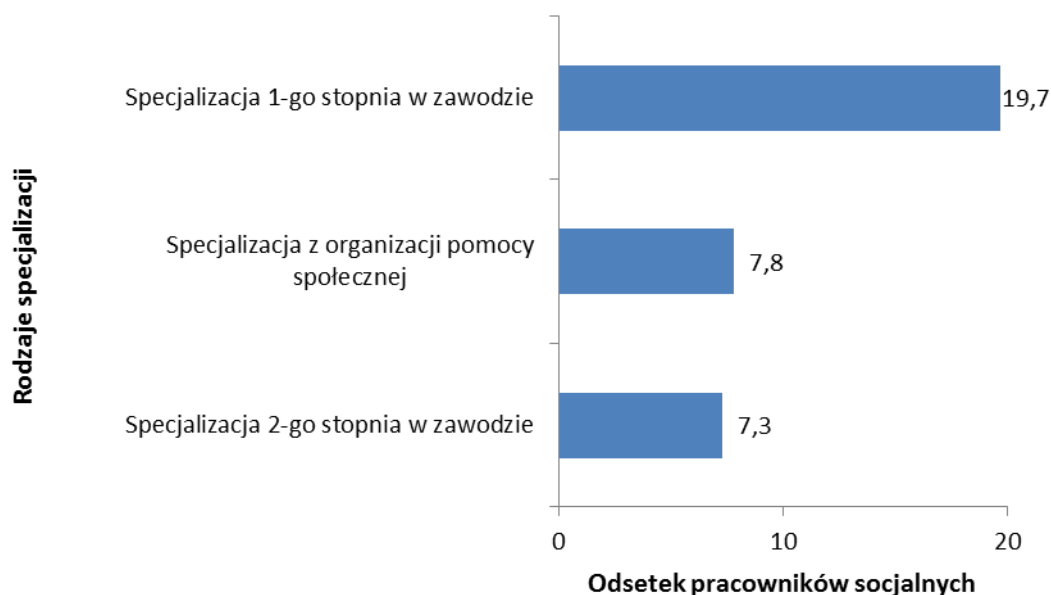

Wykres 47. Struktura wykształcenia pracowników socjalnych podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej - województwo śląskie, stan na koniec 2014 roku, N=2 339.

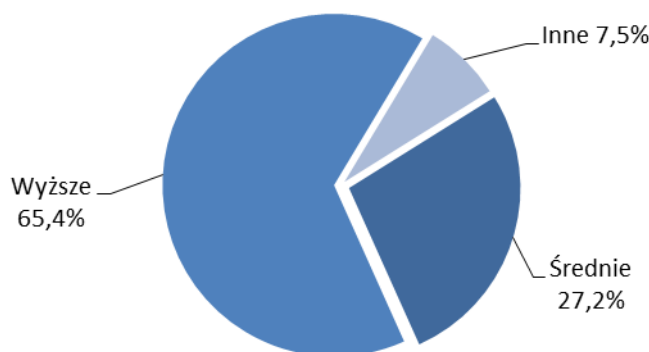
Źródło: Ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS 2014/2015.

Wykres 48. Odsetek osób ze specjalizacją wśród pracowników socjalnych podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej - województwo śląskie, stan na koniec 2014 roku, N=2 339.

Źródło: Ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS 2014/2015.

Wykres 49. Struktura wykształcenia „pozostałych pracowników” podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej - województwo śląskie, stan na koniec 2014 roku, N=4 483.

Źródło: Ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS 2014/2015.

8.3. Kształcenie i doradztwo dla kadr pomocy i integracji społecznej

W społeczeństwie informacyjnym dużego znaczenia nabiera ciągle podnoszenie kwalifikacji. Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, realizując swoje ustawowe kompetencje¹⁵³ i korzystając z możliwości współfinansowania z Europejskiego Funduszu Społecznego, od grudnia 2007 r. wdraża projekt systemowy w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013, Priorytetu VII, Poddziałania 7.1.3, pn.: *Kształcenie i doradztwo dla kadr pomocy i integracji społecznej województwa śląskiego*. W okresie od 1 stycznia 2014 r. zrealizowany jest V etap wyżej wymienionego projektu¹⁵⁴. Jego celem jest wzrost jakości usług świadczonych przez pracowników realizujących zadania pomocy i integracji społeczno-zawodowej oraz poprawa współpracy międzyinstytucjonalnej na rzecz rozwiązywania problemów społecznych w województwie śląskim.

Projekt systemowy skierowany jest do szerokiej grupy odbiorców i obejmuje swymi działaniami wszystkie możliwe do realizacji typy operacji, określone w Szczegółowym Opisie Priorytetów PO KL 2007-2013, tj. szkolenia i doradztwo, studia, promocję aktywnej integracji i rozwój dialogu społecznego, ekonomię społeczną oraz badania i analizy. Od początku trwania projektu uczestniczyło w nim łącznie 8 500 pracowników instytucji pomocy i integracji społecznej¹⁵⁵. Podczas realizacji V etapu do projektu

¹⁵³ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2015 r., poz. 163 z późn. zm.), art. 21 ust. 2.

¹⁵⁴ Ujęte w niniejszym rozdziale dane dotyczące realizacji V etapu projektu systemowego dotyczą okresu 01.01.2014-20.04.2015.

¹⁵⁵ Ujęte w niniejszym rozdziale dane dotyczące wszystkich etapów realizacji projektu obejmują okres 01.12.2007-20.04.2015.

przybyło 888 nowych osób, a 1 782 osoby otrzymywały wsparcie rozpoczęte we wcześniejszych etapach.

Wśród uczestników V etapu projektu największą grupę, która uczestniczyła w różnorodnych formach podnoszenia kwalifikacji, stanowili pracownicy socjalni (łącznie 896 osób). W dalszej kolejności w projekcie wzięli udział: pracownicy biurowi i administracyjno-organizacyjni tych instytucji (368 osób) oraz kadra zarządzająca instytucji pomocy i integracji społecznej województwa śląskiego (347 osób). Wśród pozostałych uczestników projektu znaleźli się między innymi: wychowawcy (87 osób), terapeuci (83 osoby), psychologowie (78 osób), pracownicy księgowości (65 osób), asystenci rodziny (64 osoby), pedagodzy (49 osób), wolontariusze (35 osób), opiekunowie (26 osób), specjaliści pracy z rodziną (18 osób) i inni (w tym: pracownicy publicznych służb zatrudnienia, koordynatorzy i organizatorzy rodzinnej pieczy zastępczej, animatorzy środowiska lokalnego, policjanci, łącznie 554 osoby). Najliczniejszą grupę odbiorców projektu stanowili pracownicy gminnych ośrodków pomocy społecznej oraz miejskich ośrodków pomocy rodzinie – łącznie 1 579 osób, które stanowiły 59,1% wszystkich uczestników.

Podstawowymi, choć nie jedynymi formami uczestnictwa w projekcie, były szkolenia i doradztwo. Łącznie, od początku projektu ze szkoleń skorzystało 7 076 beneficjentów ostatecznych, w tym 1 338 osób w ramach ostatniego etapu projektu. Ogólna liczba godzin szkoleniowych przeprowadzonych w okresie od 1 stycznia 2014 r. do 20 kwietnia 2015 r. wyniosła 2 980. W tym czasie zrealizowano 21 ścieżek szkoleniowych. Każda ze ścieżek stanowiła odrębny moduł tematyczny, składający się z odpowiednio dobranych szkoleń, warsztatów oraz treningów umiejętności. Zróżnicowanie form szkoleniowych zależało w głównej mierze od potrzeb i specyfiki pracy poszczególnych grup beneficjentów.

Wśród zrealizowanych ścieżek szkoleniowych znalazły się:

- *Trening zastępowania agresji,*
- *Terapia skoncentrowana na rozwiązaniach,*
- *Studium terapii grupowej i treningu interpersonalnego - praca z klientem z problemem uzależnienia,*
- *Studium terapii grupowej i treningu interpersonalnego - praca z rodziną z problemami opiekuńczo-wychowawczymi,*
- *Studium przeciwdziałania przemocy w rodzinie,*
- *Zespół terapeutyczno-opiekuńczy w DPS – teoretyczne i praktyczne aspekty,*
- *Tworzenie i realizowanie indywidualnych planów postępowania wspierająco-aktywizującego dla mieszkańców ŚDS,*
- *Innowacyjne metody aktywizacji klientów pomocy społecznej,*
- *Kurs interwencji kryzysowej - grupa podstawowa,*
- *Kurs interwencji kryzysowej - grupa zaawansowana,*
- *Repetitorium działalności CIS i KIS - aspekty prawne, finansowe i organizacyjne,*
- *Coaching jako narzędzie aktywizacji - szkolenie dla kadry kierowniczej,*
- *Coaching jako narzędzie aktywizacji - coaching w pracy z klientem pomocy społecznej,*
- *Trening kompetencji menedżerskich dla kadry zarządzającej JOPS,*

- Realizacja ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej – dla pracowników OPS,
- Realizacja ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej - dla pracowników PCPR,
- Świadczenia rodzinne i fundusz alimentacyjny - ostatnie zmiany,
- Zmiany w prawie pracy w kontekście działalności jednostek organizacyjnych pomocy społecznej,
- Nowelizacja przepisów z zakresu Prawa Zamówień Publicznych,
- Ochrona danych osobowych i dostęp do informacji publicznej,
- Nowelizacja kodeksu postępowania administracyjnego.

Od 1 stycznia 2014 r. do 20 kwietnia 2015 r. ROPS kierował ofertę usług doradczych do pracowników instytucji pomocy i integracji społecznej w ramach 16 obszarów tematycznych. Łącznie udzielono 1 049 godzin doradztwa, z którego skorzystało 676 uczestników projektu. Największy odsetek ogółu przeprowadzonych usług doradczych - 78,6% (904 h) - stanowiło doradztwo grupowe. Pozostała część – 21,4% (145 h) - przypadła na doradztwo indywidualne.

Pracownicy instytucji pomocy i integracji społecznej województwa śląskiego korzystali z doradztwa w następujących tematach:

- *Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie,*
- *Praca socjalna z rodziną wieloprotblemową,*
- *Praca socjalna z osobami uzależnionymi,*
- *Praca socjalna z osobą z zaburzeniami psychicznymi,*
- *Metodyka pracy socjalnej,*
- *Metodyka pracy asystenta rodziny,*
- *Tworzenie i aktualizacja strategii rozwiązywania problemów społecznych,*
- *Praca ze środowiskiem lokalnym,*
- *Budowanie partnerstw lokalnych,*
- *Ekonomia społeczna,*
- *Przygotowanie i realizacja projektów systemowych,*
- *Efektywność i organizacja pomocy w instytucjach pomocy i integracji społecznej,*
- *Stosowanie przepisów kodeksu cywilnego i rodzinnego w pomocy społecznej,*
- *Stosowanie przepisów ustawy o pomocy społecznej z uwzględnieniem przepisów KPA,*
- *Prawo pracy,*
- *Stosowanie przepisów archiwalno-kancelaryjnych.*

W ramach realizacji projektu systemowego organizowano także: konferencje, seminaria spotkania i warsztaty. Od początku trwania projektu w konferencjach wzięło udział 136 osób, w seminariach 149 osób, w spotkaniach dot. ekonomii społecznej i budowania partnerstw 226 osób, a w warsztatach 368 osób. Ponadto w 2014 r. zorganizowano 12 wizyt studyjnych, w których wzięło udział 109 osób.

W ramach IV etapu realizacji projektu systemowego ROPS wprowadzono nowy typ operacji wyszczególniony w SzOP PO KL 2007-2013 pn.: *Studia*. W 2013 roku prowadzono szkolenia specjalizacyjne - *specjalizację z zakresu organizacji pomocy społecznej i specjalizację I stopnia*

w zawodzie pracownik socjalny a także studia podyplomowe: Zarządzanie zasobami ludzkimi w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej oraz Mediacje i negocjacje społeczne.

W związku z dużym zainteresowaniem udziałem w studiach podyplomowych uruchomiono dodatkowe grupy, które zaczęły studia w IV etapie projektu (2013 rok), a zakończyły w V etapie (2014 rok). Łącznie, w studiach i specjalizacjach rozpoczętych w IV, a zakończonych w V etapie projektu, uczestniczyło 369 osób.

Z uwagi na niesłabnące zainteresowanie studiami podyplomowymi oraz specjalizacjami w V etapie projektu rozszerzono ofertę edukacyjną o nowe kierunki, najczęściej wskazywane przez beneficjentów projektu. W ramach realizacji V etapu projektu systemowego ROPS zrealizowano następujące szkolne formy kształcenia pracowników instytucji pomocy i integracji społecznej województwa śląskiego:

- Studia podyplomowe: *Ekonomia społeczna*,
- Studia podyplomowe: *Wyrównywanie szans osób niepełnosprawnych*,
- Studia podyplomowe: *Gerontologia społeczna*,
- Studia podyplomowe: *Aktywizacja i rozwój społeczności lokalnych*,
- Specjalizacja I stopnia w zawodzie pracownik socjalny,
- Specjalizacja z zakresu organizacji pomocy społecznej,
- Specjalizacja II stopnia w zawodzie pracownik socjalny: *praca socjalna z osobą i rodziną z problemami przemocy*,
- Specjalizacja II stopnia w zawodzie pracownik socjalny: *praca socjalna z osobami starszymi*.

W ramach szkoleń specjalizacyjnych i studiów realizowanych w całości w ramach V edycji projektu, dyplomy potwierdzające zdobycie stosownych kwalifikacji otrzymały 273 osoby. Łącznie, w okresie od 1 stycznia 2014 r. do 30 kwietnia 2015 r., studia podyplomowe lub szkolenia specjalizacyjne na 10 różnych kierunkach, ukończyły 642 osoby. Na II połowę 2015 roku zaplanowano realizację *specjalizacji z zakresu organizacji pomocy społecznej oraz specjalizacji I stopnia w zawodzie pracownik socjalny*.

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w ramach projektu systemowego prowadzi monitoring i ewaluację realizowanych działań. Gromadzone i analizowane dane dostarczają niezbędnej wiedzy o poziomie osiągniętych celów i rezultatów projektu, a także o potrzebach oraz oczekiwaniach jego odbiorców. Uzyskane informacje wykorzystuje się do planowania dalszego wsparcia dostosowanego do potrzeb pracowników instytucji pomocy i integracji społeczno-zawodowej województwa śląskiego.

9. ŚWIADCZENIA POMOCY SPOŁECZNEJ

Osoby i rodziny, które nie są w stanie same pokonać trudnych sytuacji życiowych, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości, mogą ubiegać się o przyznanie świadczeń pomocy społecznej. Dzieli się one na pieniężne i niepieniężne¹⁵⁶.

Do świadczeń pieniężnych należą:

- a) zasiłek stały;
- b) zasiłek okresowy;
- c) zasiłek celowy i specjalny zasiłek celowy;
- d) zasiłek i pożyczka na ekonomiczne usamodzielnienie;
- e) pomoc na usamodzielnienie oraz na kontynuowanie nauki;
- f) świadczenie pieniężne na utrzymanie i pokrycie wydatków związanych z nauką języka polskiego dla cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą;
- g) wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki przyznanej przez sąd.

Do świadczeń niepieniężnych zaliczają się:

- a) praca socjalna;
- b) bilet kredytowany;
- c) składki na ubezpieczenie zdrowotne;
- d) składki na ubezpieczenia społeczne;
- e) pomoc rzeczowa, w tym na ekonomiczne usamodzielnienie;
- f) sprawienie pogrzebu;
- g) poradnictwo specjalistyczne;
- h) interwencja kryzysowa;
- i) schronienie;
- j) posiłek;
- k) niezbędne ubranie;
- l) usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, w ośrodkach wsparcia oraz w rodzinnych domach pomocy;
- m) specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania oraz w ośrodkach wsparcia;
- n) mieszkanie chronione;
- o) pobyt i usługi w domu pomocy społecznej;
- p) pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w tym w mieszkaniu chronionym, pomoc w uzyskaniu zatrudnienia, pomoc na zagospodarowanie w formie rzeczowej dla osób usamodzielnianych.

Podstawowym warunkiem przyznania pomocy jest zaistnienie jednego z problemów określonych w ustawie oraz – w przypadku świadczeń pieniężnych – dochód, którego wysokość nie przekracza określonych progów (tzw. kryteriów dochodowych)¹⁵⁷.

---

¹⁵⁶ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2015 r., poz. 163 z późn. zm.), art. 36.

W 2014 r. w województwie śląskim świadczenia pomocy społecznej, realizowane w ramach zadań własnych i zleconych, przyznano w trybie decyzji 168 395 osobom. Stanowiły one 3,7% ogółu ludności (w Polsce 4,9%). Świadczenia **pieniężne** decyzją przyznano 107 128 osobom, natomiast **niepieniężne** 79 670 osobom. Wśród ogółu osób, którym w trybie decyzji przyznano świadczenie pomocy społecznej udział pierwszej z w/w kategorii wyniósł 63,6% (w Polsce 59,6%), natomiast drugiej 47,3% (w Polsce 49,6%)¹⁵⁸. W stosunku do roku 2013 liczba osób, którym decyzją przyznano świadczenia realizowane w ramach zadań zleconych i zadań własnych spadła o 11 487, tj. o 6,4%. W przypadku świadczeń pieniężnych nastąpił spadek o 8 170 osób (7,1%), natomiast jeśli chodzi o świadczenia niepieniężne zanotowano spadek o 5 932 osoby (6,9%)¹⁵⁹.

Pomocą udzieloną w postaci pracy socjalnej objęto w województwie śląskim w 2014 r. 98 109 rodzin liczących 228 018 osób. Rodziny korzystające z tego rodzaju wsparcia stanowiły 83,0% ogółu rodzin objętych pomocą społeczną (w Polsce 71,6%). Wyłącznie pracą socjalną wspierano 21 270 rodzin, tj. 18,0% ogółu rodzin korzystających z pomocy społecznej (w Polsce 15,7%). W analizowanym okresie liczba zawartych kontraktów socjalnych wyniosła 12 694, a grupa objętych nimi osób liczyła 14 643. Osoby wspierane z zastosowaniem tego rodzaju metody pracy socjalnej stanowiły 5,2% ogółu osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej (w Polsce 3,0%). W latach 2013-2014 liczba rodzin objętych pomocą udzieloną w postaci pracy socjalnej wzrosła o 1 042, tj. o 1,1%, a odsetek rodzin korzystających z tej formy pomocy zwiększył się o 6,0 punktów proc. W analizowanym okresie rodziny wspierane wyłącznie w postaci pracy socjalnej zwiększyły swoją liczebność o 1 507, czyli o 7,6%. Liczba zawartych kontraktów socjalnych uległa zwiększeniu o 1 557, tj. o 14,0%. Było nimi objęte 2 190 osób więcej (wzrost o 17,6%)¹⁶⁰.

9.1. Świadczenia udzielone w ramach zadań gmin

W ramach realizacji zadań gminy (własnych oraz zleconych) stosuje się cały wachlarz świadczeń dostosowanych do potrzeb poszczególnych kategorii klientów. Poniżej scharakteryzowano wybrane świadczenia.

Opłacanie składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe – forma pomocy dla osób, które rezygnują z zatrudnienia w związku z koniecznością sprawowania bezpośredniej, osobistej opieki nad długotrwale lub ciężko chorym członkiem rodziny oraz wspólnie zamieszkującymi matką, ojcem lub rodzeństwem¹⁶¹.

---

¹⁵⁷ Dla osoby samotnie gospodarującej kryterium dochodowe wynosi 542 zł, dla osoby w rodzinie 456 zł.

¹⁵⁸ Dana osoba mogła otrzymać świadczenia należące do obu kategorii.

¹⁵⁹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS-03* za lata 2013-2014.

¹⁶⁰ Ibidem.

¹⁶¹ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2015 r., poz. 163 z późn. zm.), art. 17 ust. 1 pkt 9.

Zasiłek stały – świadczenie, które przysługuje:

- 1) pełnoletniej osobie samotnie gospodarującej, niezdolnej do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolnej do pracy, jeżeli jej dochód jest niższy od kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej;
- 2) pełnoletniej osobie pozostającej w rodzinie, niezdolnej do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolnej do pracy, jeżeli jej dochód, jak również dochód na osobę w rodzinie są niższe od kryterium dochodowego na osobę w rodzinie¹⁶².

Zasiłek okresowy – świadczenie przysługujące w szczególności ze względu na długotrwałą chorobę, niepełnosprawność, bezrobocie, możliwość utrzymania lub nabycia uprawnień do świadczeń z innych systemów zabezpieczenia społecznego. Zasiłki okresowe przyznaje się: 1) osobie samotnie gospodarującej, której dochód jest niższy od kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej; 2) rodzinie, której dochód jest niższy od kryterium dochodowego rodziny¹⁶³.

Zasiłek celowy – świadczenie przyznawane w celu zaspokojenia niezbędnej potrzeby bytowej, w szczególności na pokrycie części lub całości kosztów zakupu żywności, leków i leczenia, opału, odzieży, niezbędnych przedmiotów użytku domowego, drobnych remontów i napraw w mieszkaniu, a także kosztów pogrzebu. Świadczenie to może być także przyznane w formie biletu kredytowanego. Osobom bezdomnym i innym osobom niemającym dochodu oraz możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych może być przyznany zasiłek celowy na pokrycie części lub całości wydatków na świadczenia zdrowotne. Zasiłek celowy może być przyznany również w celu realizacji postanowień kontraktu socjalnego. W takim przypadku może on być wypłacany niezależnie od dochodu, przez okres do 2 miesięcy od dnia, w którym osoba objęta kontraktem socjalnym, w trakcie jego realizacji, stała się osobą zatrudnioną. Do otrzymania zasiłku celowego uprawnione są również osoby lub rodziny, które poniosły straty w wyniku zdarzenia losowego bądź też klęski żywiołowej lub ekologicznej. W tego rodzaju przypadkach świadczenie to może być przyznane niezależnie od dochodu i może nie podlegać zwrotowi¹⁶⁴.

Specjalny zasiłek celowy – bezwrotne świadczenie przyznawane w szczególnie uzasadnionych przypadkach osobie albo rodzinie o dochodach przekraczających określone w ustawie kryterium¹⁶⁵.

Pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie – przyznawana przez gminę w formie pieniężnej lub rzeczowej. Może być udzielona w postaci jednorazowego zasiłku celowego, nieoprocentowanej pożyczki lub poprzez udostępnienie maszyn i narzędzi pracy (stwarzających możliwość zorganizowania własnego warsztatu pracy) oraz urządzeń ułatwiających pracę osobom niepełnosprawnym¹⁶⁶.

---

¹⁶² Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2015 r., poz. 163 z późn. zm.), art. 37 ust. 1 pkt 1, 2.

¹⁶³ Ibidem, art. 38 ust. 1 pkt 1, 2.

¹⁶⁴ Ibidem, art. 39-40.

¹⁶⁵ Ibidem, art. 41 ust. 1.

¹⁶⁶ Ibidem, art. 43 ust. 1-5.

Praca socjalna – świadczona jest na rzecz poprawy funkcjonowania osób i rodzin w ich środowisku społecznym. Pracę socjalną prowadzi się z osobami i rodzinami w celu rozwinięcia lub wzmocnienia ich aktywności i samodzielności życiowej oraz ze społecznością lokalną w celu zapewnienia współpracy i koordynacji działań instytucji i organizacji istotnych dla zaspokajania potrzeb członków społeczności. W pracy socjalnej wykorzystuje się właściwe tej działalności metody i techniki, stosowane z poszanowaniem godności osoby i jej prawa do samostanowienia, w tym kontrakt socjalny. Praca socjalna świadczona jest osobom i rodzinom bez względu na posiadany dochód¹⁶⁷.

Poradnictwo specjalistyczne – w szczególności prawne, psychologiczne i rodzinne – jest świadczone osobom i rodzinom, które mają trudności lub wykazują potrzebę wsparcia w rozwiązywaniu swoich problemów życiowych, bez względu na posiadany dochód. Poradnictwo prawne realizuje się przez udzielanie informacji o obowiązujących przepisach z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego, zabezpieczenia społecznego oraz ochrony praw lokatorów. Poradnictwo psychologiczne realizowane jest przez procesy diagnozowania, profilaktyki i terapii, natomiast poradnictwo rodzinne obejmuje problemy funkcjonowania rodziny, w tym problemy opieki nad osobą niepełnosprawną, a także terapię rodzinną¹⁶⁸.

Interwencja kryzysowa – stanowi zespół interdyscyplinarnych działań podejmowanych na rzecz osób i rodzin będących w stanie kryzysu. Celem interwencji kryzysowej jest przywrócenie równowagi psychicznej i umiejętności samodzielnego radzenia sobie, a dzięki temu zapobieganie przejściu reakcji kryzysowej w stan chronicznej niewydolności psychospołecznej. Interwencją kryzysową obejmuje się osoby i rodziny bez względu na posiadany dochód. W ramach interwencji kryzysowej udziela się natychmiastowej specjalistycznej pomocy psychologicznej, a w zależności od potrzeb – poradnictwa socjalnego lub prawnego oraz – w uzasadnionych sytuacjach – schronienia do 3 miesięcy¹⁶⁹.

Schronienie – udzielenie go następuje przez przyznanie tymczasowego miejsca noclegowego w noclegowniach, schroniskach, domach dla bezdomnych i innych miejscach do tego przeznaczonych¹⁷⁰.

Ubranie – przyznanie niezbędnego ubrania następuje przez dostarczenie osobie potrzebującej: bielizny, odzieży i obuwia odpowiednich do jej indywidualnych właściwości oraz pory roku¹⁷¹.

Posiłek – pomoc doraźna albo okresowa w postaci jednego gorącego posiłku dziennie. Przysługuje osobie, która własnym staraniem nie może go sobie zapewnić. Wsparcie to, przyznane dzieciom i młodzieży w okresie nauki w szkole, może być realizowane w formie zakupu posiłków¹⁷².

Usługi opiekuńcze – pomoc przysługująca osobie samotnej, która z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymaga pomocy innych osób, a jest jej pozbawiona. Usługi opiekuńcze obejmują pomoc

---

¹⁶⁷ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2015 r., poz. 163 z późn. zm.), art. 45 ust. 1-4.

¹⁶⁸ Ibidem, art. 46 ust. 1-4.

¹⁶⁹ Ibidem, art. 47 ust. 1-3.

¹⁷⁰ Ibidem, art. 48 ust. 2.

¹⁷¹ Ibidem, art. 48 ust. 3.

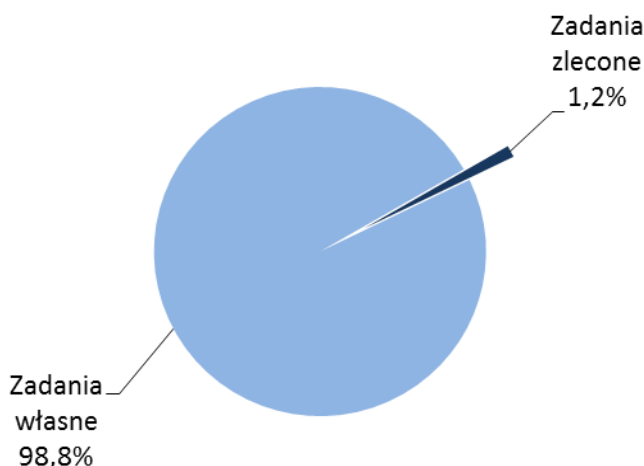
¹⁷² Ibidem, art. 48 ust. 4-5.

w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych, opiekę higieniczną, zaleconą przez lekarza pielęgnację oraz, w miarę możliwości, zapewnienie kontaktów z otoczeniem¹⁷³.

Specjalistyczne usługi opiekuńcze to usługi opiekuńcze dostosowane do szczególnych potrzeb wynikających z rodzaju schorzenia lub niepełnosprawności, świadczone przez osoby ze specjalistycznym przygotowaniem zawodowym¹⁷⁴.

W 2014 r. w województwie śląskim na świadczenia pomocy społecznej realizowane w ramach zadań gmin wydatkowano kwotę 487 282 270 zł¹⁷⁵. Zdecydowaną większość środków – 481 667 322 zł (98,8%) - przeznaczono na sfinansowanie świadczeń przyznanych w ramach zadań własnych¹⁷⁶. W latach 2013-2014 wartość wydatków na zadania realizowane przez gminy wzrosła o 11 858 103 zł, tj. o 2,5%¹⁷⁷.

Wykres 50. Struktura wydatków na świadczenia pomocy społecznej realizowane w ramach zadań gmin* - województwo śląskie, 2014 rok, N= 487 282 270 zł.

* Łącznie z pomocą dla cudzoziemców, wynagrodzeniem należnym opiekunowi z tytułu sprawowania opieki przyznanej przez sąd oraz odpłatnością gminy za pobyt w domu pomocy społecznej.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014.

¹⁷³ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2015 r., poz. 163 z późn. zm.), art. 50 ust. 1-3.

¹⁷⁴ Ibidem, art. 50 ust. 1, 4.

¹⁷⁵ Łącznie z pomocą dla cudzoziemców, wynagrodzeniem należnym opiekunowi z tytułu sprawowania opieki przyznanej przez sąd oraz odpłatnością gminy za pobyt w domu pomocy społecznej.

¹⁷⁶ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014 r.

¹⁷⁷ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS-03* za lata 2013-2014.

9.1.1. Świadczenia udzielone w ramach zadań zleconych gminom

W ramach realizacji zadań zleconych gminie z zakresu pomocy społecznej w 2014 r. wypłacane były zasiłki celowe na pokrycie wydatków związanych z klęską żywiołową lub ekologiczną. Udzielano również specjalistycznych usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi oraz wypłacano przyznane przez sąd wynagrodzenia należne opiekunom z tytułu sprawowania opieki. Ponadto świadczenia, w tym zasiłki celowe w formie pieniężnej i w naturze (schronienie, posiłek, niezbędne ubranie), otrzymywali cudzoziemcy, którzy uzyskali zgodę na pobyt tolerowany na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

W 2014 r. w województwie śląskim w ramach realizacji zadań zleconych świadczenia wypłacono w 105 gminach (62,9%). Na ten cel wydatkowano ogółem 5 614 948 zł¹⁷⁸. W latach 2013-2014 wartość tego rodzaju środków zmniejszyła się o 3 776 812 zł (40,2%), co było spowodowane obniżeniem kwoty świadczeń na zasiłki celowe przyznawane na pokrycie wydatków związanych z klęską żywiołową lub ekologiczną¹⁷⁹.

Koszt wypłaty świadczeń z pomocy społecznej w ramach realizacji zadań zleconych gminie w przeliczeniu na jednego mieszkańca wyniósł w 2014 r. w województwie śląskim 1,22 zł (w Polsce 3,00 zł)¹⁸⁰. W powiatach grodzkich wskaźnik ten kształtował się na poziomie 1,29 zł, natomiast w ziemskich na poziomie 1,13 zł; w gminach wiejskich wyniósł 0,93 zł, a miejsko-wiejskich i miejskich 1,29 zł. Najwyższe wartości analizowany wskaźnik osiągnął w podregionach: katowickim (1,79 zł), częstochowskim (1,48 zł) oraz bielskim (1,37 zł); w powiatach: Świętochłowice (4,00 zł), myszkowskim (2,69 zł) oraz Ruda Śląska (2,14 zł); w gminach: Lelów (15,76 zł¹⁸¹), Świnna (14,93 zł) oraz Szczyrk (10,95 zł)¹⁸².

Zdecydowana większość wydatków w 2014 r. została przeznaczona na pokrycie kosztów specjalistycznych usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi (4 210 678 zł) oraz wypłatę przyznanych przez sąd wynagrodzeń należnych opiekunom z tytułu sprawowania opieki (1 129 381 zł). Znacznie mniej przeznaczono na wypłatę zasiłków celowych na pokrycie wydatków związanych z klęską żywiołową lub ekologiczną (266 467 zł). Natomiast na pomoc dla cudzoziemców przeznaczono zaledwie 8 422 zł¹⁸³.

---

¹⁷⁸ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014 r.

¹⁷⁹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS-03* za lata 2013-2014.

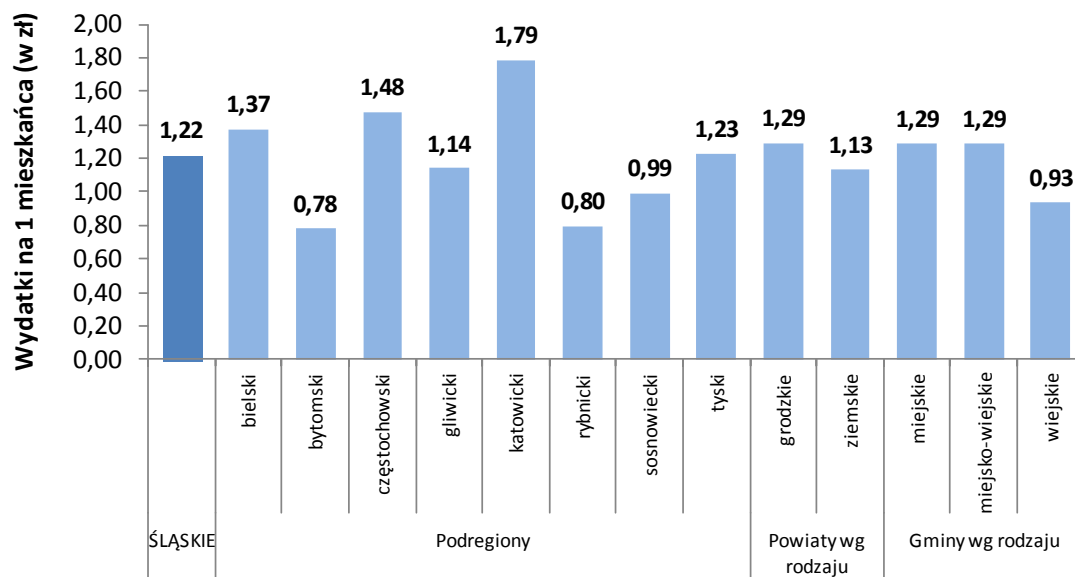
¹⁸⁰ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

¹⁸¹ Na poziom wskaźnika wpływ miały znacznie niższe niż w 2013 r. środki wydatkowane na zasiłki celowe przeznaczone na pokrycie wydatków związanych z klęską żywiołową lub ekologiczną.

¹⁸² Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014 r.; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

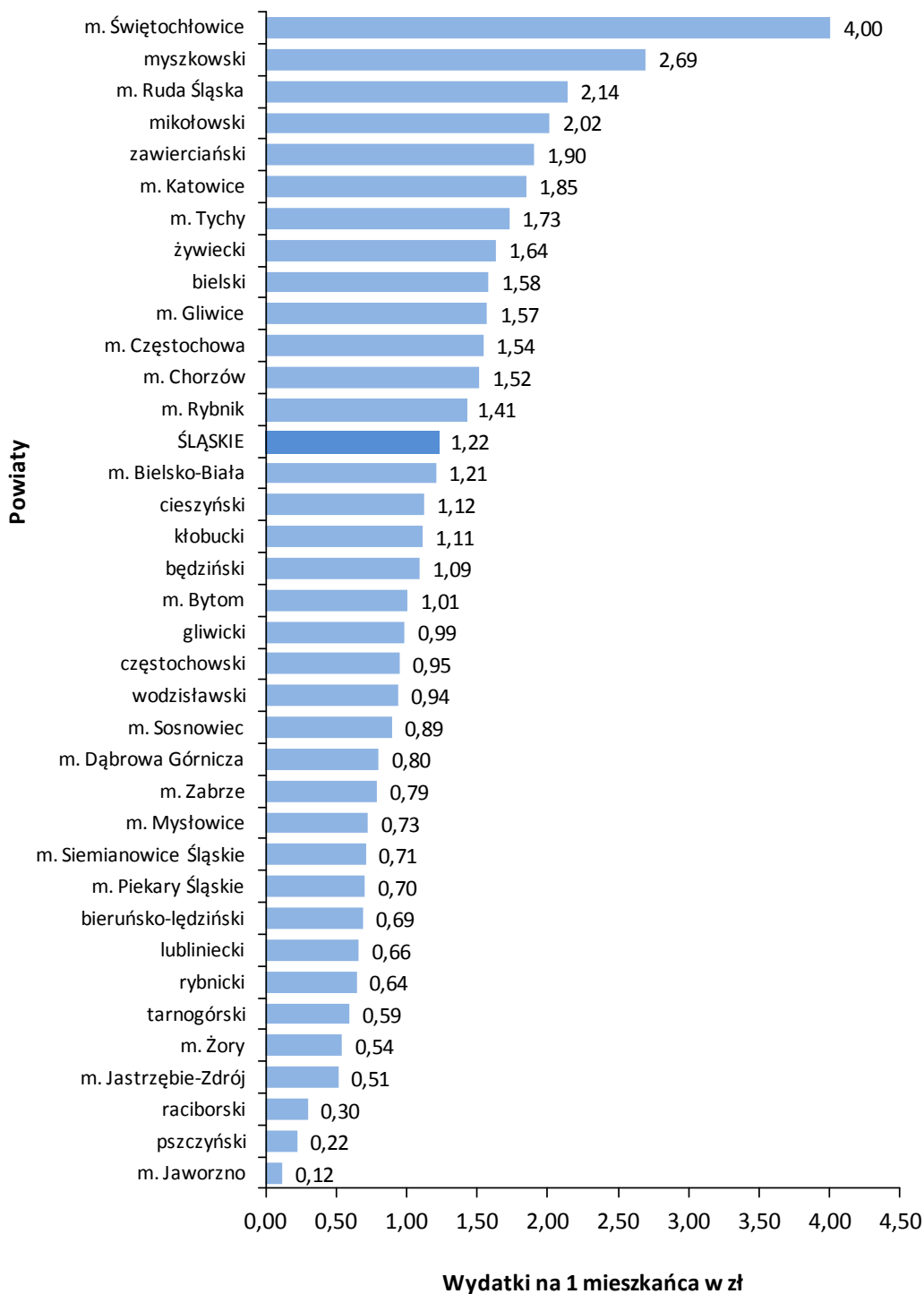
¹⁸³ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014 r.

Wykres 51. Wydatki na świadczenia realizowane w ramach zadań zleconych gminom w przeliczeniu na 1 mieszkańca - województwo śląskie, 2014 rok.

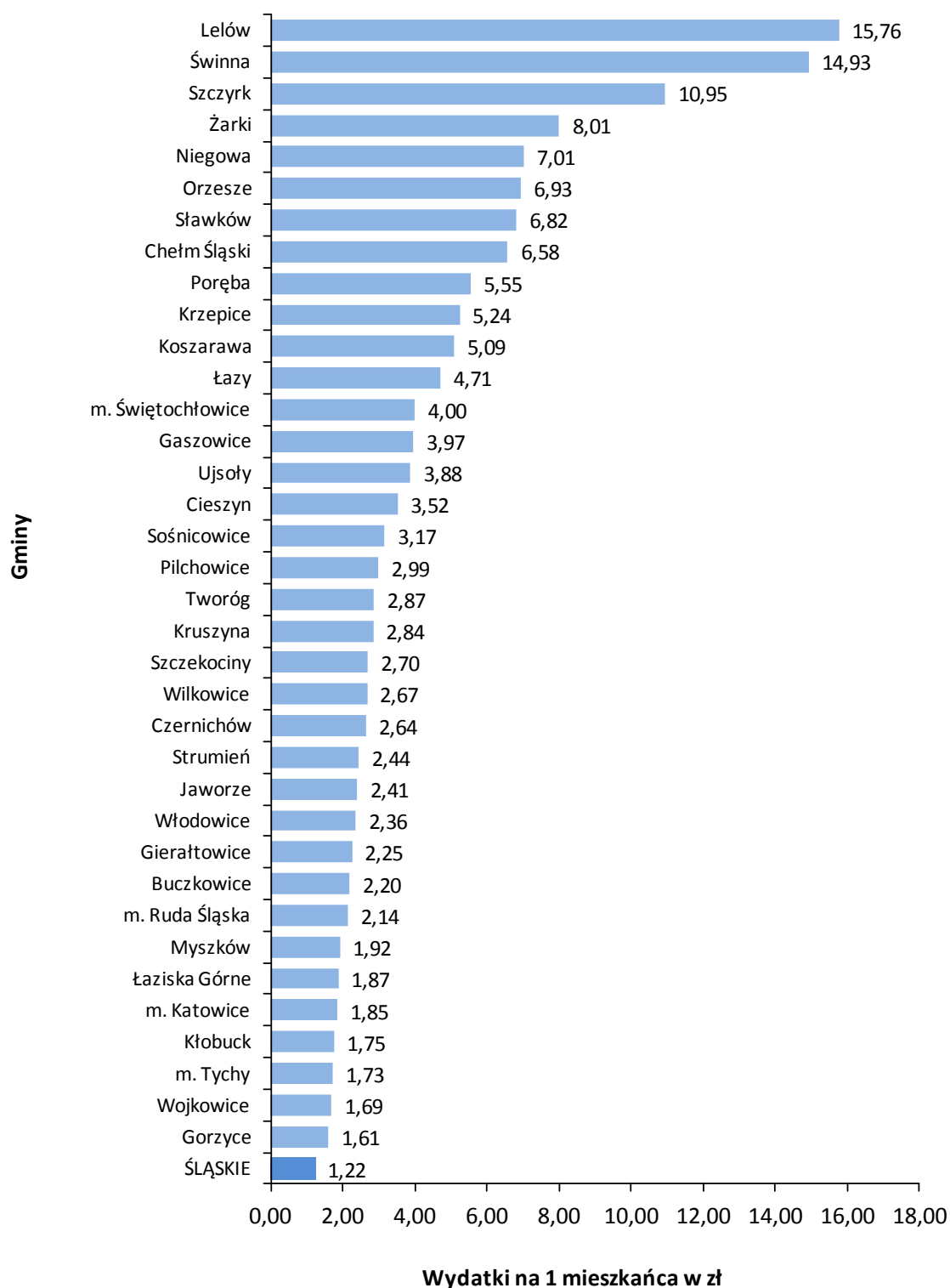
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Wykres 52. Wydatki na świadczenia realizowane w ramach zadań zleconych gminom w przeliczeniu na 1 mieszkańca wg powiatów - województwo śląskie, 2014 rok.

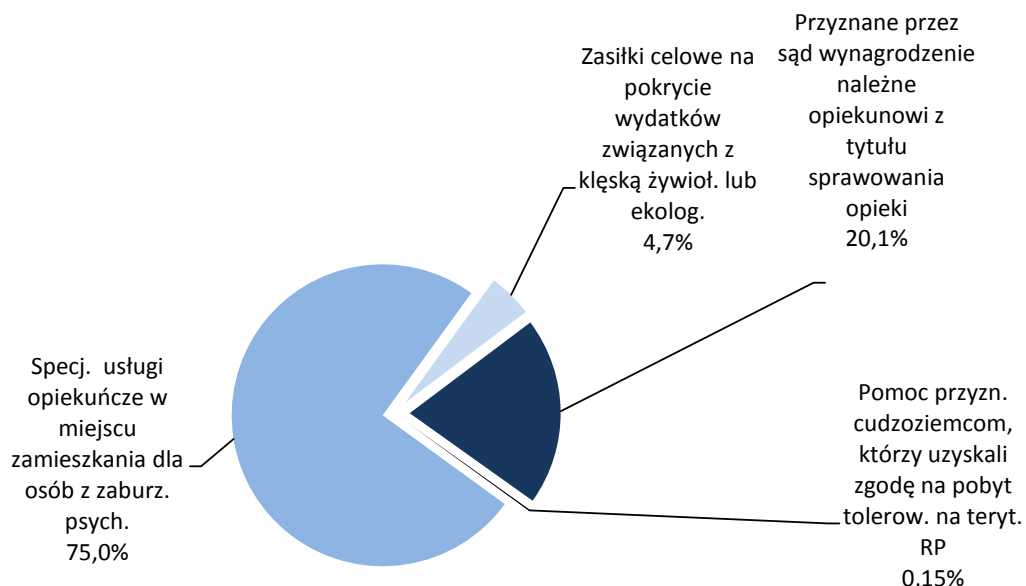
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2014, 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Wykres 53. Gminy o najwyższych wydatkach na świadczenia realizowane w ramach zadań zleconych gminom w przeliczeniu na 1 mieszkańca - województwo śląskie, 2014 rok.

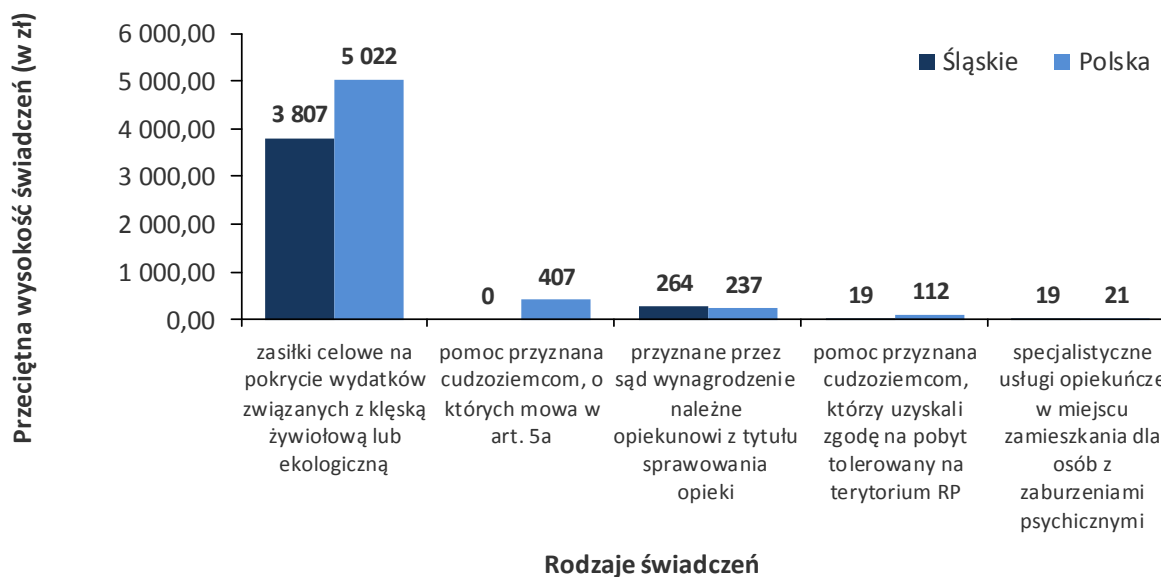
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPIPS-03* za okres I-XII 2014, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Wykres 54. Struktura wydatków na świadczenia realizowane w ramach zadań zleconych gminom - województwo śląskie, 2014 rok, N= 5 614 948 zł.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2014.

Wykres 55. Przeciętne wysokości świadczeń przyznanych w ramach realizacji zadań zleconych gminom – województwo śląskie i Polska, 2014 rok.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2014.

9.1.2. Świadczenia udzielone w ramach zadań własnych gmin

W ramach realizacji zadań własnych gmin z zakresu pomocy społecznej w 2014 r. były przyznawane następujące świadczenia:

1. zasiłki stałe;
2. zasiłki okresowe;
3. schronienie;
4. posiłek (w tym dla dzieci i młodzieży w okresie nauki szkolnej);
5. ubranie;
6. usługi opiekuńcze (w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze);
7. zasiłek celowy na pokrycie wydatków na świadczenia zdrowotne osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w NFZ (w tym dla osób bezdomnych);
8. zasiłki celowe na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego;
9. zasiłki celowe w formie biletu kredytowego;
10. sprawianie pogrzebu (w tym osobom bezdomnym);
11. pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie;
12. poradnictwo specjalistyczne (prawne, psychologiczne, rodzinne);
13. interwencja kryzysowa;
14. praca socjalna;
15. odpłatność gminy za pobyt w domu pomocy społecznej;
16. „inne zasiłki celowe i w naturze” (w tym zasiłki specjalne celowe).

W 2014 r. w województwie śląskim na wypłatę świadczeń z pomocy społecznej w ramach realizacji wyżej wymienionych zadań własnych gmin wydatkowano ogółem 481 667 322 zł¹⁸⁴. W latach 2013-2014 wartość wydatków zwiększyła się o 11 858 103 zł (2,5%)¹⁸⁵.

W 2014 r. na poziomie regionu na jednego mieszkańca przypadało przeciętnie 104,72 zł wydatkowanych na świadczenia realizowane w ramach zadań własnych gmin (w kraju 118,00 zł). W powiatach grodzkich wartość ta kształtowała się na poziomie 126,61 zł, natomiast w ziemskich na poziomie 76,02 zł. Przeciętnie najwięcej wydatkowano w gminach miejskich (118,86 zł), mniej w miejsko-wiejskich (79,33 zł), a najmniej w wiejskich (60,05 zł). Najwyższe wartości analizowany wskaźnik osiągnął w podregionach: katowickim (149,41 zł), gliwickim (130,15 zł) i bytomskim (123,86 zł); w powiatach grodzkich będących jednocześnie gminami: Siemianowice Śląskie (213,21 zł), Chorzów (190,21 zł) oraz Bytom (180,84 zł). Z kolei najniższe wydatki na świadczenia realizowane w ramach zadań własnych gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca zanotowano w podregionach: tyskim (67,64 zł), rybnickim (71,01 zł), bielskim (80,02 zł); powiatach: Żory (42,96 zł), pszczyńskim (51,92 zł), rybnickim (54,28 zł) oraz gminach: Starcza (16,47 zł), Ornontowice (17,19 zł) i Jejkowice (18,96 zł)¹⁸⁶.

---

¹⁸⁴ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014 r.

¹⁸⁵ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS-03* za lata 2013-2014.

¹⁸⁶ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014 r.; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

W 2014 r. w ramach realizacji zadań własnych gmin najwięcej środków przeznaczono na: odpłatność gminy za pobyt w DPS (149 341 016 zł), zasiłki okresowe (99 006 408 zł) oraz „inne zasiłki celowe i w naturze” (80 816 268 zł). Do świadczeń o wysokim poziomie wydatków należały także: zasiłki stałe (77 530 545 zł), zapewnienie posiłku (36 624 485 zł) oraz usługi opiekuńcze (21 003 140 zł). Najmniej środków wydatkowano natomiast na: zasiłki celowe przyznawane niezależnie od dochodu na podstawie art. 39a ust. 1 i 2 (141 zł), zasiłki celowe w formie biletu kredytowego (315 zł), pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie (1 875 zł), zapewnienie ubrania (24 882 zł) oraz zasiłki celowe na pokrycie wydatków na świadczenia zdrowotne osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w NFZ (189 570 zł)¹⁸⁷.

W porównaniu z rokiem 2013, wśród najczęściej udzielanych świadczeń, największy liczbowy wzrost wydatków dotyczył: odpłatności gminy za pobyt w DPS (+16 301 415 zł), zasiłków stałych (+3 397 588) oraz udzielenia schronienia (+2 165 895 zł), natomiast spadek wystąpił w przypadku: zasiłków okresowych (-4 689 847 zł), świadczeń na zapewnienie posiłku (-3 074 882 zł) oraz „innych zasiłków celowych i w naturze” (-1 855 609 zł).

W latach 2013-2014, spośród najpopularniejszych świadczeń, największy procentowy wzrost przeciętnej ich wysokości zanotowano w przypadku: zasiłków celowych w formie biletu kredytowego (+72,1% z 45,75 zł do 78,75 zł), zasiłków celowych na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego (+27,6% z 1 328,28 zł do 1 695,45 zł), udzielenia schronienia (+6,9% z 19,95 zł do 21,32 zł), odpłatności gminy za pobyt mieszkańców w DPS (+4,3% z 2 090,01 zł do 2 178,92 zł), świadczeń na sprawienie pogrzebu (+3,9% z 1 818,34 zł do 1 890,12 zł) oraz środków przeznaczonych na zapewnienia posiłku (+3,4% z 4,20 zł do 4,35 zł). Natomiast praktycznie nie zmieniła się wysokość zasiłków specjalnych celowych, zasiłków stałych, zasiłków celowych na pokrycie wydatków na świadczenia zdrowotne osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w NFZ oraz świadczeń na usługi opiekuńcze. W tym samym okresie spadek dotyczył: pomocy na zapewnienia ubrania (-27,8% z 119,26 zł do 86,10 zł) oraz zasiłków okresowych (-1,9% z 306,09 zł do 300,32 zł).

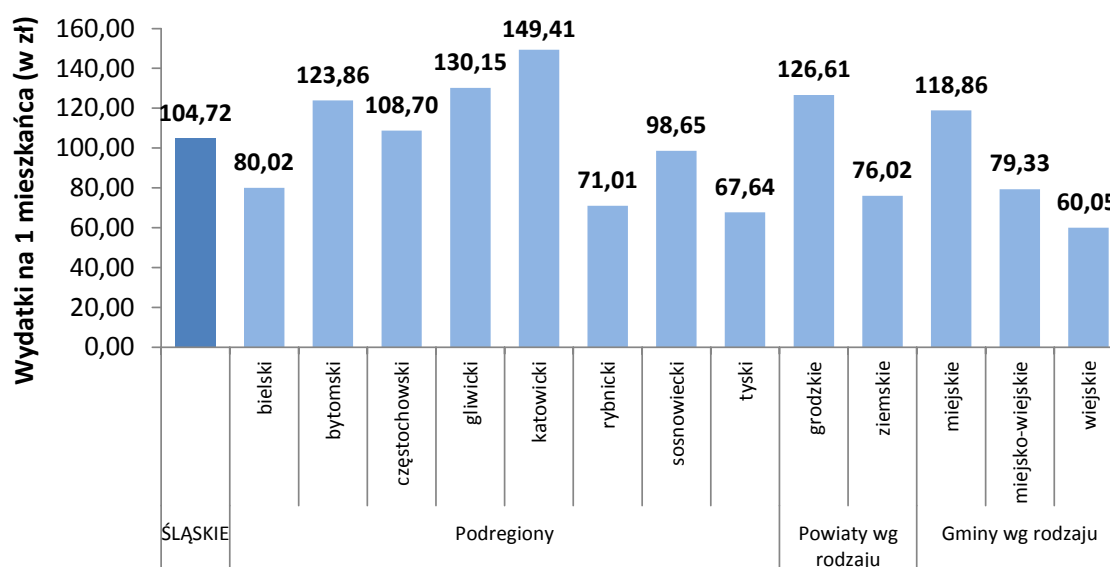
W 2014 roku, wśród najbardziej popularnych świadczeń, najwyższe procentowe różnice pomiędzy ich wysokością w województwie śląskim i w Polsce – na niekorzyść województwa śląskiego – zanotowano w przypadku: usług opiekuńczych (-23,4% - śląskie 9,18 zł; Polska 11,99 zł), sprawienia pogrzebu (-19,4% - śląskie 1 890,12 zł; Polska 2 344,03 zł), zasiłków okresowych (-7,8% - śląskie 300,32 zł; Polska 325,61 zł), zasiłków stałych (-4,6% - śląskie 405,38 zł; Polska 425,01 zł), zasiłków celowych na pokrycie wydatków na świadczenia zdrowotne osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w NFZ (-2,8% - śląskie 69,39 zł; Polska 71,39 zł), zasiłków specjalnych celowych (-2,5% - śląskie 199,29 zł; Polska 204,33 zł) oraz odpłatności gminy za pobyt mieszkańców w DPS (-2,2% - śląskie 2 178,92 zł; Polska 2 227,71 zł).

---

¹⁸⁷ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2014 r.

W 2014 roku wyższe od średniej krajowej przeciętne kwoty świadczeń w województwie śląskim zanotowano dla: zasiłku celowego w formie biletu kredytowego (+294,6% - śląskie 78,75 zł; Polska 19,96 zł), zapewnienia posiłku (+252,1% - śląskie 4,35 zł; Polska 1,24 zł), zapewnienia schronienia (+13,4% - śląskie 21,32 zł; Polska 18,81 zł), zasiłku celowego na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego (+10,6% - śląskie 1 695,45 zł; Polska 1 533,01 zł) oraz zapewnienia ubrania (+1,6% - śląskie 86,10 zł; Polska 84,71 zł)¹⁸⁸.

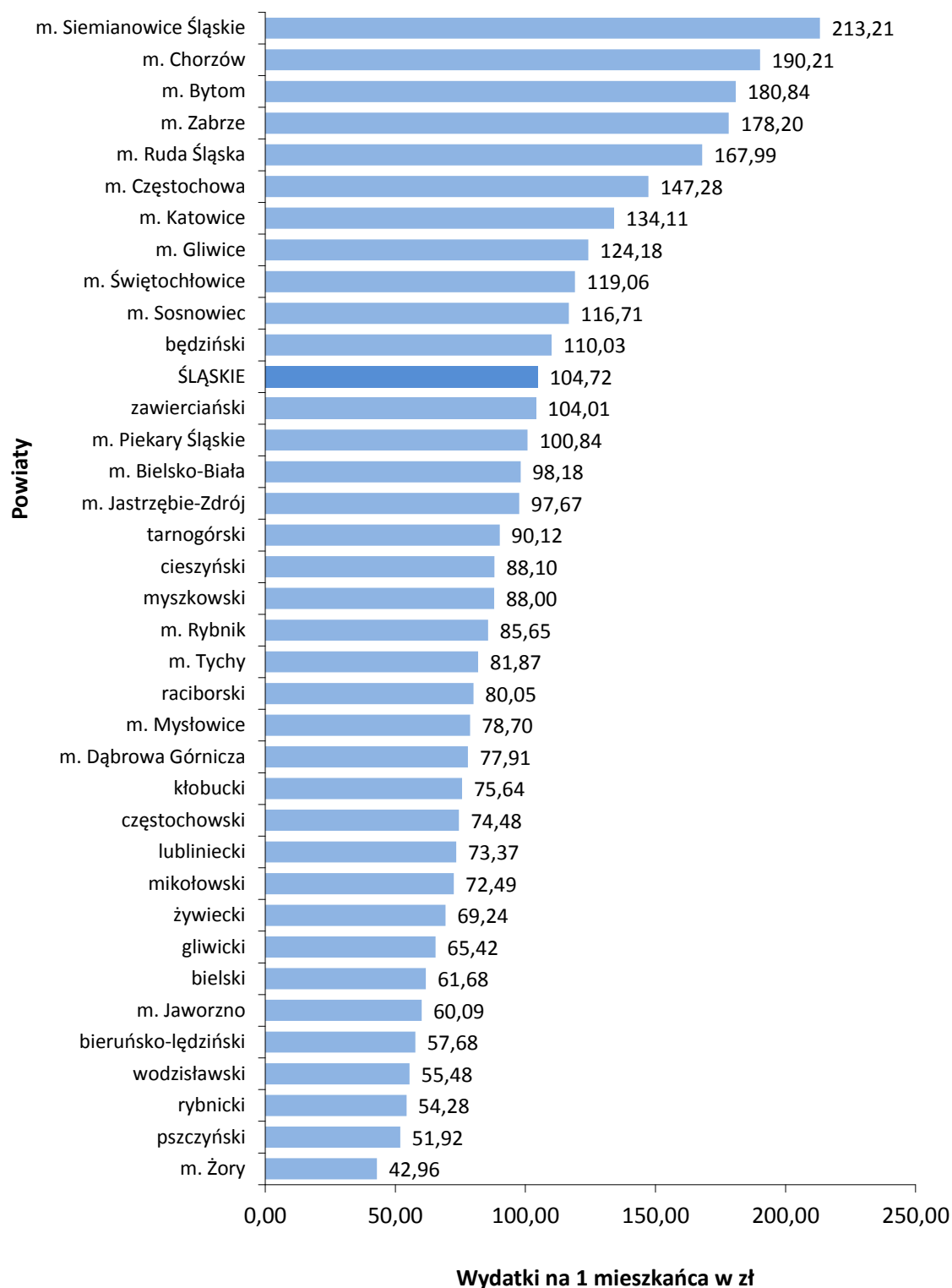
Wykres 56. Wydatki na świadczenia realizowane w ramach zadań własnych gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca - województwo śląskie, 2014 rok.

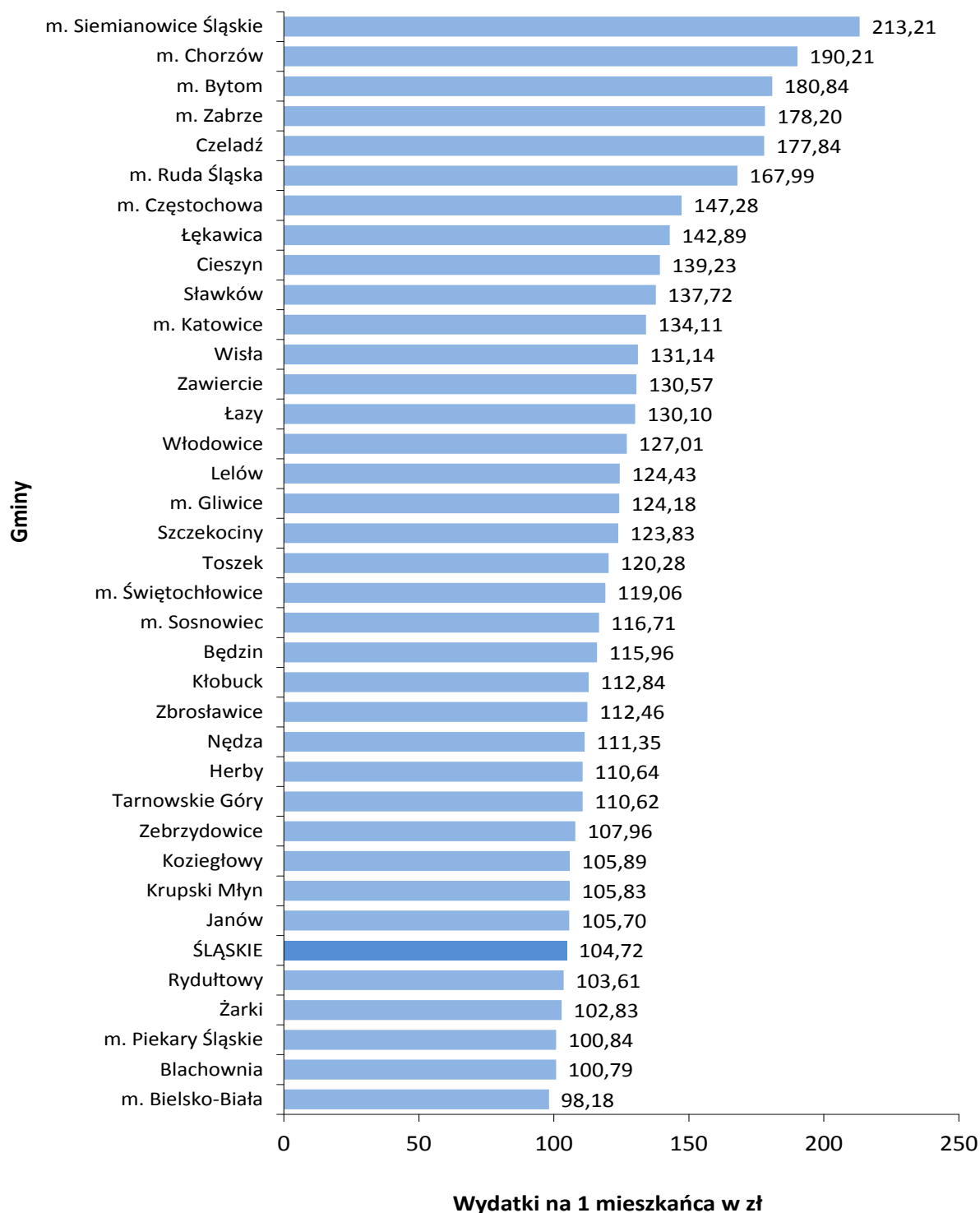
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

¹⁸⁸ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014.

Wykres 57. Wydatki na świadczenia realizowane w ramach zadań własnych gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca wg powiatów - województwo śląskie, 2014 rok.

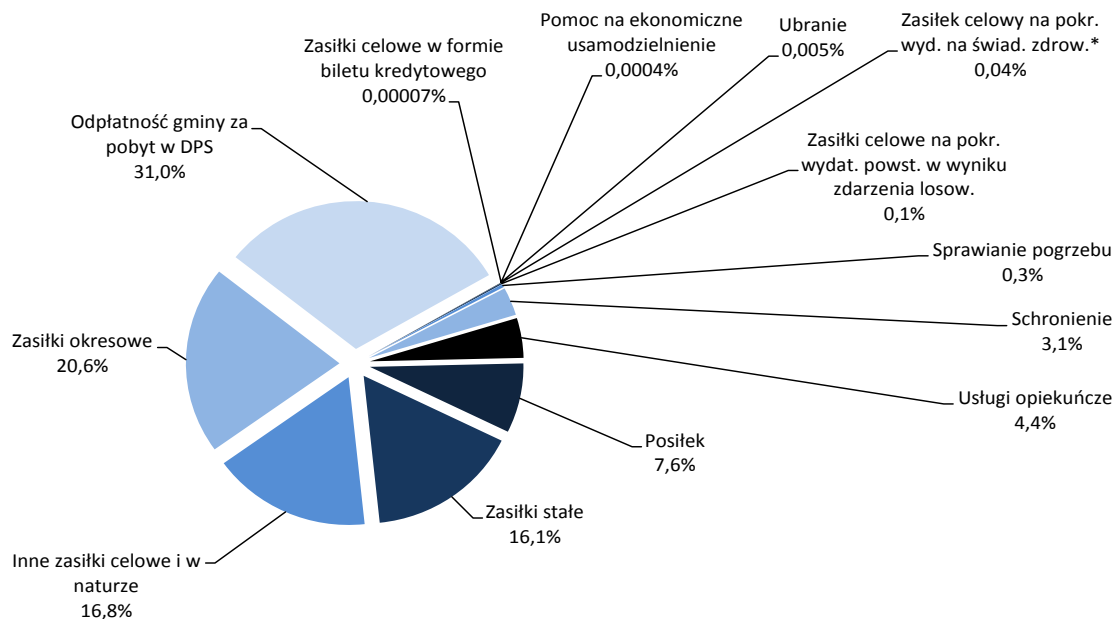

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2014, 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl/bdl

Wykres 58. Gminy o najwyższych wydatkach na świadczenia realizowane w ramach zadań własnych gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca - województwo śląskie, 2014 rok.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPIPS-03* za okres I-XII 2014, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

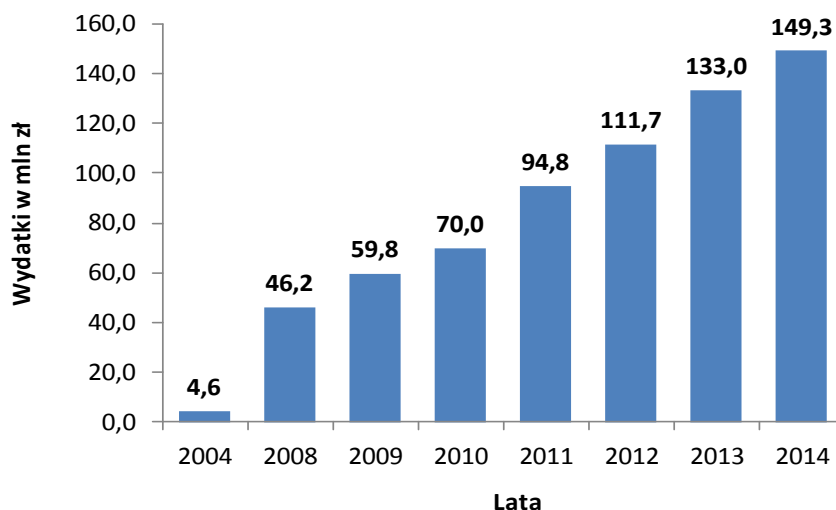
Wykres 59. Struktura wydatków na świadczenia realizowane w ramach zadań własnych gmin - województwo śląskie, 2014 rok, N= 481 667 322 zł.

* Osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczenia na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w NFZ.

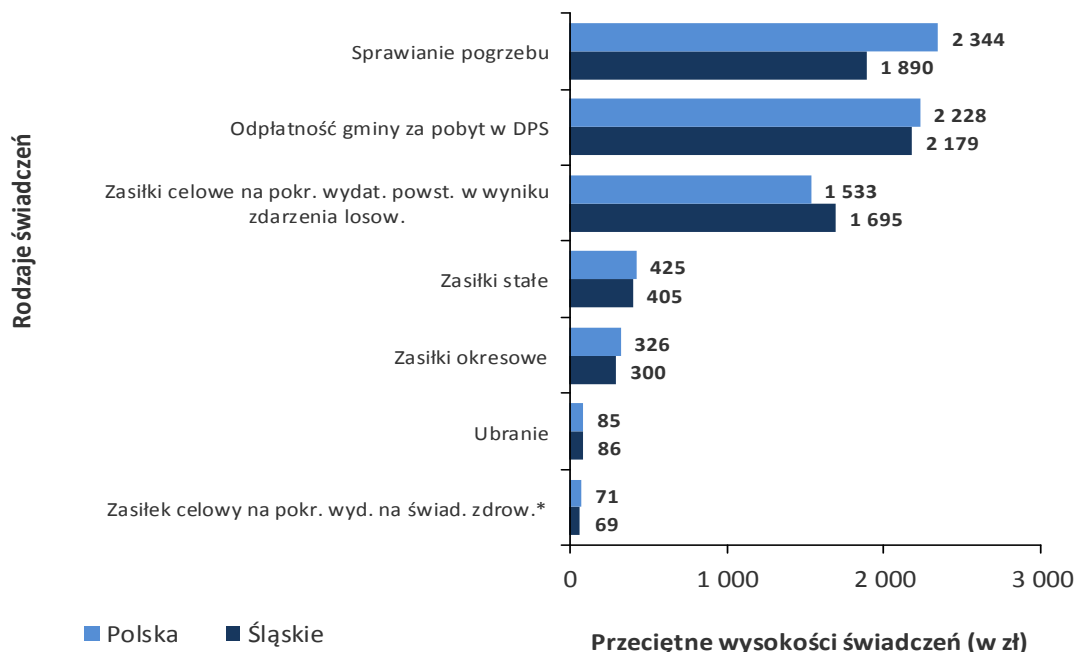
Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2014.

Wykres 60. Wydatki na odpłatność gminy za pobyt mieszkańców w DPS - województwo śląskie, lata 2004-2014.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS-03 za lata 2004-2014.

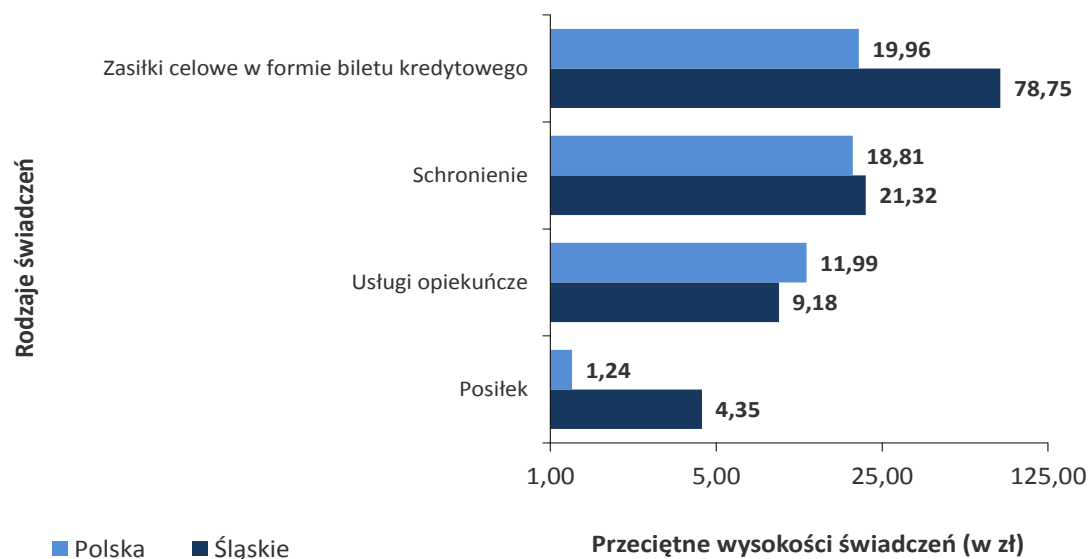
Wykres 61. Przeciętne wysokości świadczeń przyznanych w ramach realizacji zadań własnych gmin – województwo śląskie i Polska, 2014 rok, cz. 1.

* Osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczenia na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w NFZ.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2014.

Wykres 62. Przeciętne wysokości świadczeń przyznanych w ramach realizacji zadań własnych gmin – województwo śląskie i Polska, 2014 rok, cz. 2.

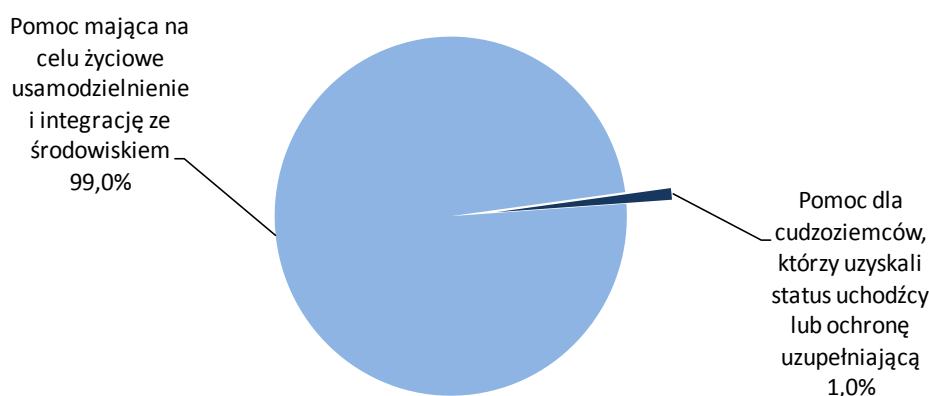

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2014.

9.2. Świadczenia udzielone w ramach zadań powiatów

W 2014 r. w województwie śląskim na świadczenia pomocy społecznej realizowane w ramach zadań powiatów wydatkowano kwotę 1 702 312 zł. Zdecydowaną jej większość stanowiły wydatki na pomoc mającą na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem¹⁸⁹.

Wykres 63. Struktura wydatków na świadczenia pomocy społecznej realizowane w ramach zadań powiatu - województwo śląskie, 2014 rok, N= 1 702 312 zł.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014.

9.2.1. Pomoc mająca na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem

Osoba pełnoletnia opuszczająca: dom pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży oraz schronisko dla nieletnich, zakład poprawczy, specjalny ośrodek szkolno-wychowawczy, specjalny ośrodek wychowawczy, młodzieżowy ośrodek socjoterapii zapewniający całodobową opiekę i młodzieżowy ośrodek wychowawczy, może zostać objęta pomocą mającą na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem. W jej ramach wspierana osoba może skorzystać z pracy socjalnej oraz pomocy:

- 1) pieniężnej na usamodzielnienie;
- 2) pieniężnej na kontynuowanie nauki;
- 3) w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w tym w mieszkaniu chronionym;
- 4) w uzyskaniu zatrudnienia;
- 5) na zagospodarowanie - w formie rzeczowej¹⁹⁰.

¹⁸⁹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014 r.

¹⁹⁰ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2015 r., poz. 163 z późn. zm.), art. 81 ust. 1.

W 2014 r. w województwie śląskim na wypłatę wyżej wymienionych świadczeń wydatkowano ogółem 1 684 546 zł, co w przeliczeniu na 1 mieszkańca dało przeciętnie 0,37 zł (w kraju 0,26 zł)¹⁹¹. W powiatach grodzkich wartość tego wskaźnika kształtowała się na poziomie 0,49 zł, a w ziemskich 0,20 zł. Najwyższe jego wartości zanotowano w podregionach: katowickim (0,62 zł), bytomskim (0,46 zł) i sosnowieckim (0,43 zł), a na poziomie powiatów w: Świętochłowicach (2,12 zł), Chorzowie (1,28 zł) oraz Bytomiu (0,87 zł).

Najniższe wartości analizowany wskaźnik przyjmował w podregionach: tyskim (0,19 zł), bielskim (0,24 zł) oraz rybnickim (0,25 zł), natomiast na poziomie powiatów w: kłobuckim i mikołowskim, gdzie nie zanotowano żadnych wydatków w ramach pomocy mającej na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem oraz w Bielsku-Białej (0,03 zł)¹⁹².

W latach 2013-2014 wartość wydatków na pomoc mającą na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem wzrosła o 232 883 zł, tj. o 16,0%. W 2014 r. w ramach tego rodzaju pomocy najwięcej środków przeznaczono na: pomoc pieniężną na kontynuowanie nauki (1 225 841 zł) oraz pomoc na zagospodarowanie w formie rzeczowej (238 046 zł). Na trzecim i czwartym miejscu znalazły się natomiast: pomoc pieniężna na usamodzielnienie (205 644 zł) oraz pomoc mająca na celu uzyskanie odpowiednich warunków mieszkaniowych (15 015 zł)¹⁹³.

W porównaniu z rokiem 2013, wzrost wydatków dotyczył: pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki (o 21,3% z 1 010 486 zł do 1 225 841 zł), pomocy na zagospodarowanie w formie rzeczowej (o 16,7% z 204 008 zł do 238 046 zł) oraz uzyskania odpowiednich warunków mieszkaniowych (o 12,6% z 13 330 zł do 15 015 zł), natomiast spadek zanotowano w przypadku pomocy pieniężnej na usamodzielnienie (o 8,1% z 223 839 zł do 205 644 zł).

W latach 2013-2014 wzrost przeciętnej wysokości świadczeń zanotowano jedynie dla pomocy pieniężnej na usamodzielnienie (o 0,4% z 3 794 zł do 3 808 zł). W przypadku pozostałych świadczeń wystąpiły spadki, i tak: wartość pomocy pieniężnej na uzyskanie odpowiednich warunków mieszkaniowych zmniejszyła się o 28,5% (z 283,62 zł do 202,91 zł), pomocy na zagospodarowanie w formie rzeczowej o 1,5% (z 2 519 zł do 2 480 zł) natomiast pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki o 0,5% (z 489 zł do 486 zł)¹⁹⁴.

Z porównania przeciętnych wartości świadczeń udzielanych w 2014 roku na poziomie województwa i całego kraju wynika, iż największą różnicę procentową – na niekorzyść województwa śląskiego – zanotowano w przypadku uzyskania odpowiednich warunków mieszkaniowych (-25,4%). Mniejsza różnica wystąpiła w przypadku pomocy na zagospodarowanie w formie rzeczowej (-17,0%). Przeciętną wartość świadczeń wyższą od ogólnopolskiej zanotowano dla pomocy pieniężnej na usamodzielnienie - była ona o 6,0% wyższa niż w kraju.

---

¹⁹¹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

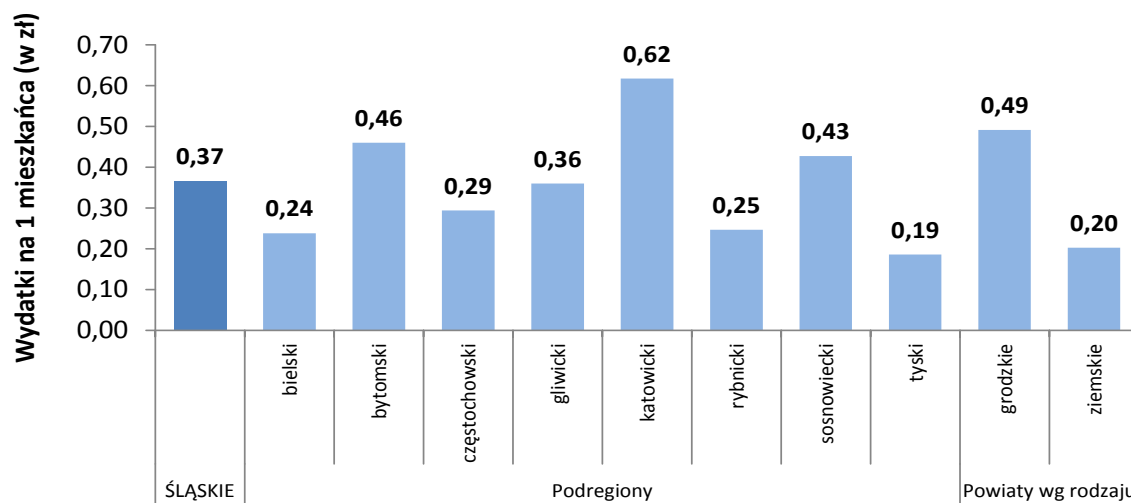
¹⁹² Ibidem.

¹⁹³ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014.

¹⁹⁴ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS-03* za lata 2013-2014.

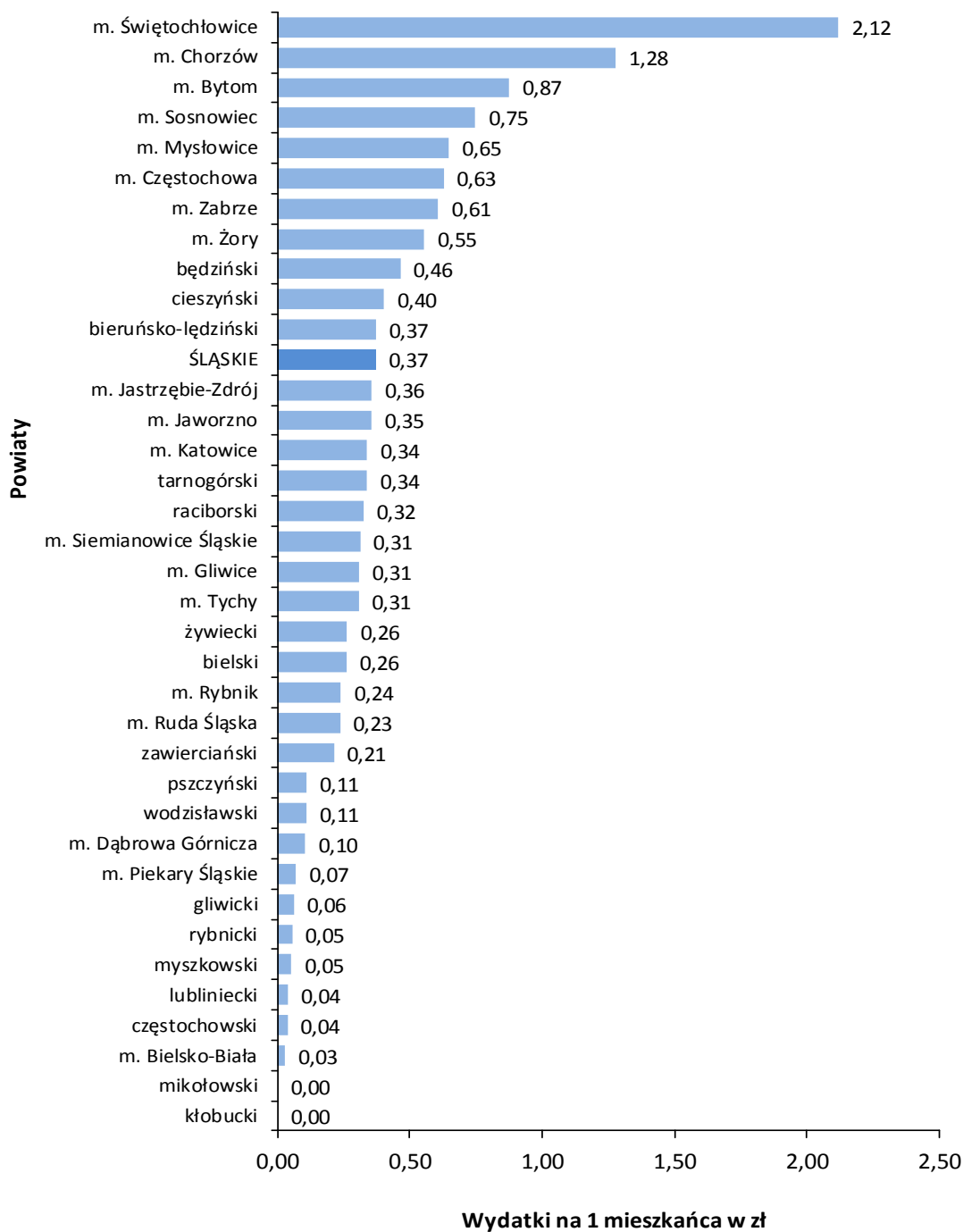
Wykres 64. Wydatki na pomoc mającą na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem* w przeliczeniu na 1 mieszkańca - województwo śląskie, 2014 rok.

* Dla osób opuszczających: specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę, domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, domy dla matek z małymi dziećmi i kobiet w ciąży, schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

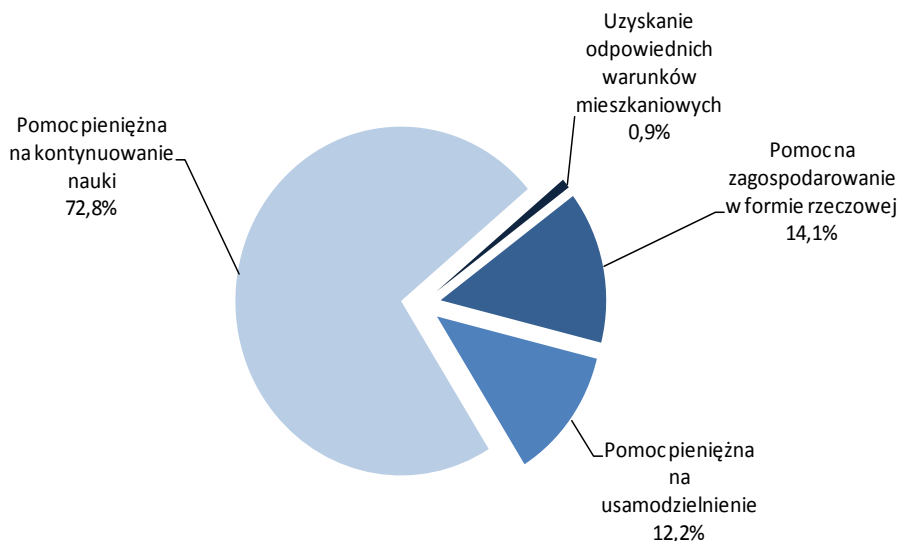
Wykres 65. Wydatki na pomoc mającą na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem* w przeliczeniu na 1 mieszkańca wg powiatów - województwo śląskie, 2014 rok.

* Dla osób opuszczających: specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę, domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, domy dla matek z małymi dziećmi i kobiet w ciąży, schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2014, 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

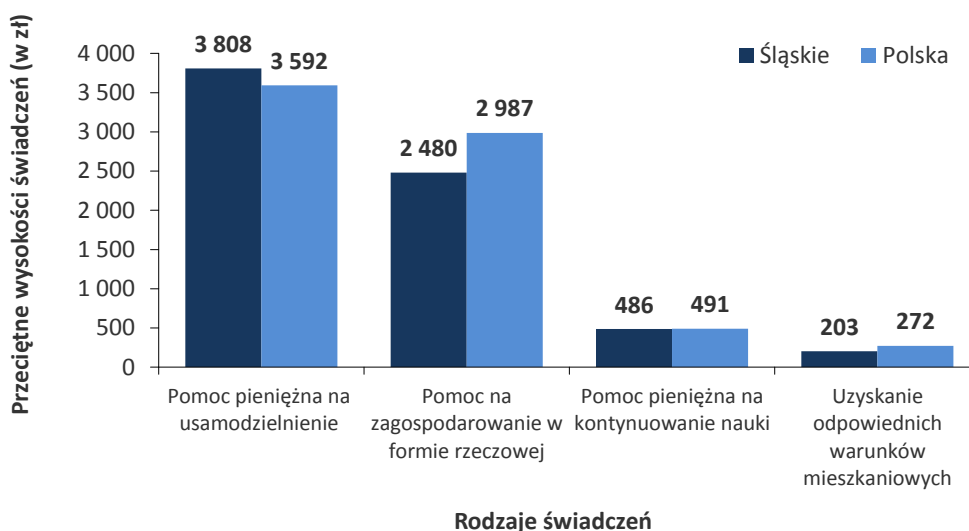
Wykres 66. Struktura wydatków na pomoc mającą na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem* - województwo śląskie, 2014 rok, N= 1 684 546 zł.

* Dla osób opuszczających: specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę, domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, domy dla matek z małymi dziećmi i kobiet w ciąży, schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2014.

Wykres 67. Przeciętne wysokości świadczeń przyznanych w ramach pomocy mającej na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem* - województwo śląskie i Polska, 2014 rok.

* Dla osób opuszczających: specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę, domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, domy dla matek z małymi dziećmi i kobiet w ciąży, schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2014.

9.2.2. Pomoc cudzoziemcom, którzy uzyskali status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą

Cudzoziemcowi, który uzyskał w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą, może zostać udzielona pomoc mająca na celu wspieranie procesu jego integracji. Pomoc ta, której udziela się w okresie nie dłuższym niż 12 miesięcy, obejmuje:

1. świadczenia pieniężne w wysokości od 531 zł do 1 260 zł miesięcznie na osobę, przeznaczone na utrzymanie oraz pokrycie wydatków związanych z nauką języka polskiego;
2. opłacanie składki na ubezpieczenie zdrowotne;
3. pracę socjalną;
4. poradnictwo specjalistyczne, w tym prawne, psychologiczne i rodzinne;
5. udzielanie informacji oraz wsparcia w kontaktach z innymi instytucjami, w szczególności z instytucjami rynku pracy, ze środowiskiem lokalnym oraz organizacjami pozarządowymi;
6. inne działania wspierające proces integracji cudzoziemca¹⁹⁵.

Na sfinansowanie świadczeń przyznawanych z tytułu pomocy cudzoziemcom, którzy uzyskali status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą w województwie śląskim w 2014 r. wydatkowano środki w wysokości 17 766 zł. Przeciętna wysokość wydatków w przeliczeniu na 1 mieszkańca kształtowała się poniżej 1 grosza (średnia krajowa wyniosła 8 groszy)¹⁹⁶. Wszystkie wyżej wymienione środki zostały wydatkowane w ramach „pomocy dla cudzoziemców ze statusem uchodźcy” i zostały przeznaczone na „świadczenia pieniężne na utrzymanie”¹⁹⁷.

W porównaniu z rokiem 2013 kwota środków przeznaczonych na świadczenia przyznawane w ramach pomocy cudzoziemcom, którzy uzyskali status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą, była wyższa o 10 376 zł, tj. o 140,4%¹⁹⁸.

---

¹⁹⁵ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2015 r., poz. 163 z późn. zm.), art. 91 ust. 1 oraz art. 92 ust. 1.

¹⁹⁶ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

¹⁹⁷ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014 r.

¹⁹⁸ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS-03* za lata 2013-2014.

10. PROGNOZY DOTYCZĄCE SYTUACJI W POMOCY SPOŁECZNEJ W 2015 ROKU

Prognozy dotyczące sytuacji w pomocy społecznej w 2015 roku zostały oparte w całości o dane przekazane przez OPS-y i PCPR-y za pośrednictwem formularzy *Ocena zasobów pomocy społecznej - edycja 2014/2015 (OZPS 2014/2015)*. Narzędzie to, opracowane w Instytucie Rozwoju Służb Społecznych, było wypełniane przez podstawowe jednostki organizacyjne pomocy społecznej i przesyłane do ROPS z wykorzystaniem *Centralnej Aplikacji Statystycznej (CAS)*. Choć do Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego wpłynęły formularze ze wszystkich 184 tego rodzaju jednostek, to jednak nie wszystkie OPS-y i PCPR-y przekazały komplet informacji dot. prognoz na 2015 rok.

Ze względu na specyficzne cechy oraz sposób raportowania za pomocą wyżej wymienionego narzędzia, a także w celu zwiększenia wiarygodności danych, w trakcie analizy otrzymanych za jego pośrednictwem danych zastosowano wieloetapową procedurę kontroli wartości odstających (nietypowych).

Ostateczne wykluczenie z analizy wartości odstających poprzedzała ich identyfikacja w ramach zmiennych i obserwacji. Nietypowe dane w kolumnach (zmiennie) identyfikowano z wykorzystaniem odchylenia standardowego. Z kolei nietypowe dane w wierszach (obserwacje), dotyczące prognoz na 2015 rok, weryfikowano za pomocą przedziałów. W przypadku danych w kolumnach jako wartości odstające traktowano te, które różniły się od średniej o trzy odchylenia standardowe (*in plus* lub *in minus*). W odniesieniu do roku 2015 jako nietypowe uznawano wartości, które o 50% przewyższały te z 2014 roku lub były od nich o 25% niższe. Należy podkreślić, że zidentyfikowanie danej wartości jako odstającej nie oznaczało jej automatycznego usunięcia. Tego rodzaju dane były analizowane pod względem merytorycznym oraz dodatkowo porównywane z ich odpowiednikami ze sprawozdania *MPiPS-03*. Powyższy proces umożliwił otrzymanie maksymalnej, w danych warunkach, ilości wiarygodnych danych.

Przyjęty sposób analizy otrzymanych informacji umożliwił uzyskanie bardziej precyzyjnych prognoz. Z drugiej jednak strony utrudnia on porównywanie ze sobą danych liczbowych dotyczących konkretnego roku. Porównania takie są możliwe tylko w przypadku informacji udostępnionych przez tą samą grupę jednostek.

10.1. Korzystający z pomocy społecznej

Zgodnie z prognozami ośrodków pomocy społecznej oraz powiatowych centrów pomocy rodzinie w 2015 roku liczba rodzin, którym zostanie udzielona pomoc i wsparcie będzie większa od tej z 2014 roku o 1,9%.

W analizowanym okresie liczba rodzin, którym zostanie przyznane świadczenie wzrośnie o 0,9%, natomiast liczba osób w tego rodzaju rodzinach będzie większa o 1,8%. Wzrost liczby rodzin korzystających ze świadczeń pieniężnych ma wynieść 1,1%, natomiast beneficjentów świadczeń niepieniężnych o 0,9%. W przypadku osób w rodzinach analogiczne wartości prognozowane są na 1,1% i 0,7%.

Tabela 5. Liczba osób i rodzin korzystających z pomocy społecznej - województwo śląskie, prognoza na rok 2015.

Wyszczególnienie				Wartość w roku 2014	Wartość prognozowana na rok 2015	Prognozowana zmiana w latach 2014-2015 (w %)	Liczba JOPS	
Liczba rodzin, którym udzielono pomocy i wsparcia				240 020	244 569	1,9	172	
Osoby i rodziny, z którymi przeprowadzono wywiad środowiskowy		liczba osób		128 301	128 910	0,5	162	
		liczba rodzin		107 933	109 087	1,1	171	
		liczba osób w rodzinach		252 410	254 845	1,0	171	
Osoby i rodziny, którym przyznano świadczenie	ogółem	liczba osób	ogółem	168 657	170 634	1,2	175	
			w tym:	osoby długotrwale korzystające*	87 783	88 658	1,0	168
			osoby w wieku poprodukcyjnym**	15 474	16 019	3,5	160	
		liczba rodzin		105 322	106 280	0,9	175	
		liczba osób w rodzinach		247 734	252 115	1,8	175	
		w tym:	pieniężne	liczba osób		105 672	106 758	1,0
	liczba rodzin			85 785	86 751	1,1	175	
	liczba osób w rodzinach			205 627	207 791	1,1	175	
	niepieniężne		liczba osób		79 087	81 971	3,6	175
			liczba rodzin		51 569	52 049	0,9	174
			liczba osób w rodzinach		149 953	151 057	0,7	174

* Liczba osób, które w ciągu ostatnich 36 miesięcy były zarejestrowane w systemie świadczeń pomocy społecznej (POMOST), przez co najmniej 18 miesięcy.

** Kobiety w wieku 60 lat i więcej, mężczyźni w wieku 65 lat i więcej.

Uwaga: Ze względu na przyjętą metodę weryfikacji danych oraz stopień ich kompletności porównania informacji między wierszami tabeli mogą być dokonywane tylko w ramach kolumny „Prognozowana zmiana w latach 2014-2015”

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze *Ocena zasobów pomocy społecznej - edycja 2014/2015*.

Według danych uzyskanych od podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej w latach 2014-2015 największy procentowy wzrost liczby rodzin korzystających z pomocy społecznej dotyczyć będzie: przemocy w rodzinie (8,6%), narkomanii (6,7%), bezdomności (4,6%), alkoholizmu (2,1%) oraz sieroctwa (2,1%)¹⁹⁹. Mniejszy wzrost ma wystąpić w przypadku: potrzeby ochrony macierzyństwa związanego z występowaniem wielodzietności (1,5%)²⁰⁰, trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego (1,4%), niepełnosprawności (1,2%) i ubóstwa (1,1%). Najmniejszy wzrost liczby rodzin objętych pomocą prognozowany jest dla: długotrwałej lub ciężkiej choroby (0,9%), bezrobocia (0,7%) oraz bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego (0,7%)²⁰¹.

W formularzu *OZPS 2014/2015* przemoc w rodzinie jako przyczynę przyznania pomocy społecznej rozgraniczono na liczbę rodzin i liczbę osób w rodzinach objętych pomocą. W przypadku ochrony ofiar handlu ludźmi dane ujęte w formularzu *OZPS 2014-2015* dotyczą wyłącznie liczby rodzin. Podstawowe jednostki organizacyjne pomocy społecznej wskazują, że liczba rodzin korzystających ze wsparcia z powodu tej przyczyny nie zmieni się²⁰².

W powyższym zestawieniu pominięto dwie przyczyny udzielania pomocy społecznej, mianowicie: klęski żywiołowe i ekologiczne oraz zdarzenia losowe, które z natury rzeczy trudno jest prognozować z rocznym wyprzedzeniem.

W kwestii zawierania kontraktów socjalnych podstawowe jednostki organizacyjne pomocy społecznej przewidują, że w 2015 r. liczba zawartych kontraktów socjalnych wzrośnie o 0,3%, natomiast liczba osób nimi objętych o 0,5%.

---

¹⁹⁹ Ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze *OZPS 2014/2015*.

²⁰⁰ W przypadku potrzeby ochrony macierzyństwa prognozowana wartość ma wynieść 0,2%.

²⁰¹ Ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze *OZPS 2014/2015*.

²⁰² Ibidem.

Tabela 6. Liczba osób i rodzin korzystających z pomocy społecznej wg powodów udzielenia wsparcia - województwo śląskie, prognoza na rok 2015.

Wyszczególnienie		Wartość w roku 2014	Wartość prognozowana na rok 2015	Prognozowana zmiana w latach 2014-2015 (w %)	Liczba JOPS	
Ubóstwo	liczba rodzin	61 444	62 120	1,1	160	
	liczba osób w rodzinach	145 320	146 979	1,1	160	
Bezrobocie	liczba rodzin	57 344	57 755	0,7	160	
	liczba osób w rodzinach	153 110	154 299	0,8	159	
Niepełnosprawność	liczba rodzin	39 702	40 176	1,2	173	
	liczba osób w rodzinach	78 889	80 092	1,5	173	
Długotrwała lub ciężka choroba	liczba rodzin	37 158	37 489	0,9	174	
	liczba osób w rodzinach	74 408	75 112	0,9	174	
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prow. gospod. domowego	liczba rodzin	23 886	24 065	0,7	173	
	liczba osób w rodzinach	83 014	83 466	0,5	171	
Alkoholizm	liczba rodzin	7 423	7 580	2,1	160	
	liczba osób w rodzinach	13 908	14 197	2,1	158	
Narkomania	liczba rodzin	430	459	6,7	160	
	liczba osób w rodzinach	814	849	4,3	159	
Potrzeba ochrony macierzyństwa	ogółem	liczba rodzin	10 245	10 267	0,2	159
	w tym z powodu wielodzietności	liczba rodzin	5 364	5 442	1,5	160
Bezdomność	liczba rodzin	6 064	6 344	4,6	160	
	liczba osób w rodzinach	7 261	7 493	3,2	160	
Trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	liczba rodzin	2 037	2 065	1,4	160	
	liczba osób w rodzinach	3 577	3 620	1,2	158	
Sieroctwo	liczba rodzin	144	147	2,1	173	
	liczba osób w rodzinach	363	361	-0,6	173	
Przemoc w rodzinie	liczba rodzin	3 596	3 904	8,6	174	
	liczba osób w rodzinach	11 612	11 870	2,2	174	
Ochrona ofiar handlu ludźmi	liczba rodzin	3	3	0,0	173	

Uwaga: Ze względu na przyjętą metodę weryfikacji danych oraz stopień ich kompletności porównania informacji między wierszami tabeli mogą być dokonywane tylko w ramach kolumny „Prognozowana zmiana w latach 2014-2015”.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze *Ocena zasobów pomocy społecznej - edycja 2014/2015*.

Tabela 7. Kontrakty socjalne - województwo śląskie, prognoza na rok 2015.

Wyszczególnienie		Wartość w roku 2014	Wartość prognozowana na rok 2015	Prognozowana zmiana w latach 2014-2015 (w %)	Liczba JOPS
Liczba zawartych kontraktów socjalnych		12 657	12 701	0,3	172
Liczba osób objętych kontraktem	ogółem	15 006	15 077	0,5	173
	w tym w klubie integracji społecznej	1 563	1 176	-24,8	171

Uwaga: Ze względu na przyjętą metodę weryfikacji danych oraz stopień ich kompletności porównania informacji między wierszami tabeli mogą być dokonywane tylko w ramach kolumny „Prognozowana zmiana w latach 2014-2015”.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze *Ocena zasobów pomocy społecznej - edycja 2014/2015*.

10.2. Zasoby instytucjonalne

Narzędzie opracowane w Instytucie Rozwoju Służb Społecznych pozwoliło zebrać informacje na temat prognozowanych potrzeb w zakresie infrastruktury pomocy i integracji społecznej. Spośród wszystkich rodzajów JOPS, wyżej wymienione narzędzie uwzględniało: domy pomocy społecznej, środowiskowe domy samopomocy, dzienne domy pomocy, noclegownie, schroniska i domy dla osób bezdomnych, kluby samopomocy, mieszkania chronione, ośrodki interwencji kryzysowej oraz jednostki specjalistycznego poradnictwa.

Dane przekazane przez ośrodki pomocy społecznej oraz powiatowe centra pomocy rodzinie wskazują, że w województwie śląskim istnieje potrzeba rozbudowy zasobów instytucjonalnych pomocy społecznej w 2015 roku. Dotyczy ona w szczególności: ośrodków interwencji kryzysowej (wzrost zapotrzebowania w stosunku do stanu zasobów z 2014 roku wynosi 5,3%, tj. +1 placówka), dziennych domów pomocy (4,8%, tj. +2 placówki), mieszkań chronionych (3,1%, tj. +5 placówek), środowiskowych domów samopomocy (2,3%, tj. +1 placówka) oraz noclegowni, schronisk i domów dla osób bezdomnych (1,9%, tj. +1 placówka). Z kolei w przypadku domów pomocy społecznej, klubów samopomocy oraz jednostek specjalistycznego poradnictwa nie przewiduje się wzrostu potrzeb w zakresie ich liczby.

Ponadto, podstawowe jednostki organizacyjne pomocy społecznej wskazują na możliwe występowanie w 2015 roku zapotrzebowania na większą liczbę miejsc w przypadku: środowiskowych domów samopomocy (+3,5%), dziennych domów pomocy (+2,6%), noclegowni, schronisk i domów dla osób bezdomnych (+1,8%), ośrodków interwencji kryzysowej (+1,7%), mieszkań chronionych (+1,2%) oraz domów pomocy społecznej (+0,1%).

Stosunkowo niskie pozycje, jakie w powyższym zestawieniu zajmują domy pomocy społecznej, przy równocześnie występującej znacznej kolejce osób oczekujących na umieszczenie w tego rodzaju

jednostkach, mogą wynikać z wysokich i jednocześnie szybko rosnących kosztów odpłatności gmin za pobyt mieszkańców w tego rodzaju placówkach.

Tabela 8. Specjalistyczne jednostki organizacyjne pomocy społecznej - województwo śląskie, potrzeby na rok 2015.

Wyszczególnienie			Wartość w roku 2014	Prognozowane potrzeby na rok 2015	Prognozowana zmiana w latach 2014-2015 (w %)	Liczba JOPS	
Ośrodki wsparcia	ogółem	liczba placówek	222	226	1,8%	176	
		liczba miejsc	10 122	10 310	1,9%	171	
		liczba korzystających	16 079	16 351	1,7%	171	
	w tym:	środowiskowe domy samopomocy	liczba placówek	43	44	2,3%	175
			liczba miejsc	1 635	1 692	3,5%	171
			liczba korzystających	1 919	1 918	-0,1%	170
		dzienne domy pomocy	liczba placówek	42	44	4,8%	174
			liczba miejsc	2 615	2 683	2,6%	171
			liczba korzystających	3 412	3 463	1,5%	171
		noclegownie, schroniska i domy dla osób bezdomnych	liczba placówek	52	53	1,9%	173
			liczba miejsc	2 307	2 348	1,8%	169
			liczba korzystających	5 085	5 215	2,6%	169
		kluby samopomocy	liczba placówek	5	5	0,0%	173
			liczba miejsc	155	155	0,0%	170
			liczba korzystających	225	227	0,9%	170
	Domy pomocy społecznej	liczba placówek	90	90	0,0%	174	
		liczba miejsc	7 859	7 864	0,1%	172	
		liczba korzystających	9 007	9 024	0,2%	172	
	Mieszkania chronione	liczba placówek	161	166	3,1%	174	
liczba miejsc		567	574	1,2%	172		
liczba korzystających		715	725	1,4%	172		
Ośrodki interwencji kryzysowej	liczba placówek	19	20	5,3%	174		
	liczba miejsc	290	295	1,7%	172		
	liczba korzystających	18 110	17 842	-1,5%	172		
Jednostki specjalistycznego poradnictwa	liczba placówek	34	34	0,0%	175		
	liczba korzystających	21 499	21 753	1,2%	173		

Uwaga: Ze względu na przyjętą metodę weryfikacji danych oraz stopień ich kompletności porównania informacji między wierszami tabeli mogą być dokonywane tylko w ramach kolumny „Prognozowana zmiana w latach 2014-2015”

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze *Ocena zasobów pomocy społecznej - edycja 2014/2015*.

Według danych zawartych w formularzu OZPS 2014/2015 liczba osób oczekujących w 2015 roku na możliwość skorzystania z pomocy rozpatrywanych jednostek, w większości przypadków zmaleje w stosunku do roku 2014. Spodziewany spadek będzie dotyczył ośrodków wsparcia ogółem (liczba oczekujących zmniejszy się w 2015 roku o 2,6%), w tym środowiskowych domów samopomocy (spadek o 1,1%) oraz domów pomocy społecznej, gdzie w 2014 roku liczba oczekujących wynosiła 1 855 osób, a w 2015 roku ocenia się, że wartość ta obniży się o 1,8% i wyniesie 1 822. Prognozuje się także, że w przypadku dziennych domów pomocy oraz klubów samopomocy liczba osób oczekujących nie ulegnie zmianie. Natomiast w przypadku mieszkań chronionych kolejka zwiększy się z 38 osób w 2014 roku do 43 w 2015 roku, tj. o 13,2%.

Według prognoz, nie tylko liczba osób oczekujących na umieszczenie w ośrodkach wsparcia i domach pomocy społecznej obniży się w 2015 roku. Ośrodki pomocy społecznej oraz powiatowe centra pomocy rodzinie wskazują, iż zmniejszy się również liczba decyzji odmownych w wymienionych jednostkach (w ośrodkach wsparcia o 1,5%, natomiast w domach pomocy społecznej o 6,5%).

Tabela 9. Zaspokojenie potrzeb w zakresie specjalistycznych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej - województwo śląskie, stan na koniec 2014 roku i prognoza na rok 2015.

Wyszczególnienie			Wartość w roku 2014	Wartość prognozowana na rok 2015	Prognozowana zmiana w latach 2014-2015 (w %)	Liczba JOPS
Ośrodki wsparcia	ogółem	liczba oczekujących	155	151	-2,6%	168
		liczba decyzji odmownych	65	64	-1,5%	169
	w tym:	środowiskowe domy samopomocy - liczba oczekujących	95	94	-1,1%	168
		dzienne domy pomocy - liczba oczekujących	52	52	0,0%	168
		kluby samopomocy - liczba oczekujących	0	0	0,0%	168
Domy pomocy społecznej	liczba oczekujących	1 855	1 822	-1,8%	171	
	liczba decyzji odmownych	108	101	-6,5%	170	
Mieszkania chronione - liczba oczekujących			38	43	13,2%	171

Uwaga: Ze względu na przyjętą metodę weryfikacji danych oraz stopień ich kompletności porównania informacji między wierszami tabeli mogą być dokonywane tylko w ramach kolumny „Prognozowana zmiana w latach 2014-2015”

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze Ocena zasobów pomocy społecznej - edycja 2014/2015.

10.3. Zasoby kadrowe

Formularz *OZPS 2014/2015* obejmował swym zakresem tematycznym zarówno pracowników podstawowych, jaki i specjalistycznych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, w szczególności: ośrodków pomocy społecznej, powiatowych centrów pomocy rodzinie, domów pomocy społecznej, środowiskowych domów samopomocy, dziennych domów pomocy, noclegowni, schronisk i domów dla osób bezdomnych, klubów samopomocy, mieszkań chronionych, ośrodków interwencji kryzysowej oraz jednostek specjalistycznego poradnictwa. Znalazły się w nim również rubryki dotyczące klubów integracji społecznej.

W przypadku specjalistycznych JOPS oraz klubów integracji społecznej pytania zawarte w formularzu dotyczyły ogólnej liczby zatrudnionych, natomiast w przypadku OPS-ów i PCPR-ów wyodrębniono także bardziej szczegółowe kategorie: kadrę kierowniczą, pracowników socjalnych oraz pozostałych pracowników. Ponadto w ramach zasobów kadrowych ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie uwzględniono kategorię „zatrudnienie pomocnicze”, w skład której weszli: wolontariusze, osoby zatrudnione na stażach oraz w ramach robót publicznych, prac interwencyjnych, itp.

Z uzyskanych informacji wynika, że do pełnego zaspokojenia potrzeb w zakresie zasobów kadrowych podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej w 2015 roku konieczne byłoby zwiększenie zatrudnienia o 1,3%, przy czym w przypadku kadry kierowniczej o 1,7%, natomiast pozostałych pracowników o 2,0%. W ośrodkach pomocy społecznej potrzeba wzrostu liczby pracowników wyniosła 1,1%, natomiast w powiatowych centrach pomocy rodzinie 6,7%.

Jeśli chodzi o zatrudnienie pomocnicze duże braki będą dotyczyły wolontariuszy oraz stażystów. W przypadku pierwszej z wymienionych kategorii podstawowe jednostki organizacyjne pomocy społecznej chciałyby zwiększenia ich liczby o 2,6%, natomiast w przypadku drugiej o 16,0%. Z kolei w obszarze zatrudnienia subsydiowanego (w ramach robót publicznych, prac interwencyjnych, itp.) przewiduje się wzrost zapotrzebowania o 6,7%.

Wśród etatowych pracowników ośrodków pomocy społecznej deficyty wystąpią głównie w przypadku kadry kierowniczej (potrzeba wzrostu o 1,9%) oraz „pozostałych pracowników” (potrzeba wzrostu o 1,7%). Przewiduje się natomiast zmniejszenie zatrudnienia pracowników socjalnych o 2,1%, co może wynikać z zakończenia realizacji projektów współfinansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego. Ośrodki pomocy społecznej chciałyby zwiększenia liczby wolontariuszy o 2,5%, przy jednoczesnym wzroście liczby stażystów o 16,5% oraz zatrudnienia subsydiowanego o 7,2%.

W powiatowych centrach pomocy rodzinie duże niedobory kadrowe przewiduje się wśród pozostałych pracowników (potrzeba wzrostu o 8,1%). Potrzebnych będzie także więcej pracowników subsydiowanych (2,4%), stażystów (4,8%) oraz wolontariuszy (5,0%).

Spośród specjalistycznych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej największe deficyty w dziedzinie zatrudnienia w 2015 r. przewiduje się w przypadku: mieszkań chronionych (15,9%),

centrów integracji społecznej (11,4%), noclegowni, schronisk i domów dla osób bezdomnych (2,8%), środowiskowych domów samopomocy (2,0%) oraz ośrodków wsparcia i ośrodków interwencji kryzysowej (1,7%). Nieznaczny deficyt zatrudnienia prognozuje się w dziennych domach pomocy (0,3%) oraz domach pomocy społecznej (0,4%), natomiast w jednostkach specjalistycznego poradnictwa potrzeby w zakresie zatrudnienia zmniejszą się o 2,9%.

Tabela 10. Kadra jednostek organizacyjnych pomocy społecznej* - województwo śląskie, prognoza potrzeb na koniec 2015 roku.

Wyszczególnienie				Wartość w roku 2014	Prognozowane potrzeby w 2015 roku	Prognozowana zmiana w latach 2014-2015 (w %)	Liczba JOPS	
Podstawowe jednostki organizacyjne pomocy społecznej (OPS i PCPR)	pracownicy	ogółem		7 299	7 396	1,3	176	
		w tym:	kadra kierownicza		234	238	1,7	176
			pracownicy socjalni	ogółem	2 417	2 415	-0,1	176
				w tym zatrudnieni z EFS	214	164	-23,4	176
			pozostali pracownicy		4 648	4 743	2,0	176
	zatrudnienie pomocnicze	wolontariusze		965	990	2,6	177	
		zatrudnienie subsydiowane**		487	565	16,0	177	
		staże		374	399	6,7	176	
	Ośrodki wsparcia	ogółem			1 354	1 377	1,7	170
		w tym:	środowiskowe domy samopomocy		498	508	2,0	170
dzienne domy pomocy			358	359	0,3	170		
noclegownie, schroniska i domy dla osób bezdomnych			217	223	2,8	167		
kluby samopomocy			5	5	0,0	169		
Domy pomocy społecznej				5 218	5 241	0,4	171	
Mieszkania chronione				44	51	15,9	171	
Ośrodki interwencji kryzysowej				231	235	1,7	171	
Jednostki specjalistycznego poradnictwa				172	167	-2,9	171	

* Liczba osób zatrudnionych wg stanu na koniec danego roku.

** Roboty publiczne, prace interwencyjne, itp.

Uwaga: Ze względu na przyjętą metodę weryfikacji danych oraz stopień ich kompletności porównania informacji między wierszami tabeli mogą być dokonywane tylko w ramach kolumny „Prognozowana zmiana w latach 2014-2015”

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze Ocena zasobów pomocy społecznej – edycja 2014/2015.

10.4. Świadczenia pomocy społecznej

10.4.1. Świadczenia udzielane w ramach zadań gminy

Wśród informacji zebranych za pośrednictwem formularzy OZPS 2014/2015 znalazły się także dane nt. pieniężnych i niepieniężnych świadczeń udzielanych w ramach zadań gmin. W pierwszej grupie uwzględniono: zasiłek stały, zasiłek okresowy oraz zasiłek celowy, natomiast w drugiej: zapewnienie posiłku (ogółem oraz dla dzieci), schronienia oraz ubrania, sprawienie pogrzebu, odpłatność gminy za pobyt mieszkańców w DPS, usługi opiekuńcze (ogółem oraz specjalistyczne), specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi, poradnictwo specjalistyczne, praca socjalna oraz interwencja kryzysowa.

Dane udostępnione przez ośrodki pomocy społeczne wskazują, iż w roku 2015, w stosunku do roku 2014, nastąpi wzrost liczby świadczeniobiorców korzystających ze wszystkich wyżej wymienionych świadczeń. Największy procentowy wzrost prognozowany jest w przypadku sprawienia pogrzebu (14,6%). Znacznie mniej wzrośnie liczba świadczeniobiorców korzystających ze: specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi (4,2%), poradnictwa specjalistycznego (2,7%), zapewnienia schronienia (2,6%), odpłatności gminy za pobyt w DPS (2,6%), zasiłku stałego (1,4%), zasiłku okresowego (1,4%), zapewnienia ubrania (1,3%) oraz usług opiekuńczych (1,3%, przy czym dla usług specjalistycznych będzie to 4,9%). Najmniejsze wzrosty liczby świadczeniobiorców wystąpią w przypadku: pracy socjalnej (1,1%), interwencji kryzysowej (1,0%), zasiłku celowego (1,0%) oraz posiłku (ogółem o 0,7%, natomiast w przypadku posiłku dla dzieci o 1,1%)²⁰³.

Zapotrzebowanie na środki finansowe przeznaczone na wypłatę świadczeń realizowanych w ramach zadań gmin w dużej mierze pokrywa się ze wzrostem liczby świadczeniobiorców. Największy procentowy wzrost wydatków w latach 2014-2015 prognozowany jest w przypadku: sprawienia pogrzebu (26,2%), usług opiekuńczych (ogółem 8,0%, w przypadku usług specjalistycznych o 6,1%), odpłatności gminy za pobyt mieszkańców w DPS (5,1%) oraz specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi (3,8%). Mniejsze wzrosty będą dotyczyć: zapewnienia posiłku (ogółem o 3,0%, w tym dla dzieci o 1,7%), zasiłków okresowych (2,8%), zasiłków stałych (2,8%), zapewnienia schronienia (2,5%) oraz zapewnienia ubrania (1,9%).

²⁰³ W przypadku poradnictwa specjalistycznego, pracy socjalnej i interwencji kryzysowej prognozy dotyczą liczby rodzin. Dla pozostałych świadczeń - liczby osób.

Tabela 11. Świadczenia pomocy społecznej udzielane w ramach realizacji zadań gminy - województwo śląskie, prognoza na rok 2015.

Wyszczególnienie			Wartość w roku 2014	Wartość prognozowana na rok 2015	Prognozowana zmiana w latach 2014-2015 (w %)	Liczba JOPS	
Świadczenia pieniężne z pomocy społecznej	zasilek stały	liczba osób	19 185	19 444	1,4	160	
		liczba świadczeń	187 481	191 628	2,2	160	
		kwota świadczeń (w zł)	75 963 127	78 057 970	2,8	160	
	zasilek okresowy	liczba osób	52 958	53 698	1,4	160	
		liczba świadczeń	323 531	329 902	2,0	160	
		kwota świadczeń (w zł)	96 454 124	99 128 005	2,8	160	
	zasilek celowy	liczba osób	92 789	93 759	1,0	159	
		kwota świadczeń (w zł)	77 591 379	77 641 915	0,1	156	
	Świadczenia niepieniężne z pomocy społecznej	posiłek	ogółem	liczba osób	63 485	63 919	0,7
liczba świadczeń				8 350 191	8 815 777	5,6	160
kwota świadczeń (w zł)				36 859 015	37 956 079	3,0	159
w tym dla dzieci			liczba osób	51 288	51 855	1,1	159
			liczba świadczeń	6 585 118	6 951 316	5,6	160
			kwota świadczeń (w zł)	28 107 283	28 573 893	1,7	158
schronienie		liczba osób	4 691	4 811	2,6	159	
		liczba świadczeń	675 582	710 776	5,2	159	
		kwota świadczeń (w zł)	14 586 201	14 943 954	2,5	159	
ubranie		liczba osób	1 408	1 427	1,3	159	
		liczba świadczeń	2 191	2 189	-0,1	158	
		kwota świadczeń (w zł)	168 517	171 676	1,9	158	
sprawienie pogrzebu		liczba osób	821	941	14,6	158	
		liczba świadczeń	821	941	14,6	158	
		kwota świadczeń (w zł)	1 376 558	1 736 861	26,2	155	
odpłatność gminy za pobyt w domu pomocy społecznej		liczba osób	6 779	6 955	2,6	160	
		liczba świadczeń	67 003	70 035	4,5	160	
		kwota świadczeń (w zł)	143 429 933	150 673 827	5,1	153	
usługi opiekuńcze ogółem		ogółem	liczba osób	9 057	9 174	1,3	161
			liczba świadczeń	2 147 471	2 185 150	1,8	158
			kwota świadczeń (w zł)	21 596 807	23 332 550	8,0	158
		w tym specjalistyczne	liczba osób	720	755	4,9	158
			liczba świadczeń	105 720	111 107	5,1	157
			kwota świadczeń (w zł)	1 200 799	1 273 466	6,1	150
specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi		liczba osób	952	992	4,2	160	
		liczba świadczeń	200 723	202 579	0,9	152	
		kwota świadczeń (w zł)	4 032 103	4 186 819	3,8	152	
poradnictwo specjalistyczne	liczba rodzin	18 786	19 301	2,7	159		
	liczba osób w rodzinach	47 928	48 888	2,0	158		
praca socjalna	liczba rodzin	91 196	92 190	1,1	157		
	liczba osób w rodzinach	216 009	219 053	1,4	157		
interwencja kryzysowa	liczba rodzin	5 230	5 284	1,0	160		
	liczba osób w rodzinach	14 755	14 909	1,0	160		

Uwaga: Ze względu na przyjętą metodę weryfikacji danych oraz stopień ich kompletności porównania informacji między wierszami tabeli mogą być dokonywane tylko w ramach kolumny „Prognozowana zmiana w latach 2014-2015”.

Źródło: Ośrodki pomocy społecznej, Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS 2014/2015.

10.4.2. Świadczenia udzielane w ramach zadań powiatu

Formularz OZPS 2014/2015, w zakresie świadczeń wymienionych w art. 88 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej, uwzględnia jedynie trzy. Należą do nich: pomoc pieniężna na usamodzielnienie, na kontynuowanie nauki oraz na zagospodarowanie.

W przypadku wszystkich wyżej wymienionych świadczeń jednostki realizujące zadania powiatu z zakresu pomocy społecznej prognozują w latach 2014-2015 wzrost liczby świadczeniobiorców. Dla pomocy pieniężnej na usamodzielnienie ma on wynieść 48,8%, dla pomocy pieniężnej na zagospodarowanie 11,5%, natomiast pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki – 3,6%.

W ślad za wzrostem liczby świadczeniobiorców wzrosnąć ma także zapotrzebowanie na środki na wypłatę świadczeń – w przypadku pomocy pieniężnej na usamodzielnienie o 33,2%, pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki o 15,9%, a pomocy pieniężnej na zagospodarowanie o 15,3%.

Tabela 12. Pomoc mająca na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem realizowana w ramach zadań powiatu - województwo śląskie, prognoza na rok 2015.

Wyszczególnienie		Wartość w roku 2014	Wartość prognozowana na rok 2015	Prognozowana zmiana w latach 2014-2015 (w %)	Liczba JOPS
Pomoc pieniężna na usamodzielnienie	liczba osób	43	64	48,8	33
	kwota świadczeń (w zł)	167 343	222 822	33,2	30
Pomoc pieniężna na kontynuowanie nauki	liczba osób	331	343	3,6	34
	kwota świadczeń (w zł)	1 107 880	1 284 554	15,9	33
Pomoc pieniężna na zagospodarowanie	liczba osób	87	97	11,5	34
	kwota świadczeń (w zł)	220 957	254 698	15,3	34

Uwaga: Ze względu na przyjętą metodę weryfikacji danych oraz stopień ich kompletności porównania informacji między wierszami tabeli mogą być dokonywane tylko w ramach kolumny „Prognozowana zmiana w latach 2014-2015”.

Źródło: Powiatowe centra pomocy rodzinie i miejskie ośrodki pomocy rodzinie, Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS 2014/2015.

10.5. Wydatki w pomocy społecznej

Narzędzie przygotowane w Instytucie Rozwoju Służb Społecznych zawierało także pytania dotyczące środków finansowych w budżetach jednostek samorządu terytorialnego w ujęciu klasyfikacji budżetowej. Wśród nich znalazły się między innymi rubryki dotyczące rozdziałów: 85202 - Domy pomocy społecznej, 85203 - Ośrodki wsparcia, 85205 – Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie, 85206 – Wsparcie rodziny, 85214 - Zasiłki i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe, 85216 - Zasiłki stałe, 85218 - Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, 85219 - Ośrodek Pomocy Społecznej, 85220 - Specjalistyczne poradnictwo, mieszkania chronione i ośrodki interwencji kryzysowej, 85228 - Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze, 85231 - Pomoc dla cudzoziemców oraz 85278 – Usuwanie skutków klęsk żywiołowych.

W ramach badania z zastosowaniem formularza *OZPS 2014/2015* podstawowe jednostki organizacyjne pomocy społecznej zgłosiły potrzebę wzrostu środków w 2015 roku w ramach większości wyżej wymienionych rozdziałów. Największy procentowy wzrost ma dotyczyć rozdziału 85206 – Wsparcie rodziny (23,2%). Wśród pozostałych wydatków znaczące wzrosty zapotrzebowania na środki zanotowano w przypadku rozdziałów: 85228 - Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze (7,9%), 85202 – Domy pomocy społecznej (5,4%), 85220 - Specjalistyczne poradnictwo, mieszkania chronione i ośrodki interwencji kryzysowej (5,3%), 85219 - Ośrodek Pomocy Społecznej (4,3%) oraz 85205 - Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie (4,2%). Mniejsze wzrosty mają dotyczyć rozdziałów: 85216 - Zasiłki stałe (2,2%), 85203 - Ośrodki wsparcia (1,7%) oraz 85214 – Zasiłki i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe (1,7%). Spadek wydatków prognozuje się w przypadku następujących rozdziałów: 85231- Pomoc dla cudzoziemców (-80,5%), 85278 - Usuwanie skutków klęsk żywiołowych (-11,1%) oraz 85218 - Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie (-1,3%).

Tabela 13. Środki finansowe w budżetach jednostek samorządu terytorialnego przeznaczone na realizację zadań pomocy społecznej - województwo śląskie, prognoza na rok 2015 (w zł, wg rozdziałów klasyfikacji budżetowej).

Wyszczególnienie	Wartość w roku 2014	Wartość prognozowana na rok 2015	Prognozowana zmiana w latach 2014-2015 (w %)	Liczba JOPS
85202 - Domy pomocy społecznej	254 671 546	268 512 421	5,4	162
85203 - Ośrodki wsparcia	43 009 871	43 720 046	1,7	168
85205 - Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie	1 389 361	1 447 994	4,2	164
85206 - Wsparcie rodziny	8 088 800	9 968 710	23,2	155
85214 - Zasiłki i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe	139 122 212	141 421 182	1,7	168
85216 - Zasiłki stałe	70 618 655	72 142 947	2,2	165
85218 - Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie	14 823 419	14 637 744	-1,3	32
85219 - Ośrodek Pomocy Społecznej	265 041 504	276 486 000	4,3	156
85220 - Specjalistyczne poradnictwo, mieszkania chronione i ośr. interw. kryzysowej	8 553 411	9 005 761	5,3	173
85228 - Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze	25 318 940	27 323 473	7,9	167
85231- Pomoc dla cudzoziemców	24 946	4 874	-80,5	176
85278 - Usuwanie skutków klęsk żywiołowych	225 535	200 427	-11,1	175

Uwaga: Ze względu na przyjętą metodę weryfikacji danych oraz stopień ich kompletności porównania informacji między wierszami tabeli mogą być dokonywane tylko w ramach kolumny „Prognozowana zmiana w latach 2014-2015”.

Źródło: Ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS 2014/2015.

CZĘŚĆ II

Tabela 14. Wybrane elementy sytuacji demograficznej - województwo śląskie, lata 2000-2013.

Wyszczególnienie			Lata								
			2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2013	
Ludność	ogółem	wartość (tys.)	4 758,9	4 731,5	4 700,8	4 669,1	4 645,7	4 634,9	4 615,9	4599,4	
		odsetek ludności Polski	12,4	12,4	12,3	12,2	12,2	12,0	12,0	11,9	
	w tym wg: kategorii wieku	liczba	wiek przedprodukcyjny (tys.)	1 081,3	992,2	915,6	858,8	819,1	797,0	782,8	776,4
			wiek produkcyjny (tys.)	3 003,3	3 036,8	3 058,0	3 058,3	3 043,4	3 020,6	2 970,0	2934,5
			wiek poprodukcyjny (tys.)	674,3	702,5	727,1	752,1	783,2	818,3	863,1	888,6
		odsetek ludności	wiek przedprodukcyjny	22,7	21,0	19,5	18,4	17,6	17,2	17,0	16,9
			wiek produkcyjny	63,1	64,2	65,1	65,5	65,5	65,2	64,3	63,8
			wiek poprodukcyjny	14,2	14,8	15,5	16,1	16,9	17,7	18,7	19,3
	fakt. miejsca zam.	liczba	miasto (tys.)	3 767,2	3 738,8	3 702,6	3 666,1	3 635,1	3 613,7	3 580,0	3560,0
			wieś (tys.)	991,7	992,7	998,1	1 003,1	1 010,6	1 022,2	1 035,9	1039,5
		odsetek ludności	miasto	79,2	79,0	78,8	78,5	78,2	78,0	77,6	77,4
			wieś	20,8	21,0	21,2	21,5	21,8	22,0	22,4	22,6
	Gęstość zaludnienia			387	384	381	379	377	376	374	373
	Wskaźnik obciążenia demograficznego	ludn. w wieku nieprod. na 100 osób w wieku prod.		58,5	55,8	53,7	52,7	52,6	53,5	55,4	56,7
ludn. w wieku poprod. na 100 osób w wieku przedprod.		62,4	70,8	79,4	87,6	95,6	102,7	110,3	114,4		
ludn. w wieku poprod. na 100 osób w wieku prod.		22,5	23,1	23,8	24,6	25,7	27,1	29,1	30,3		
Urodzenia żywe	liczba (w tys.)		42,2	39,3	40,1	42,5	47,0	47,8	44,6	42,8	
	wsk. na 1000 ludności		8,9	8,3	8,5	9,1	10,1	10,3	9,7	9,3	
Zgony ogółem	liczba (w tys.)		46,0	44,8	45,6	46,3	48,0	47,7	49,0	49,2	
	wsk. na 1000 ludności		9,7	9,5	9,7	9,9	10,3	10,3	10,6	10,7	
Zgony niemowląt	liczba		427	367	319	309	318	274	214	218	
	wsk. na 1000 urodzeń żywych		10,1	9,3	7,9	7,3	6,8	5,7	4,8	5,1	
Przyrost naturalny	liczba (w tys.)		-3,8	-5,4	-5,5	-3,9	-1,0	0,1	-4,5	-6,3	
	wsk. na 1000 ludności		-0,8	-1,1	-1,2	-0,8	-0,2	0,0	-1,0	-1,4	
Przeciętne dalsze trwanie życia	mężczyźni		69,6	70,1	70,2	70,5	70,9	71,6	72,0	72,4	
	kobiety		77,2	78,1	78,4	78,8	78,9	79,7	80,0	80,1	
Migracje	saldo zagranicznych migracji na pobyt stały (w tys.)		-10,6	-8,2	-5,0	-8,5	-4,2	-1,7	-2,6	-5,4	
	saldo międzywojow. migracji na pobyt stały (w tys.)		-1,7	-1,6	-3,6	-3,7	-2,9	-3,2	-3,3	-3,9	
Małżeństwa	liczba (w tys.)		25,3	23,0	23,6	27,8	31,1	28,5	24,9	22,2	
	wsk. na 1000 ludności		5,3	4,9	5,0	6,0	6,7	6,1	5,4	4,8	
Separacje	liczba		bd	bd	bd	bd	bd	514	436	391	
	wsk. na 10 tys. ludności		x	x	x	x	x	1,11	0,94	0,85	
Rozwody	liczba (w tys.)		5,0	5,8	8,1	10,7	9,7	8,5	8,5	8,6	
	wsk. na 1000 ludności		1,05	1,23	1,72	2,30	2,09	1,84	1,84	1,87	

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Tabela 15. Prognoza ludności - województwo śląskie, lata 2015-2035.

Wyszczególnienie			Lata					
			2015	2020	2025	2030	2035	
Ludność	ogółem	wartość	4 569 005	4 477 678	4 369 747	4 245 178	4 107 861	
		odsetek ludności Polski	11,9	11,7	11,6	11,4	11,3	
	w tym wg kategorii wieku	liczba	wiek przedprodukcyjny	765 265	749 793	718 972	646 230	597 159
			wiek produkcyjny	2 909 539	2 783 556	2 647 696	2 581 037	2 508 736
			wiek poprodukcyjny	894 201	944 329	1 003 079	1 017 911	1 001 966
		% ludności	wiek przedprodukcyjny	16,8	16,8	16,5	15,2	14,5
			wiek produkcyjny	63,7	62,2	60,6	60,8	61,1
			wiek poprodukcyjny	19,6	21,1	23,0	24,0	24,4
	Wskaźnik obciążenia demograficznego	ludność w wieku nieprod. na 100 osób w wieku produkcyjnym		57,0	60,9	65,0	64,5	63,7
		ludność w wieku poprod. na 100 osób w wieku przedprod.		116,8	125,9	139,5	157,5	167,8
ludność w wieku poprod. na 100 osób w wieku produkcyjnym		30,7	33,9	37,9	39,4	39,9		

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

Tabela 16. Wybrane elementy sytuacji demograficznej - województwo śląskie i Polska, 2013 rok.

Wyszczególnienie		Polska	Śląskie
Gęstość zaludnienia na km ²		123	373
Saldo migracji zagranicznych na pobyt stały (wskaźnik na 1000 ludności)		-0,5	-1,2
Ludności wg kategorii wieku (w %)	wiek przedprodukcyjny	18,2	16,9
	wiek produkcyjny	63,4	63,8
	wiek poprodukcyjny	18,4	19,3
Wskaźnik obciążenia demograficznego	ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	57,6	56,7
	ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym	101,2	114,4
	ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	29,0	30,3
Ludność wg faktycznego miejsca zamieszkania (w %)	miasto	60,4	77,4
	wieś	39,6	22,6
Przeciętne dalsze trwanie życia (w latach)	mężczyźni	73,1	72,4
	kobiety	81,1	80,1
Urodzenia żywe na 1000 ludności		9,6	9,3
Zgony ogółem na 1000 ludności		10,1	10,7
Zgony niemowląt na 1000 urodzeń żywych		4,6	5,1
Przyrost naturalny na 1000 ludności		-0,5	-1,4
Małżeństwa na 1000 ludności		4,7	4,8
Separacje na 10 tys. ludności		0,58	0,85
Rozwody na 1000 ludności		1,7	1,9

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Tabela 17. Wybrane elementy sytuacji społeczno-ekonomicznej - województwo śląskie, lata 2002-2013.

Wyszczególnienie			Lata						
			2002	2004	2006	2008	2010	2012	2013
Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto (zł)			2 298	2 489	2 730	3 239	3 528	3 855	4 023
Przeciętna miesięczna emerytura i renta brutto (zł)	z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych	emerytury	1 414	1 536	1 625	1 811	2 069	2 272	2 390
		renty z tytułu niezdolności do pracy	1 045	1 112	1 285	1 443	1 669	1 840	1 932
		renty rodzinne	1 260	1 355	1 496	1 671	1 902	2 074	2 178
	rolników indywidualnych		883	938	1 017	1 088	1 204	1 308	1 367
Przeciętne miesięczne wydatki na 1 członka gospodarstwa domowego (zł)			651	696	758	889	1 006	1 102	1 118
Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 członka gospodarstwa domowego (zł)	ogółem		689	748	848	1 041	1 168	1 279	1 319
	dochód do dyspozycji		662	718	815	1 001	1 120	1 228	1 267
Wskaźniki zagrożenia ubóstwem wg granic ubóstwa (% osób w gosp. dom. poniżej granic)	minimum egzystencji		x	x	6,5	4,6	4,4	4,5	4,9
	relatywna granica ubóstwa		x	x	14,9	17,0	14,0	11,3	11,2
	ustawowa granica ubóstwa		x	x	12,2	9,5	5,7	4,8	8,3
Przeciętna liczba emerytów i rencistów ogółem	wartość bezwzględna (tys.)		1 139	1 148	1 155	1 180	1 187	1 161	1 153
	odsetek ludności		24,1	24,4	24,7	25,4	25,6	25,1	23,3
Przestępstwa stwierdzone w zakończonych postępowaniach przygotowawczych (w tys.)			182,6	202,2	183,6	153,2	169,0	167,6	160,9
Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw			45,9	49,1	56,0	60,0	63,6	66,3	68,2

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl>

Tabela 18. Wybrane elementy sytuacji społeczno-ekonomicznej - województwo śląskie i Polska, 2013 rok.

Wyszczególnienie			Polska	Śląskie	
Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto (zł)			3 877	4 023	
Przeciętna miesięczna emerytura i renta brutto (zł)	z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych	emerytury	2 042	2 390	
		renty z tytułu niezdolności do pracy	1 531	1 932	
		renty rodzinne	1 774	2 178	
	rolników indywidualnych	1 122	1 367		
Przeciętne miesięczne wydatki na 1 członka gospodarstwa domowego (zł)			1 062	1 118	
Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 członka gospodarstwa domowego (zł)			ogółem	1 299	1 319
			dochód do dyspozycji	1 255	1 267
Wskaźniki zagrożenia ubóstwem wg granic ubóstwa (% osób w gosp. dom. poniżej granic)			minimum egzystencji	7,4	4,9
			relatywna granica ubóstwa	16,2	11,2
			ustawowa granica ubóstwa	12,8	8,3
Emeryci i renciści jako odsetek ogółu ludności			23,3	25,1	
Liczba przestępstw stwierdzonych w zakończonych postępach przygotow. na 10 tys. ludności			276,3	349,9	
Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw			67,1	68,2	

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Tabela 19. Wybrane elementy sytuacji na rynku pracy - województwo śląskie i Polska, lata 2001-2014, stan na koniec danego roku.

Lata	Bezrobotni zarejestrowani ogółem (w tys.)		Bezrobotni z prawem do zasiłku				Stopa bezrobocia		Długotrwale bezrobotni			
			wartości liczbowe (w tys.)		% ogółu bezrobotnych				wartości liczbowe (w tys.)		% ogółu bezrobotnych	
	Polska	Śląskie	Polska	Śląskie	Polska	Śląskie	Polska	Śląskie	Polska	Śląskie	Polska	Śląskie
2001	3 115,1	313,4	624,2	51,3	20,0	16,4	17,4	15,5	x	x	x	x
2002	3 217,0	330,2	538,7	45,1	16,7	13,7	18,1	16,5	x	x	x	x
2003	3 175,7	325,5	478,1	39,6	15,1	12,2	18,0	16,4	x	x	x	x
2004	2 999,6	309,7	425,8	35,3	14,2	11,4	19,1	16,8	x	x	x	x
2005	2 773,0	281,3	374,3	31,9	13,5	11,3	17,6	15,4	x	x	x	x
2006	2 309,4	229,8	310,8	25,7	13,5	11,2	14,9	12,8	1 517,8	148,2	65,7	64,5
2007	1 746,6	166,0	250,6	19,9	14,3	12,0	11,4	9,3	1 094,1	102,7	62,6	61,9
2008	1 473,8	122,7	271,3	21,1	18,4	17,2	9,5	6,9	753,8	58,5	51,1	47,7
2009	1 892,7	168,4	380,0	31,2	20,1	18,5	11,9	9,2	774,5	57,7	40,9	34,3
2010	1 954,7	181,2	326,6	27,8	16,7	15,3	12,3	9,9	906,3	72,2	46,4	39,8
2011	1 982,7	186,2	326,5	27,4	16,5	14,7	12,5	10,1	996,6	84,3	50,3	45,3
2012	2 136,8	205,5	358,3	32,1	16,8	15,6	13,4	11,1	1 073,4	93,9	50,2	45,7
2013	2 157,9	208,3	297,8	28,2	13,8	13,5	13,4	11,2	1 158,7	104,5	53,7	50,2
2014	1 825,2	175,7	242,4	22,5	13,3	12,8	11,5	9,6	1 054,0	96,2	57,7	54,8

Źródło: 1) Portal *Publiczne Służby Zatrudnienia*, <http://www.psz.praca.gov.pl>, 2) Wojewódzki Urząd Pracy w Katowicach, <http://www.wup-katowice.pl>

Tabela 20. Rodziny objęte pomocą społeczną - województwo śląskie, lata 2000-2014.

Lata	Wartości liczbowe			Wskaźniki	
	Liczba rodzin		liczba osób w rodzinach	udział rodzin wiejskich (w %)	osoby w rodz. korzyst. z pom. społ. jako % ogółu ludności
	ogółem	w tym na wsi			
2000	173 696	34 538	514 461	19,9	10,8
2001	174 991	33 499	516 072	19,1	10,9
2002	198 626	39 898	586 105	20,1	12,4
2003	202 548	41 391	607 238	20,4	12,9
2004	181 766	34 633	531 549	19,1	11,3
2005	176 254	32 819	504 187	18,6	10,8
2006	176 758	32 846	500 779	18,6	10,7
2007	154 228	30 590	422 649	19,8	9,1
2008	132 736	25 610	361 908	19,3	7,8
2009	128 661	24 477	339 399	19,0	7,3
2010	130 834	26 107	337 363	20,0	7,3
2011	124 056	23 409	303 252	18,9	6,5
2012	119 787	23 114	287 249	19,3	6,2
2013	123 934	24 257	296 430	19,6	6,4
2014	118 170	22 738	279 489	19,2	6,1

Źródło: 1) Wydział Polityki Społecznej Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego, sprawozdania *MPiPS-03* za lata 2000-2003, 2) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS-03* za lata 2004-2013, 3) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Tabela 21. Rodziny objęte pomocą społeczną - województwo śląskie i Polska, lata 2012-2014.

Wyszczególnienie		Śląskie					Polska 2014
		lata			zmiana w latach 2013-2014		
		2012	2013	2014	wart. liczb.	%	
Liczba rodzin	ogółem	119 787	123 934	118 170	-5 764	-4,7	1 344 825
	w tym na wsi	23 114	24 257	22 738	-1 519	-6,3	583 553
Liczba osób w rodzinach		287 249	296 430	279 489	-16 941	-5,7	3 445 606
Udział rodzin wiejskich (w %)		19,3	19,6	19,2	0	-1,7	43,4
Osoby w rodz. korzyst. z pom. społ. jako % ogółu ludn.		6,2	6,4	6,1	0	-5,5	9,0

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS-03* za lata 2012-2014, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl>

Tabela 22. Rodziny objęte pomocą społeczną wg rodzajów powiatów oraz podregionów - województwo śląskie, 2014 rok.

Wyszczególnienie		Liczba rodzin		Liczba osób w rodzinach	Wskaźniki	
		ogółem	w tym na wsi		udział rodzin wiejskich	osoby w rodzinach jako % ogółu ludności
Województwo		118 170	22 738	279 489	19,2	6,1
Podregiony	bielski	16 091	8027	42 164	49,9	6,3
	bytomski	13 110	2075	32 374	15,8	7,3
	częstochowski	14 962	6100	34 552	40,8	6,6
	gliwicki	11 047	799	26 920	7,2	5,6
	katowicki	22 231	0	50 767	0,0	6,7
	rybnicki	12 000	2252	29 944	18,8	4,7
	sosnowiecki	21 608	1789	45 328	8,3	6,5
	tyiski	7 121	1696	17 440	23,8	4,4
Powiaty wg rodzaju	grodzkie	69 669	25	155 398	0,0	6,0
	ziemskie	48 501	22713	124 091	46,8	6,2

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Tabela 23. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną wg powodów udzielenia pomocy - województwo śląskie, lata 2012-2014.

Wyszczególnienie		Lata			Zmiana w latach 2013-2014	
		2012	2013	2014	wart. liczb.	%
Ogółem		287 249	296 430	279 489	-16 941	-5,7
W tym wg powodów:	ubóstwo	142 106	154 878	147 971	-6 907	-4,5
	sieroctwo	369	331	321	-10	-3,0
	bezdomność	6 660	7 048	7 370	322	4,6
	potrzeba ochrony macierzyństwa	47 705	51 667	50 352	-1 315	-2,5
	bezrobocie	159 611	171 661	157 999	-13 662	-8,0
	niepełnosprawność	75 380	79 566	76 795	-2 771	-3,5
	długotrwała lub ciężka choroba	72 288	75 600	75 787	187	0,2
	bezradność w sprawach opiek-wychow. i prowadzeniu gospodarstwa domowego	84 581	87 849	84 697	-3 152	-3,6
	przemoc w rodzinie	6 230	7 030	7 310	280	4,0
	potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi	14	17	17	0	0,0
	alkoholizm	15 215	15 285	14 696	-589	-3,9
	narkomania	549	628	848	220	35,0
	trudności w przystosowaniu do życia po opuszczeniu zakładu karnego	3 593	4 229	3 702	-527	-12,5
	trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą	98	90	80	-10	-11,1
	zdarzenie losowe	1 977	2 123	1 271	-852	-40,1
	sytuacja kryzysowa	3 553	3 334	3 345	11	0,3
kłęska żywiołowa lub ekologiczna	503	2 420	204	-2 216	-91,6	

Uwaga: Dana rodzina i jej członkowie mogli być objęci pomocą z więcej niż jednego powodu.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS-03* za lata 2012-2014.

Tabela 24. Rodziny objęte pomocą społeczną wg powodów udzielenia pomocy - województwo śląskie, 2014 rok.

Wyszczególnienie	Liczba rodzin objętych pomocą	Osoby w rodzinach objętych pomocą			
		liczba osób	odsetek objętych pomocą społeczną	odsetek ludności	
Ogółem	118 170	279 489	100,0	6,08	
W tym wg powodów:	ubóstwo	62 601	147 971	52,9	3,22
	sieroctwo	126	321	0,11	0,01
	bezdomność	6 157	7 370	2,6	0,16
	potrzeba ochrony macierzyństwa	10 486	50 352	18,0	1,09
	bezrobocie	58 838	157 999	56,5	3,44
	niepełnosprawność	37 572	76 795	27,5	1,67
	długotrwała lub ciężka choroba	37 918	75 787	27,1	1,65
	bezradność *	24 285	84 697	30,3	1,84
	przemoc w rodzinie	2 193	7 310	2,6	0,16
	potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi	6	17	0,01	0,00
	alkoholizm	7 794	14 696	5,3	0,32
	narkomania	446	848	0,3	0,02
	trudności w przystosowaniu do życia **	2 103	3 702	1,3	0,08
	trudności w integracji ***	26	80	0,03	0,00
	zdarzenie losowe	489	1 271	0,5	0,03
	sytuacja kryzysowa	1 227	3 345	1,2	0,07
	kłęska żywiołowa lub ekologiczna	67	204	0,1	0,00

* W sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego.

** Po opuszczeniu zakładu karnego.

*** Osób, które otrzymały status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą.

Uwaga: Dana rodzina i jej członkowie mogli być objęci pomocą z więcej niż jednego powodu.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS-03 za okres I-XII 2014.

Tabela 25. Liczba osób w rodzinach objętych pomocą społeczną na 1000 ludności - województwo śląskie i Polska, 2014 rok.

Wyszczególnienie		Śląskie	Polska
Ogółem		60,8	89,5
W tym wg powodów:	ubóstwo	32,2	48,9
	sieroctwo	0,1	0,1
	bezdomność	1,6	1,2
	potrzeba ochrony macierzyństwa	10,9	16,6
	bezrobocie	34,4	46,4
	niepełnosprawność	16,7	22,5
	długotrwała lub ciężka choroba	16,5	24,1
	bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego	18,4	21,3
	przemoc w rodzinie	1,6	1,8
	potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi	0,0	0,0
	alkoholizm	3,2	4,5
	narkomania	0,2	0,2
	trudności w przystosowaniu do życia po opuszczeniu zakładu karnego	0,8	0,8
	trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą	0,0	0,1
	zdarzenie losowe	0,3	0,6
	sytuacja kryzysowa	0,7	0,8
	klęska żywiołowa lub ekologiczna	0,0	0,1

* W sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego.

** Po opuszczeniu zakładu karnego.

*** Osób, które otrzymały status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl>

Tabela 26. Specjalistyczne jednostki organizacyjne pomocy społecznej - województwo śląskie, 2014 rok, stan na koniec roku.

Wyszczególnienie				Jednostki	Miejsca	Korzystający		
Ogółem				487	19608	X		
W tym:	domy pomocy społecznej			96	8500	9560		
	ośrodki wsparcia	ogółem		210	10271	16515		
		w tym:	prowadzące miejsca całodobowe okresowego pobytu		11	361	750	
			ośr. wsp. dla osób z zaburz. psych.	ogółem		45	1798	2202
				w tym prowadzące miejsca całodobowe okres. pobytu		3	17	33
				w tym:	środowiskowe domy samopomocy		42	1638
		kluby samopomocy dla osób z zab. psych.			2	30	63	
		inne ośrodki wsparcia dla osób z zab. psych.		0	0	0		
		dzienne domy pomocy			48	3410	4580	
		domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży			1	16	35	
		noclegownie, schroniska, domy dla bezdomnych			59	2260	5005	
		kluby samopomocy (inne niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi)			3	125	162	
		jadłodajnie			12	1576	2460	
		inne ośrodki wsparcia			43	1279	2171	
	rodzinne domy pomocy społecznej				1	8	8	
	mieszkania chronione	ogółem			145	531	636	
		w tym dla osób:	usamodzielnianych opuszczających instytucje*		67	243	288	
	z zaburzeniami psychicznymi		21	69	66			
	ośrodki interwencji kryzysowej	ogółem			19	298	11757	
		w tym:	dla ofiar przemocy w rodzinie		19	253	6189	
dla ofiar handlu ludźmi			3	66	0			
jednostki specjalistycznego poradnictwa	ogółem			6	0	4859		
	w tym jedn. specjalist. poradn. rodzinnego	ogółem		5	0	4346		
		w tym:	dla rodzin naturalnych		4	0	2295	
			terapii rodzinnej		3	0	52	
kluby integracji społecznej				10	0	3821		

* Niektóre typy placówek opiekuńczo-wychowawczych, schroniska, zakłady poprawcze i inne.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2014.

Tabela 27. Specjalistyczne jednostki organizacyjne pomocy społecznej wg zasięgu działania oraz podmiotu prowadzącego - województwo śląskie i Polska, lata 2012-2014, stan na koniec danego roku.

Wyszczególnienie			Śląskie					Polska 2014		
			lata			zmiana w latach 2013-2014				
			2012	2013	2014	wart. liczb.	%			
Ogółem	wartości liczb.	liczba jednostek	460	458	487	29	6,3	3 958		
		liczba miejsc	17 851	19 116	19 608	492	2,6	167 050		
	liczba miejsc na 10 tys. ludn.	38,7	41,4	42,6	1	2,9	43,4			
W tym wg:	zasięgu działania	lokalny	wartości liczb.	liczba jednostek	331	331	339	8	2,4	2 350
				liczba miejsc	9 229	10 487	10 116	-371	-3,5	75 066
		wskaźniki	odsetek jednostek	72,0	72,3	69,6	-3	-3,7	59,4	
			odsetek miejsc	51,7	54,9	51,6	-3	-5,9	44,9	
		ponadlokalny	wartości liczb.	liczba jednostek	129	127	148	21	16,5	1 608
				liczba miejsc	8 622	8 629	9 492	863	10,0	91 984
	wskaźniki		odsetek jednostek	28,0	27,7	30,4	3	9,6	40,6	
			odsetek miejsc	48,3	45,1	48,4	3	7,2	55,1	
	podmiotu prowadzącego	publiczne	wartości liczb.	liczba jednostek	337	327	334	7	2,1	2 799
				liczba miejsc	12 117	12 461	12 627	166	1,3	119 289
			wskaźniki	odsetek jednostek	73,3	71,4	68,6	-3	-3,9	70,7
				odsetek miejsc	67,9	65,2	64,4	-1	-1,2	71,4
		pozostałe	wartości liczb.	liczba jednostek	123	131	153	22	16,8	1 159
				liczba miejsc	5 734	6 655	6 981	326	4,9	47 761
			wskaźniki	odsetek jednostek	26,7	28,6	31,4	3	9,8	29,3
odsetek miejsc				32,1	34,8	35,6	1	2,3	28,6	

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS-03* za lata 2012-2014, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl>

Tabela 28. Miejsca w specjalistycznych jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej na 10 tys. ludności - województwo śląskie i Polska, stan na koniec 2014 roku.

Wyszczególnienie				Śląskie	Polska		
Ogółem				42,6	43,4		
W tym jednostki wg rodzajów:	domy pomocy społecznej			18,5	20,6		
	ośrodki wsparcia	ogółem		22,3	21,5		
		w tym:	prowadzące miejsca całodobowe okresowego pobytu		0,78	1,07	
			dla osób z zaburzeniami psychicznymi	ogółem		3,9	7,0
				w tym prowadzące miejsca całodobowe okresowego pobytu		0,04	0,05
				w tym:	środowiskowe domy samopomocy		3,6
			kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi		0,07	0,11	
			inne ośrodki wsparcia dla osób z zab. psychicznymi		0,00	0,02	
			dzienne domy pomocy			7,4	4,0
			domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży			0,03	0,15
			noclegownie, schroniska, domy dla bezdomnych			4,9	3,2
			kluby samopomocy inne niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi			0,27	0,62
		jadalnie			3,4	3,9	
		inne ośrodki wsparcia			2,8	2,7	
	rodzinne domy pomocy				0,02	0,05	
	mieszkania chronione	ogółem		1,15	0,69		
		w tym:	dla osób usamodzielnianych opuszczających instytucje*		0,53	0,34	
			dla osób z zaburzeniami psychicznymi		0,15	0,13	
	ośrodki interw. kryzysowej	ogółem		0,65	0,52		
w tym:		dla ofiar przemocy		0,55	0,35		
		dla ofiar handlu ludźmi		0,14	0,07		

* Niektóre typy placówek opiekuńczo-wychowawczych, schroniska, zakłady poprawcze i inne.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2014, 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl>

Tabela 29. Specjalistyczne jednostki organizacyjne pomocy społecznej wg zasięgu działania - województwo śląskie, stan na koniec 2014 roku.

Wyszczególnienie			Ogółem	W tym jednostki wg zasięgu działania					
				lokalny		ponadlokalny			
				liczba	%	liczba	%		
Ogółem			487	339	69,6	148	30,4		
W tym:	domy pomocy społecznej		96	9	9,4	87	90,6		
	ośrodki wsparcia	ogółem	210	179	85,2	31	14,8		
		w tym:	prowadz. miejsca całodob. okresowego pobytu	ogółem	11	8	72,7	3	27,3
				ośr. wsp. dla osób z zaburz. psych.	ogółem	45	28	62,2	17
			w tym prow. miejsca całodob. okres. pobytu		3	3	100,0	0	0,0
			w tym:		środowiskowe domy samopomocy	42	25	59,5	17
				kluby samopom. dla osób z zab. psych.	2	2	100,0	0	0,0
				inne ośr. wsp. dla osób z zab. psych.	0	0	0,0	0	0,0
			dzienne domy pomocy	48	47	97,9	1	2,1	
			domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży	1	1	100,0	0	0,0	
			noclegownie, schroniska, domy dla bezdomnych	59	49	83,1	10	16,9	
			kluby samopomocy (inne niż dla osób z zab. psych.)	3	3	100,0	0	0,0	
			jadłodajnie	12	12	100,0	0	0,0	
			inne ośrodki wsparcia	43	41	95,3	2	4,7	
	rodzinne domy pomocy społecznej		1	1	100,0	0	0,0		
	mieszkania chronione	ogółem	145	124	85,5	21	14,5		
		w tym dla osób:	usamodzielnianych opuszczających instytucje*	67	50	74,6	17	25,4	
			z zaburzeniami psychicznymi	21	21	100,0	0	0,0	
	ośrodki interwencji kryzysowej	ogółem	19	11	57,9	8	42,1		
		w tym:	dla ofiar przemocy w rodzinie	19	11	57,9	8	42,1	
dla ofiar handlu ludźmi			3	2	66,7	1	33,3		
jednostki specjalistycznego poradnictwa	ogółem	6	5	83,3	1	16,7			
	w tym jedn. spec. poradn. rodzinnego	ogółem	5	4	80,0	1	20,0		
		w tym:	dla rodzin naturalnych	4	3	75,0	1	25,0	
			terapii rodzinnej	3	2	66,7	1	33,3	
kluby integracji społecznej		10	10	100,0	0	0,0			

* Niektóre typy placówek opiekuńczo-wychowawczych, schroniska, zakłady poprawcze i inne.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2014.

Tabela 30. Specjalistyczne jednostki organizacyjne pomocy społecznej wg podmiotu prowadzącego - województwo śląskie, stan na koniec 2014 roku.

Wyszczególnienie				Ogółem	W tym jednostki wg podmiotu prowadzącego						
					gmina/powiat		inny podmiot				
					liczba	%	liczba	%			
Ogółem				487	334	68,6	153	31,4			
domy pomocy społecznej				96	56	58,3	40	41,7			
W tym:	ośrodki wsparcia	ogółem		210	123	58,6	87	41,4			
		w tym:	prowadz. miejsca całodob. okresowego pobytu		11	8	72,7	3	27,3		
			ośr. wsp. dla osób z zaburz. psych.	ogółem		45	23	51,1	22	48,9	
				w tym prow. miejsca całodob. okres. pobytu		3	3	100,0	0	0,0	
				w tym:	środowiskowe domy samopomocy		42	22	52,4	20	47,6
					kluby samopom. dla osób z zab. psych.		2	1	50,0	1	50,0
			inne ośr. wsp. dla osób z zab. psych.		0	0	0,0	0	0,0		
			dzienne domy pomocy		48	29	60,4	19	39,6		
			domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży		1	0	0,0	1	100,0		
			noclegownie, schroniska, domy dla bezdomnych		59	26	44,1	33	55,9		
			kluby samopomocy (inne niż dla osób z zab. psych.)		3	3	100,0	0	0,0		
		jadłodajnie		12	7	58,3	5	41,7			
		inne ośrodki wsparcia		43	35	81,4	8	18,6			
		rodzinne domy pomocy społecznej				1	0	0,0	1	100,0	
	mieszkania chronione	ogółem		145	124	85,5	21	14,5			
w tym dla osób:		usamodzielnianych opuszczających instytucje*		67	58	86,6	9	13,4			
			21	13	61,9	8	38,1				
ośrodki interwencji kryzysowej	ogółem		19	16	84,2	3	15,8				
	w tym:	dla ofiar przemocy w rodzinie		19	16	84,2	3	15,8			
		dla ofiar handlu ludźmi		3	2	66,7	1	33,3			
jednostki specjalistycznego poradnictwa	ogółem		6	5	83,3	1	16,7				
	w tym jedn. spec. poradn. rodzinnego	ogółem		5	4	80,0	1	20,0			
		w tym:	dla rodzin naturalnych		4	4	100,0	0	0,0		
			terapii rodzinnej		3	3	100,0	0	0,0		
kluby integracji społecznej				10	10	100,0	0	0,0			

*Niekóre typy placówek opiekuńczo-wychowawczych, schroniska, zakłady poprawcze i inne.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2014.

Tabela 31. Specjalistyczne jednostki organizacyjne pomocy społecznej - województwo śląskie, lata 2012-2014, stan na koniec danego roku.

Wyszczególnienie				Lata			Zmiana w latach 2013-2014				
				2012	2013	2014	wart. liczb.	%			
Ogółem				460	458	487	29	6,3			
W tym:	domy pomocy społecznej			93	94	96	2	2,1			
	ośrodki wsparcia	ogółem			190	195	210	15	7,7		
		w tym:	prowadzące miejsca całodobowe okresowego pobytu			14	19	11	-8	-42,1	
			dla osób z zaburzeniami psychicznymi	ogółem			41	43	45	2	4,7
				prowadzące miejsca całodobowe okresowego pobytu			4	3	3	0	0,0
				w tym:	środowiskowe domy samopomocy			38	40	42	2
			kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psych.			2	2	2	0	0,0	
			inne ośrodki wsparcia dla osób z zaburzeniami psych.			1	0	0	0	0,0	
			dzienne domy pomocy			44	44	48	4	9,1	
			domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży			1	1	1	0	0,0	
			noclegownie, schroniska, domy dla bezdomnych			44	44	59	15	34,1	
			kluby samopomocy inne niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi			5	4	3	-1	-25,0	
			jadłodajnie			16	18	12	-6	-33,3	
	inne ośrodki wsparcia			46	42	43	1	2,4			
	rodzinne domy pomocy				1	1	1	0	0,0		
	mieszkania chronione	ogółem			145	139	145	6	4,3		
		w tym:	dla osób usamodzielnianych opuszczających instytucje*			71	68	67	-1	-1,5	
			dla osób z zaburzeniami psychicznymi			24	20	21	1	5,0	
	ośrodki interwencji kryzysowej	ogółem			17	15	19	4	26,7		
		w tym:	dla ofiar przemocy			17	14	19	5	35,7	
			dla ofiar handlu ludźmi			1	4	3	-1	-25,0	
	jednostki specjalistycznego poradnictwa	ogółem			6	5	6	1	20,0		
		w tym:	jedn. specjalist. poradn. rodzinnego	ogółem			5	4	5	1	25,0
dla rodzin naturalnych				4	4	4	0	0,0			
terapii rodzinnej				3	1	3	2	200,0			
kluby integracji społecznej				8	9	10	1	11,1			

* Niektóre typy placówek opiekuńczo-wychowawczych, schroniska, zakłady poprawcze i inne.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS-03 za lata 2012-2014.

Tabela 32. Miejsca w specjalistycznych jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej - województwo śląskie, lata 2012-2014, stan na koniec danego roku.

Wyszczególnienie		Lata			Zmiana w latach 2013-2014	
		2012	2013	2014	wart. liczbowe	%
Ogółem		17 851	19 116	19 608	492	2,6
W tym:	domy pomocy społecznej	8 346	8 366	8 500	134	1,6
	ogółem	8 690	9 960	10 271	311	3,1
	ośrodki wsparcia					
	w tym:					
	prowadzące miejsca całodobowe okresowego pobytu	246	525	361	-164	-31,2
	dla osób z zaburzeniami psychicznymi w tym:					
	ogółem	1 530	1 665	1 798	133	8,0
	w tym prowadzące miejsca całodobowe okresow. pobytu	27	17	17	0	0,0
	w tym:					
	środowiskowe domy samopomocy	1 431	1 526	1 638	112	7,3
	kluby samopomocy dla osób z zaburz. psych.	30	30	30	0	0,0
	inne ośrodki wsparcia dla osób z zaburz. psych.	69	0	0	0	0,0
	dzienne domy pomocy	2 479	2 542	3 410	868	34,1
	domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży	16	16	16	0	0,0
	noclegownie, schroniska, domy dla bezdomnych	1 799	1 820	2 260	440	24,2
	kluby samopomocy inne niż dla osób z zaburzeniami psych.	170	210	125	-85	-40,5
	jadłodajnie	1 865	2 585	1 576	-1 009	-39,0
	inne ośrodki wsparcia	1 369	1 207	1 279	72	6,0
	rodzinne domy pomocy	8	8	8	0	0,0
	mieszkania chronione					
ogółem	532	517	531	14	2,7	
w tym:						
dla osób usamodzielnianych opuszczających instytucje*	258	245	243	-2	-0,8	
dla osób z zaburzeniami psychicznymi	78	75	69	-6	-8,0	
ośrodki interwencji kryzysowej						
ogółem	275	265	298	33	12,5	
w tym:						
dla ofiar przemocy	242	214	253	39	18,2	
dla ofiar handlu ludźmi	34	88	66	-22	-25,0	

* Niektóre typy placówek opiekuńczo-wychowawczych, schroniska, zakłady poprawcze i inne.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS-03 za lata 2012-2014.

Tabela 33. Liczba osób korzystających z usług specjalistycznych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej - województwo śląskie, lata 2012-2014, stan na koniec danego roku.

Wyszczególnienie			Lata			Zmiana w latach 2013-2014		
			2012	2013	2014	wart. liczb.	%	
Domy pomocy społecznej			9 437	9 432	9 560	128	1,4	
Ośrodki wsparcia	ogółem		15 394	65 040	16 515	-48 525	-74,6	
	w tym:	prowadzące miejsca całodobowe okresowego pobytu	567	951	750	-201	-21,1	
		dla osób z zaburzeniami psychicznymi	ogółem	1 939	2 000	2 202	202	10,1
			w tym prowadzące miejsca całodobowe okresowego pobytu	45	37	33	-4	-10,8
			w tym:	środowiskowe domy samopomocy	1 810	1 829	2 001	172
			kluby samopomocy dla osób z zaburz. psych.	60	62	63	1	1,6
			inne ośrodki wsparcia dla osób z zaburz. psych.	69	0	0	0	x
			dzienne domy pomocy	3 303	3 062	4 580	1 518	49,6
			domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży	30	34	35	1	2,9
			noclegownie, schroniska, domy dla bezdomnych	4 030	4 497	5 005	508	11,3
			kluby samopomocy inne niż dla osób z zaburzeniami psych.	209	354	162	-192	-54,2
		jadłodajnie	3 811	4 266	2 460	-1 806	-42,3	
		inne ośrodki wsparcia	2 725	2 206	2 171	-35	-1,6	
Rodzinne domy pomocy			9	8	8	0	0,0	
Mieszkania chronione	ogółem		614	596	636	40	6,7	
	w tym:	dla osób usamodzielnianych opuszczających instytucje*	282	288	288	0	0,0	
		dla osób z zaburzeniami psychicznymi	84	79	66	-13	-16,5	
Ośrodki interwencji kryzysowej	ogółem		8 353	8 104	11 757	3 653	45,1	
	w tym:	dla ofiar przemocy	3 089	3 964	6 189	2 225	56,1	
		dla ofiar handlu ludźmi	0	0	0	0	x	
Jednostki specjalistycznego poradnictwa	ogółem		4 404	4 280	4 859	579	13,5	
	w tym jednostki specjalistycznego poradnictwa rodzinnego	ogółem	4 103	3 824	4 346	522	13,7	
		w tym:	dla rodzin naturalnych	1 117	3 770	2 295	-1 475	-39,1
			terapii rodzinnej	2 200	96	52	-44	-45,8
Kluby integracji społecznej			2 166	4 090	3 821	-269	-6,6	

* Niektóre typy placówek opiekuńczo-wychowawczych, schroniska, zakłady poprawcze i inne.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS-03 za lata 2012-2014.

Tabela 34. Pracownicy specjalistycznych JOPS szczebla gminnego i powiatowego - województwo śląskie, lata 2012-2014, stan na koniec danego roku.

Wyszczególnienie			Lata			Zmiana w latach 2013-2014			
			2012	2013	2014	wart. liczb.	%		
Ogółem			13 816	13 874	14 105	231	1,7		
W tym:	powiatowe centra pomocy rodzinie		558	564	497	-67	-11,9		
	ośrodki pomocy społecznej		6 310	6 341	6 493	152	2,4		
	kluby integracji społecznej		33	38	37	-1	-2,6		
	domy pomocy społecznej		5 480	5 618	5 657	39	0,7		
	placówki specjalistycznego poradnictwa		41	34	35	1	2,9		
	ośrodki interwencji kryzysowej		220	211	226	15	7,1		
	ośrodki wsparcia	ogółem		1 188	1 085	1 177	92	8,5	
		w tym:	ośrodki wsparcia dla osób z zab. psych.	ogółem	412	467	473	6	1,3
				w tym środowiskowe domy samopomocy	398	452	440	-12	-2,7
			dzienne domy pomocy		315	312	299	-13	-4,2
			domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży		1	2	2	0	0,0
			noclegownie, schroniska, domy dla bezdomnych		193	188	193	5	2,7
			inne ośrodki wsparcia		299	282	264	-18	-6,4

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS-03* za lata 2012-2014.

Tabela 35. Liczba pracowników jednostek organizacyjnych pomocy społecznej przypadających na 10 tys. ludności - województwo śląskie i Polska, stan na koniec 2014 roku.

Wyszczególnienie			Śląskie	Polska	Różnica		
Ogółem			30,7	31,7	-1,0		
W tym:	powiatowe centra pomocy rodzinie		1,08	1,64	-0,6		
	ośrodki pomocy społecznej		14,1	13,4	0,7		
	kluby integracji społecznej		0,08	0,05	0,0		
	domy pomocy społecznej		12,3	13,6	-1,3		
	placówki specjalistycznego poradnictwa		0,08	0,11	0,0		
	ośrodki interwencji kryzysowej		0,49	0,23	0,3		
	ośrodki wsparcia	ogółem		2,56	2,66	-0,1	
		w tym:	ośrodki wsparcia dla osób z zab. psychicznymi	ogółem	1,03	1,69	-0,7
				w tym środowiskowe domy samopomocy	0,96	1,65	-0,7
			dzienne domy pomocy		0,65	0,44	0,2
			domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży		0,00	0,02	0,0
			noclegownie, schroniska, domy dla bezdomnych		0,42	0,18	0,2
			inne ośrodki wsparcia		0,61	0,36	0,3

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Tabela 36. Zasoby kadrowe powiatowych centrów pomocy rodzinie - województwo śląskie, lata 2012-2014, stan na koniec danego roku.

Wyszczególnienie			Lata			Zmiana w latach 2013-2014		
			2012	2013	2014	wart. liczb.	%	
Ogółem			558	564	497	-67	-11,9	
W tym:	kadra kierownicza	ogółem	65	67	54	-13	-19,4	
		w tym:	dyrektorzy, z-cy dyrektorów	21	21	17	-4	-19,0
			kierownicy, z-cy kierowników	7	7	7	0	0,0
			kierownicy działów	22	23	21	-2	-8,7
			kierownicy sekcji	15	16	9	-7	-43,8
	pracownicy socjalni	ogółem	168	171	117	-54	-31,6	
		w tym:	starsi specjaliści pracy socjalnej	5	2	2	0	0,0
			specjaliści pracy socjalnej	17	13	15	2	15,4
			starsi pracownicy socjalni	67	69	31	-38	-55,1
			pracownicy socjalni	79	87	69	-18	-20,7
	główni specjaliści		5	4	2	-2	-50,0	
	specjaliści pracy z rodziną	ogółem	8	8	6	-2	-25,0	
		w tym:	starsi specjaliści pracy z rodziną	2	3	1	-2	-66,7
			specjaliści pracy z rodziną	6	5	5	0	0,0
	aspiranci pracy socjalnej		7	7	7	0	0,0	
	konsultanci		7	4	3	-1	-25,0	
	koordynatorzy ds. komputeryzacji		2	2	1	-1	-50,0	
radcy prawni		2	2	1	-1	-50,0		
pozostali pracownicy		294	299	306	7	2,3		

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS-03 za lata 2012-2014, 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Tabela 37. Zasoby kadrowe ośrodków pomocy społecznej - województwo śląskie, lata 2012-2014, stan na koniec danego roku.

Wyszczególnienie			Lata			Zmiana w latach 2013-2014		
			2012	2013	2014	wart. liczb.	%	
Ogółem			6 310	6 341	6 493	152	2,4	
W tym:	kadra kierownicza	ogółem	220	217	217	0	0,0	
		w tym:	kierownicy	168	166	167	1	0,6
			z-cy kierowników	52	51	50	-1	-2,0
	pracownicy socjalni	ogółem	liczba osób	2 348	2 317	2 348	31	1,3
			liczba ludn. na 1 prac. socjalnego	1 970	1 992	1 959	-33	-1,7
		w tym:	starsi specjaliści pracy socjalnej	165	180	218	38	21,1
			specjaliści pracy socjalnej	534	546	551	5	0,9
			starsi pracownicy socjalni	766	778	809	31	4,0
			pracownicy socjalni	872	799	752	-47	-5,9
		z tego w rejonach opiekuńczych		1 378	1 334	1 448	114	8,5
	główni specjaliści	ogółem	28	32	35	3	9,4	
		w tym będący pracownikami socjalnymi	11	13	17	4	30,8	
	aspiranci pracy socjalnej			29	34	35	1	2,9
	pracownicy wykonujący usługi opiekuńcze			295	201	212	11	5,5
	pracownicy wykonujący specjalistyczne usługi opiekuńcze			39	34	34	0	0,0
	konsultanci			57	54	54	0	0,0
	koordynatorzy ds. komputeryzacji			14	14	15	1	7,1
radcy prawni			36	37	37	0	0,0	
pozostali pracownicy			3 254	3 415	3 524	109	3,2	

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS-03 za lata 2012-2014, 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Tabela 38. Kwalifikacje pracowników podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej – województwo śląskie, stan na koniec 2014 roku.

Wyszczególnienie			Wartości	Liczba JOPS		
Kadra kierownicza	ogółem	liczba osób	233	177		
		% kadry kierowniczej	100,0	177		
	w tym:	wykształcenie wyższe	liczba osób	200	177	
			% kadry kierowniczej	85,8	177	
		specjalizacja z organizacji pomocy społecznej	liczba osób	218	177	
			% kadry kierowniczej	93,6	177	
Pracownicy socjalni	ogółem	liczba osób	2 339	177		
		% pracowników socjalnych	100,0	177		
	w tym:	wykształcenie wyższe	liczba osób	1 707	177	
			% pracowników socjalnych	73,0	177	
		wykształcenie średnie	liczba osób	632	177	
			% pracowników socjalnych	27,0	177	
		specjalizacja 1-go stopnia w zawodzie	liczba osób	461	177	
			% pracowników socjalnych	19,7	177	
		specjalizacja 2-go stopnia w zawodzie	liczba osób	171	177	
			% pracowników socjalnych	7,3	177	
		specjalizacja z organizacji pomocy społecznej	liczba osób	183	177	
			% pracowników socjalnych	7,8	177	
		Pozostali pracownicy	ogółem	liczba osób	4 483	177
				% pozostałych pracowników	100,0	177
w tym:	wykształcenie wyższe		liczba osób	2 930	177	
			% pozostałych pracowników	65,4	177	
	wykształcenie średnie		liczba osób	1 219	177	
			% pozostałych pracowników	27,2	177	
	inne		liczba osób	335	177	
			% pozostałych pracowników	7,5	177	

 Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze *Ocena zasobów pomocy społecznej – edycja 2014/2015*.

Tabela 39. Liczba osób, którym decyzją przyznano świadczenie w ramach realizacji zadań zleconych gminom - województwo śląskie, lata 2012-2014.

Wyszczególnienie	Lata			Zmiana w latach 2013-2014	
	2012	2013	2014	wart. liczb.	%
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków związanych z kłeską żywiolową lub ekolog.	124	923	70	-853	-92,4
Specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi	917	956	971	15	1,6
Pomoc przyznana cudzoziemcom, o których mowa w art. 5a	3	1	0	-1	-100,0
Pomoc przyznana cudzoziemcom, którzy uzyskali zgodę na pobyt tolerowany na terytorium RP	3	3	3	0	0,0
Przyznane przez sąd wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki	168	260	314	54	20,8

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS-03 za lata 2012-2014.

Tabela 40. Liczba świadczeń udzielonych w ramach realizacji zadań zleconych gminom - województwo śląskie, lata 2012-2014.

Wyszczególnienie	Lata			Zmiana w latach 2013-2014	
	2012	2013	2014	wart. liczb.	%
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków związanych z kłeską żywiolową lub ekologiczną	133	1036	70	-966	-93,2
Specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi	204 705	218 492	216 492	-2 000	-0,9
Pomoc przyznana cudzoziemcom, o których mowa w art. 5a	6	1	0	-1	-100,0
Pomoc przyznana cudzoziemcom, którzy uzyskali zgodę na pobyt tolerowany na terytorium RP	191	680	448	-232	-34,1
Przyznane przez sąd wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki	1 900	3 215	4 281	1 066	33,2

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS-03 za lata 2012-2014.

Tabela 41. Kwoty świadczeń udzielonych w ramach realizacji zadań zleconych gminom - województwo śląskie, lata 2012-2014.

Wyszczególnienie		Lata			Zmiana w latach 2013-2014	
		2012	2013	2014	wart. liczb.	%
Razem		5 385 514	9 391 760	5 614 948	-3 776 812	-40,2
W tym:	zasiłki celowe na pokrycie wydatków związanych z kłeską żywiolową lub ekologiczną	727 225	4 204 705	266 467	-3 938 238	-93,7
	specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi	4 138 129	4 321 596	4 210 678	-110 918	-2,6
	pomoc przyznana cudzoziemcom, o których mowa w art. 5a	660	1 500	0	-1 500	-100,0
	pomoc przyznana cudzoziemcom, którzy uzyskali zgodę na pobyt tolerowany na terytorium RP	2 101	10 857	8 422	-2 435	-22,4
	przyznane przez sąd wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki	518 389	853 102	1 129 381	276 279	32,4

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS-03* za lata 2012-2014.

Tabela 42. Przeciętna liczba świadczeń na osobę, której decyzją udzielono świadczenie w ramach realizacji zadań zleconych gminom - województwo śląskie, lata 2012-2014.

Wyszczególnienie	Lata			Zmiana w latach 2013-2014	
	2012	2013	2014	wart. liczb.	%
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków związanych z kłeską żywiolową lub ekologiczną	1,1	1,1	1,0	-0,1	-12,2
Specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi	223,0	228,5	223,0	-5,6	-2,5
Pomoc przyznana cudzoziemcom, o których mowa w art. 5a	2,0	1,0	0,0	-1,0	100,0
Pomoc przyznana cudzoziemcom, którzy uzyskali zgodę na pobyt tolerowany na terytorium RP	64,0	226,7	149,3	-77,3	-51,8
Przyznane przez sąd wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki	11,3	12,4	13,6	1,2	9,1

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS-03* za lata 2012-2014.

Tabela 43. Przeciętna kwota świadczeń na osobę, której decyzją przyznano świadczenie udzielone w ramach realizacji zadań zleconych gminom - województwo śląskie i Polska, lata 2012-2014.

Wyszczególnienie	Śląskie					Polska 2014
	lata			zmiana w latach 2013-2014		
	2012	2013	2014	wart. liczb.	%	
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków związanych z kłeską żywiolową lub ekologiczną	5 865	4 555	3 807	-749	-16,4	5 829
Specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi	4 512	4 520	4 336	-184	-4,1	6 667
Pomoc przyznana cudzoziemcom, o których mowa w art. 5a	220	1 500	0	-1 500	-100,0	472
Pomoc przyznana cudzoziemcom, którzy uzyskali zgodę na pobyt tolerowany na terytorium RP	700	3 619	2 807	-812	-22,4	3 695
Przyznane przez sąd wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki	3 086	3 281	3 597	316	9,6	3 138

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS-03 za lata 2012-2014.

Tabela 44. Przeciętne kwoty świadczeń udzielonych w ramach realizacji zadań zleconych gminom - województwo śląskie i Polska, lata 2012-2014.

Wyszczególnienie	Śląskie					Polska 2014
	lata			zmiana w latach 2013-2014		
	2012	2013	2014	wart. liczb.	%	
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków związanych z kłeską żywiolową lub ekologiczną	5 467,86	4 058,60	3 806,67	-251,92	-6,2	5 022,20
Specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi	20,21	19,78	19,45	-0,33	-1,7	20,81
Pomoc przyznana cudzoziemcom, o których mowa w art. 5a	110,00	1 500,00	0,00	-1 500,00	-100,0	407,27
Pomoc przyznana cudzoziemcom, którzy uzyskali zgodę na pobyt tolerowany na terytorium RP	11,00	15,97	18,80	2,83	17,7	112,22
Przyznane przez sąd wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki	272,84	265,35	263,81	-1,54	-0,6	236,91

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS-03 za lata 2012-2014.

Tabela 45. Gminy o największych i najmniejszych wydatkach na świadczenia realizowane w ramach zadań własnych gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca - województwo śląskie, 2014 rok.

Wartości największe		Wartości najmniejsze	
gmina	wartość w zł	gmina	wartość w zł
m. Siemianowice Śląskie	213,21	Starcza	17,02
m. Chorzów	190,21	Żarnowiec	17,58
m. Bytom	180,84	Jejkowice	18,65
m. Zabrze	178,20	Ornontowice	19,14
Czeladź	177,84	Suszec	20,67
m. Ruda Śląska	167,99	Świerklany	25,76
m. Częstochowa	147,28	Godów	27,55
Łękawica	142,89	Pawłowice	27,85
Cieszyn	139,23	Ożarówice	32,89
Sławków	137,72	Lyski	34,45
m. Katowice	134,11	Miedzno	35,07
Wisła	131,14	Panki	35,31
Zawiercie	130,57	Woźniki	35,39
Łazy	130,10	Boronów	36,45
Włodowice	127,01	Sośnicowice	36,97

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2014.

Tabela 46. Liczba osób, którym decyzją przyznano świadczenie w ramach realizacji zadań własnych gmin - województwo śląskie, lata 2012-2014.

Wyszczególnienie			Lata			Zmiana w latach 2013-2014	
			2012	2013	2014	wart. liczb.	%
Zasiłki stałe	ogółem		18 169	19 110	19 562	452	2,4
	w tym przyznane dla osoby:	samotnie gospodarującej	14 194	14 719	15 121	402	2,7
		pozostającej w rodzinie	4 344	4 762	4 848	86	1,8
Zasiłki okresowe	ogółem		50 054	56 164	54 088	-2 076	-3,7
	w tym przyznane z powodu:	bezrobocia	40 776	45 589	42 921	-2 668	-5,9
		długotrwałej choroby	3 782	4 511	4 751	240	5,3
		niepełnosprawności	6 635	7 492	7 560	68	0,9
		możliw. utrzym. lub nabycia upraw. do świad. z innych syst. zabezp. społ.	163	177	182	5	2,8
		z innego powodu	4 659	5 964	5 915	-49	-0,8
	zasiłki okresowe kontynuowane niezależnie od dochodu na podst. art. 38 ust. 4a i 4b		x	0	47	47	100,0
Schronienie			3 730	4 172	4 497	325	7,8
Posiłek	ogółem		65 999	68 424	64 241	-4 183	-6,1
	w tym dla dzieci i młodzieży w okresie nauki w szkole		55 268	58 002	53 777	-4 225	-7,3
Ubranie			139	171	159	-12	-7,0
Usługi opiekuńcze	ogółem		8 854	9 212	9 212	0	0,0
	w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze		604	743	727	-16	-2,2
Zasiłek celowy na pokrycie wydatków na świad. zdrow.*	ogółem		762	740	734	-6	-0,8
	w tym dla osób bezdomnych		7	13	8	-5	-38,5
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego			900	859	397	-462	-53,8
Zasiłki celowe w formie biletu kredytowego			31	4	2	-2	-50,0
Sprawienie pogrzebu	ogółem		940	988	849	-139	-14,1
	w tym osobom bezdomnym		171	181	173	-8	-4,4
Inne zasiłki celowe i w naturze ogółem	ogółem		98 400	101 660	94 910	-6 750	-6,6
	w tym zasiłki specjalne celowe		17 350	14 466	15 313	847	5,9
Zasiłki celowe przyznane niezależnie od dochodu na podstawie art. 39a ust. 1 i 2			x	0	1	1	100,0
Pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie	ogółem		1	4	8	4	100,0
	w tym:	w naturze	0	0	0	0	0,0
		zasiłki	0	3	9	6	200,0
		pożyczka	1	1	0	-1	-100,0
Odpłatność gminy za pobyt w DPS			5 836	6 653	6 942	289	4,3

* Osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w NFZ.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS-03 za lata 2012-2014.

Tabela 47. Liczba świadczeń przyznanych decyzją w ramach realizacji zadań własnych gmin - województwo śląskie, lata 2012-2014.

Wyszczególnienie			Lata			Zmiana w latach 2013-2014	
			2012	2013	2014	wart. liczb.	%
Zasiłki stałe	ogółem		172 131	183 901	191 254	7 353	4,0
	w tym przyznane dla osoby:	samotnie gospodarującej	138 050	144 229	150 290	6 061	4,2
		pozostającej w rodzinie	34 081	39 672	40 964	1 292	3,3
Zasiłki okresowe	ogółem		279 915	338 774	329 672	-9 102	-2,7
	w tym przyznane z powodu:	bezrobocia	224 797	269 876	258 534	-11 342	-4,2
		długotrwałej choroby	11 508	13 330	14 665	1 335	10,0
		niepełnosprawności	29 101	34 228	35 365	1 137	3,3
		możliwości utrzymania lub nabycia upraw. do świadczeń z innych systemów zabezpieczenia społecznego	393	428	469	41	9,6
		z innego powodu	14 050	20 907	20 714	-193	-0,9
Schronienie			566 596	633 762	694 519	60 757	9,6
Posiłek	ogółem		8 444 161	9 441 275	8 423 032	-1 018 243	-10,8
	w tym dla dzieci i młodzieży w okresie nauki w szkole		6 798 184	7 686 251	6 656 240	-1 030 011	-13,4
Ubranie			234	285	289	4	1,4
Usługi opiekuńcze	ogółem		2 241 028	2 288 263	2 287 751	-512	0,0
	w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze		92 699	95 692	112 185	16 493	17,2
Zasiłek celowy na pokrycie wydatków na świad. zdrow.*	ogółem		2 723	2 607	2 732	125	4,8
	w tym dla osób bezdomnych		13	25	16	-9	-36,0
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego			931	899	423	-476	-52,9
Zasiłki celowe w formie biletu kredytowego			32	4	4	0	0,0
Sprawienie pogrzebu	ogółem		941	989	849	-140	-14,2
	w tym osobom bezdomnym		172	182	173	-9	-4,9
Zasiłki specjalne celowe			44 175	35 274	37 984	2 710	7,7
Pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie	w naturze		0	0	0	0	0,0
	zasiłki		0	3	10	7	233,3
	pożyczka		1	1	0	-1	-100,0
Odpłatność gminy za pobyt w DPS			56 655	63 655	68 539	4 884	7,7

* Osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w NFZ.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS-03 za lata 2012-2014.

Tabela 48. Kwota świadczeń przyznanych decyzją w ramach realizacji zadań własnych gmin - województwo śląskie, lata 2012-2014.

Wyszczególnienie			Lata			Zmiana w latach 2013-2014		
			2012	2013	2014	wart. liczb.	%	
Ogółem	kwota świadczeń w zł		395 365 672	469 809 219	481 667 322	11 858 103	2,5	
	kwota wydatków na świadczenia na 1 mieszkańca (w zł)		85,65	101,78	104,72	2,08	2,8	
W tym:	zasilki stałe	ogółem	60 048 425	74 132 957	77 530 545	3 397 588	4,6	
		w tym:	środki własne	535 678	1 006 713	891 815	-114 898	-11,4
			dotacja	59 512 747	73 126 244	76 638 730	3 512 486	4,8
		w tym przyznane dla osoby:	samotnie gospodarującej	52 310 389	63 115 986	66 001 322	2 885 336	4,6
	pozostającej w rodzinie		7 738 036	11 016 971	11 529 223	512 252	4,6	
	zasilki okresowe	ogółem	70 414 299	103 696 255	99 006 408	-4 689 847	-4,5	
		w tym: środki własne	dotacja	2 323 673	1 536 213	3 754 412	2 218 199	144,4
			dotacja	68 090 626	102 160 042	95 251 996	-6 908 046	-6,8
		w tym przyznane z powodu:	bezrobocia	59 800 868	86 956 890	82 290 149	-4 666 741	-5,4
			długotrwałej choroby	2 432 736	3 334 009	3 609 965	275 956	8,3
niepełnosprawności			4 534 200	6 969 143	6 877 992	-91 151	-1,3	
możliw. utrzym. lub nab. upr. do świad. z innych syst. zab. społ.			101 595	127 504	141 413	13 909	10,9	
z innego powodu			3 544 900	6 308 709	6 086 889	-221 820	-3,5	
w tym kontynuowane niezal. od dochodu na podst. art. 38 ust. 4a i 4b	x	0	20 944	20 944	100,0			
schronienie		9 787 656	12 640 899	14 806 794	2 165 895	17,1		
posilek	ogółem	35 875 276	39 699 367	36 624 485	-3 074 882	-7,7		
	w tym dla dzieci i młodzieży w okresie nauki w szkole	28 477 574	31 610 448	27 257 658	-4 352 790	-13,8		
ubranie		26 765	33 989	24 882	-9 107	-26,8		
usługi opiekuńcze	ogółem	20 947 864	20 717 872	21 003 140	285 268	1,4		
	w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze	1 345 500	1 474 932	1 653 304	178 372	12,1		
zasilek celowy na pokrycie wydatków na świad. zdrow.*	ogółem	213 268	179 176	189 570	10 394	5,8		
	w tym dla osób bezdomnych	773	2 295	1 580	-715	-31,2		
zasilki celowe na pokrycie wydatków powst. w wyniku zdarzenia losowego		1 062 024	1 194 120	717 174	-476 946	-39,9		
zasilki celowe w formie biletu kredytowego		557	183	315	132	72,1		
sprawienie pogrzebu	ogółem	1 710 450	1 798 343	1 604 709	-193 634	-10,8		
	w tym osobom bezdomnym	315 686	334 976	331 839	-3 137	-0,9		
inne zasilki celowe i w naturze ogółem	ogółem	83 622 483	82 671 877	80 816 268	-1 855 609	-2,2		
	w tym zasilki specjalne celowe	8 947 320	7 051 846	7 569 878	518 032	7,3		
zasilki celowe przyzn. niezależnie od dochodu na podst. art. 39a ust. 1 i 2		x	0	141	141	100,0		
pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie	ogółem	1 000	4 580	1 875	-2 705	-59,1		
	w tym:	w naturze	0	0	0	0	0,0	
		zasilki	0	3 880	1 875	-2 005	-51,7	
		pożyczka	1 000	700	0	-700	-100,0	
odpłatność gminy za pobyt w DPS		111 655 605	133 039 601	149 341 016	16 301 415	12,3		

* Osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w NFZ.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS-03 za lata 2012-2014.

Tabela 49. Przeciętna liczba świadczeń na osobę, której decyzją przyznano świadczenie w ramach realizacji zadań własnych gmin - województwo śląskie, lata 2012-2014.

Wyszczególnienie			Śląskie					Polska 2014
			lata			zmiana w latach 2013-2014		
			2012	2013	2014	wart. liczb.	%	
Zasiłki stałe	ogółem		9,5	9,6	9,8	0	1,6	10,0
	w tym przyznane dla osoby:	samotnie gospodarującej	9,7	9,8	9,9	0	1,4	10,2
		pozostającej w rodzinie	7,8	8,3	8,4	0	1,4	8,9
Zasiłki okresowe	ogółem		5,6	6,0	6,1	0	1,0	5,8
	w tym przyznane z powodu:	bezrobocia	5,5	5,9	6,0	0	1,8	5,8
		długotrwałej choroby	3	3,0	3,1	0	4,5	3,5
		niepełnosprawności	4,4	4,6	4,7	0	2,4	4,8
		możliw. utrzym. lub nabycia upr. do świad. z innych syst. zab. społ.	2,4	2,4	2,6	0	6,6	2,8
		z innego powodu	3	3,5	3,5	0	-0,1	3,7
Schronienie			152	151,9	154,4	3	1,7	155,4
Posiłek	ogółem		128	138,0	131,1	-7	-5,0	bd
	w tym dla dzieci i młodzieży w okresie nauki w szkole		123	132,5	123,8	-9	-6,6	130,0
Ubranie			1,7	1,7	1,8	0	9,1	1,8
Usługi opiekuńcze	ogółem		253,1	248,4	248,3	0	0,0	361,8
	w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze		153,5	128,8	154,3	26	19,8	240,8
Zasiłek celowy na pokrycie wydatków na świad. zdrow.*	ogółem		3,6	3,5	3,7	0	5,7	3,6
	w tym dla osób bezdomnych		1,9	1,9	2,0	0	4,0	1,8
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego			1,0	1,0	1,1	0	1,8	1,3
Zasiłki celowe w formie biletu kredytowego			1	1,0	2,0	1	100,0	3,3
Sprawienie pogrzebu	ogółem		1	1,0	1,0	0	-0,1	1,0
	w tym osobom bezdomnym		1	1,0	1,0	0	-0,5	1,0
Zasiłki specjalne celowe			2,5	2,4	2,5	0	1,7	2,4
Pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie	w naturze		x	x	x	x	x	0,0
	zasiłki		x	1,0	1,1	0	11,1	1,3
	pożyczka		1	1,0	x	x	x	0,0
Odpłatność gminy za pobyt w DPS			9,7	9,6	9,9	0	3,2	9,9

* Osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w NFZ.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS-03 za lata 2012-2014.

Tabela 50. Przeciętna kwota świadczeń na osobę, której decyzją przyznano świadczenie w ramach realizacji zadań własnych gmin - województwo śląskie i Polska, lata 2012-2014.

Wyszczególnienie			Śląskie					Polska 2014	
			lata			zmiana w latach 2013-2014			
			2012	2013	2014	wart. liczb.	%		
Ogółem			2 304	2 625	2 875	249	9,5	2 432	
W tym:	zasilki stałe	ogółem	3 305	3 879	3 963	84	2,2	4 235	
		w tym przyznane dla osoby:	samotnie gospodarującej	3 685	4 288	4 365	77	1,8	4 668
			pozostającej w rodzinie	1 781	2 314	2 378	65	2,8	2 528
	zasilki okresowe	ogółem	1 407	1 846	1 830	-16	-0,9	1 897	
		w tym przyznane z powodu:	bezrobocia	1 467	1 907	1 917	10	0,5	1 979
			długotrwałej choroby	643	739	760	21	2,8	983
			niepełnosprawności	683	930	910	-20	-2,2	989
			możliw. utrzym. lub nabycia uprawnień do świad. z innych syst. zab. społ.	623	720	777	57	7,9	865
			z innego powodu	761	1 058	1 029	-29	-2,7	1 251
	w tym kontynuowane niezależnie od dochodu na podst. art. 38 ust. 4a i 4b	x	0	x	x	x	613		
	schronienie			2 624	3 030	3 293	263	8,7	2 923
	posiłek	ogółem	544	580	570	-10	-1,7	570	
		w tym dla dzieci i młodzieży w okresie nauki w szkole	515	545	507	-38	-7,0	507	
	ubranie			193	199	156	-42	-21,3	154
	usługi opiekuńcze	ogółem	2 366	2 249	2 280	31	1,4	4 338	
		w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze	2 228	1 985	2 274	289	14,6	3 330	
	zasiłek celowy na pokrycie wydatków na świad. zdrow.*	ogółem	280	242	258	16	6,7	255	
		w tym dla osób bezdomnych	110	177	198	21	11,9	169	
	zasilki celowe na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego			1 180	1 390	1 806	416	30,0	1 981
	zasilki celowe w formie biletu kredytowego			18	45,75	158	112	244,3	65,03
	zprawienie pogrzebu	ogółem	1 820	1 820	1 890	70	3,8	2 348	
		w tym osobom bezdomnym	1 846	1 851	1 918	67	3,6	2 436	
	inne zasilki celowe i w naturze ogółem	ogółem	850	813	852	38	4,7	808	
w tym zasilki specjalne celowe		516	487	494	7	1,4	494		
zasilki celowe przyznane niezależnie od dochodu na podst. art. 39a ust. 1 i 2			x	0	141	141	100,0	483	
pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie	ogółem	1 000	1 145	234	-911	-79,5	270		
	w tym:	w naturze	x	x	x	x	x	0	
		zasilki	x	1 293	208	-1 085	-83,9	718	
		pożyczka	1 000	700	x	x	x	0	
odpłatność gminy za pobyt w DPS			19 132	19 997	21 513	1 516	7,6	22 100	

* Osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w NFZ.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS-03 za lata 2012-2014.

Tabela 51. Przeciętna wysokość świadczeń przyznanych w ramach realizacji zadań własnych gmin - województwo śląskie i Polska, lata 2012-2014.

Wyszczególnienie			Śląskie					Polska 2014	Śląskie / Polska (w %)
			lata			zmiana w latach 2013-2014			
			2012	2013	2014	wart. liczb.	%		
Zasiłki stałe	ogółem		348,85	403,11	405,38	2,27	0,6	425,01	-4,6
	w tym przyznane dla osoby:	samotnie gospodarującej	378,92	437,61	439,16	1,55	0,4	459,69	-4,5
		pozostającej w rodzinie	227,05	277,70	281,45	3,75	1,3	2 528,43	-88,9
Zasiłki okresowe	ogółem		251,56	306,09	300,32	-5,77	-1,9	325,61	-7,8
	w tym przyznane z powodu:	bezrobocia	266,02	322,21	318,30	-3,92	-1,2	340,13	-6,4
		długotrwałej choroby	211,4	250,11	246,16	-3,95	-1,6	283,70	-13,2
		niepełnosprawności	155,81	203,61	194,49	-9,12	-4,5	207,48	-6,3
		możliw. utrzym. lub nabycia upr. do świad. z innych syst. zab. społ.	258,51	297,91	301,52	3,61	1,2	304,69	-1,0
		z innego powodu	252,31	301,75	293,85	-7,90	-2,6	335,92	-12,5
Schronienie			17,27	19,95	21,32	1,37	6,9	18,81	13,4
Posiłek	ogółem		4,25	4,20	4,35	0,14	3,4	1,24	252,1
	w tym dla dzieci i młodzieży w okresie nauki w szkole		4,19	4,11	4,10	-0,02	-0,4	3,90	5,0
Ubranie			114,38	119,26	86,10	-33,16	-27,8	84,71	1,6
Usługi opiekuńcze	ogółem		9,35	9,05	9,18	0,13	1,4	11,99	-23,4
	w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze		14,51	15,41	14,74	-0,68	-4,4	13,83	6,6
Zasiłek celowy na pokrycie wydatków na świad. zdrow.*	ogółem		78,32	68,73	69,39	0,66	1,0	71,39	-2,8
	w tym dla osób bezdomnych		59,46	91,80	98,75	6,95	7,6	96,57	2,3
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego			1 140,73	1 328,28	1 695,45	367,17	27,6	1 533,01	10,6
Zasiłki celowe w formie biletu kredytowego			17,41	45,75	78,75	33,00	72,1	19,96	294,6
Sprawienie pogrzebu	ogółem		1 817,69	1 818,34	1 890,12	71,77	3,9	2 344,03	-19,4
	w tym osobom bezdomnym		1 835,38	1 840,53	1 918,14	77,62	4,2	2 438,40	-21,3
Zasiłki specjalne celowe			202,54	199,92	199,29	-0,63	-0,3	204,33	-2,5
Pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie	w naturze		x	x	x	x	x	0,00	x
	zasiłki		x	1 293,33	187,5	-1 105,83	-85,5	207,20	-9,5
	pożyczka		1 000,00	700,00	0	-700,00	-100,0	0,00	x
Odpłatność gminy za pobyt w DPS			1 970,80	2 090,01	2 178,92	88,91	4,3	2 227,71	-2,2

* Osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w NFZ.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS-03 za lata 2012-2014.

Tabela 52. Wydatki na pomoc mającą na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem* - województwo śląskie i Polska, lata 2012-2014.

Wyszczególnienie		Śląskie					Polska 2014	Śląskie / Polska (w %)		
		lata			zmiana w latach 2013-2014					
		2012	2013	2014	wart. liczb.	%				
Ogółem	kwota (w zł)	1 318 734	1 451 663	1 684 546	232 883	16,0	9 824 960	-82,9		
	kwota na 1 mieszkańca (w zł)	0,29	0,32	0,37	0	16,2	0,26	40,9		
W tym:	pomoc pieniężna na usamodzielnienie	liczba świadczeń	72	59	54	-5	-8,5	403	-86,6	
		kwota świadczeń	304 319	223 839	205 644	-18 195	-8,1	1 447 549	-85,8	
		przeciętna wys. świad. (w zł)	4 227	3 794	3 808	14	0,4	3592	6,0	
	pomoc pieniężna na kontynuowanie nauki	liczba świadczeń	1 740	2 068	2 522	454	22,0	13 945	-81,9	
		kwota świadczeń	849 888	1 010 486	1 225 841	215 355	21,3	6 849 572	-82,1	
		przeciętna wys. świad. (w zł)	488,00	489,00	486,06	-3	-0,5	491	-1,0	
	uzyskanie odpowiednich warunków mieszk.	ogółem	liczba świadczeń	283	47	74	27	57,4	280	-73,6
			kwota świadczeń	26 982	13 330	15 015	1 685	12,6	76 206	-80,3
			przeciętna wys. świad. (w zł)	95,00	283,62	202,91	-81	-28,5	272,16	-25,4
		w tym w mieszk. chronionym	liczba świadczeń	282	47	74	27	57,4	113	-34,5
			kwota świadczeń	26 732	13 330	15 015	1 685	12,6	23 917	-37,2
			przeciętna wys. świad. (w zł)	95,00	283,62	202,91	-81	-28,5	211,65	-4,1
	pomoc na zagospodarowanie w formie rzeczowej	liczba świadczeń	51	81	96	15	18,5	486	-80,2	
		kwota świadczeń	137 545	204 008	238 046	34 038	16,7	1 451 633	-83,6	
		przeciętna wys. świad. (w zł)	2 697,00	2 519,00	2 479,65	-39	-1,5	2 987,00	-17,0	

* Dla osób opuszczających: rodziny zastępcze, całodobowe placówki opiekuńczo-wychowawcze typu rodzinnego i socjalizacyjnego, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę, domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, domy dla matek z małymi dziećmi i kobiet w ciąży, schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS-03 za lata 2012-2014, 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

Katowice, dnia 08.06.2015 r.